ع

ع «عين»: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 18 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «70»نى كۆرسىتىدۇ.

عَابَ يَعِيبُ عَيْبًا: ئەيىبلىدى، سۆكتى؛ زىيان يەتكۈزدى، پاراكەندە قىلدى؛ ۋەيران قىلدى.

عَابَهُ: ئۇنى ھاقارەتلىدى، ئابرۇيىنى تۆكتى.

عَابَهُ فِي حَقِّهِ: ئۇنىڭ غەيۋىتىنى قىلدى، تۆھمەت قىلدى.

﴿فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا﴾ «قرآن»: مەن ئۇنى (تېشىپ) ئەيىبناك قىلماقچى بولدۇم.

عَابَتِ الآلَةُ: سايمان بۇزۇلدى.

عَابٌ ج عُيُوبٌ: ئەيىب، كەمچىلىك، نۇقسان، ئىللەت.

عَابَثَ يُعَابِثُ مُعَابَثَةً: چاقچاقلاشتى، ئويناشتى.

عَابِثٌ: قىزىقچى، چاقچاقچى؛ دىن ۋە ئەخلاققا سەل قارىغۇچى، ئەخمەق قىلغۇچى.

عَابِدٌ ج عُبَّادٌ وَ عَابِدُونَ م عَابِدَةٌ ج عَوَابِدُ وَ عَابِدَاتٌ: ئىبادەت قىلغۇچى؛ چوقۇنغۇچى؛ چاكار؛ قۇل.

عَابِدُ وَثَنٍ: بۇتقا چوقۇنغۇچى.

﴿وَلاَ أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُمْ﴾ «قرآن»: سىلەر چوقۇنغان بۇتقا مېنىڭ چوقۇنغىنىم يوق.

عَابِرٌ ج عَابِرُونَ: كېسىپ ئۆتكۈچى، ئۆتكۈچى، يولۇچى؛ ۋاقىتلىق.

عَابِرُ سَبِيلٍ: يولۇچى، يول ماڭغۇچى، مۇساپىر.

﴿وَلاَجُنُبًا إِلاَّ عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا﴾ «قرآن»: جۇنۇپ بولساڭلار — يول ئۈستىدە بولغانلار (بۇنىڭدىن) مۇستەسنا — غۇسلى قىلمىغۇچە نامازغا يېقىنلاشماڭلار.

«كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ» «حديث»: دۇنيادا خۇددى مۇساپىر ياكى يولۇچىدەك بولغىن.

عَابِسٌ: چىرايى تۈتۈق، قاپىقى تۈرۈك، قوشۇمىسى تۈرۈك؛ يولۋاس.

عَابِطٌ: يالغانچى، كاززاپ.

عَابِقٌ: خۇش پۇراقلىق.

عَابِلٌ ج عُبَّلٌ: كىلەڭسىز، زور، يوغان؛ دىقماق؛ سىمىز.

عَابِيَةٌ: گۈزەل، چىرايلىق؛ قىلادە تىزغۇچى ئايال.

جَارِيَةٌ عَابِيَةٌ: گۈزەل قىز.

عَاتَبَ يُعَاتِبُ مُعَاتَبَةً — هُ: ئۇنى ئەيىبلىدى، تەرگىدى، كايىدى.

عَاتَّ يَعَاتّ مُعَاتَّةً: جېدەللەشتى، ماجىرالاشتى.

عَاتَّ الْكَلاَمَ: سۆزنى تەكرارلىدى.

عَاتِقٌ ج عَوَاتِقُ: مۈرە، دولا؛ ئازاد قىلغۇچى.

أَلْقَى عَلَى عَاتِقِهِ: ئۇنىڭ ئۈستىگە يۈكلىدى، مەسئۇل قىلدى.

أَخَذَ الأَمْرَ عَلَى عَاتِقِهِ: ئىشنى ئۈستىگە ئالدى.

تَقَعُ الْمَسْؤُلِيَّةُ عَلَى عَاتِقِهِ: مەسئۇلىيەت ئۇنىڭغا يۈكلەنگەن.

عَاتِقٌ ج عُتُقٌ: قىز، چۆرە، كېنىزەك.

عَاتِكٌ ج عَوَاتِكُ: ئىپسىل، ياخشى؛ كوت ـ كوت ئادەم؛ شالالاق ئادەم.

عَاتِكٌ أَحْمَر: توق قىزىل.

عِرْقٌ عَاتِكٌ: قىزىل تومۇر.

عَاتِكَةٌ ج عَوَاتِكُ: گىرىمنى تولا قىلىدىغان ئايال؛ قىزىل پاچاق.

عَاتِمٌ م عَاتِمَةٌ: قاراڭغۇ؛ كېچىككەن، مۇددىتى ئۆتكەن، كەچ قالغان.

عَاتِنٌ ج عُتُنٌ: شىددەتلىك ھۇجۇم قىلغۇچى، قوپال، قاتتىق.

عَاتٍ ج عُتَاةٌ: ھاكاۋۇر، مەنمەنچى، ھەددىدىن ئاشقان، ۋەھشىي.

لَيْلٌ عَاتٍ: زۇلمەتلىك كېچە، قاراڭغۇ كېچە.

مَلِكٌ عَاتٍ: مۇستەبىت پادىشاھ، زالىم پادىشاھ.

رِيحٌ عَاتِيَةٌ: كۈچلۈك شامال.

﴿وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ﴾ «قرآن»: ئاد بولسا، ھەددىدىن زىيادە قاتتىق ۋە سوغۇق بوران بىلەن ھالاك قىلىندى.

عَاثَ يَعَاثُ عَاثَةً وَمُعَاثَةً فِي غِنَائِهِ: مۇڭلۇق ناخشا ئېيتتى.

عَاثَ يَعُوثُ عَوْثًا فُلَانًا: پالانىنى ھالاك ـ تالاك قالدۇردى، قايمۇقتۇردى.

عَاثَ يَعِيثُ عَيْثًا وَعُيُوثًا وَعَيَثَانًا: بۇزدى، بۇزۇپ چاچتى، ۋەيران قىلدى؛ ئۆكتەملىك قىلدى.

عَاثَ فِي مَالِهِ: مېلىنى ئىسراپ قىلدى، بۇزۇپ چاچتى.

عَاثَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا: زېمىندا بۇزۇقچىلىق قىلدى.

عَاثِرٌ: يىقىلىپ چۈشكۈچى، تېيىلىپ كەتكۈچى.

اَلْجَدُّ الْعَاثِرُ: بەختى كاج، بەختسىز. تەلەيسىز.

اَلْحَظُّ الْعَاثِرُ: بەختى كاج، بەختسىز. تەلەيسىز.

عَاثِرٌ ج عَوَاثِرُ: قاپقان.

عَاثِمٌ ج عُثَّمٌ: تېڭىلغان سۆڭەك، تېڭىقچى، سۇنۇقچى.

عَاثُورٌ ج عَوَاثِيرُ: قۇدۇق، ئورەك، ئوۋچىنىڭ قاپقىنى.

عَاثٍ ج عُثَاةٌ: ئۇزۇن چېكە چاچ.

عَاجَ يَعُوجُ عَوْجًا وَمَعَاجًا بِالْمَكَانِ: ماكانلاشتى، ئورۇنلاشتى.

عَاجَ يَعِيجُ عَيْجًا بِهِ: يۆلەندى، تاياندى.

مَاعَاجَ بِقَوْلِهِ: ئۇنىڭ سۆزىگە پەرۋا قىلمىدى.

عَاجٌ: پىل چىشى.

عَاجَرَ يُعَاجِرُ مُعَاجَرَةً: قورقۇنچتىن تېز ماڭدى.

عَاجِزٌ ج عَوَاجِزُ وَعَجَزَةٌ: ئاجىز، كۈچسىز؛ مېيىپ.

عَاجِزٌ عَنْ كَذَا: ئىقتىدارسىز.

دَارُ الْعَجَزَةِ: دارىلئاجىزىن، مېيىپلار ساناتورىيىسى.

عَاجَلَ يُعَاجِلُ مُعَاجَلَةً: ئالدىرىدى، تېنىدى.

عَاجَلَهُ بِضَرْبَةٍ: ئۇنىڭغا ئاۋۋال مۇشت ئاتتى.

عَاجَلَتْهُ الْمَنِيَّةُ: ياش ئۆلۈپ كەتتى، ۋاقىتسىز ئۆلۈپ كەتتى.

عَاجَلَهُ بِذَنْبِهِ: قىلچە كەچۈرۈلمەيدىغان قىلماي ئۇنى قاتتىق جازالىدى.

عَاجِلٌ: ھازىرقى، نۆۋەتتىكى، تېز، چاپسان.

عَاجِلًا: دەرھال، شۇئان، تېزدىن.

عَاجِلًا أَمْ آجِلًا: مەيلى ھازىر ياكى كېيىن بولسۇن، قاچانلا بولمىسۇن.

فِي الْقَرِيبِ الْعَاجِلِ: يېقىن كەلگۈسىدە.

هَذَا أَمْرٌ عَاجِلٌ: بۇ ئالدىراش ئىش.

خَيْرُ الْبِرِّ عَاجِلُهُ: ياخشىلىقنىڭ ئەۋزىلى ئۇنىڭ تېز بولغىنىدۇر.

عَاجِلَةٌ: تېز سۈرئەتلىك پويىز.

الْعَاجِلَةُ: بۇ دۇنيا، بۇ ئالەم.

﴿إِنَّ هَـٰؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، بۇلار دۇنيانى ئارتۇق بىلىدۇ، كەلگۈسىدىكى قىيىن بىر كۈنگە سەل قارايدۇ.

عَاجَمَ يُعَاجِمُ مُعَاجَمَةً الرَّجُلَ: كىشىنى سىنىدى.

عَاجَمَتِ الْأُمُورَ وَعَاجَمْتِنِي: مەن ســـــــناققا دۇچ كەلدىم.

عَاجِنٌ ج عُجُنٌ: ياشانغانلىقتىن تىرەجەپ ئورنىدىن تۇرىدىغان ئادەم.

عَاجَى يُعَاجِي مُعَاجَاةً الصَّبِيَّ: بـالىنى ئىنىكئانا ئىمىتتى.

عَاجِيٌّ: پىل چىشىدىن.

الْبُرْجُ الْعَاجِي: پىل چىشى مۇنارى.

عَادَ يَعُودُ عَوْدًا وَعَوْدَةً وَ مَعَادًا: قايتتى، ياندى، يېنىپ كەلدى.

عَادَ إِلَى كَذَا: ئۆزگەردى، ئايلاندى.

عَادَ عَلَيْهِ: ئەسلىگە كەلدى؛ تەكرارلاندى.

عَادَ إِلَى الْأَمْرِ: ئىشنى قايتا باشلىدى، داۋاملاشتۇردى.

عَادَ عَلَيْهِ: ئېلىپ كەلدى، ئېلىپ باردى.

عَادَ عَلَيْهِ بِالضَّرَرِ: ئۇنىڭغا زىيان يەتكۈزدى.

﴿وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللهُ مِنْهُ﴾ «قۇرئان»: كىمكى قايتا گۇناھ ئۆتكۈزسە، ئاللاھ ئۇنى جازالايدۇ.

عَادَ يَعُودُ عَوْدًا وَعِيَادًا وَعِيَادَةً الْمَرِيضَ: ئاغرىقنى يوقلىدى.

عَادَ إِلَى الْإِحْتِفَالِ: يىغىننى تەبرىكلىدى.

«عَادَ الطَّلَبَةُ زَمِيلَهُمُ الْمَرِيضَ فِي الْمُسْتَشْفَى»: ئوقۇغۇچىلار دوختۇرخانىدىكى كېسەل ساۋاقدىشىنى يوقلىدى.

عَادٌ: ئاد (قەدىمكى ئەرەب قەبىلىسى)دىكى بىر كىشى.

﴿أَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ﴾ «قۇرئان»: ئاگاھ بولۇڭلاركى، ھود قەۋمى بولغان ئاد ھالاك بولسۇن.

عَادَةٌ ج عَادَاتٌ وَ عَوَائِدُ: ئادەت، قائىدە، رەسمىيەت.

عَادَةٌ مُسْتَحْكَمَةٌ: يامان ئادەت، ناچار تەبىئەت.

عَادَةٌ شَهْرِيَّةٌ: ھەيز ئادىتى، ئادەت كۆرۈش.

عَادَةٌ مَرْعِيَّةٌ: ئۆرپ-ئادەت.

اَلْعَادَةُ السِّرِّيَّةُ: ئانانىزم قىلماق، قولدا لەززەتلىنىش.

كَعَادَتِهِ: ئۆزىنىڭ ئادىتىگە ئاساسەن.

خَارِقُ الْعَادَةِ: ئادەتتىن تاشقىرى، پەۋقۇلئاددە.

فِي الْعَادَةِ: ئادەتتە، ئادەتتىكى.

فَوْقَ الْعَادَةِ: پەۋقۇلئاددە، ئالاھىدە.

اَلْمَنْدُوبُ فَوْقَ الْعَادَةِ: ئالاھىدە ئەلچى.

إِجْتِمَاعٌ فَوْقَ الْعَادَةِ: جىددىي يىغىن.

بِخِلَافِ الْعَادَةِ: ئادەتكە ئۇيغۇن ئەمەس.

عَادَةً: ئادەتتە، قائىدە بويىچە.

إِكْتَسَبَ عَادَةَ التَّدْخِينِ: تاماكا چېكىشنى ئۆگىنىۋالدى.

«يَتَنَاوَلُ طَعَامَ الْغَدَاءِ عَادَةً فِي مَطْعَمِ الْجَامِعَةِ»: ئۇ چۈشلۈك تاماقنى ئادەتتە ئۇنىۋېرسىتېت تاماقخانىسىدا يەيدۇ.

عَادِرٌ: كاززاپ، يالغانچى؛ تېيىلىپ كەتكۈچى؛ مەغلۇپ بولغۇچى.

عَادَلَ يُعَادِلُ مُعَادَلَةً: تەڭپۇڭلاشتۇردى.

«أَعْطَاكَ ذُو الْفَضْلِ فَضْلًا لَا يُعَادِلُهُ فَضْلٌ فَأَنْتَ لِعَيْنِ الْفَضْلِ إِنْسَانٌ»: سىلىگە ئاللاھ ھېچقانداق پەزىلەت ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمەيدىغان بىر پەزىلەت ئاتا قىلىپتۇ، سىلى پەزىلەت كۆزىنىڭ قارىچۇقى ئىكەنلا.

عَادَلَ الشَّهَادَةَ بِشَهَادَةٍ أُخْرَى: دىپلومنى يەنە بىر دىپلومغا سېلىشتۇرۇپ بىر ئورۇنغا قويدى.

عَادِلٌ ج عَادِلُونَ وَعُدُولٌ وَعُدْلٌ: ئادىل، ھەققانىي، توغرا.

حَرْبٌ عَادِلَةٌ: ھەققانىي ئۇرۇش.

عَادِمٌ: يوق، مەۋجۇت ئەمەس؛ قۇرۇق، بوش.

مَاسُورَةُ الْعَادِمِ: گاز چىقىرىش تۇرۇبىسى.

دَيْنٌ عَادِمٌ: يىغىۋېلىشقا بولمايدىغان ئۈمىدسىز ھېسابات.

عَادَى يُعَادِي مُعَادَاةً وَعِدَاءً: جېدەللەشتى، دۈشمەنلەشتى.

عَادَى بَيْنَ الصَّيْدَيْنِ: بىر ئوق بىلەن ئىككى ئوۋنى يىقىتتى (بىر چالمىدا ئىككى پاختەكنى سوقتى).

﴿عَسَى اللهُ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِيْنَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً﴾ ‹قرآن›: بەلكىم، ئاللاھ سىلەر بىلەن، سىلەر ئۆچ كۆرىدىغان ئادەملەر ئارىسىدا دوستلۇق پەيدا قىلىدۇ.

عَادٍ ج عُدَاةٌ: زۇلۇم قىلغۇچى، زالىم.

عَادٍ م عَادِيَةٌ: دۈشمەنلەشكۈچى، ئۆچمەنلەشكۈچى.

﴿فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّلَاعَادٍ فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيْمٌ﴾ ‹قرآن›: كىمكى ئىختىيارسىز ئەمەس، ئىلاجىسىزلىقتىن ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك مىقداردا (يېسە) ئاللاھ (ئۇنى) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر.

﴿بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ﴾ ‹قرآن›: سىلەر ھەقىقەتەن ھەددىدىن ئاشقۇچى قەۋمسىلەر.

عَادِيَةٌ ج عَادِيَاتٌ وَعَوَادٍ (عَوَادِي): چاپقۇچى، ئىلگىرىلىگۈچى، يۈگۈرگۈچى؛ يولباشلىغۇچى، رەھبەرلىك قىلغۇچى؛ ئادالەتسىزلىك؛ بەختسىزلىك، بالا-قازا؛ زۇلۇم، زىيانكەشلىك.

عَوَادِي الدَّهْرِ: زاماننىڭ مۇسىبەتلىرى.

﴿وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا﴾ ‹قرآن›: ھاسىراپ يۈگۈرگۈچى ... ئاتلار بىلەن قەسەمكى.

عَادِيَاتُ الْقَافِلَةِ: كارۋاننىڭ ئالدىدا ماڭغۇچى تۆگە.

عَادِيَاتُ الطَّبِيْعَةِ: تەبىئەت ھادىسىلىرى، تەبىئىي ئاپەتلەر.

عَادِيَةُ السَّمِّ: زەھەرنىڭ زىيىنى.

عَادِيَةُ الْإِنْسَانِ: كىشىنىڭ زۇلمى، كىشىنىڭ يامانلىقى.

عَادِيٌّ: ئادەتتىكى، نورمال، ئاددىي، تەبىئىي.

غَيْرُ عَادِيٍّ: ئادەتتىن تاشقىرى، غەيرىي نورمال.

عَادِيٌّ ج عَادِيَّاتٌ: قەدىمكى يادىكارلىق، ئاسارئەتىقە.

تَاجِرُ الْعَادِيَّاتِ: ئاسارئەتىقە سودىگىرى.

عَادِيَّاتٌ: قەدىمدىن قالغان قۇرۇلۇشلار، قەدىمكى ئىمارەتلەر؛ مەدەنىي يادىكارلىق.

مَصْلَحَةُ الْعَادِيَّاتِ: ئارخېئولوگىيە ئىدارىسى.

عَاذَ يَعُوذُ عَوْذًا وَعِيَاذًا وَمَعَاذًا وَمَعَاذَةً: پاناھلىق تىلىدى، ئىلتىجا قىلدى.

عَاذَ بِهِ: ئۇنىڭغا سىغىنىپ يالۋۇردى.

نَعُوذُ بِاللهِ: ئاللاھدىن پاناھ تىلەيمىز.

﴿وَإِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ تَرْجُمُونِ﴾ ‹قرآن›: مەن ھەقىقەتەن مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ۋە سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلارغا سىغىنىپ، سىلەرنىڭ مېنى ئۆلتۈرۈشۈڭلاردىن پاناھ تىلەيمەن.

عَاذِقٌ ج عَاذِقُونَ وَعُذَّاقٌ: دەرەخ چاتىغۇچى.

عَاذِلٌ ج عُذَّلٌ وَ عُذَّالٌ وَ عَذَلَةٌ وَ عَاذِلُونَ م عَاذِلَةٌ ج عَوَاذِلُ وَعَاذِلَاتٌ: كايىغۇچى، مالامەت قىلغۇچى، ئەيىبلىگۈچى.

عَارَ يَعُورُ عَوْرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى بۇزۇۋەتتى.

عَارَهُ: ئۇنى يەكچەشمە قىلىپ قويدى.

عَارَ يَعِيْرُ عَيْرًا: ئارىسالدى بولىدى، ئىككىلىنىپ قالدى، تېڭىرقاپ قالدى.

عَارَ فُلَانًا: پالاننى ئەيىبلىدى، خىجىل قىلدى.

عَارَ فِي الْقَوْمِ: ئارىدا پىتنە-پاسات تېرىدى.

عَارٌ ج أَعْيَارٌ: ئىزا-ئاھانەت، ئار-نومۇس.

عَارٌ عَلَيْكَ: ئۇيات ساڭا.

يَا لَلْعَارِ: ھۇ شەرمەندە، نېمىدېگەن ئۇيات، نە نومۇس، نە ئۇيات.

«يَقُوْلُوْنَ: هَلْ فِي كُلِّ عَامٍ قَصِيْدَةٌ فَلَسْتُ أَرَى لِي فِيْهِ يَا صَاحِ مِنْ عَارٍ»: بەزىلەر ھەريىلى قەسىدە ئوقۇۋېرەمسەن دېيىشىۋاتىدۇ، مېنىڭچە بۇنىڭ ئەيىبكە بۇيرۇغىدەك يېرى يوق.

عَارِبٌ: قان سىستېمىسى ساپ ئەرەب.

عَارَةٌ ج عَارَاتٌ: قەرز، ئۆتنە، ئارىيەت.

«اَلْعَارَةُ يَجِبُ أَنْ تُرَدَّ إِلى صَاحِبِهَا ، فَإِنْ تَلَفَتْ وَجَبَ دَفْعُ قِيْمَتِهَا»: ئارىيەت ئالغان نەرسە ئىگىسىگە قايتۇرۇلۇشى كېرەك، ئەگەر بۇزۇلسا ئۇنى تۆلىشى كېرەك.

عَارَزَ يُعَارِزُ مُعَارَزَةً: قىينىلاشتى.

عَارَزَ الشَّيْءُ: نەرسە تۈگۈلۈۋالدى، قورۇلۇۋالدى.

عَارَزَةٌ: ئۇنىڭغا قارشى تۇردى.

عَارَضَ يُعَارِضُ مُعَارَضَةً: قارشىلاشتى، توقۇنۇشتى؛ قاچتى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

عَارَضَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: سېلىشتۇردى.

عَارِضٌ ج عَوَارِضُ: ھادىسە، ئاپەت، چاتاق، تاسادىپىي ئەھۋال؛ بۇلۇت، توسالغۇ؛ تاسادىپىيلىق، غەيرىي ماھىيەتلىك؛ ۋاقىتلىق، مەڭز.

عَوَارِضُ أَرْضِيَّةٌ: تەبىئىي توسالغۇ.

﴿قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا﴾ ‹قرآن›: مانا بۇ بىزگە يامغۇر ياغدۇرغۇچى بۇلۇتتۇر، دېيىشتى.

أَمْرٌ عَارِضٌ: ئۆتۈپ كېتىدىغان ئىش.

خِلَافٌ عَارِضٌ بَيْنَ الصَّدِيْقَيْنِ: ئىككى دوست ئارىسىدا يۈز بەرگەن ئىختىلاپ.

عَرَضَ لَهُ عَارِضٌ مَنَعَهُ مِنْ حُضُورِ الْإِجْتِمَاعِ: ئۇنىڭغا بىر ئەھۋال يۈز بېرىپ يىغىنغا قاتنىشالمىدى.

لَمْ أَرَ سِوَى أَحَدِ عَارِضَيْهِ: ئۇنىڭ بىر مەڭزىنىلا كۆردۈم.

خَفِيْفُ الْعَارِضَيْنِ: چېكە چاپلىرى شالاڭ.

عَارِضَةٌ ج عَوَارِضُ: مەڭز؛ ياخشى پىكىر؛ ئىشىكنىڭ مۇجۇقى؛ گەپدان؛ توغرا لىم.

عَارِضَةُ أَزْيَاءٍ: كىيىم مودېلى.

قُوَّةُ الْعَارِضَةِ: مۇنازىرە ئىقتىدارى، قىزغىن تالاش-تارتىش ئىقتىدارى.

فُلَانٌ ذُو عَارِضَةٍ: سۆزمەن، گەپدان.

قَوِيّ الْعَارِضَةِ: مۇنازىرە ئىقتىدارى كۈچلۈك.

عَارِضِيٌّ: كۆتۈلمىگەن، ئويلانمىغان.

عَارِفٌ: تونۇغۇچى، تونۇپ يەتكۈچى.

عَارِفَةٌ ج عَوَارِفُ: سوۋغا، ھەدىيە، خەير-ئېھسان.

عَارَكَ يُعَارِكُ مُعَارَكَةً: ئۇرۇشتى، جەڭ قىلىشتى.

عَارَمَ يُعَارِمُ مُعَارَمَةً فُلَانًا: مۇنازىرىلەشتى.

عَارِمٌ ج عَرَمَةٌ م عَارِمَةٌ ج عَارِمَاتٌ وَ عَوَارِمُ: ئەسكى، ئەسكى ئادەم، يامان ئادەم، ئۆچىغا چىققان ئەسكى.

يَوْمٌ عَارِمٌ: سوغۇق كۈن.

حَرْبٌ عَارِمَةٌ: قاتتىق جەڭ.

عَارِنٌ: يولۋاس.

عَارُورٌ: نومۇسسىز، رەسۋا.

عَارٍ ج عُرَاةٌ م عَارِيَةٌ ج عَوَارٍ وَ عَارِيَاتٌ: يالىڭاچ؛ يالغۇز.

«أَوْ كَاللِّبَاسِ لَدَى الْعَارِيْ وَأَطْعِمَةٍ عِنْدَ الْجِيَاعِ وَأَمْنٍ بَعْدَ إِشْفَاقِ»: (بۇ شېئىر ماڭا يېتىپ كېلىشى بىلەن) يالىڭاچ ئادەم كىيىمگە، ئاچ ئادەم تائامغا، قورقۇنچ باسقان ئادەم خاتىرجەملىككە ئېرىشكەندەك بولۇپ كەتتىم.

عَارِي الْأَقْدَامِ: يالاڭ ئاياغ.

عَارِي الرَّأْسِ: يالاڭباش.

عَارٍ مِنْ كَذَا: بۇنىڭدىن خالىي.

عَارٍ مِنَ الصِّحَّةِ: توغرا ئەمەس.

عَارٍ مِنْ كُلِّ عَيْبٍ: ئەيىبسىز.
خَبَرٌ عَارٍ مِنَ الصِّحَّةِ: يالغان خەۋەر.
بِضَاعَةٌ عَارِيَةٌ مِنَ الْعَيْبِ: بىجىرىم مال.
أَتَمَنَّى أَنْ يَكُونَ هَذَا الْخَبَرُ عَارِيًا عَنِ الصِّحَّةِ: بۇ خەۋەرنىڭ يالغان چىقىشىنى ئارزۇ قىلىمەن، بۇ خەۋەر يالغان چىقسىكەن دەيمەن.
عَارِيَةٌ: ئارىيەت، ئۆتنە.
شَعْرٌ عَارِيَةٌ: يالغان چاچ.
عَارِيَّةٌ: قەرز، ئۆتنە، ئارىيەت.
عَازَ يَعُوزُ عَوْزًا الشَّيْءُ: نەرسە يېتىشمىدى، كەمچىل بولدى.
عَازَ الشَّيْءَ: ئېھتىياجلىق نەرسىنى تاپالمىدى.
عَازِبٌ ج عُزَّابٌ: توي قىلمىغان، بويتاق.
عَازِفٌ: سازچى، مۇزىكانت.
عَازِلٌ ج عُزَّالٌ: ئايرىغۇچى، ئاجراتقۇچى؛ توسۇغۇچى؛ سىپاراتور، ئايرىغۇچ تاختاي.
عَازِمٌ: نىيەت قىلغۇچى، ئىرادە تىكلىگۈچى، بەل باغلىغۇچى.
عَاسَ يَعُوسُ عَوْسًا وَعَوَسَانًا: كېچىدە ئايلاندى.
عَاسَ الذِّئْبُ: بۆرە كېچىدە ئوزۇق ئىزدىدى.
عَاسَ عَلَى عِيَالِهِ: ئائىلىنى بېقىش ئۈچۈن جاپا چەكتى.
عَاسَ يَعُوسُ عَوْسًا وَعِيَاسَةً مَالَهُ: مېلىنى ياخشى باشقۇردى.
عَاسَرَ يُعَاسِرُ مُعَاسَرَةً ـــ هُ: ئۇنىڭغا قاتتىق مۇئامىلە قىلدى، كەسكىن قارىدى، جىددىي قارىدى.
عَاسٌّ ج عَسَسٌ وَ عُسَّاسٌ: جەسەكچى، كېچىلىك چارلىغۇچى.
عَاسٍ: قوپال، توڭ، تاش يۈرەك؛ خورمىنىڭ نوتا شېخى.
عَاشَ يَعِيشُ عَيْشًا / عِيْشًا وَ عِيشَةً وَ مَعِيشًا وَ مَعَاشًا وَ مَعِيشَةً: ياشىدى، تۇرمۇش كەچۈردى، ھايات كەچۈردى؛ بەرداشلىق بەردى، چىدىدى.
عَاشَ فُلاَنٌ تِسْعِينَ سَنَةً: پالانى توقسان ياشقا كىردى.
عَاشَ عِيْشَةً رَاضِيَةً: كۆڭۈللۈك ياشىدى.
عَاشَ عَيْشَةً حَسَنَةً: ئوبدان تۇرمۇش كەچۈردى.
عَاشِبٌ ج عَوَاشِبُ: ئوتخور ھايۋانلار.
عَاشَرَ يُعَاشِرُ مُعَاشَرَةً: ئارىلىشىشتى، ئالاقىلەشتى، باردى-كەلدى قىلىشتى.
﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە تىرىكچىلىك قىلىڭلار.
عَاشِرٌ ج عُشَّرٌ م عَاشِرَةٌ ج عَوَاشِرُ: ئونىنچى.
عَاشِقٌ ج عُشَّاقٌ وَ عَاشِقُونَ م عَاشِقَةٌ ج عَوَاشِقُ: ئاشىق، مۇھەببەت باغلىغۇچى.
عَاشِقٌ وَمَعْشُوقٌ: ئاشىق-مەشۇق.
عَاشُوبٌ ج عَوَاشِبُ: ھاشارات يوقىتىش دورىسى.
الْعَاشُورُ . الْعَاشُورَاءُ: ھىجرىيە 1 - ئاي (مۇھەررەم)نىڭ 10 - كۈنى.
اَلْعَاشُورِيُّ: ھىجرىيە 1 - ئاي (مۇھەررەم)نىڭ 10 - كۈنى.
عَاصَ يَعَاصُ عَوَصًا الْأَمْرُ: ئىش قىيىن بولدى.
عَاصَ الْكَلَامُ: سۆز چۈشىنىكسىز بولدى.
عَاصِبٌ: ئاتا جەمەت تۇغقان.
عَاصَرَ يُعَاصِرُ مُعَاصَرَةً: زامانداش بولدى، ئەسىرداش بولدى، بىر دەۋردە ياشىدى.
عَاصِرٌ ج عَصَرَةٌ وَ عَاصِرُونَ م عَاصِرَةٌ ج عَوَاصِرُ وَ عَاصِرَاتٌ: بېخىل.
عَاصِفٌ ج عَوَاصِفُ: قىيىپ كەتكۈچى، مايىل بولغۇچى.
يَوْمٌ عَاصِفٌ: بورانلىق كۈن.
﴿جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ﴾ «قۇرئان»: بىردىنلا بوران چىقىپ...
عَاصِفَةٌ ج عَاصِفَاتٌ وَ عَوَاصِفُ: بوران، قارا بوران،

قويۇن؛ گۈلدۈرماملىق قارا يامغۇر.

﴿وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ﴾ «قۇرئان»: سۇلەيمانغا قاتتىق چىقىدىغان شامالنى مۇسەخخەر قىلىپ بەردۇق. شامال سۇلەيماننىڭ ئەمرى بويىچە ماڭاتتى.

«لَاتَمْنَعُهُ الْعَوَاصِفُ وَالْأَمْطَارُ»: بوران-چاپقۇن ئۇنى توسۇپ قالالمايدۇ.

عَاصِمٌ: ساقلىغۇچى، قوغدىغۇچى.

﴿يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ مَالَكُمْ مِنَ اللهِ مِنْ عَاصِمٍ﴾ «قۇرئان»: ئۇ كۈندە (دوزاخ ئازابىنىڭ دەھشىتىدىن قورقۇپ) ئارقاڭلارغا چېكىنىسىلەر، سىلەرگە ھېچ ئاللاھنىڭ ئازابىدىن قۇتۇلدۇرغۇچى بولمايدۇ.

عَاصِمَةٌ ج عَوَاصِمُ: پايتەخت، مەركەز.

عَاصَى يُعَاصِي مُعَاصَاةً غَيْرَهُ: ئاسىيلىق قىلدى، خىلاپلىق قىلدى.

عَاصٍ ج عُصَاةٌ وَ عَاصُونَ: قارشى تۇرغۇچى، خىلاپلىق قىلغۇچى، ئىسيانچى، ئاسىي.

عَاضَ يَعُوضُ عَوْضًا وَ عِوَضًا وَ عِيَاضًا: تولدۇرۇپ بەردى، تۆلەپ بەردى.

عَاضَهُمُ اللهُ أَفْضَلَ مِمَّا أَفْقَدَهُ: ئاللاھ ئۇلارغا يوقاتقان نەرسىسىدىن ئارتۇقراقىنى بەرسۇن.

عَاضَبَ يُعَاضِبُ مُعَاضَبَةً فُلَانًا: قارشىلاشتى، زىتلاشتى.

عَاضَدَ يُعَاضِدُ مُعَاضَدَةً: ياردەم بەردى، مەدەت بەردى.

عَاطَ يَعِيطُ عَيْطًا عُنُقُهُ: بويىنى ئۇزۇن بولدى.

عَاطِرٌ ج عُطْرٌ: خۇش پۇراقلىق ئامراق ئادەم، ئەتىرخۇمار.

ثَنَاءٌ عَاطِرٌ: خۇش پۇراق، خۇش ھىد؛ كۆپ مەدھىيە.

عَاطِشٌ: ئۈمىدۋار، سېغىنغۇچى؛ ئۇسسۇز.

عَاطِفٌ ج عُطُفٌ وَ عَطَفَةٌ: چاپان، تون؛ مۇسابىقە ئېتىنىڭ ئالتىنچىسى، يۇمشاق كۆڭۈل، رەھىمدىل، مېھرىبان.

عَاطِفَةٌ ج عَوَاطِفُ: ھېسسىيات، تۇيغۇ.

خَلَا قَلْبُهُ مِنْ كُلِّ عَاطِفَةٍ: ئۇنىڭ قەلبىدە مېھرىبانلىق يوق.

عَاطِفَةٌ وَطَنِيَّةٌ: ۋەتەنپەرۋەرلىك تۇيغۇسى، ۋەتەن مۇھەببىتى.

«نَظَمْتُ مِنْ فَرْطِ إِخْلَاصٍ وَعَاطِفَةٍ إِلَيْكَ نَظْمًا فَمَا لِي فِيهِ إِتْقَانٌ»: مېنىڭ ئۆزلىرىگە ھەددىدىن زىيادە ئىخلاسىم ۋە ھۆرمىتىم بولغاچقا، تازا كىلىشتۈرەلمىسەممۇ سىلىگە (ئاتاپ) نەزم تۈزدۈم.

عَوَاطِفِيٌّ: تەسىرچان، ھېسسىياتچان.

عَوَاطِفُ الْإِحْتِرَامِ: ھۆرمەت ھېسسىياتلىرى.

تَقَبَّلْ أَسْمَى عَوَاطِفِيْ: يۈكسەك سېغىنىشىمنى قوبۇل قىلغىن.

عَاطِفِيٌّ: تەسىرچان، ھېسسىياتچان، خۇشتار.

كَاتِبٌ عَاطِفِيٌّ: ھېسسىياتچان يازغۇچى.

عَاطِفِيَّةٌ: تەسىرلىك، ھېسسىياتلىق

قِصَّةٌ عَاطِفِيَّةٌ: تەسىرلىك ھېكايە.

فَتَاةٌ عَاطِفِيَّةٌ: ھېسسىياتچان قىز.

رِسَالَةٌ عَاطِفِيَّةٌ: سېغىنىشلىق خەت.

عَاطِلٌ ج عَوَاطِلُ وَ عُطُلٌ: ئىشسىز، خالىي، كەم، بوش؛ بىكار تەلەپ؛ ناچار.

عَاطِلَةٌ ج عَوَاطِلُ وَ عَاطِلَاتٌ: زىبۇزىننەتتىن خالىي ئايال؛ ئىشسىز.

عَاطُوسٌ: ناسۋال.

عَاطَى يُعَاطِي مُعَاطَاةً وَ عِطَاءً الشَّيْءَ غَيْرَهُ: نەرسىنى بەردى، تاپشۇرۇپ بەردى.

عَافَ يَعَافُ عَيْفًا وَ عِيَافًا وَ عَيَفَانًا: يىرگەندى، ياقتۇرمىدى، زېرىكتى.

يَعَافُ النَّظَرَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭ ئۇنى كۆرگۈسى يوق.

عَافَ التَّدْخِيْنَ فَأَقْلَعَ عَنْهُ: تاماكىدىن بىزگىنىپ، ئۇنى تاشلىدى.

عَافَ يَعُوفُ عَوْفًا الطَّائِرُ: قۇش قونۇش ئۈچۈن ئەگىدى.

عَافَ يَعِيْفُ عَيْفًا الطَّائِرُ: قۇش ئايلاندى، ئەگىدى.

عَافَ يَعِيْفُ عِيَافَةً الطَّيْرَ: قۇشنىڭ ئۇچۇشىغا قاراپ پال ئاچتى.

عَافَسَ يُعَافِسُ مُعَافَسَةً: چىلىشتى، مەشىق قىلدى.

عَافَى يُعَافِي مُعَافَاةً وَ عِفَاءً وَ عَافِيَةً اللهُ فُلَانًا: پالاننى خۇدا ساقلىدى.

عَافَاهُ اللهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا شىپالىق بەرسۇن.

عَافٍ ج عِفِيٌّ و عَافِيَةٌ وَ عِفَاءٌ: ئۆچۈرۈلگەن، ئۆچۈرۈۋېتىلگەن، ئىزى يوقالغان.

عَافٍ ج عُفِيٌّ وَ عُفَاةٌ وَ عَافِيَةٌ: مېھمان.

عَافِيَةٌ ج عَافِيَاتٌ وَ عَوَافٍ: تەن سالامەتلىك، ساغلاملىق.

عَاقَ يَعِيْقُ عَيْقًا فُلَانًا عَنْ كَذَا: توسۇدى، مەنئى قىلدى.

عَاقَ يَعُوقُ عَوْقًا عَنْ كَذَا: كېچىكتۈردى، توسۇۋېلىپ قويدى، يۈز ئۆرۈتۈپ قويدى.

عَاقَهُ: ئۇنىڭغا توسقۇنلۇق قىلدى، توسالغۇ بولدى.

عَاقَبَ يُعَاقِبُ مُعَاقَبَةً وَ عِقَابًا: جازالىدى، قىساس ئالدى.

﴿فَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ﴾ «قرآن»: ئەگەر ئىنتىقام ئالماقچى بولساڭلار، ئۆزۈڭلارغا يەتكەن زىيان-زەخمەت قانچىلىك بولسا، شۇنچىلىك ئىنتىقام ئېلىڭلار.

عَاقَبَهُ: ئۇنىڭ بىلەن نۆۋەتلەشتى، ئالماشتى.

عَاقِبٌ: ئورۇنباسار، كېيىن كەلگەن، تولۇق ھوقۇقلۇق ئەلچى.

عَاقِبَةٌ ج عَوَاقِبُ: نەتىجە، ئاقىۋەت؛ ئىشنىڭ ئاخىرى.

حَسَنُ الْعَاقِبَةِ: ياخشى ئاقىۋەت.

سُوءُ الْعَاقِبَةِ: يامان ئاقىۋەت.

﴿وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِيْنَ﴾ «قرآن»: ياخشى ئاقىۋەت تەقۋادارلارغا مەنسۇپتۇر.

عَاقَدَ يُعَاقِدُ مُعَاقَدَةً الْقَوْمَ: قوۋم كېلىشىم تۈزۈشتى.

عَاقَرَ يُعَاقِرُ مُعَاقَرَةً الشَّيْءَ: نەرسىگە بېرىلىپ كەتتى.

عَاقِرٌ ج عَوَاقِرُ: تۇغماس ئايال.

رَجُلٌ عَاقِرٌ ج عُقَّرٌ: تۇغماس ئەر.

﴿وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ﴾ «قرآن»: مەن قېرىپ قالغان تۇرسام، ئايالىم تۇغماس قالغان تۇرسا.

عَاقٌّ ج عَقَقَةٌ وَ عَاقُّونَ م عَاقَّةٌ ج عَوَاقُّ وَ عَاقَّاتٌ: قاقشاتقۇچى، ئاسىيلىق قىلغۇچى، نائىنساپ بالا.

عَاقِلٌ ج عَاقِلُونَ وَ عُقَلَاءُ م عَاقِلَةٌ ج عَاقِلَاتٌ وَ عَوَاقِلُ: ئاقىل، زېرەك، چۈشەنگۈچى، سەزگۈر، دانا.

عَاقُولٌ ج عَوَاقِلُ: قانداغاي.

عَاكَ يَعُوكُ عَوْكًا وَ مَعَاكًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى.

عَاكَ بِهِ: ئىلتىجا قىلدى.

عَاكَ مَعَاشَهُ: ئېرىشتى.

عَاكَ يَعِيْكُ عَيْكَانًا: دولىسىنى ئېتىپ ماڭدى.

عَاكَسَ يُعَاكِسُ مُعَاكَسَةً: قارشىلاشتى، توسقۇنلۇق قىلدى.

عَاكَسَهُ: ئۇنى بىزار قىلدى.

عَاكَسَهُ الْقَدَرُ: پېشانىسى تەتۈر كەلدى.

عَاكِسٌ ج عَوَاكِسُ: ئەكس ئەتتۈرگۈچى، قايتۇرۇش كۈچى، ئەكس ئەتتۈرۈش كۈچى.

عَاكِسُ الْكَائِنِ: كائىناتنىڭ ئىنكاسى.

الْعَاكِسُ الذَّرِّيّ: ئاتوم قازنى، ئاتوم رېئاكتورى.

عَاكِسَةٌ ج عَاكِسَاتٌ: ئەكس ئەتتۈرگۈچى.

عَاكِسَةُ النُّورِ: نۇر قايتۇرغۇچى.

مِرآةٌ عَاكِسَةٌ: نۇر قايتۇرغۇچى ئەينەك.

عَاكَظَ يُعَاكِظُ مُعَاكَظَةً الأَمْرَ: كېچىكتۈردى، كەينىگە سۈردى.

عَاكِفٌ ج عُكُوفٌ وَ عَاكِفُونَ وَ عُكَّفٌ: ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلگۈچى، باش چۆكۈرۈپ ئىشلىگۈچى، خىلۋەتتە ياشىغۇچى، ئېتىكاپ قىلغۇچى.

﴿وَ لَاتُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ﴾ «قرآن»: سىلەر مەسجىدتە ئېتىكاپتا ئولتۇرغان چېغىڭلاردا ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار.

عَاكَّ يُعَاكُّ مُعَاكَّةً فُلَانًا عَلَيْهِ: ھېسداشلىق قىلدى.

عَاكِلٌ ج عُكَّلٌ: بېخىل، پىخسىق، قىسقا، پاكار.

عَاكَمَ يُعَاكِمُ مُعَاكَمَةً فُلَانٌ عَلَى فُلَانٍ: ياردەملەشتى، ھەمكارلاشتى.

عَاكُوبٌ: توپا، چاڭ.

عَاكٍ (العَاكِي) ج عُكَاةٌ: يىكچى، يىلك ساتقۇچى، ئۆلۈك ئادەم.

عَالَ يَعُولُ عَوْلًا فِي حُكْمِهِ: ئادالەتسىزلىك قىلدى، ھەقىقەتتىن بۇرۇلۇپ كەتتى.

﴿ذَالِكَ أَدْنَى أَلَّا تَعُولُوا﴾ «قرآن»: بۇ زۇلۇم قىلماسلىقىڭلارغا ئەڭ يېقىندۇر.

عَالَ الشَّيْءُ فُلَانًا: نەرسە پالانىغا ئېغىر كەلدى، يۈك بولۇپ قالدى.

عَالَ الرَّجُلُ: كىشى كەمبەغەللىشىپ كەتتى.

عَالَ يَعُولُ عَوْلًا وَ عِيَالَةً الرَّجُلُ: كىشىنىڭ جان سانى كۆپىيىپ كەتتى؛ كىشى كەمبەغەللىشىپ كەتتى، موھتاج بولۇپ قالدى.

عَالَ الرَّجُلُ عِيَالَهُ: كىشى ئائىلىسىنى باقتى، تەمىنلىدى.

«مَنْ عَالَ جَارِيَتَيْنِ حَتَّى تَبْلُغَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ» «حديث»: كىمكى ئىككى قىزنىسى بالاغەتكە يەتكۈچىلىك بېقىپ چوڭ قىلسا، قىيامەت كۈنى ئۇ مەن بىلەن مۇشۇنداق كېلىدۇ.

«الْجَاهِلُ يَعْتَمِدُ إِلَى نَسَبِهِ وَالْعَالِمُ يَعُولُ إِلَى أَدَبِهِ»: نادان ئۆزىنىڭ نەسەبىگە تايىنىدۇ، ئالىم ئۆزىنىڭ ئەدىبىگە (ئىلمىگە) تايىنىدۇ.

عَالَ يَعِيلُ عَيْلًا الشَّيْءُ فُلَانًا: نەرسە پالانىغا ئېغىر يۈك بولۇپ قالدى، زور مەسئۇلىيەت ئارتىلدى، ئاجىزلاشتۇرۇۋەتتى، موھتاج قىلىپ قويدى.

عَالَ يَعِيلُ عَيْلَةً وَ عَيْلًا وَ عُيُولًا وَ مَعِيلًا: كەمبەغەللىشىپ كەتتى، پېقىر بولۇپ قالدى.

«مَاعَالَ مُقْتَصِدٌ» «حديث»: تېجەشلىك بولغان ئادەم كەمبەغەللىشىپ كەتمەيدۇ.

عَالَةٌ: كەمبەغەللىك.

الْعَالَةُ: زونتىك، شاخ- شۇمبىدىن قىلىنغان چېدىرچە، ساتما؛ يۈك؛ ئېغىرلىق.

هُوَ عَالَةٌ عَلَى غَيْرِهِ: ئۇ باشقىلارغا تورمۇشتا يۈك بولۇپ قالدى.

عَاشَ عَالَةً عَلَى فُلَانٍ: پالانىغا تايىنىپ ياشىدى.

عَالَجَ يُعَالِجُ مُعَالَجَةً وَ عِلَاجًا الْمَرِيضَ: كېسەلنى داۋالىدى.

عَالَجَ الأَمْرَ: ئىشنى بېجىردى، چارىسىنى كۆردى.

عَالَجَ الْمَوْضُوعَ: ماۋزۇنى مۇھاكىمە قىلدى.

عَالَجَ الْحَدِيدَ: پولاتنىڭ سۈيىنى ياندۇردى، پىششىقلاپ ئىشلىدى.

عَالَمٌ ج عَالَمُونَ وَ عَوَالِمُ: ئالەم، دۇنيا، جاھان، كائىنات.

عَالَمُ الْحَيَوَانِ: ھايۋاناتلار دۇنياسى.

عَالَمُ النَّبَاتِ: ئۆسۈملۈكلەر دۇنياسى.

عَالَمٌ مُتَمَدِّنٌ: مەدەنىيەت دۇنياسى، يېڭىچە دۇنيا.

عَالَمُ الْخَيَالِ: ئۇيقۇ، چۈش.

اَلْعَالَمُ الْعَرَبِيّ: ئەرەب دۇنياسى.

عَالَمُ الْإِنْسَانِ: ئىنسانىيەت دۇنياسى.

اَلْعَالَمُ الْإِسْلَامِيّ: ئىسلام دۇنياسى.

بُلْدَانُ الْعَالَمِ الثَّالِثِ: 3 ـ دۇنيا ئەللىرى.

عَالِمٌ ج عُلَمَاءُ: ئالىم، بىلگۈچى، مەخسۇس بىلىم ئىگىسى، مۇتەخەسسىس، بىلىملىك.

عَالِمُ الْمَشْرِقِيَّاتِ: شەرقشۇناس.

﴿عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھ غەيبىنى ۋە ئاشكارىنى بىلگۈچىدۇر، مۇشرىكلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن ئۈستۈندۇر.

﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھنىڭ بەندىلىرى ئىچىدە ئاللاھدىن پەقەت ئالىملارلا قورقىدۇ.

عَالِمٌ بِالْأَمْرِ: تەدبىرلىك، تەجرىبىلىك.

عَالِمَةٌ ج عَوَالِمُ: ئايال ئالىم.

عَالَمِيٌّ: ئالەمشۇمۇل، دۇنياۋى، دۇنيالىق، خەلقئارالىق، زامانىۋى.

عَالَمِيَّةٌ: دۇنيالىق، دۇنياۋى، خەلقئارالىق.

اَلْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ: دۇنيا ئۇرۇشى.

اَلْأَسْوَاقُ الْعَالَمِيَّةُ: دۇنيا بازىرى، خەلقئارالىق بازار.

عَالِمِيَّةٌ: باكالاۋر.

عَالَنَ يُعَالِنُ مُعَالَنَةً وَعِلَانًا غَيْرَهُ بِالشَّيْءِ: ئاشكارا قىلدى، ئوچۇق قىلدى، ئېلان قىلدى، جاكارلىدى.

عَالَى يُعَالِي مُعَالَاةً الشَّيْءَ: كۆتۈردى، ئېگىزلەتتى.

عَالٍ (الْعَالِي) م عَالِيَةٌ: يۇقىرى، ئۈستۈن، ئالىي، يۈكسەك.

بِصَوْتٍ عَالٍ: يۇقىرى ئاۋاز بىلەن.

﴿وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ﴾ ‹قۇرئان›: پىرئەۋن زېمىندا (يەنى، مىسىر زېمىندا) شەك ـ شۈبھىسىزكى،

مۇتەكەببىردۇر، ئۇ ئەلۋەتتە ھەددىدىن ئاشقۇچىدۇر.

عَالِي الْكَعْبِ: ئېسىل، مەرتىۋىلىك.

عَالِي الْهِمَّةِ: ھىممەتلىك، ئىرادىلىك.

اَلْبَابُ الْعَالِي: ئوسمان خاندانلىقى دەۋرىدىكى تۈركىيە ھۆكۈمىتى.

جَعَلَ عَالِيَهُ سَافِلَهُ: ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتتى، كۆمتۈرۈۋەتتى.

عَامَ يَعُومُ عَوْمًا فِي الْمَاءِ: سۇ ئۈزدى، سۇدا لەيلىدى.

عَامَ يَعِيمُ عَيْمًا وَعَيْمَةً وَعِيَامًا: سۈتنى ياخشى كۆردى، كۆڭلى سۈتكە تارتتى؛ سۈتى ئازلاپ كەتتى؛ ئۇسساپ كەتتى.

عَامٌ ج أَعْوَامٌ: يىل.

عَامٌ مَدْرَسِيٌّ: ئوقۇش يىلى.

﴿وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ﴾ ‹قۇرئان›: ئىككى يىلدا ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىدى.

كُلَّ عَامٍ وَأَنْتُمْ بِخَيْرٍ: يېڭى يىلىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن.

عَامَئِذٍ: شۇ يىلى، ئۆز ۋاقتىدا.

لَبِثَ فِي الْأَسْرِ أَعْوَامًا: ئەسىرلىكتە بىرقانچە يىل تۇرۇپ قالدى.

رَأْسُ الْعَامِ: يىل بېشى.

عَامَةٌ: سال.

عَامِدٌ: مەقسەت قىلغۇچى.

لَا تَلُمْهُ فَلَمْ يَفْعَلْ ذَالِكَ عَامِدًا: ئۇنى ئەيىبلىمە، ئۇ قەستەن قىلمىدى.

عَامِرٌ ج عُمَّارٌ م عَامِرَةٌ ج عَوَامِرُ: ئاھالىسى زىچ، زىچ ئولتۇراقلاشقان؛ ئورۇنلاشقۇچى، ماكانلاشقۇچى؛ ئاۋات، گۈللەنگەن.

عَامِرُ الْبَيْتِ ج عَوَامِرُ: يىلان.

أُمُّ الْعَامِرِ: سىرتلان.

«نَقْضِي أَوْقَاتِ فَرَاغِنَا فِي الْقِرَاءَةِ فِي تِلْكَ الْمَكْتَبَةِ

الْعَالَمُ الْعَرَبِيّ: ئەرەب دۇنياسى.

عَالَمُ الْإِنْسَانِ: ئىنسانىيەت دۇنياسى.

الْعَالَمُ الْإِسْلَامِيّ: ئىسلام دۇنياسى.

بُلْدَانُ الْعَالَمِ الثَّالِثِ: 3 ـ دۇنيا ئەللىرى.

عَالِمٌ ج عُلَمَاءُ: ئالىم، بىلگۈچى، مەخسۇس بىلىم ئىگىسى، مۇتەخەسسىس، بىلىملىك.

عَالِمُ الْمَشْرِقِيَّاتِ: شەرقشۇناس.

﴿عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ «قرآن»: ئاللاھ غەيبنى ۋە ئاشكارىنى بىلگۈچىدۇر، مۇشرىكلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن ئۈستۈندۇر.

﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ «قرآن»: ئاللاھنىڭ بەندىلىرى ئىچىدە ئاللاھدىن پەقەت ئالىملارلا قورقىدۇ.

عَالِمٌ بِالْأَمْرِ: تەدبىرلىك، تەجرىبىلىك.

عَالِمَةٌ ج عَوَالِمُ: ئايال ئالىم.

عَالَمِيٌّ: ئالەمشۇمۇل، دۇنياۋى، دۇنيالىق، خەلقئارالىق، زامانىۋى.

عَالَمِيَّةٌ: دۇنيالىق، دۇنياۋى، خەلقئارالىق.

الْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ: دۇنيا ئۇرۇشى.

الْأَسْوَاقُ الْعَالَمِيَّةُ: دۇنيا بازىرى، خەلقئارالىق بازار.

عَالِمِيَّةٌ: باكالاۋر.

عَالَنَ يُعَالِنُ مُعَالَنَةً وَ عِلَانًا غَيْرَهُ بِالشَّيْءِ: ئاشكارا قىلدى، ئوچۇق قىلدى، ئېلان قىلدى، جاكارلىدى.

عَالَى يُعَالِي مُعَالَاةً الشَّيْءَ: كۆتۈردى، ئېگىزلەتتى.

عَالٍ (الْعَالِي) م عَالِيَةٌ: يۇقىرى، ئۈستۈن، ئالىي، يۈكسەك.

بِصَوْتٍ عَالٍ: يۇقىرى ئاۋاز بىلەن.

﴿وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ﴾ «قرآن»: پىرئەۋن زېمىندا (يەنى، مىسىر زېمىنىدا) شەك ـ شۈبھىسىزكى، مۇتەكەببىردۇر، ئۇ ئەلۋەتتە ھەددىدىن ئاشقۇچىدۇر.

عَالِي الْكَعْبِ: ئېسىل، مەرتىۋىلىك.

عَالِي الْهِمَّةِ: ھىممەتلىك، ئىرادىلىك.

الْبَابُ الْعَالِي: ئوسمان خانىدانلىقى دەۋرىدىكى تۈركىيە ھۆكۈمىتى.

جَعَلَ عَالِيَهُ سَافِلَهُ: ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتتى، كۆمتۈرۈۋەتتى.

عَامَ يَعُومُ عَوْمًا فِي الْمَاءِ: سۇ ئۈزدى، سۇدا لەيلىدى.

عَامَ يَعِيمُ عَيْمًا وَ عَيْمَةً وَ عِيَامًا: سۈتنى ياخشى كۆردى، كۆڭلى سۈتكە تارتتى؛ سۈتى ئازلاپ كەتتى؛ ئۇسساپ كەتتى.

عَامٌ ج أَعْوَامٌ: يىل.

عَامٌ مَدْرَسِيٌّ: ئوقۇش يىلى.

﴿وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ﴾ «قرآن»: ئىككى يىلدا ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىدى.

كُلَّ عَامٍ وَأَنْتُمْ بِخَيْرٍ: يېڭى يىلىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن.

عَامَئِذٍ: شۇ يىلى، ئۇ ۋاقىتتا.

لَبِثَ فِي الْأَسْرِ أَعْوَامًا: ئەسىرلىكتە بىرقانچە يىل تۇرۇپ قالدى.

رَأْسُ الْعَامِ: يىل بېشى.

عَامَةٌ: سال.

عَامِدٌ: مەقسەت قىلغۇچى.

لَا تَلُمْهُ فَلَمْ يَفْعَلْ ذَالِكَ عَامِدًا: ئۇنى ئەيىبلىمە، ئۇ قەستەن قىلمىدى.

عَامِرٌ ج عُمَّارٌ م عَامِرَةٌ ج عَوَامِرُ: ئاھالىسى زىچ، زىچ ئولتۇراقلاشقان؛ ئورۇنلاشقۇچى، ماكانلاشقۇچى؛ ئاۋات، گۈللەنگەن.

عَامِرُ الْبَيْتِ ج عَوَامِرُ: يىلان.

أُمُّ الْعَامِرِ: سىرتلان.

«نَقْضِي أَوْقَاتَ فَرَاغِنَا فِي الْقِرَاءَةِ فِي تِلْكَ الْمَكْتَبَةِ

تەمسىل.

عَامُوْدٌ ج عَوَامِيْدُ: تۈۋرۈك، ستولبا.

اَلْعَامِي: يولنى ئاڭقىرالمايدىغان ئادەم؛ بويى ئېگىز، ئۇزۇنتۇرا ئادەم.

اَلْعَامِيَةُ: يىغلاڭغۇ ئايال.

عَامِيٌّ: يىللىق.

عَانَ يَعُونُ عَوْنًا عُؤُونًا: ئوتتۇرا ياش بولدى.

عَانَةٌ ج عَانَاتٌ وَ عُونٌ: دوۋسۇن ئەتراپىدىكى تۈك؛ قولان پادىسى.

عَانَدَ يُعَانِدُ مُعَانَدَةً: قارشى تۇردى، قارشىلىق كۆرسەتتى.

عَانَدَنِي عِنَادًا شَدِيْدًا: مەن بىلەن قارشىلاشتى.

عَانِدٌ ج عُنَّدٌ وَ عَوَانِدُ: جاھىل، تەرسا، تەتۈر، بېشەم، ھەددىدىن ئاشقۇچى.

عَانِسَ ج عُنَّسٌ وَ عَوَانِسُ: قېرى قىز.

عَانَشَ يُعَانِشُ مُعَانَشَةً ـ هُ: پەخرى قىلىشتى، گىرەلەشمە ئۇرۇش قىلدى.

عَانَقَ يُعَانِقُ مُعَانَقَةً: قۇچاقلاشتى، قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى.

«إِسْتَقْبَلَهُ فِي الْمَطَارِ وَ عَانَقَهُ بِحَرَارَةٍ»: ئۇنى ئايرودرومدا قىزغىن قۇچاقلاپ كۈتۈۋالدى.

أَخُوكَ يُعَانِقُكَ فَرَحًا: قېرىندىشىڭ سېنى خۇشال ھالدا قۇچاقلىماقتا.

عَانَّ يُعَانُّ مُعَانَّاةً وَ عَنَانًا: قارشى تۇردى، قارشى چىقتى.

عَانَى يُعَانِي مُعَانَاةَ الشَّيْءَ: بىرنەرسىگە يولۇقتى، دۇچار بولدى، چىداشلىق بەردى.

عَانَى الْمَتَاعِبَ: قىيىنچىلىقلارنى بېشىدىن كەچۈردى.

عَانَى اَلَمًا فَظِيْعَةً: قاتتىق دەرد ـ ئەلەملەرگە چىداشلىق بەردى.

عَانٍ (الْعَانِي) ج عُنَاةٌ: خار؛ ئەسىر؛ جاپاكەش.

«عُوْدُوا الْمَرْضَى وَفُكُّوا الْعَانِي» ‹حديث›: كېسەللەرنى يوقلاڭلار، ئەسىرلەرنى قويۇۋېتىڭلار.

عَاهَ يَعُوهُ عَوْهًا وَعَيْهَةً الزَّرْعُ: زىرائەت ئاپەتكە ئۇچرىدى.

عَاهَ يَعِيْهُ عَيْهًا الْمَالُ: مالغا ئاپەت يەتتى.

عَاهَةٌ ج عَاهَاتٌ: ئاپەت؛ كېسەل؛ ناكارلىق.

عَاهَةٌ دَائِمَةٌ: ساقايماس كېسەل.

ذُو الْعَاهَةِ: مېيىپ، مەجرۇھ.

عَاهَدَ يُعَاهِدُ مُعَاهَدَةً: كېلىشىم تۈزدى، ئىتتىپاق تۈزدى.

﴿وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ﴾ ‹قرآن›: سىلەر ئەھدە تۈزۈشكەنلىرىڭلاردا ئاللاھنىڭ ئەھدىسىگە ۋاپا قىلىڭلار.

«عَاهَدَهُ عَلَى تَنْفِيْذِ مَا طَلَبَهُ مِنْهُ»: ئۇنىڭ تەلەپلىرىنى ئورۇنداشقا ۋەدە بەردى.

عَاهَرَ يُعَاهِرُ مُعَاهَرَةً: پاھىشە قىلدى، زىنا قىلدى.

عَاهِرٌ ج عُهَّارٌ م عَاهِرَةٌ ج عَاهِرَاتٌ وَ عَوَاهِرُ: زىناخور، پاھىشىۋاز.

عَاهِلٌ ج عَوَاهِلُ: پادىشاھ، خاقان؛ تۇل ئايال.

«كَانَتْ زِيَارَةُ الْعَاهِلِ الْمَغْرِبِيِّ نَاجِحَةً»: مەراكەش پادىشاھىنىڭ زىيارىتى مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى.

عَاهِنٌ ج عَوَاهِنُ: تەييار، تەييارلاپ قويۇلغان، مۇقىم، ھۇرۇن.

أَلْقَى الْكَلَامَ عَلَى عَوَاهِنِهِ: ئېغىزىغا كەلگەننى جۆيلۈدى.

طَعَامٌ عَاهِنٌ: تەييار تاماق.

مَالٌ عَاهِنٌ: كۆچمەس مۈلۈك.

عَاهِنَةٌ ج عَوَاهِنُ: قۇرۇپ كەتكەن خورما شاخلىرى؛ ئىنسانىنىڭ قول ـ پۇتىدىن ئىبارەت ئەزالىرى.

عَاوَدَ يُعَاوِدُ مُعَاوَدَةً وَعَوَادًا الرَّجُلُ: قايتىلىدى، تەكرارلىدى.

عَاوَدَ الشَّيْءَ: ئۆزىگە ئادەت قىلىۋالدى.

عَاوَدَهُ الْمَرِيضُ الْقَدِيمُ: ئۇنىڭ كونا كېسىلى قوزغالدى.

«أَخْشَى أَنْ يُعَاوِدَهُ الْمَرَضُ مَرَّةً أُخْرَى»: ئۇنىڭ كېسىلى قوزغىلىپ قېلىشتىن ئەنسىرەيمەن.

عَاوَدَهُ بِالْمَسْئَلَةِ: سوئالنى قايتا ـ قايتا سورىدى.

عَاوَدَهُ ذِكْرَى: ئۇنىڭ قايتا ئېسىگە كەلدى.

عَاوَدَتْهُ الْحُمَّى: قىزىتمىسى يەنە ئۆرلەپ كەتتى.

عَاوَدَهُ الْحَنِينُ: ئۇنى سېغىندى.

عَاوَرَ يُعَاوِرُ مُعَاوَرَةً الشَّيْءَ: ئارىيەت بەردى، ئۆتنە بەردى.

عَاوَرَ الْمَكَايِيلَ: ئۆلچەمنى بىكىتتى.

عَاوَرَ الشَّمْسَ: قۇياشنى كۆزەتتى.

عَاوَصَ يُعَاوِصُ مُعَاوَصَةً: چېلىشتى.

عَاوَضَ يُعَاوِضُ مُعَاوَضَةً: تولدۇرۇپ بەردى، تۆلەپ بەردى.

عَاوَمَ يُعَاوِمُ مُعَاوَمَةً فُلَانًا: پالانىنىڭ بىلىغا قاراپ مۇئامىلە قىلدى؛ بىر يىللىق توختام تۈزدى.

عَاوَمَتِ الشَّجَرَةُ: مېۋىلىك دەرەخ بىر يىل بولۇپ، بىر يىل بولمىدى.

عَاوَنَ يُعَاوِنُ مُعَاوَنَةً عَلَى الشَّيْءِ: ياردەملەشتى، قوللىدى، ئىئانە قىلدى.

هَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تُعَاوِنَنِي؟: ماڭا ياردەملىشەلەمسەن؟

عَايَرَ يُعَايِرُ مُعَايَرَةً الشَّخْصَ: كەمسىتتى، ئەيىبلىدى، سەتلىدى؛ ئۆلچىدى.

عَايَرَ الْمِكْيَالَ: ئۆلچەم قاچىسىنى تەكشۈردى، سېلىشتۇردى، توغرىلىدى.

عَايَشَ يُعَايِشُ مُعَايَشَةً: ئۇنىڭ بىلەن بىرگە ياشىدى.

«أَعْرِفُهُ حَقَّ الْمَعْرِفَةِ لِأَنَّنِي عَايَشْتُهُ زَمَنًا طَوِيلًا»: ئۇنىڭ بىلەن ئۇزۇن بىللە ياشىغانلىقىم ئۈچۈن ئۇنى ياخشى چۈشىنىمەن.

عَايِقٌ: قۇرۇق سۆلەت، بەگزادە، بايۋەچچە.

عَايَنَ يُعَايِنُ مُعَايَنَةً: ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى، تەكشۈرۈپ كۆردى.

عَائِثٌ: بولۇاس.

عَائِدٌ ج عُوَّدٌ وَ عُودٌ وَ عَوْدٌ: قايتقۇچى، يانغۇچى.

مُجْرِمٌ عَائِدٌ: ئادەتلەنگەن جىنايەتچى.

﴿إِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ﴾ «قرآن»: بىز ھەقىقەتەن ئازابنى (سىلەردىن) ئازغىنە ۋاقىت كۆتۈرۈۋېتىمىز. (ئاندىن) سىلەر ھەقىقەتەن (ئىلگىرىكى كاپىرلىق ھالىتىڭلارغا) قايتىۋالىسىلەر.

«الْعَائِدُ فِي هِبَتِهِ كَالْعَائِدِ فِي قَيْئِهِ» «حديث»: سوۋغا بېرىپ قايتۇرۇۋالغۇچى، قەي قىلغان نەرسىسىنى يۇتقانغا ئوخشاش.

عَائِدٌ ج عُوَّادٌ م عَائِدَةٌ ج عَائِدَاتٌ وَ عَوَائِدُ: يوقلىغۇچى، زىيارەت قىلغۇچى، كېسەل يوقلىغۇچى.

عَائِدَةٌ ج عَوَائِدُ: پايدا، مەنپەئەت، ئۈنۈم؛ ياخشىلىق، سوۋغا.

«تَسْتَخْدِمُ الدُّوَلُ النِّفْطِيَّةُ عَائِدَاتِهَا مِنَ النَّفْطِ فِي تَحْسِينِ أَحْوَالِ مُوَاطِنِيهَا»: نېفىت دۆلەتلىرى نېفىتتىن كىرگەن كىرىمىنى پۇقرالىرىنىڭ تۇرمۇشىنى ياخشىلاشقا ئىشلىتىدۇ.

عَائِرٌ: ئوڭ ـ تەتۈر ماڭغۇچى، ئارقا ـ ئالدىغا ماڭغۇچى.

عَائِزٌ: كەمبەغەل، ھاجەتمەن.

عَائِسٌ: كېچىدە سەيلە قىلغۇچى.

عَائِشٌ: ھايات، تىرىك، جانلىق.

رَجُلٌ عَائِشٌ: تۇرمۇشى ياخشى كىشى.

عَائِصٌ: قىيىن، ئېبھىتىياج.

عَائِطٌ ج عُوطٌ: تۇۋلىغۇچى، سۇرەن سالغۇچى.

عَائِفٌ م عَائِفَةٌ: يىرگەنگۈچى؛ قۇش بىلەن پال

باققۇچى.

عَائِقٌ: ياسانچۇق.

عَائِقٌ ج عَوَائِقُ وَ عُوَّقٌ م عَائِقَةٌ ج عَوَائِقُ: توسالغۇ، پۇتلىكاشاڭ؛ گۆلەنبەب؛ قىيىنچىلىق.

عَـائِقٌ ج عُيَّـاقٌ: قـۇرۇق سـۆلەت، بەگـزادە، بايۋەچچە.

عَائِقَةٌ ج عَائِقَاتٌ: ئايال پاھىشخانا خوجايىنى.

عَائِلٌ ج عَالَةٌ وَ عُيَّلٌ وَ عِيلٌ وَ عِيلَى: كەمبەغەل، نامرات.

﴿وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى﴾ «قرآن»: سېنى يوقسىز بىلىپ (كىشىلەردىن) بىھاجەت قىلمىدىمۇ؟

عَائِلَةٌ ج عَائِلَاتٌ وَ عَوَائِلُ: ئائىلە، ئائىلە تاۋابىئات.

عَائِلِيٌّ: ئائىلىلىك، ئۆيلۈك.

عَائِمٌ: سۇ ئۈزگۈچى، سۇدا لەيلىگۈچى.

عَبَا يَعْبُو عَبْوًا: يۈز يورۇپ كەتتى.

عَبَا الْمَتَاعَ: سايمانلارنى تەييارلىدى.

عَبَا الْجَيْشَ: قوشۇننى سەپەرۋەر قىلدى.

عَبَاءٌ م عَبَاءَةٌ ج أَعْبِئَةٌ: ئالدى ئوچۇق يەڭسىز تون، رىدا، يەكتەك، تون، پىلاش، خالات.

عُبَابٌ: نەرسىنىڭ ئالدى؛ كەلكۈن، شىددەتلىك ئېقىن؛ دولقۇن.

مَخَرَ فِي عُبَابِ الْبَحْرِ: دېڭىز دولقۇنىنى يېرىپ ماڭدى.

أَخَذَتِ السَّفِينَةُ تَشُقُّ عُبَابَ الْمَاءِ: كېمە دولقۇن يېرىپ مېڭىشقا باشلىدى.

جَاءَ الْقَوْمُ بِعُبَابِهِمْ: قوۋمنىڭ ھەممىسى كەلدى.

يَخُوضُونَ عُبَابَ الْكُتُبِ: ئۇلار نۇرغۇن كىتاب ئوقۇدى.

عِبَادَةٌ ج عِبَادَاتٌ: ئىبادەت قىلماق، چوقۇنۇش، دىنىي ئەھكاملارنى ئورۇنلىماق.

عِبَادَةُ الْأَوْثَانِ: بۇتلارغا چوقۇنۇش.

﴿وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىغا قىلىدىغان ئىبادەتكە ھېچكىمنى شېرىك كەلتۈرمىسۇن.

عِبَادَةُ الشَّمْسِ: قۇياشقا چوقۇنۇش.

عِبَادَةُ النُّجُومِ: يۇلتۇزلارغا چوقۇنۇش.

عِبَادَةُ النَّارِ: ئوتقا چوقۇنۇش.

«يَكْفُلُ الدُّسْتُورُ لِكُلِّ مُوَاطِنٍ حُرِّيَّةَ الْعِبَادَةِ»: قانۇن ھەربىر گراژداننىڭ ئىبادەت ئەركىنلىكىگە كېپىللىك قىلىدۇ.

عِبَارَةٌ: چۈشەندۈرمەك، شەرھلىمەك، ئىزاھلىماق.

عِبَارَةٌ ج عِبَارَاتٌ: جۈملە، ئىبارە.

بِعِبَارَةٍ أَبْسَطَ: تېخىمۇ ئاددىي قىلىپ ئېيتقاندا.

بِعِبَارَةٍ أُخْرَى: باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا.

عِبَارَةٌ مُعْتَرِضَةٌ: قىستۇرما سۆز، قىستۇرما جۈملە، قوشۇمچە سۆز.

عَبَاطَةٌ: دۆتلۈك، گاللۋاڭلىق، ئەخمەقلىق.

عَبَاقَةٌ: خۇشبۇي، خۇش پۇراق.

عَبَالٌ: ئەترگۈل؛ ئازغان گۈل.

عَبَامٌ ج عُبُمٌ: گال، دۆت، كېرەكسىز، قوپال.

مَاءٌ عَبَامٌ: چوڭ سۇ.

عَبَاهِرُ: چوڭ، گەۋدىلىك، ئۇزۇنتۇرا.

عَبَايَةٌ ج عَبَايَاتٌ وَ عَبِيٌّ: پىلاش، خالات.

عَبَأَ يَعْبَأُ عَبْأً الشَّيْءَ: كۆڭۈل بۆلدى، ئەھمىيەت بەردى؛ تەييارلىدى، راسلىدى.

لَا يُعْبَأُ بِهِ: ئۇنىڭغا دىققەت قىلىشقا ئەرزىمەيدۇ.

«لَا تَعْبَأْ بِمَا يَقُولُونَ»: ئۇلارنىڭ دېگەنلىرىگە پەرۋا قىلما.

﴿قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ﴾ «قرآن»: ئېيتقىنكى، ئەگەر سىلەرنىڭ دۇئايىڭلار بولمىسا، پەرۋەردىگارىم سىلەرگە پەرۋا قىلمايدۇ.

عِبْءٌ ج أَعْبَاءٌ: يۈك.

عِبْءُ الضَّرِيبَةِ: باج يۈكى (سېلىقى).

أَعْبَاءٌ عَائِلَيَّةٌ: ئائىله يۈكى.

عِبْءٌ ثَقِيلٌ: ئېغىر يۈك.

عِبْءُ الْإِثْبَاتِ: گۇۋاھلىق بېرىش مەجبۇرىيىتى.

أَثْقَلَ الْأَعْبَاءُ كَاهِلَهُ: يۈك ئۇنىڭ مۈرىسىنى باستى.

نَهَضَ بِالْأَعْبَاءِ: يۈكنى كۆتۈردى.

قَامَ بِأَعْبَاءِ مَسْؤُلِيَّةٍ: مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالدى.

اَلْأَعْبَاءُ الْفِكْرِيَّةُ: ئىدىيىۋى يۈك.

عَبَّ يَعُبُّ عَبًّا الْمَاءَ: سۇنى نەپەس ئالماي ئىچىۋەتتى.

عَبَّ الْمَاءَ عَبًّا لِشِدَّةِ عَطْشِهِ: قاتتىق تەشنالىقتىن سۇنى سۇمۇرۇپلا ئىچىۋەتتى.

عُبٌّ / عِبٌّ ج عِبَابٌ وَ أَعْبَابٌ: يەك.

عَبَّأَ يُعَبِّأُ تَعْبِئَةً الْمَتَاعَ: يۈك ـ تاقنى تەييارلىدى، رەتلىدى.

عَبَّأَ الْفَرَاغَ: بوشلۇقنى تولدۇردى.

عَبَّأَ الْجَيْشَ لِلْحَرْبِ: ئارمىيىنى ئۇرۇشقا سەپەرۋەر قىلدى.

عَبَّأَ الْجَدْوَلَ: جەدۋەل تولدۇردى.

عَبَّأَ الْقَلَمَ الْحِبْرَ: قەلەمگە سىياھ ئىچۈردى.

عَبَّأَ الدَّوَاءَ: دورىنى تەييارلىدى، دورىنى قۇتىغا قاچىلىدى.

عَبَّأَ أُسْطُوَانَةَ الْغَازِ: گاز تۇڭىغا گاز قاچىلىدى.

عَبَّادٌ: ئىبادەت قىلغۇچى، چوقۇنغۇچى.

عَبَّادُ الشَّمْسِ: ئاپتاپپەرەس.

«هُنَاكَ صَفٌّ مِنْ أَزْهَارِ عَبَّادِ الشَّمْسِ بِجَانِبِ الْحَائِطِ الشَّرْقِيِّ»: شەرقىي تام تەرەپكە بىر قاتار ئاپتاپپەرەس تىزىلدى.

عَبَّاسٌ: قاپىقىنى تۈرۈۋالغۇچى، چىرايىنى ئاچمايدىغان؛ يولۋاس، قاپلان؛ قاتتىق سوغۇق؛ قەبىھ، رەزىل.

بَنُو الْعَبَّاسِ: ئابباسىيە خانىدانلىقى.

عَبَّاسِيٌّ: ئابباسىيە سۇلالىسىنىڭ.

اَلْعَبَّاسِيَّةُ: ئابباسىيە سۇلالىسى.

اَلْعَبَّاسِيُّونَ: ئابباسىيلار.

عَبَّدَ يُعَبِّدُ تَعْبِيدًا الطَّرِيقَ: يول سالدى، يول ياسىدى.

عَبَّدَ فُلَانًا: پالانىنى قۇل قىلىۋالدى.

عَبَّدَ السَّفِينَةَ: كېمىگە قارىماي سۆركىدى.

عَبَّدَ الرَّجُلَ: يۈگۈردى، قاتراپ ماڭدى.

عَبَّدَ الْإِسْمَ: ئىسىملارغا ئابدۇ سۆزىنى قوشتى (عبد العزيزغا ئوخشاش).

أَفْضَلُ مِنَ الْأَسْمَاءِ مَاعُبِّدَ: بېشىدا ئابدۇ سۆزى كەلگەن ئىسىملارنى ياخشى كۆرىمەن.

﴿وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدْتَ بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾ ‹قرآن›: سەن ئىسرائىل ئەۋلادىنى قۇل قىلدىڭ، سېنىڭ ماڭا مىننەت قىلغان نېمىتىڭ ئەنە شۇدۇر.

عَبَّرَ يُعَبِّرُ تَعْبِيرًا الرُّؤْيَا: چۈشنى ئۆرۈدى، چۈشكە تەبىر بەردى.

عَبَّرَ عَمَّا فِي نَفْسِهِ: كۆڭلىدىكىنى بايان قىلدى.

عَبَّسَ يُعَبِّسُ تَعْبِيسًا: قاپىقىنى تۈردى.

عَبَّقَ يُعَبِّقُ تَعْبِيقًا رَائِحَةَ الطِّيبِ: خۇش پۇراق تارقاتتى، ئىسرىق سالدى.

عَبَّى يُعَبِّي تَعْبِيَةَ الْجَيْشَ: قوشۇننى سەپەرۋەر قىلدى.

عَبَّى الْمَتَاعَ: سايمانىنى قاچىلىدى.

عَبَّى الشَّيْءَ: نەرسىنى تەييارلىدى.

عَبَّى الْبُنْدُقِيَّةَ: مىلتىقنى ئوقلىدى.

عِبِّيثٌ: قىزىقچى، چاقچاقچى، ئەخمەق قىلغۇچى.

عَبَثَ يَعْبِثُ عَبْثًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.

عَبِثَ يَعْبَثُ عَبَثًا الرَّجُلُ: ئويۇن ـ چاقچاق قىلدى، پايدىسىز ئىش بىلەن شۇغۇللاندى.

عَبِثَ بِالْقَانُونِ: قانۇن بىلەن ئويناشتى.

﴿أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ﴾ ‹قرآن›: سىلەر

هەربىر ئىگىز جايغا ئويۇن ـ كۈلكە ئۈچۈن بىر ئالامەت (يەنى، ئىگىز بىنا) سالامسىلەر؟

عَبِثَ بِالْأَمْنِ الْعَامِّ: جەمئىيەت تەرتىپىنى قالايمىقان قىلدى.

عَبِثَ بِالْعُقُولِ: ئالدىدى، ئازدۇردى، قايمۇقتۇردى.

عَبِثَ النَّوْمُ بِأَجْفَانِهِ: مۈگدەپ قالدى، مۈگدىدى.

عَبِثَ بِهِ الدَّهْرُ: زامان ئۇنى يوقاتتى، ھالاك قىلدى.

عَبَثٌ: ئويناتماق، كولدۇرلاتماق؛ ئەخمەقلىق قىلماق.

«مِنَ الْعَبَثِ أَنْ تُنْفِقَ يَوْمَكَ فِي لَعِبِ الْوَرَقِ»: كۈنۈڭنى قارتا ئويناش بىلەن ئۆتكۈزۈشۈڭ ئەخمەقانىلىكتۇر.

عَبَثًا: بىكار ئاۋارىچىلىك، بىكاردىن ـ بىكار، پايدىسىز.

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا﴾ «قرآن»: ئى ئىنسانلار! بىزنى سىلەر ئۆزۈڭلارنى بىكار ياراتتى، دەپ ئويلامسىلەر؟

حَاوَلَ عَبَثًا: بىكار ئۇرۇندى.

عَبَدَ يَعْبُدُ عِبَادَةً وَ عُبُودِيَّةً وَ مَعْبَدًا وَ مَعْبَدَةً اللهَ: ئاللاھقا ئىبادەت قىلدى، قۇلچىلىق قىلدى، ئىتائەت قىلدى.

عَبِدَ يَعْبَدُ عَبَدًا وَ عَبَدَةً الرَّجُلُ: پۇشايمان قىلدى.

عَبِدَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

عَبِدَ الشَّيْءَ: يۆلەندى، تايالدى.

عَبِدَ عَلَى نَفْسِهِ: ئۆزىنى ئەيىبلىدى، ئۆزىنى مالامەت قىلدى.

عَبُدَ يَعْبُدُ عُبُودَةً وَ عُبُودِيَّةً الْخَادِمُ: ئاتا ـ بوۋىسىدىن تارتىپ قۇل بولۇپ كەلدى.

عَبْدٌ ج عِبَادٌ: ئادەم، ئىنسان.

«إِنَّ اللهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ»: ئاللاھ ھەقىقەتەن بەندىلىرىنى تولۇق بىلگۈچىدۇر، كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر.

عَبْدٌ ج عَبِيدٌ: قۇل، بەندە.

عَبْدُ اللهِ: ئاللاھنىڭ بەندىسى، ئاللاھنىڭ قۇلى.

لَيْسَ بَيْنَنَا سَادَةٌ وَعَبِيدٌ: بىزنىڭ ئارىمىزدا خوجايىن ۋە قۇل دېگەن گەپ يوق.

﴿وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى﴾ «قرآن»: قۇل ئۈچۈن قۇلدىن، ئايال ئۈچۈن ئايالدىن...

عَبَرَ يَعْبُرُ عَبْرًا الرَّجُلُ: بېشى قاتتى، كىشى ياش ئاققۇزدى.

عَبَرَ الْعَيْنُ: كۆزدىن ياش ئاقتى.

عَبِرَ يَعْبَرُ عَبَرًا الرَّجُلُ: كىشى ياش تۆكتى.

عَبِرَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن ئىبرەت ئالدى.

عَبَرَ يَعْبُرُ عَبْرًا وَ عُبُورًا النَّهْرَ: دەريادىن كېسىپ ئۆتتى.

تَعْبُرُ الْقَوَارِبُ النَّهْرَ: قولۋاقلار دەريادىن ئۆتمەكتە.

عَبَرَ يَعْبُرُ عَبْرًا وَ عِبَارَةً الرُّؤْيَا: چۈشنى ئۆرۈۋدى، چۈشكە تەبىر بەردى.

عَبَرَهُ: ئۇنى ئۆلچىدى، ئۆلچەرلىدى.

﴿أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ﴾ «قرآن»: سىلەر ئەگەر چۈش تەبىرىنى بىلسەڭلار، بۇ چۈشۈمگە تەبىر بېرىڭلار.

عَبْرٌ: كېسىپ ئۆتمەك.

عَبْرُ الصَّحْرَاءِ: باياۋاننى كېسىپ ئۆتمەك.

عَبْرُ الْمُحِيطِ: ئوكياننى كېسىپ ئۆتمەك.

عَبْرَ الْمَكَانِ أَوِ الزَّمَانِ: ماكان ياكى زامان ئارىسىدا.

عَبْرَ أَفْرِيقَا: ئافرىقا ئارقىلىق.

عِبْرٌ: دەريا ساھىلى، دەريا قىرغىقى.

عِبْرَانِيٌّ ج عِبْرَانِيُّونَ: يەھۇدىي.

اللُّغَةُ الْعِبْرَانِيَّةُ: ئىبران تىلى، يەھۇدىي تىلى.

عَبْرَةٌ ج عَبَرَاتٌ وَ عِبَرٌ: ياش، ياش تامچىلىرى.

سَالَتْ عَبْرَتُهُ: ئۇنىڭ يېشى ئاقتى.

عِبْرَةٌ ج عِبَرٌ: ئۆلگە، نەمۇنە، ئىبرەت؛ ۋەز ـ نەسىھەت.

﴿لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ قىسسىدىن ئەقىل ئىگىلىرى ئەلۋەتتە ئىبرەت ئالىدۇ.

عِبْرِيٌّ: ئىبرانى، ئىبران تىلى.

عَبَسَ يَعْبِسُ عَبْسًا وَعُبُوسًا الرَّجُلُ: كىشى قوشۇمىسىنى تۈردى، قاپىقىنى تۈردى.

﴿عَبَسَ وَتَوَلَّى أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى﴾ «قرآن»: ئەما يېنىغا كەلگەنلىكى ئۈچۈن تەرىنى تۈردى.

عَبِسَ يَعْبَسُ عَبَسًا الرَّجُلُ: كىشى مەينەتلىشىپ كەتتى، قاسماق بېسىپ كەتتى.

عَبَشَ يَعْبُشُ عَبْشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تۈزىدى، ئىسلاھ قىلدى.

عَبَشَ الصَّبِيَّ: بالىنى خەتنە قىلدى.

عَبَشٌ: گالۋاڭلىق، بىخۇدلۇق، غەپلەت.

عَبَطَ يَعْبِطُ عَبْطًا الشَّيْءَ: نەرسە يېرىلىپ كەتتى.

عَبَطَ الثَّوْبَ: يېڭى كىيىمنى يىرتىۋەتتى.

عَبَطَ الذَّبِيحَةَ: ياش، سېمىز مالنى زەبھى قىلدى.

عَبَطَ الْأَمْرَ: ئىشنى قالايمىقان قىلىۋەتتى.

عَبَطَتْهُ الدَّوَاهِي: ئۇ بالا ـ قازاغا يولۇقتى.

عَبْطٌ. عَبْطَةٌ: يالغان ـ ياۋىداق، ئويدۇرما.

مَاتَ عَبْطًا: ساپساق تۇرۇپلا ياش ئۆلۈپ كەتتى.

عَبْعَابٌ: قامەتلىك، بەستلىك؛ گۈزەل ئەخلاقلىق.

عَبْعَبَ يُعَبْعِبُ عَبْعَبَةً الْجَيْشُ: قوشۇن مەغلۇپ بولدى.

الْعَبْعَبُ: قۇرامىغا يەتكەن ياش، ياشلىق ھۇزۇر ـ ھالاۋىتى، تۆگە يۇڭىدىن ئىشلەنگەن كەڭ كىيىم.

عَبِقَ يَعْبَقُ عَبَقًا وَ عَبَاقَةً وَ عَبَاقِيَةً الْمَكَانُ: جاي خۇش پۇراقلىق بولدى.

عَبِقَ الرَّجُلُ بِالشَّيْءِ: نەرسىگە خۇشتار بولدى، ھەۋەسمەن بولدى.

عَبِقَ بِالْمَكَانِ: تۇردى، مۇقىملاشتى.

عَبَقٌ: خۇش پۇراق، خۇشبۇي.

عَبِقٌ: خۇش پۇراقلىق.

عَبْقَرَ يُعَبْقِرُ عَبْقَرَةً السَّرَابُ: سەراب ۋىلىلدىدى، يالتىرىدى.

عَبْقَرٌ: جىنلىق جاي، تىلسىمات.

عَبْقَرِيٌّ ج عَبَاقِرَةٌ: تالانتلىق، ئىقتىدارلىق، ئوقۇمۇشلۇق.

﴿مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ﴾ «قرآن»: ئۇلار يېشىل ياستۇقلارغا، چىرايلىق بىساتلارغا يۆلەنگەن ھالدا ئىستىراھەت قىلىدۇ.

كَانَ قَائِدًا عَبْقَرِيًّا: ئۇ ئىقتىدارلىق قوماندان ئىدى.

عَبْقَرِيَّةٌ ج عَبْقَرِيَّاتٌ: تالانت، قابىلىيەت، ئىقتىدار.

«لَمْ تَمْنَعْهُ عَبْقَرِيَّتُهُ مِنَ الْوُقُوعِ فِي الْخَطَاءِ»: ئۇنىڭ ئىقتىدارى ئۇنى خاتالىقتىن ساقلاپ قالالمىدى.

«وَمَا مِصْرُ إلاَّ جَنَّةٌ عَبْقَرِيَّةٌ تَجَلَّتْ بِأَنْوَارِ الْهُدَى وَالْمَعَارِفِ»: مىسىر ھىدايەت ۋە مەرىپەت نۇرى بىلەن يورۇغان مىسلىسىز جەننەتتۇر.

عَبْقَرِيَّةُ الشَّعْبِ: خەلقنىڭ دانالىقى.

الْعَبْقَرِيَّةُ الشِّعْرِيَّةُ: شېئىرىي تالانت.

عَبَلَ يَعْبِلُ عَبْلًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۈزۈۋەتتى؛ قايتۇردى.

عَبَلَ الشَّجَرُ: دەرەخ يوپۇرماق چىقاردى.

عَبِلَ يَعْبَلُ عَبَلًا وَ عَبَلَ يَعْبُلُ عَبَالَةً الرَّجُلُ: چوڭىيىپ كەتتى، يوغىناپ كەتتى، كېلەڭسىز بولدى.

عَبْلٌ ج عِبَالٌ م عَبْلَةٌ ج عَبْلَاتٌ: زور، يوغان، توم، كېلەڭسىز.

إِمْرَأَةٌ عَبْلَةٌ: تولغان ئايال.

عَبُمَ يَعْبُمُ عَبَامَةً وَ عَبَامًا: گالۋاڭ بولدى، ھاماقەت بولدى، دۆتلەشتى.

عَبْمَاءُ: دۆت، ھاماقەت.

الْعَبَنُ: توم، يوغان، چوڭ قارا قوش، چىدامىلىق

تۆگە.

الْعُبْنَةُ: تۆگىنىڭ كۆچى.

عَبْهَرٌ: نەرگىس، ياسمەن؛ تولغان بەدەن.

عَبْهَرَةٌ مِنَ النِّسَاءِ: ئاپئاق يۇمشاق بەدەن ئايال.

عَبْهَلَ يُعَبْهِلُ عَبْهَلَةً: ئەيىبلىدى، كايىدى، مالامەت قىلدى.

عَبْهَلَةٌ ج عَبَاهِلَةٌ: ھاكىمىيىتى مۇستەھكەم كىنەزلىك.

عَبْوٌ: ئېغىرلىق، يۈك.

عَبْوَةٌ ج عُبًى: قۇياش نۇرى.

عُبُودَةٌ: بويسۇنماق، ئىخلاسمەنلىك، قۇللۇق، ئىتائەتمەنلىك، سادىقلىق.

عُبُودِيَّةٌ: قۇللۇق، ئىتائەتمەنلىك، سادىقلىق.

إِنْتَهَى زَمَنُ الْعُبُودِيَّةِ: قۇللۇق دەۋرى تۈگىدى.

عُبُورٌ: كېسىپ ئۆتمەك.

عُبُورُ النَّهْرِ: دەريانى كېسىپ ئۆتمەك.

«أَمَاكِنُ الْعُبُورِ الْخَاصَّةِ بِالْمُشَاةِ»: مەخسۇس پىيادىلەر ئۆتىدىغان جاي.

«سَاعِدِ الْأَعْمَى فِي عُبُورِ الطَّرِيقِ»: يولدىن ئۆتۈۋشتە ئەماغا ياردەم بەرگىن.

«أَخَذَ الشُّرْطِيّ بِيَدِ الْعَجُوزِ لِيُسَاعِدَ عَلَى عُبُورِ الشَّارِعِ»: خەلق ساقچىسى موماينىڭ قولىدىن يېتىلەپ كوچىدىن ئۆتكۈزۈپ قويدى.

عَبُوسٌ ج عَبُوسُونَ: قاپىقىنى تۈرۈۋالغۇچى، قاپىقىنى ئاچمايدىغان؛ قاتتىق، سۈرلۈك.

يَوْمٌ عَبُوسٌ: قاتتىق كۈن.

﴿إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، بىز پەرۋەردىگارىمىز تەرىپىدىن مەيدانغا كەلتۈرۈلگەن ئېغىر، قاتتىق كۈندىن قورقىمىز.

عُبُوَّةٌ ج عَبَوَاتٌ: تولدۇرماق، لىقمۇلىق قاچىلانماق.

عُبُوَّةُ الْإِنَاءِ: قاچىنىڭ تولدۇرۇلۇشى.

عَبِيرٌ: خۇشبۇي، خۇش پۇراقلىق.

إِمْتَلَأَ الْمَكَانُ بِعَبِيرِ الْأَزْهَارِ: جاي گۈللەرنىڭ خۇش پۇرىقى بىلەن تولۇپ كەتتى.

عَبِيطٌ ج عُبَطَاءُ: گالۋاڭ، بەغەرەز، خام.

لَحْمٌ عَبِيطٌ: پىشمىغان گۆش.

عَبِيقٌ: خۇشبۇي، خۇش پۇراق؛ خۇش پۇراقلىق.

عَتَا يَعْتُو عُتُوًّا: ھەددىدىن ئاشتى، چوڭچىلىق قىلدى؛ زۇلۇم قىلدى.

عَتَا عَنْ أَمْرٍ: ئىشتىن باش تارتتى.

عَتَتِ الرِّيحُ: قارا بوران چىقتى.

﴿لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوا عُتُوًّا كَبِيرًا﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، ئۇلار ئۆزلىرىنى چوڭ تۇتتى ۋە تولىمۇ ھەددىدىن ئاشتى.

عَتَا الشَّيْءُ: چېكىگە يەتتى.

عَتَا الشَّيْخُ: بوۋاي ياشىنىپ كەينىگە چېكىندى.

عِتَابٌ: ئەيىبلەش، تەرگەش.

«لَوْ أَكْثَرْتَ الْعِتَابَ لَتَفِرَّ مِنْكَ الْأَصْحَابُ»: ئەگەر سەن ئەيىبلەۋەرسەڭ ھەمراھلار سەندىن قاچىدۇ.

عَتَادٌ ج عُتُدٌ وَ أَعْتُدٌ وَ أَعْتِدَةٌ: تەييارلانغان نەرسە، ھازىرلانغان نەرسە.

«كَانَ أَعْدَاؤُنَا أَكْثَرَ مِنَّا عَدَادًا وَأَفْضَلَ عَتَادًا»: بىزنىڭ دۈشمەنلىرىمىز سان جەھەتتە بىزدىن كۆپ، قوراللىرى خىل ئىدى.

عَتَاقَةٌ: كونا؛ ئېسىل؛ ئازاد.

عَتَالَةٌ: ھامماللىق كەسپى؛ توشۇش ھەققى.

عَتَامَةٌ: قاراڭغۇلۇق، غۇۋا، خىرە.

عَتَاهَةٌ: ئەخمەقلىق، گالۋاڭلىق، دۆتلۈك.

عَتَاهِيَّةٌ: ئەخمەق، مەتۇە، ئەخمەقلىق، گالۋاڭلىق.

عَتَبَ يَعْتُبُ / يَعْتِبُ عَتْبًا وَ عِتَابًا وَ عِتِّيبَى فُلَانًا: پالاننى ئەيىبلىدى، تاپا-تەنە قىلدى، تەرگىدى، كايىدى.

«عَتَبَ عَلَى صَدِيقِهِ لِأَنَّهُ لَمْ يَزُرْهُ فِي مَرَضِهِ»: كېسىلىنى

يوقلىمىغانلىقى ئۈچۈن دوستىغا تەنە قىلدى.

عَتَبَ يَعْتُبُ / يَعْتِبُ عَتْبًا وَ عُتْبَانًا وَ مَعْتَبًا وَ مَعْتَبَةً عَلَيْهِ: ئۇنىڭدىن سەل نارازى بولدى.

عَتْبٌ: ئەيىبلەش، تەرگەش.

عَتَبَةٌ ج عَتَبَاتٌ: بوسۇغا؛ پەلەمپەي.

وَقَفَ أَمَامَ عَتَبَةِ الْبَابِ: ئىشىكنىڭ بوسۇغىسى ئالدىدا تۇردى.

كَانَ عَلَى عَتَبَةِ الشَّبَابِ: ئۇ ياشلىقنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدە ئىدى.

«نَحْنُ عَلَى عَتَبَةِ مَرْحَلَةٍ مُهِمَّةٍ مِنْ تَارِيخِنَا»: بىز تارىخىمىزنىڭ دەسلەپكى مۇھىم باسقۇچىدا تۇرماقتىمىز.

عُتْبَى: مەمنۇنلۇق، رازىمەنلىك.

أَعْطَاهُ الْعُتْبَى: ئۇنى مەمنۇن قىلدى.

عَتَّ يَعُتُّ عَتًّا الشَّيْءَ: تەكرارلىدى، قايتىلىدى.

عَتَّ فُلَانًا بِالْمَسْئَلَةِ: مەسىلىنى تەكرار تەلەپ قىلدى.

عَتَّهُ بِالْكَلَامِ: ئۇنى ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

عَتَّارٌ: قەھرىمان، باتۇر، قاۋۇل ئات.

عَتَّالٌ ج عَتَّالُونَ: هامال، يۈك توشۇغۇچى.

عَتَّبَ يُعَتِّبُ تَعْتِيبًا الرَّجُلُ: كىچىكتۈردى، ئارقىغا سۈردى.

عَتَّبَ الْبَابَ: ئىشىككە بوسۇغا بېكىتتى.

عَتَّدَ يُعَتِّدُ تَعْتِيدًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تەييارلىدى، هازىرلىدى.

عَتَّقَ يُعَتِّقُ تَعْتِيقًا الْخَمْرَ: هاراقنى ئۇزۇن ساقلاپ ئېچىتتى.

عَتَّقَ الثَّوْبَ: كىيىمنى كونىرىتىۋەتتى.

عَتَّمَ يُعَتِّمُ تَعْتِيمًا: كېچىكتۈردى، تەخىر قىلدى.

عَتَّمَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن توختىدى.

عَتَّمَ الْأَنْوَارَ: ئۆچۈرۈۋەتتى.

عَتَّمَ اللَّيْلُ: كېچىنىڭ بىر قىسمى ئۆتتى.

عَتُدَ يَعْتُدُ عِتَادًا وَ عِتَادَةً الشَّيْءُ: تەييار بولدى، هازىر بولدى؛ گەۋدىلەندى.

عُتُدَةٌ ج عُتَدٌ: تەييارلىق، هازىرلىق.

خُذِ الْأَمْرَ عُتُدَتَهُ: بۇ ئىش ئۈچۈن ياخشى تەييارلىق قىلغىن.

عَتَرَ يَعْتِرُ تَعْتَارًا الْعَتِيرَةَ: بۇتلارغا ئاتىغان قۇربانلىقنى ئۆلتۈردى.

عَتَرَ يَعْتِرُ عَتْرًا وَ عَتَرَانًا الرُّمْحُ: نەيزە تىترەپ كەتتى.

عِتْرٌ: ئەسلى، مەنبە، يىلتىز.

عَادَ إِلَى عِتْرِهِ: ئەسلىگە قايتتى.

عِتْرَةٌ: ئۇرۇق-تۇغقان؛ بىر بۆلۈك ئىپار.

عِتْرَةُ الرَّسُولِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇرۇق-ئەۋلادى.

عِتْرَةُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ جەمەتى.

عَتْرَسَ يُعَتْرِسُ عَتْرَسَةً الرَّجُلَ: قارشى تۇردى، قوپاللىق قىلدى.

عَتْرَسَ مَالَهُ: ئۇنىڭ مېلىنى زورلۇق بىلەن ئېلىۋالدى، بۇلىۋالدى.

عَتْرَسَ فِي الْأَمْرِ: قوپال مۇئامىلىدە بولدى.

عَتْرَسَةٌ: زورلۇق، مەجبۇرىي.

عَتْرَفَ يُعَتْرِفُ عَتْرَفَةً لَهُ: ئۇنىڭغا قاتتىق بولدى، قوپال بولدى.

عُتْرُفٌ: خوراز.

عِتْرِيسٌ ج عَتَارِيسُ: كۈچلۈك؛ قاتتىق بېسىم؛ ئايەت، بالا-قازا؛ زوراۋان.

عِتْرِيفٌ ج عَتَارِيفُ: يولدىن چىققان بۇزۇق؛ كۈچلۈك تۆگە.

عَتَفَ يَعْتِفُ عَتْفًا وَ عُتُوفًا الشَّعْرَ: تۈكنى يۇلدى.

عَتَقَ يَعْتِقُ عِتْقًا الشَّيْءُ: نەرسە كونىردى.

«عَتَقَ ثَوْبُهُ فَاشْتَرَى ثَوْبًا جَدِيدًا»: ئۇنىڭ كىيىمى كونىراپ كېتىۋىدى، يېڭى كىيىم سېتىۋالدى.

عَتَقَ الْمَالُ: مال ياخشىلاندى.

عَتَقَ الْخَمْرُ: هاراق كۆچلۈك بولدى.

عَتَقَ يَعْتِقُ عِتَاقَةً الْعَبْدُ: قۇل ئازاد بولدى.

عَتِقٌ: كونا؛ ئېسىل؛ ئازاد؛ ئالىيجانابلىق؛ ئازاد قىلماق.

عَتَلَ يَعْتِلُ عَتْلًا ـ هُ الشَّيْءَ: ئۇنىڭغا يۆكلىدى، ئارتىپ قويدى، كۆتۈرۈۋالدى، سۆرىدى.

﴿خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ﴾ ‹قرآن›: ئۇنى تۇتۇپ سۆرەپ دوزاخنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېلىپ بېرىڭلار.

كَانَ يَعْتِلُ صُنْدُوقًا ثَقِيلًا عَلَى ظَهْرِهِ: ئۇ ئېغىر ساندۇقنى ئۈشىسىگە ئارتىۋالغانىدى.

عَتِلَ يَعْتَلُ عَتَلًا إِلَى الشَّرِّ: يامانلىققا ئالدىرىدى.

عَتَلَةٌ ج عَتَلَاتٌ وَ عَتَلٌ: چانا، كىرا هارۋىسى؛ تۆۋرۈك، لوم تۆمۈر.

عُتُلٌّ: قوپال؛ كۆچلۈك؛ ئاچ كۆز؛ تويماس.

﴿عُتُلٍّ بَعْدَ ذَالِكَ زَنِيمٍ﴾ ‹قرآن›: قوپال، ئۇنىڭدىن ئۈستىگە هارامدىن بولغان.

«أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ؟ كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ» ‹حديث›: «مەن سىلەرگە دوزاخ ئەھلىدىن خەۋەر بېرەيمۇ؟ ئۇلار: قوپال، بېخىل، تەكەببۇر كىشىلەردۇر».

عَتَمَ يَعْتِمُ عَتْمًا الرَّجُلُ: چېكىندى، كېچىكتى؛ كېچىكتۈردى.

عَتَمَ اللَّيْلُ: كېچىنىڭ بىر قىسمى ئۆتۈپ كەتتى، كېچىنى زۇلمەت باستى.

عَتَمَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن توختىدى.

«لَايَعُودُ إِلَى مَنْزِلِهِ إِلَّا بَعْدَ أَنْ يَعْتِمَ اللَّيْلُ»: ئۇ ئۆيىگە پەقەت ئاۋۋال ئاخشامدىلا كېلىدۇ.

عُتْمٌ . عُتْمَةٌ: ياۋا زەيتۇن دەرىخى.

عَتَمَةٌ: كېچىكمەك، تەخىر قىلماق؛ كېچىنىڭ ئاۋۋالقى ئۈچتىن بىر قىسىم ۋاقتى؛ خۇپتەن نامىزى؛ كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى.

«وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبْوًا» ‹حديث›: ئەگەر كىشىلەر خۇپتەن بىلەن بامدات نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇغانىنىڭ ساۋابىنى بىلگەن بولسا ئىدى، ئۆمىلەپ بولسىمۇ ئۇ ئىككى نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇشقا كەلگەن بولاتتى.

«زَالَ نُورُ الشَّفَقِ وَعَمَّتْ عَتَمَةُ اللَّيْلِ»: شەپەق نۇرى كېتىپ كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى باستى.

عَتَنَ يَعْتُنُ / يَعْتِنُ عَتْنًا فُلَانًا إِلَى السِّجْنِ: تۈرمىگە ئىتتىك كىرگۈزۈۋەتتى.

عَتِهَ يَعْتَهُ عَتَهًا وَ عَتَاهًا وَ عَتَاهَةً الرَّجُلُ: ئەخمەق بولدى، گالۋاڭ بولدى، مەتۇ بولدى.

عُتْهٌ . عَتَهٌ: ئەخمەقلىق، گالۋاڭلىق.

عُتُوٌّ: چوڭچىلىق قىلماق، تەكەببۇرلۇق قىلماق؛ ھەددىدىن ئاشماق.

﴿بَلْ لَجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار تەكەببۇرلۇقتا، ھەقتىن يىراقلىشىشتا ئەزۋەيلەپ كەتكەندۇر.

عَتِيدٌ: تەييارلانغان، ھازىرلانغان؛ چوڭ، زور، گەۋدىلىك.

قَلَمٌ عَتِيدٌ: گاكىبىي قەلەم، مېتال قەلەم.

﴿مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾ ‹قرآن›: ئۇ قانداق بىر سۆزنى قىلمىسۇن، ئۇنىڭ ئالدىدا ھامان پەرىشتە ھازىر بولۇپ كۆزىتىپ تۇرىدۇ.

عَتِيرَةٌ ج عَتَائِرُ: بۇتقا ئاتالغان قۇربانلىق مال.

عَتِيقٌ ج عُتَقَاءُ: قەدىمىي، كونا، ئازاد قىلىنغان.

الْبَيْتُ الْعَتِيقُ: كەئبە، قەدىمكى ئۆي.

﴿وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ ‹قرآن›: قەدىمىي بەيت (يەنى بەيتۇللاھ)نى تاۋاپ قىلسۇن.

عَتِيقٌ ج عِتَاقٌ: ئېسىل، ياخشى.

فَرَسٌ عَتِيقٌ: نەسىللىك ئات.

هَذَا ثَوْبٌ عَتِيقٌ: بۇ كونا كىيىم.

عَتِيقَةٌ ج عَوَاتِقُ: كونا، قەدىمىي؛ ئېسىل؛ ئازاد قىلىنغان.

أَمَةٌ عَتِيقَةٌ: ئازاد قىلىنغان چۆرە.

عَتَكَ يَعْتِكُ عَتْكًا وَ عُتُوكًا عَلَى الْأَمْرِ: ئىشقا تۇتۇش قىلدى.

عَتِيكٌ: كونىراپ قىزىرىپ كەتكەن.

عَتِيكٌ مِنَ الْأَيَّامِ: قاتتىق ئىسسىق كۈن.

عَتِيلٌ ج عُتُلٌ وَ عُتَلَاءُ: ياللانما خادىم؛ قاتتىق.

مَرَضٌ عَتِيلٌ: ئېغىر كېسەل.

عَتِيَّةٌ ج عُتَهَاءُ: ئەخمەق، مەتۇە، ئەقىلسىز.

عِتِيٌّ ج أَعْتَاءُ: مۇستەبىت، زومىگەر.

عُتِيٌّ: چوكچىلىق قىلماق، تەكەببۇرلۇق قىلماق، ھەددىدىن ئاشماق؛ چېكىگە يەتمەك.

﴿وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا﴾ «قرآن»: مەن قېرىپ مۈكچىيىپ كەتكەن تۇرسام...

عَثَا يَعْثُو عُثُوًّا: بۇزغۇنچىلىقتا ئۇچىغا چىقتى.

﴿فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾ «قرآن»: ئاللاھنىڭ نېمەتلىرىنى ياد ئېتىڭلار، زېمىندا بۇزغۇنچىلىق قىلماڭلار.

عَثْثَةُ الْحَيَّةِ: ئۇنى يىلان چىقىۋالدى.

عِثَارٌ: تېيىلىپ كەتمەك، يىقىلماق؛ مەغلۇپ بولماق؛ يامانلىق، يېرگىنچلىك.

عِثَارُ الْجَدِّ: بەختسىزلىك، بىتەلەيلىك.

«مَنْ سَلَكَ الْجَدَدَ أَمِنَ الْعِثَارَ» «مثل»: تۈز يولدا ماڭغان تېيىلىپ كەتمەيدۇ.

عَثَّ يَعُثُّ عَثًّا غَيْرَهُ: گەپ ياندۇردى، ئەيىبلىدى.

عَثَّ الْعُثَّةُ الصُّوفَ: يۇڭنى كۈيە يېتتى.

عِثٌّ ج عِثَاثٌ: بىر خىل زەھەرلىك يىلان (قورغاقچىلىق بولسا بىر-بىرىنى يەيدۇ).

عُثَّةٌ ج عُثَثٌ: كۈيە، مىتە.

عَثَّثَ يُعَثِّثُ تَعْثِيثًا فِي غِنَائِهِ: مۇڭلۇق ناخشا ئېيتتى.

عَثَّرَ يُعَثِّرُ تَعْثِيرًا ـ هُ: ئۇنى يىقىتىۋەتتى، پۇتلىدى.

عَثَرَ يَعْثِرُ عَثْرًا وَ عِثَارًا الرَّجُلُ: پۇتلىشىپ كەتتى، مۈدۈرۈلۈپ كەتتى.

عَثَرَ بِهِ الزَّمَانُ: ئۇنى پالاكەت باستى، نەس باستى.

عَثَرَ جَدُّهُ: ئۇ بەختسىز بولدى.

عَثَرَ يَعْثُرُ عَثْرًا وَ عُثُورًا الْعِرْقُ: تومۇر سوقتى.

عَثَرَ السِّرَّ: مەخپىيەتلىكتىن خەۋەردار بولدى.

﴿فَإِنْ عُثِرَ عَلَى أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا﴾ «قرآن»: ئەگەر ئۇ ئىككى گۇۋاھچىنىڭ گۇناھى بىلىنسە، ئۇلار ئورنىغا مىراس ئېلىشقا ئەڭ ھەقلىق بولغان ۋارىسلاردىن ئىككى كىشى گۇۋاھ بولۇپ...

عَثَرَ يَعْثُرُ عُثُورًا: تايتى، تېيىۋالدى.

عَثَرَ عَلَى الْأَمْرِ: بىر ئىشقا يولۇقۇپ قالدى، ئۇچرىشىپ قالدى.

«عَثَرَ رِجَالُ الْأَمْنِ عَلَى السَّيَّارَةِ الْمَسْرُوقَةِ فِي مَكَانٍ مَهْجُورٍ»: ئامانلىق ساقلاش خادىملىرى ئوغرىلانغان ماشىنىنى تاشلاندۇق جايدىن تېپىۋالدى.

عَثْرَةٌ ج عَثَرَاتٌ: تېيىلىپ كەتمەك، يىقىلىپ چۈشمەك، مەغلۇپ بولماق.

حَجَرُ عَثْرَةٍ: توسالغۇ، پۇتلىكاشاڭ.

«وَقَفَ التَّخَلُّفُ حَجَرَ عَثْرَةٍ فِي سَبِيلِ نَهْضَةِ الْأُمَّةِ»: قالاقلىق مىللەتنىڭ تەرەققىياتى يولىدا پۇتلىكاشاڭ بولدى.

عُثْقُولٌ ج عَثَاقِيلُ: بانانىنىڭ ساپىقى، بىر ساپاق بانان.

عُثْكُولٌ ج عَثَاكِيلُ: بىر ساپاق خورما، خورمىنىڭ ساپىقى؛ زىننەت شارى.

عَثَلَ يَعْثُلُ عَثْلًا ـ تْ يَدُهُ: سۇنغان قولى جايىغا چۈشمىدى.

عَثِلَ يَعْثَلُ عَثَلًا الشَّيْءُ: كۆپەيدى، كۆپ بولدى، زورايدى، توم بولدى.

عَثِلٌ: كۆپ، نۇرغۇن، توم.

عَثَمَ يَعْثُمُ عَثْمًا وَ عَثِمَ يَعْثَمُ عَثَمًا الْعَظْمُ الْمَكْسُورُ: سۇنۇق، ئۇتىمدى، جايىغا چۈشمىدى.

عَثَنَ يَعْثِنُ عَثْنًا وَ عُثُونًا وَ عَثَانًا الرَّجُلُ فِي الْجَبَلِ: كىشى تاغقا ياماشتى.

عَثَّنَ النَّارُ: ئوتتىن تۈتۈن چىقتى.

عَثَّنَ الثَّوْبَ بِالطِّيْبِ: كىيىمنى خۇش پۇراق بىلەن هوردىدى.

عَثَنٌ ج أَعْثَانٌ: ئىس-تۈتەك، تويا-چاڭ؛ كىچىك بۇت.

عَثِنٌ: ئىس ئۆتۈپ قالغان تاماق.

عِثْنٌ: مال-مۈلۈك باشقۇرغۇچى.

عُثْنُونٌ ج عَثَانِيْنُ: ساقال.

لَهُ عُثْنُونٌ طَوِيْلٌ: ئۇزۇن ساقاللىق.

عَثْوَةٌ ج عِثًى: ئۇزۇن چېكە چاچ.

الْعِثْوَلُّ: قوپال، توك؛ باش-كۆزىنى تۈك بېسىپ كەتكەن.

عَثُولٌ: توم خورما دەرىخى.

الْعُثُولُ: ئەخمەق؛ يوغان خورما دەرىخى.

عَثَى يَعْثِي وَ عَثِيَ يَعْثَى عَثْيًا وَ عَثَيَانًا: بۇزغۇنچىلىقتا ئۇچىغا چىقتى، ئەسكىلىكتە چېكىگە يەتتى.

عِثْيَرٌ: چاڭ-توزان، تويا-چاڭ.

عَجَا يَعْجُو عَجْوًا فَمَهُ: ئېغىزىنى ئاچتى.

عَجَتِ الْأُمُّ الْوَلَدَ: ئانا بالىنى ئېمىتتى.

عَجَائِبِيٌّ: مۆجىزە، ئاجايىپ ۋەقەلەر.

عَجَائِنُ: رايىش، يۇمشاق، ئېلاستىكىلىق.

عُجَابٌ: ئاجايىپ، غەلىتە، قىزىق.

﴿إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ﴾ «قۇرئان»: بۇ ھەقىقەتەن غەلىتە ئىش.

عَجَاجٌ الواحدة عَجَاجَةٌ: ئاددىي خەلق، ئاۋام پۇقرا.

عَجَاجٌ م عَجَاجَةٌ ج أَعِجَّةٌ: تۈتۈن، تۇمان، ئىس-تۈتەك، تويا-چاڭ.

هَبَّتِ الرِّيْحُ فَانْتَشَرَ الْعَجَاجُ: شامال چىقىپ چاڭ-توزان توزىدى.

عِجَارٌ ج عُجُرٌ: باش ياغلىقى، رومال.

عِجَازَةٌ: پەرتۇق، يوپايكا.

عُجَالَةٌ ج عُجَالَاتٌ: ئالدىراش تەييارلانغان نەرسە؛ تەييار تاماق.

لَخَّصَ الْمُحَاضَرَةَ فِيْ عُجَالَةٍ: لېكسىيىنى ئالدىراپ-سالدىراپ قىسقارتتى.

عُجَاهِنٌ ج عُجَاهِنَةٌ: كېرىپە؛ قان سىستېمىسى ئارىلاشما ئادەم؛ خىزمەتچى، خادىم؛ ئاشپەز.

عَجَايِبُ: نېمىدېگەن گۈزەل، نېمىدېگەن چىرايلىق.

عَجِبَ يَعْجَبُ عَجَبًا: ئەجەبلەندى، ھەيران قالدى.

﴿بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ﴾ «قۇرئان»: (ئى مۇھەممەد) بەلكى ئەجەبلىنەرسەن. ئۇلار بولسا، سېنى مەسخىرە قىلىشىدۇ.

عَجِبْتُ مِنْ تَصَرُّفِهِ السَّيِّءِ: ئۇنىڭ يامان قىلىقىدىن ھەيران قالدىم.

عَجِبْتُ مِنْ ذَكَائِهِ: ئۇنىڭ زېرەكلىكىدىن ھەيران قالدىم.

عَجَبٌ: ھەيران بولماق، ئەجەبلەنمەك، تەئەججۇپ قىلماق.

لَا عَجَبَ: ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

يَا لَلْعَجَبِ عَجَبًا: ئەجەبا، ئاجايىپقۇ، نېمىدېگەن ئاجايىپ.

﴿وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا﴾ «قۇرئان»: بېلىق دەرياغا ئاجايىپ يول ئالغانىدى.

هَذَا أَمْرٌ عَجَبٌ: بۇ قىزىق ئىشقۇ.

إِذَا عُرِفَ السَّبَبُ بَطَلَ الْعَجَبُ: سەۋەب بىلىنسىلا ئەجەبلىنىش بولمايدۇ.

عَجَبٌ عَاجِبٌ: قالتىس، نېمىدېگەن ئاجايىپ، تولىمۇ ھەيران قالارلىق.

عُجْبٌ: ئۆزىنى چوڭ تۇتماق، كىبىرى.

خَفِّفْ مِنْ عُجْبِكَ: ئانچە كۆرەڭلەپ كەتمە، ئۆزۈڭگە ئانچە تەمەننا قىلما.

عَجَبٌ ج عُجُوبٌ: نەرسىنىڭ كەينى، قۇيرۇقى.

عَجَّ يَعِجّ عَجًّا وَ عَجِيْجًا: تووۋلىدى، سۈرەن سالدى، ۋارقىرىدى.

عَجَّ إِلَى اللهِ بِالدُّعَاءِ: ئاللاھقا يۇقىرى ئاۋاز بىلەن دۇئا قىلدى.

عَجَّ الطَّرِيْقَ بِالنَّاسِ: ئادەملەر بىلەن يول تولۇپ كەتتى.

عَجَّتِ الرِّيْحُ الْغُبَارَ: شامال توپا توزاتتى.

عَجٌّ: سۈرەن-چۇقان، ئاللا-تووۋا.

عُجَابٌ: ئاجايىپ، غەلىتە، قىزىق.

عَجَّاجٌ: ۋارقىرىغۇچى، ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلغۇچى.

نَهْرٌ عَجَّاجٌ: شارقىراپ ئېقىۋاتقان دەريا.

عَجَّالٌ: جىددىي، تېز، ئالدىراش، ئالدىراڭغۇ.

عَجَّانٌ ج عَجَّانُونَ: خېمىر يۇغۇرغۇچى.

عَجَّبَ يُعَجِّبُ تَعْجِيْبًا: ئەجەبلەندۈردى، ھەيران قالدۇردى.

عُجَّةُ الْبَيْضِ: تۇخۇم قورۇمىسى.

عَجَّجَ يُعَجِّجُ تَعْجِيْجًا الْغُبَارَ: توپا توزۇتتى.

عَجَّجَ الْبَيْتَ مِنَ الدُّخَانِ: ئۆينى ئىس-تۈتەك قاپلىدى.

عَجَّزَ يُعَجِّزُ تَعْجِيْزًا الشَّخْصَ: ئاجىزلىتىۋەتتى، ئامالسىز قالدۇردى.

عَجَّزَ الشَّخْصُ: قېرىپ كەتتى.

عَجَّزَنِي بِطَلَبَاتِهِ الْكَثِيْرَةِ: ئۇنىڭ تەلەپلىرىنىڭ كۆپلۈكى مېنى ھالسىرىتىۋەتتى.

عَجَّفَ يُعَجِّفُ تَعْجِيْفًا نَفْسَهُ عَنِ الطَّعَامِ: تاماقتىن ئۆزىنى تارتتى، پەرھىز تۇتتى.

عَجَّلَ يُعَجِّلُ تَعْجِيْلًا: ئالدىرىدى؛ ئىلگىرى سۈردى؛ ياردەم بەردى.

عَجَّلَهُ: ئۇنى سۈيلىدى، ئالدىراتتى.

﴿لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ﴾ ‹قرآن›: ئەگەر ئاللاھ ئۇلارنىڭ قىلمىشىغا قاراپ جازالايدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇلارغا قىلىنىدىغان ئازابنى تېزلەتكەن بولاتتى.

«إِذَا أَرَادَ اللهُ بِعَبْدِهِ خَيْرًا عَجَّلَ لَهُ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا» ‹حديث›: ئەگەر ئاللاھتائالا بىرەر بەندىسىگە ياخشىلىقنى ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان جازانى ئاخىرەتكە قالدۇرماي، دۇنيادىلا بېرىۋېتىدۇ.

عَجَّلَ عَلَيْهِ: تېز ئەۋەتتى.

عَجَّلَ لَهُ مِنَ الثَّمَنِ كَذَا: ئالدىدىن پۇل تۆلىدى.

عَجَّمَ يُعَجِّمُ تَعْجِيْمًا الْكِتَابَ: ھەرپلەرگە چېكىت قويدى.

عَجَّهُ يُعَجِّهُ تَعْجِيْهًا بَيْنَهُمَا: ئايرىۋەتتى، بۆلۈۋەتتى.

عَجْدٌ: ئۈزۈم ئۇرۇقى.

عَجَرَ يَعْجِرُ عَجْرًا عَلَيْهِ بِالسَّيْفِ: قىلىچ بىلەن قىردى.

عَجَرَ الْفَرَسُ: ئات قۇيرۇقىنى تىكىپ چاپتى.

عَجَرَ فُلاَنًا بِالْعَصَا: تاياق بىلەن ئۇرۇپ ئىششىتىۋەتتى.

عَجِرَ يَعْجَرُ عَجَرًا الرَّجُلُ: كىشى سەمرىپ كەتتى.

عَجَرٌ: تومپىيىپ چىقماق، ھۆررەك پەيدا بولماق.

عُجْرٌ: پىشمىغان، خام.

عَجْرَاءُ ج عُجْرٌ: سېمىز، يوغان قورساق.

عُجْرَةٌ ج عُجَرٌ: ھۆررەك، مۈنەك، تۈگۈن؛ سىل كېسىلى، تۇبېركۇليوز.

عُجَرُهُ وَ بُجَرُهُ: ئۇنىڭ كەمچىلىكلىرى، ئۇنىڭ قايغۇ-ھەسرەتلىرى.

عَجْرَفَ يُعَجْرِفُ عَجْرَفَةً: تەكەببۇرلۇق قىلدى، گەدەيدى.

عَجْرَفَةٌ: قوپال، توك.

«كَانَ النَّاسُ يَكْرَهُونَهُ لِعَجْرَفَتِهِ»: ئۇنىڭ

تەكەببۇرلۇقىدىن كىشىلەر ئۇنى ياقتۇرمايتتى.

عَجْرَمَ يُعَجْرِمُ عَجْرَمَةً: ئالدىرىدى، تېنىدى.

عَجْرَمٌ ج عَجَارِمُ: پاكار، دوغىلاق سېمىز.

عُجْرُمٌ ج عُجَارِمُ: كۇچلۇك تۆگە؛ كۇچلۇك ئادەم.

عُجْرُوزٌ ج عَجَارِيزُ: قۇم ئۈستىدىكى شامال چىقارغان سىزىق.

عُجْرُوفٌ ج عَجَارِيفُ: زاماننىڭ ھادىسىلىرى.

عَجَزَ يَعْجِزُ عَجْزًا وَ عُجُوزًا وَ عَجَزَانًا وَ مِعْجَزًا عَنْ كَذَا: ئاجىز كەلدى، قۇدرىتى يەتمىدى، ئاجىزلاپ كەتتى.

«عَجَزْتُ عَنْ تَحْقِيقِ هَدَفِي»: مەقسىتىمنى ئاشۇرۇشقا ئاجىز كەلدىم.

عَجَزَ وَ عَجُزَ يَعْجُزُ عُجُوزًا: قېرىدى، ياشاندى.

عَجَزَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال قېرىپ كەتتى.

عَجْزٌ: ئاجىز، ئاجىزلىق؛ ئىقتىدارسىزلىق؛ يېتەرسىزلىك.

أُعْطِيَ مَعَاشُ عَجْزِهِ: قۇتقۇزۇش نەپىقىسى بېرىلدى.

عَجِزٌ ج أَعْجَازٌ: ئارقا قىسىم، كاسا، قۇيرۇق، ساغرا.

عَجِزُ بَيْتِ الشِّعْرِ: شېئىرنىڭ ئاخىرقى يېرىم مىسراسى.

عُجِزٌ ج أَعْجَازٌ: دەرەخ كۆتىكى.

﴿فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ﴾ ‹قرآن›: (ئاد) قوۋمىنىڭ (ئۆز ماكانلىرىدا ھالاك بولۇپ)، خورما دەرىخىنىڭ پور كۆتەكلىرىدەك ياتقانلىقىنى كۆرىسەن.

عُجْزَةٌ: كەنجى بالا، قىزچاق.

عَجَسَ يَعْجِسُ عَجْسًا عَلَى الشَّيْءِ: مەھكەم تۇتۇۋالدى.

عَجْسٌ: ئوتتۇرىسى، مەركىزي نۇقتىسى.

عُجْسَةٌ: كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى، كېچىنىڭ بىر قىسمى.

عَجْعَجَ يُعَجْعِجُ عَجْعَجَةً: چۇقان سالدى، ئاللاھ-تووا كۆتۈردى.

عَجَفَ يَعْجِفُ عَجْفًا وَ عُجُوفًا نَفْسَهُ عَنِ الطَّعَامِ: تاماقتىن ئۆزىنى تارتتى، پەرھىز تۇتتى.

عَجُفَ يَعْجُفُ عَجَفًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان ئورۇقلاپ كەتتى.

عَجُفَتِ الْأَغْنَامُ لِقِلَّةِ الْمَرْعَى: ئوتلاقنىڭ قىسلىقىدىن قويلار جۇدەپ كەتتى.

عَجِفٌ م عَجْفَاءُ ج عِجَافٌ: ئاجىز، جۇدەڭ، ئورۇق.

عَجْفَاءُ ج عِجَافٌ: ئورۇق.

﴿أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ﴾ ‹قرآن›: يەتتە ئورۇق كالىنىڭ يەتتە سېمىز كالىنى يەپ كەتكەنلىكىنى ... بىزگە ئېيتىپ بەرسەڭ.

عَجِلَ يَعْجَلُ عَجَلًا وَ عَجَلَةً: ئالدىرىدى، تېنىدى.

عَجِلَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئىلگىرى سۈردى.

لَاتَعْجَلْ فِي مَشْيِكَ: ئالدىرىماي ماڭ.

﴿قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَى أَثَرِي وَ عَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَى﴾ ‹قرآن›: مۇسا ئېيتتى: ئۇلار ئىزىمنى قوغلىشىپ كېلىۋاتىدۇ. پەرۋەردىگارىم! سېنى رازى بولسۇن، دەپ بۇ يەرگە ئالدىراپ كەلدىم.

عَجَلٌ ـ عَجَلَةٌ: تېز، ئالدىراش، ئالدىرىماق، تېز بولماق.

عَادَ إِلَي بَيْتِهِ عَلَى عَجَلَةٍ: ئۇ ئۆيگە ئالدىراش قايتتى.

﴿خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ﴾ ‹قرآن›: ئىنسان ئالدىراڭغۇ يارىتىلغان.

عِجْلٌ ج عُجُولٌ وَ عِجَلَةٌ وَ عِجَالٌ: موزاي.

عِجْلُ الْبَحْرِ: دېڭىز يىلپىزى.

﴿فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ﴾ ‹قرآن›: سامىرىي (ئېرىتىلگەن زىبۇزىننەتلەردىن) ئۇلار ئۈچۈن بىر موزاي ھەيكەل ياسىدى. ئۇنىڭدىن موزاينىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش ئاۋاز چىقاتتى.

عَجْلٌ . عَجِلٌ: هـــازىرقى، نـــۆۋەتتىكى؛ تېـــز، چاپسان.

عُجْلٌ . عُجْلَةٌ: ئاددىي تاماق، ئۆي تامىقى.

عَجْلَان م عَجْلَى ج عَجَالَى وَ عِجَالٌ: ئالـــدىراڭغۇ، ئالدىراش.

«أَلْقَى نَظْرَةً عَجْلَى عَلَى الرِّسَالَةِ»: خەتكە تېزلا كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى.

عَجَلَةٌ: ئالدىراڭغۇلۇق قىلماق، يېنىكلىك قىلماق.

لَا دَاعِيَ لِلْعَجَلَةِ: ئالدىراشنىڭ هاجىتى يوق.

اَلْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ: ئالـدىراڭغۇلۇق شـەيتاننىڭ ئىشى.

فِي الْعَجَلَةِ النَّدَامَةُ: ئالدىراڭغۇلۇق پۇشايمان ئېلىپ كېلىدۇ.

عَجَلَةٌ ج عَجَلَاتٌ: چاق، ۋېلىسىپىت، هارۋا.

عَجَلَةُ الْخَزَّافِ: كۇلالچى چىغىرىقى.

عَجَلَةُ الْمُنَاوِلَةِ: ئايلاندۇرغۇچ چاق.

عَجَلَةٌ طَائِرَةٌ: ئۇچقۇرچاق.

عَجَلَةُ قِيَادَةٍ: رول.

عِجْلَةٌ ج عِجَلٌ وَ عِجَالٌ: چىشى موزاي.

عَجَمَ يَعْجُمُ عَجْمًا الْحَرْفَ: هەرپكە چېكىت قويدى.

عَجَـمَ يَعْجُـمُ عَجْمًـا وَ عُجُومًـا الْعـودَ: ياغاچنىـــڭ قاتتىقلىقىنى سىنىدى، تەكشۈردى.

عَجَمَ الْأُمُورَ فُلَانًا: ئـىشلار پـالاننى چېنىقتـۇردى، سىناقتىن ئۆتكۈزدى.

عَجَمَتْهُ الْعَيْنُ: ئۇنى كۆردى.

عَجُمَ يَعْجُمُ عُجْمَةً الرَّجُلُ: كـىشى كېكەچلەندى.

عَجَمٌ ج أَعْجَامٌ: پارس، غەيرىي ئەرەب، ئىرانلىق.

بِلَادُ الْعَجَمِ: ئىران.

اَلْعَجَمُ . عُجْمٌ: ئەرەب مىللىتىدىن باشقا مىللەت.

عَجْمَاءُ ج عَجْمَوَاتٌ: هايۋان، ئۆي هايۋانلىرى.

عُجْمَةٌ: تۇتـۇق، مـۇجمەل، چۈشىنىكـسىز؛ قـوم دۆۋىسى.

«لَمْ يَسْتَطِعِ التَّعْبِيرَ عَمَّا فِي نَفْسِهِ بِسَبَبِ عُجْمَتِهِ»: كېكەچلىكى سەۋەبىدىن مەقسىتىنى ئىپادىلىيەلمىدى.

عَجَمَةٌ ج عَجَمَاتٌ وَ عَجَمٌ: ئۇرۇقچا، ئۇچكە، مېغىز.

عَجَمِيٌّ ج عَجَمٌ: ئىرانلىق، ئىرانغا تەۋە.

عَجَنَ يَعْجُنُ / يَعْجِنُ عَجْنًا: ئىككى قولى بىلەن تايىنىپ ئورنىدىن تۇردى.

عَجَنَ الدَّقِيقَ: خېمىر يۇغۇردى.

عَجِنَ يَعْجَنُ عَجَنًا — تِ النَّاقَةُ: تـۆگە سـەمرىپ كەتتى.

عَجْوَةٌ: مىجىلىپ كەتكەن (ئېزىلىپ كەتكەن) خورما.

عَجُورٌ: تەرخەمەك، كاۋا.

عَجُوزٌ ج عُجُزٌ وَ عَجَائِزُ: ياشانغان، قېرى: دوزاخ؛ ئۇرۇش؛ كېزىك؛ هاراق؛ دۇنيا؛ يىل؛ يول؛ ئاجىز، زەئىپ؛ قازان؛ تۆگە؛ ئوت؛ خورما دەرىخى.

أَيَّامُ الْعَجُوزِ . بَرْدُ الْعَجُوزِ: موماي كۈنلىرى (2-ئاينىڭ 24-كۈنىدىن 3-ئاينىڭ 3-كۈنىگىچە بولغان كۈنلەر).

﴿أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَ هَذَا بَعْلِي شَيْخًا﴾ ‹قۇرئان›: مەن بىر موماي تۇرسام، ئېرىم بىر بوۋاي تۇرسا تۇغامدىمەن.

«الرِّيَاضَةُ الْبَدَنِيَّةُ عِنْدَ الْعَجَائِزِ وَالْمُسِنِّينَ عِبَارَةٌ عَنِ الْمَشْيِ»: تېنى ئاجىز ۋە چوڭ ياشتىكىلەر ئۈچۈن بەدەن چېنىقتۇرۇش پىيادە يۈرۈشتىن ئىبارەت.

عَجُوزٌ شَمْطَاءُ: بەك قېرىپ كەتكەن ئادەم.

عَجُوسٌ ج عَجَائِسُ: كېچىنىڭ ئاخىرقى ۋاقتى، چوڭ يامغۇر، قېلىن بۇلۇت.

عَجُولٌ ج عُجُلٌ: ئالدىراڭغۇ، هالاكەت، ئۆلۈم.

﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا﴾ ‹قۇرئان›: ئىنســـــان

ئالدىراڭغۇدۇر.

عَجُولٌ ج عُجُلٌ وَ عَجَائِلُ: بوتىلىقىدىن ئايرىلىپ قالغان ئانا تۆگە.

عَجْوَى: مىجىلىپ كەتكەن (ئېزىلىپ كەتكەن) خورما.

عَجَى يَعْجِي عَجْيًا الْوَلَدَ: بالىنى ئىنىكئانا ئېمىتتى.

عَجِيبٌ ج عِجَابٌ: ئاجايىپ، غەلىتە، قىزىق.

عَجِيبَةٌ ج عَجَائِبُ: مۆجىزە، ئاجايىپ.

«تُعْتَبَرُ الْأَهْرَامُ إِحْدَى عَجَائِبِ الدُّنْيَا السَّبْعِ»: ئېھرام دۇنيادىكى يەتتە مۆجىزىلەرنىڭ بىرى.

عَجِيجٌ: سۈرەن-چۇقان، ئاللا-تۇۋا.

بِدُونِ عَجِيجٍ وَ لَاضَجِيجٍ: چۇقان-سۈرەنسىز.

عَلَا عَجِيجُ الْأَطْفَالِ فِي السَّاحَةِ: بالىلارنىڭ سۈرەن-چۇقانى مەيداننى بىر ئالدى.

عَجِيزَةٌ ج عَجَائِزُ: ساغرا.

عَجِيزَةُ الْمَرْأَةِ: ئايالنىڭ ساغرىسى.

عَجِيفٌ ج عَجْفَى: ئورۇق، جۇدەڭ.

عَجِيلٌ ج عِجَالٌ: چاپسان، ئىتتىك، ئالدىراش.

عَجِينَةٌ ج عَجَائِنُ: شىلىم، مەلھەم.

عَجِينَةُ أَسْنَانٍ: چىش پاستىسى.

عَجِينَةُ خَشَبٍ: ياغاچ بوتقىسى.

عَجِينَةٌ كِيمِيَائِيَّةٌ: سۇلياۋ، پىلاستىك ماتېرىيال.

عَجِينِيٌّ: خېمىردەك، شىلىمدەك.

عَجِيٌّ م عَجِيَّةٌ ج عَجَايَا: باشقىلارنىڭ سۈتىنى ئېمىپ چوڭ بولغان بالا؛ تۆگە قاتارلىقلار.

عَدَا يَعْدُو عَدْوًا وَ عُدُوًّا وَ تَعْدَاءً وَ عَدَوَانًا وَ عَدًا الرَّجُلُ: يۈگۈردى، قاتىردى، چاپتى.

رَأَى الْغَزَالُ الصَّيَّادَ فَأَخَذَ يَعْدُو: كىيىك ئوۋچىنى كۆرۈپ تىكىۋەتتى.

لَا يَعْدُو أَنْ يَكُونَ كَذَا: مۇشۇنىڭدىن ئۆتمەيدۇ.

عَدَا يَعْدُو عَدْوًا وَ عُدْوَانًا الْأَمْرَ: ئىشنى تاشلىۋەتتى، ۋاز كەچتى.

لَا أَعْدُو الصَّوَابَ إِذَا قُلْتُ: گەپ قىلسام توغرىسىنى قىلىمەن.

عَدَا يَعْدُو عَدْوًا وَ عَدَوًّا وَ عَدَاءً وَ عُدْوَانًا عَلَيْهِ: زۇلۇم قىلدى، زىيانكەشلىك قىلدى.

عَدَا عَلَيْهِ الْعَوَادِيَ: ئۇنىڭغا بەختسىزلىك كەلدى.

﴿وَ قُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ﴾ «قرآن»: ئۇلارغا: «شەنبىنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاڭلار (يەنى، شەنبىدە بېلىق تۇتۇش بىلەن ھەددىڭلاردىن ئاشماڭلار)»، دېدۇق.

عَدَا اللُّصُوصُ عَلَى أَمْوَالِهِ: ئوغرىلار ئۇنىڭ مال-مۈلكىنى ئوغرىلىدى.

عَدَا . مَاعَدَا: باشقا، ئۆزگە، ... دىن سىرت، ...دىن تاشقىرى.

جَاءَ الْقَوْمُ مَاعَدَا زَيْداً: زەيدتىن باشقا ھەممە كەلدى.

عِدَاءٌ: دۈشمەنلىك، ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

عِدَائِيٌّ: دۈشمەنلىك قىلماق، ئاداۋەت تۇتماق، ئۆچەكەشمەك.

أُنْظُرْ إِلَيْهِ نَظْرَةً عِدَائِيَّةً: ئۇنىڭغا دۈشمەنلىك بىلەن قارايمەن.

عِدَادٌ: ساراۋەر؛ تەركىبىي قىسمى، ئىچى؛ بىر خىل؛ سەۋدايىلىك، تەلۋىلىك.

فِي عِدَادِهِمْ: ئۇلارنىڭ ئىچىدە، ئۇلارنىڭ جۈملىسىدىن.

«هُوَ فِي عِدَادِ الصَّالِحِيْنَ»: ئۇلار ياخشىلار قاتارىدا.

عَدَالَةٌ: ئادالەت، ھەققەت.

«إِشْتَهَرَ هَذَا الْقَاضِي بِحِرْصِهِ عَلَى الْعَدَالَةِ»: سودىيە ئادىللىقى بىلەن شۆھرەت قازاندى.

الْعَدَالَةُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي ئادالەت.

عَدَاوَةٌ ج عَدَاوَاتٌ: دۈشمەنلىك، ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

﴿وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾

قرآن›: بىز ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قىيامەتكىچە داۋاملىشىدىغان ئۆچمەنلىك ۋە دۈشمەنلىكنى سالدۇق.

عَدَّ يَعُدُّ عَدًّا وَ تَعْدَادًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ساندى، ھېسابلىدى.

عَدَدْتُهُ صَادِقًا: مەن ئۇنى راستچىل، دەپ قارىغانىدىم.

﴿وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللهِ لَا تُحْصُوهَا﴾ ‹قرآن›: سىلەر ئاللاھنىڭ نېمىتىنى ساناپ تۈگىتەلمەيسىلەر.

عَدَّ فُلَانًا عَالِمًا: پالانىنى بىلىملىك ساندى.

لَا يُعَدّ وَ لَا يُحْصَى: سان-ساناقسىز.

عَدٌّ: سانىماق، ھېسابلىماق، ستاتىستىكا.

عَدّ الْأَنْفُسِ: نوپۇس تەكشۈرمەك.

﴿لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا﴾ ‹قرآن›: شەك-شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ئۇلارنى تولۇق ئىگىلىدى ۋە سانىنى مۇكەممەل بىلدى.

عَدٌّ تَنَازُلِيٌّ: يۇقىرىدىن تۆۋەنگە سانىماق.

لَا يَسْهُلُ عَدُّهُمْ: ئۇلارنى ساناش تەس.

عَدَدٌ: سانىماق، ھېسابلىماق؛ ستاتىستىكا.

﴿وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَ الْحِسَابَ﴾ ‹قرآن›: يىللارنىڭ سانىنى ۋە ھېسابىنى بىلىشىڭلار ئۈچۈن كۈندۈزنىڭ ئالامىتىنى يورۇقلۇق قىلدۇق.

عَدَدٌ ج أَعْدَادٌ: سان، ساناق، رەقەم.

عَدَدُ الْأَنْفُسِ: نوپۇس تەكشۈرمەك، ستاتىستىكا قىلماق.

عَدَدٌ زَوْجِيٌّ: جۈپ سان.

عَدَدٌ فَرْدِيٌّ: تاق سان.

عَدَدٌ أَصْلِيٌّ: ساناق سان.

عَدَدٌ أَوَّلِيٌّ: تۈپ سان.

عَدَدٌ مُبْهَمٌ: ئاتالغۇسىز سان، مۇجمەل سان.

عَدَدٌ تَرْتِيبِيٌّ: رەت كۆرسەتكۈچى سان.

عَدَدٌ أَصَمٌّ: ئاتالغۇلۇق سان.

«لَقَدْ نُشِرَ الْعَدَدُ الثَّانِي مِنْ مَجَلَّةِ الْعُلُومِ»: ئىلىم-پەن ژۇرنىلىنىڭ 2-سانى نەشردىن چىقتى.

عَدَدِيٌّ: ساناقلىق.

عَدَّاءٌ ج عَدَّاؤُونَ: يۈگۈرۈك، يۈگۈرۈش چېمپىيونى.

«فَازَ الْعَدَّاءُ فُلَانٌ بِالْمِيدَالِيَّةِ الذَّهَبِيَّةِ»: يۈگۈرگۈچى پالانى ئالتۇن مېدالغا ئېرىشتى.

عَدَّادٌ ج عَدَّادَاتٌ: ھېسابلاش ماشىنىسى.

عَدَّادُ التَّاكْسِي: تاكسىنىڭ ماڭغان مىقدارىنى كۆرسىتىش ئاپپاراتى.

عَدَّادُ دَوَرَانِ الْآلَةِ: ماشىنىلارنىڭ ئايلىنىش سۈرئىتىنى ئۆلچەش ئاپپاراتى.

عَدَّادُ الْكَهْرَبَائِيِّ: ئىسچوتچىك.

عَدَّادُ الْغَازِ: گاز ئىسچوتچىكى.

عَدَّارٌ: ماتروس، كېمىچى.

عُدَّةٌ: تەييارلىق، ھازىرلىق؛ جاھاز، ئۈسكۈنە، سايمان.

عُدَّةٌ حَرْبِيَّةٌ: ھەربىي قورال-ياراغ.

﴿وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً﴾ ‹قرآن›: ئەگەر ئۇلارنىڭ جىھادقا چىقىش نىيىتى بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا تەييارلىق قىلاتتى.

عُدَّةُ الْحِلَاقَةِ: چاچ ئېلىش سايمانلىرى.

اتَّخَذَ عُدَّتَهُ ضِدَّهُ: ئۇنىڭغا قارشى تەييارلىق قىلدى.

«كَانَ الْعَدُوّ أَكْثَرَ مِنَّا عَدَدًا وَ عُدَّةً»: دۈشمەن سان ۋە قورال جەھەتتە بىزدىن كۆپ ئىدى.

أَعَدَّ لِلْأَمْرِ عُدَّتَهُ: ئىشقا تەييارلىق قىلدى.

عِدَّةٌ ج عِدَدٌ: بىرقانچە، بىرنەچچە.

لِعِدَّةِ أَيَّامٍ: بىرقانچە كۈنلۈك.

عِدَّة آلَة: مېخانىزم.

عِدَّةٌ بُخَارِيَّةٌ: پار ماشىنىسى.

عِدَّةُ الْمَرْأَةِ: ئايالنىڭ ئىددىتى.

﴿إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا﴾ ‹قرآن›:

شۇبھىسىزكى، (قەمەرى) ئايلارنىڭ سانى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا (يەنى، لەۋھۇلمەھپۇزدا) 12 ئايدۇر.

عَدَّدَ يُعَدِّدُ تَعْدِيدًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ساناندى، ھېسابلىدى.

عَدَّدَ الْمَالَ: مالنى زامانغا لايىقلاشتۇردى؛ مالنى يىغىپ ساقلىدى.

﴿وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ . اَلَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ﴾ ‹قۇرئان›: (كىشىلەرنى) ئەيىبلىگۈچى سۆزخەنجىگە ۋاي، ئۇ مال توپلىدى ۋە ئۇنى سانىدى.

عَدَّدَ الْمَيِّتَ: ئۆلگۈچىگە ماتەم تۇتقى سۆزلىدى، تەزىيە بىلدۈردى.

عَدَّلَ يُعَدِّلُ تَعْدِيلًا: ئوگشىدى، تۈزەتتى، رەتلىدى؛ ئۆزگەرتتى.

عَدَّلَ الْحُكْمَ: جازانى يېنىكلەتتى.

عَدَّلَ الْكِتَابَ: كىتابنى تۈزەتتى.

عَدَّلَ الْوِزَارَةَ: مىنىسترلىقنى تەكشىدى.

عَدَّلَ الدَّسْتُورَ: ئاساسىي قانۇنغا تۈزىتىش كىرگۈزدى.

عَدَّنَ يُعَدِّنُ تَعْدِينًا الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى.

عَدَّنَ الْأَرْضَ بِالْمَعْدَنِ: كان ئاچتى.

عَدَّى يُعَدِّي تَعْدِيَةً عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن ئايرىلدى، ۋاز كەچتى، قېلىپ قالدى.

عَدَّى الْفِعْلَ: پېئىلنى ئۆتۈملۈك پېئىلغا ئايلاندۇردى.

«إِذَا عَدَّى أَحَدُنَا النَّهْرَ فَلَنْ نَسْتَطِيعَ اللَّحَاقَ بِهِ»: بىرىمىز دەريادىن ئۆتسە، ئۇنىڭغا يېتىشەلمەيمىز.

عَدِّيَّةٌ وَضْعِيَّةٌ: سانلارنى خاتىرىلەش ئۇسۇلى.

عَدِّيَّةٌ لَفْظِيَّةٌ: ساناش ئۇسۇلى، ھېسابلاش ئۇسۇلى.

عَدِّيَّةٌ عَشْرِيَّةٌ: ئونلۇق سىستېما بويىچە ھېسابلاش ئۇسۇلى.

عَدَرَ يَعْدُرُ عَدَرًا وَ عَدْرَةً: جۈرئەتلىك بولدى، يۈرەكلىك بولدى.

عَدِرَ يَعْدَرُ عَدَرًا الْمَكَانُ: جاينىڭ سۇيى كۆپ بولدى.

عَدْرَةٌ: يۈرەكلىك، جۈرئەتلىك.

عَدَسَ يَعْدِسُ عَدْسًا الشَّيْءَ: قاتتىق دەسسىدى.

عَدَسَهُ: ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلدى.

عَدَسَ الْمَوَاشِي: چارۋا باقتى.

عَدَسَ يَعْدِسُ عَدْسًا وَعَدَسَانًا وَ عَدَاسًا وَ عُدُوسًا فِي الْأَرْضِ: چوڭقۇر چۆكتى، ئىچكىرىلىدى.

عَدَسَتْ بِهِ الْمَنِيَّةُ: ۋاپات بولدى، ئۆلدى.

عَدَسٌ وَاحِدَتُهُ عَدَسَةٌ: قىزىل ماش، يېسىمۇق.

﴿مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا﴾ ‹قۇرئان›: زېمىننىڭ كۆكتاتلىرىدىن تەرخەمەك، سامساق، يېسىمۇق ۋە پىيازلارنى ئۆستۈرۈپ بەرسۇن.

عَدَسَةٌ ج عَدَسَاتٌ: دانىخورەك.

عَدَسَةٌ مَرْئِيَّةٌ: فوتو ئاپپاراتنىڭ كۆزى.

عَدَسَةُ الْعَيْنِ: كۆز گۆھىرى.

عَدَسِيٌّ: لىنزا شەكىللىك.

عَدَسِيَّةٌ ج عَدَسِيَّاتٌ: لوپا ئەينەك.

عَدَفَ يَعْدِفُ عَدْفًا: ئازغىنە يېدى.

مَا عَدَفْتُ الْيَوْمَ: بۈگۈن بىرنەرسە تېتىپ باقمىدىم.

عَدْفٌ ج عُدُفٌ: ئازغىنە سوۋغا، ئازغىنە ئوت-چۆپ.

عِدْفٌ: كىشىلەر تويى، كېچىنىڭ بىر قىسمى؛ يىلتىز.

عَدَفَةٌ ج عَدَفٌ: دەرەخ يىلتىزى.

عِدْفَةٌ ج عِدَفٌ: بىر پارچە نەرسە، بىر توپ كىشى.

عَدَلَ يَعْدِلُ عَدْلًا: ئوگشىدى، تۈزەتتى، تۈزلىدى.

﴿الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ﴾ ‹قۇرئان›: ئۇ سېنى ياراتتى، (ئەزالىرىڭنى) بېجىرىم، قامىتىڭنى تۈز قىلدى.

عَدَلَ الْمِيْزَانَ: جىڭنى توغرىلىدى.

عَدَلَ الْقَاضِي فِي حُكْمِهِ: قازى توغرا ھۆكۈم چىقاردى.

عَدَلَ يَعْدِلُ عَدْلًا وَعَدَالَةً وَمَعْدِلَةً: ئادىل بولدى؛ ئادىللىق قىلدى، توغرا قىلدى.

عَدَلَ فُلَانًا بِفُلَانٍ: پالانىنى پالانىغا تەڭلەشتۈردى.

عَدَلَ يَعْدِلُ عَدْلًا وَعُدُولًا: چېكىدىن ئېشىپ كەتتى، يولدىن چىقىپ كەتتى؛ تاشلىۋەتتى.

عَدَلَ عَنْ رَأْيِهِ: نىيىتىدىن ياندى، پىكرىدىن قايتتى.

عَدَلَ عَنِ الطَّرِيْقِ: يولدىن ئازدى.

لَنْ أَعْدِلَ عَنْ رَأْيِي: پىكرىمدىن ھەرگىز قايتمايمەن.

عَدُلَ يَعْدُلُ عَدَالَةً: ئادىل بولدى، ھەققانىي بولدى.

عَدْلٌ ج عُدُولٌ: ئوخشىماق، تۈزىمەك، رۇسلىماق؛ ئادىل، ھەققانىي، سەممىمىي، خالىس؛ ئادالەت، ئىنساپ؛ ئوخشىشى؛ جازا، فىدىيە.

شَاهِدُ عَدْلٍ: ئادىل گۇۋاھچى.

﴿إِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ﴾ ‹قۇرئان›: (ئاللاھ سىلەرنى) كىشىلەر ئارىسىدا ھۆكۈم قىلغاندا ئادىل ھۆكۈم قىلىشقا بۇيرۇيدۇ.

﴿إِنَّ اللهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھ ھەققەتەن ئادىل بولۇشقا، ياخشىلىق قىلىشقا... بۇيرۇيدۇ.

بِعَدْلٍ . عَدْلًا: ئادىل، خالىس، ھەققانىي.

عُدُولٌ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن ۋاز كەچمەك.

عِدْلٌ ج أَعْدَالٌ وَ عُدُولٌ: يۈكىدىن توققۇلغان تاغار؛ ئۇلاغقا ئارتىلغان يۈكنىڭ بىر تەرىپى، نەرسىنىڭ ئوخشىشى، بىر خىل؛ مىقدار.

عَدِلٌ: ئادىل، ھەققانىي، توغرا، خالىس.

عَدْلِيٌّ: سوتنىڭ، سوت.

دَوَائِرُ التَّحْقِيْقِ الْعَدْلِيِّ: سوتنىڭ تەكشۈرۈش ئورگانلىرى.

عَدْلِيَّةٌ: ئەدلىيە، سوت.

وِزَارَةُ الْعَدْلِيَّةِ: ئەدلىيە مىنىستىرلىقى.

عَدِمَ يَعْدِمُ / يَعْدَمُ عَدْمًا وَعَدَمًا الشَّيْءَ: نەرسىسى يوقالدى.

عَدِمَ الْمَالَ: مالنى يوقاتتى.

عَدُمَ يَعْدُمُ عَدَامَةً: يوقسۇل بولدى؛ ئەخمەق بولدى.

لَاعَدِمْتُكَ أَخًا مُخْلِصًا: سەندەك سەممىمىي بۇرادەردىن ئايرىلىپ قالمىغايمەن.

قَدْ لَاتَعْدِمُ الْحَسْنَاءُ ذَامًّا: ئەيىبسىز ئادەم بولمايدۇ.

عَدَمٌ: يوقلۇق، مەۋجۇت بولماسلىق؛ كەمچىل، يېتەرسىز؛ پېقىرلىق، يوقسۇزلۇق.

عَدَمُ الرِّضَى: رازى بولماسلىق.

عَدَمُ التَّعَاوُنِ: ھەمكارلاشماسلىق.

عَدَمُ الْحُضُورِ: قاتناشماسلىق، ھازىر بولماسلىق.

عَدَمُ الْإِعْتِدَالِ: نورمالسىزلىق؛ تۈز بولماسلىق؛ توك، قوپال.

عَدَمُ الْإِمْكَانِ: مۇمكىن بولماسلىق.

عَدَمُ التَّرْتِيْبِ: تەرتىپسىز، رەتسىز.

عَدَمُ الثِّقَةِ: ئىشەنچسىز.

عَدَمُ الْإِعْتِدَاءِ: تاجاۋۇز قىلماسلىق.

عَدَمُ قُبُولِ الدَّعْوَى: دەۋانى قوبۇل قىلماسلىق.

لِعَدَمِ تَقَبُّلِ هَزَائِمِهِمْ: ئۆزلىرىنىڭ مەغلۇبىيىتىگە تەن بەرمەي.

عُدْمٌ . عُدُمٌ: كەم، كەمچىل، يېتەرسىز؛ كەمبەغەل؛ مەھرۇم بولماق، موھتاجلىق.

عَدَمِيٌّ: يوقلۇق، بوشلۇق، نەتىجىسىز.

عَدَمِيَّةٌ: ئىنكارچىلىق، يوقلۇق، نەتىجىسىز.

عَدَنَ يَعْدِنُ عَدْنًا وَعُدُونًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا تۇردى، ماكانلاشتى.

عَدَنَ الْبَلَدَ: مەلۇم شەھەرنى ئۆز يۇرتى قىلىۋالدى.

عَدَنَ يَعْدِنُ عَدْنًا الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى.

عَدَنَ الْحَجَرَ: تاشنى قومۇردى.

عَدَنَ الشَّجَرَ: دەرەخنى چىپىپ زوتال قىلىۋەتتى.

عَدْنٌ: مۇقىم تۇرماق، ۋەتەن تۇتۇۋالماق، ۋەتەن قىلىۋالماق.

جَنَّاتُ عَدْنٍ: مەڭگۈلۈك تۇرىدىغان جەننەتلەر.

﴿رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدتَّهُمْ﴾ «قۇرئان»: پەرۋەردىگارىمىز! سەن ئۇلارنى، ئۇلارغا ۋەدە قىلغان مەڭگۈلۈك جەننەتكە كىرگۈزگىن.

عَدَنٌ: ئەدەن (يەمەن تەرەپتىكى بىر پورتنىڭ نامى).

عَدْنَانٌ: ھىجاز ئەرەبلىرىنىڭ بوۋىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى، رەسۇلۇللاھنىڭ 21 ـ بوۋىسى.

بَنُو عَدْنَانٍ: ئەدنان ئەۋلادلىرى.

عَدَنِيٌّ: ئەدەنلىك، ئەدەنگە مەنسۇپ؛ گۈزەل ئەخلاق.

عَدْوٌ: يۈگۈرمەك، چاپماق.

كَانَ سَرِيعَ الْعَدْوِ: ئۇ يۈگۈرگەك ئىدى.

﴿فَيَسُبُّوا اللهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار بىلمىگەنلىكلىرىدىن ھەددىدىن ئېشىپ، ئاللاھنى تىللايدۇ.

عَدْوُ الْمُسَافَاةِ الطَّوِيلَةِ: ئۇزۇنغا يۈگۈرۈش.

«أَنَّهُ لَيْسَ أَسْرَعَ مِنِّي فِي الْعَدْوِ»: ئۇ مەندىن تېز يۈگۈرەلمەيدۇ.

عُدْوَانٌ: تاجاۋۇزچىلىق، زۇلۇم؛ ئېغىر زىيانكەشلىك.

ظُلْمًا وَعُدْوَانًا: ناھەق، ئادالەتسىزلىك قىلىپ، زۇلۇم ۋە تاجاۋۇزچىلىق يۈزىسىدىن.

﴿وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾ «قۇرئان»: گۇناھقا ۋە زۇلۇمغا ياردەملەشمەڭلار.

«أَدَانَ مَجْلِسُ الْأَمْنِ هَذَا الْعُدْوَانَ السَّافِرَ»: خەۋپسىزلىك كېڭىشى بۇ ئاشكارا تاجاۋۇزچىلىقنى ئەيىبلىدى.

عَدْوَانٌ: يۈگۈرۈك، تېز چاپىدىغان.

عَدْوَى: كېسەل يۇقماق، تارالماق.

نَاقِلٌ لِلْعَدْوَى: كېسەل يۇقتۇرغۇچى.

عَدْوَى وَبَائِيَّةٌ: يۇقۇملۇق كېسەللىكلەر.

عُدْوَانِيٌّ: تاجاۋۇزكارانە.

سِيَاسَةٌ عُدْوَانِيَّةٌ: تاجاۋۇزچىلىق سىياستى.

عُدْوَةٌ ج عُدًى: ئېگىز جاي؛ ساھىل، قىرغاق، دەريا بويى.

﴿إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَى﴾ «قۇرئان»: ئۆز ۋاقتىدا سىلەر ۋادىنىڭ (مەدىنىگە) يېقىن تەرىپىدە ئىدىڭلار، ئۇلار ۋادىنىڭ يىراق تەرىپىدە ئىدى.

«حَالَ السَّيْلُ دُونَ وُصُولِهِ إِلَى الْعُدْوَةِ الْأُخْرَى»: كەلكۈن ئۇنى ئىككىنچى قىرغاققا چىقارغۇزمىدى.

عَدُوٌّ ج أَعْدَاءٌ: دۈشمەن، ياۋ.

أَعْدَى أَعْدَائِهِ: ئۇنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنى.

﴿هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار دۈشمەندۇر، ئۇلاردىن ھەزەر ئەيلىگىن.

«يُحَاوِلُ الْعَدُوُّ أَنْ يَنَالَ مِنْ وَحْدَتِنَا الْوَطَنِيَّةِ»: دۈشمەن بىزنىڭ مىللىي بىرلىكىمىزنى بۇزۇۋشقا ئۇرۇنماقتا.

عَدُوٌّ لَدُودٌ: ئەشەددىي دۈشمەن.

عَدِيَ يَعْدَى عَدًا: ئۆچ كۆردى.

عِدًّى: دۈشمەنلەر.

عَدًى / عِدًى ج أَعْدَاءٌ: ساي، جىلغا، ۋادى.

عَدِيدٌ ج أَعْدَادٌ وَ عَدَائِدُ: سان ـ ساناقلىق، كۆپ مىقدار؛ باراۋەر؛ مىقدار؛ نىسبەت.

عَدِيدَةٌ ج عَدَائِدُ: ھەسسىلىك، نىسبەت.

مَضَتْ أَيَّامٌ عَدِيدَةٌ: بىرقانچە كۈن ئۆتۈپ كەتتى.

عَدِيلٌ ج عُدَلَاءُ: ئوخشىشى، تەڭدىشى؛ باجا.

لَيْسَ لَهُ عَدِيلٌ: ئۇنىڭ تەڭدىشى يوق.

عَدِيلُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ باجىسى.

عَدِيمٌ ج عُدَمَاءُ: يوقسۇل، كەمبەغەل، پېقىر؛ مەۋجۇت ئەمەس.

عَدِيمُ الْحَيَاةِ: جانسىز، ئۆلۈك.

عَدِيمُ النَّظِيرِ: ئوخشىشى يوق، مىسلىسىز، تەڭداشسىز.

عَدِيمُ الْخَوْفِ: قورقماس، جۈرئەتلىك.

عَدِيمُ الْقُوَّةِ: قابىلىيەتسىز، ئىقتىدارسىز.

عَدِيمُ الْأَحْسَاسِ: ھوشسىز، سېزىمى يوق.

عَدِيمُ الْجَدْوَى: پايدىسىز.

عَدِيمُ الْخَطَرِ: خەتەرسىز.

عَدِيمُ الطَّبَقَاتِ: سىنىپسىز.

عَدِيمُ الذَّكَاءِ: دۆت.

عَذَا يَعْذُو عَذْوًا الْمَكَانُ: جايىنىڭ ھاۋاسى ياخشى بولدى.

عَذَابٌ ج أَعْذِبَةٌ: ئازاب، ئەلەم، دەرد، خاپىلىق.

عَذَابٌ أَلِيمٌ: دەردلىك ئازاب.

﴿إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ ‹قرآن›: زالىملار چوقۇم قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

عَذَاةٌ ج عَذًا وَ عَذَاوَاتٌ مِنَ الْأَرْضِ: ساپ ھاۋالىق يەر.

عِذَارٌ: ھايا، قورۇنۇش.

خَلِيْعُ الْعِذَارِ: ھاۋايى-ھەۋەسكە بېرىلگۈچى، ھاياسىز.

خَلَعَ عِذَارَهُ: بېشەملىك قىلدى، نومۇسسىزلىق قىلدى.

عِذَارٌ ج عُذُرٌ: مەڭز، چېكە چاچ؛ ھايا؛ ئىرادە.

«هُوَ شَدِيدُ الْعِذَارِ لَا تُثَبِّطُهُ الصُّعُوبَاتُ»: ئۇ چىڭ ئىرادىلىك بولۇپ، ئۇنى قىيىنچىلىقلار باش ئەگدۈرەلمەيدۇ.

عِذَارُ اللِّجَامِ: چۇلۋۇر.

عَذُبَ يَعْذُبُ عُذُوبَةً الشَّرَابُ: شاراب تاتلىق بولدى، شېرىن بولدى.

عَذُبَ الْكَلَامُ: سۆز تاتلىق بولدى.

عَذُبَ الْغِنَاءُ: ناخشا مۇڭلۇق بولدى.

عَذْبٌ ج عِذَابٌ: شېرىن، تاتلىق، يېقىملىق.

مَاءٌ عَذْبٌ: تاتلىق سۇ.

﴿هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ﴾ ‹قرآن›: بۇ تاتلىق بولغان دەريا، بۇ تۇزلۇق بولغان دېڭىز.

طَعَامٌ عَذْبٌ: مەززىلىك تاماق.

تَتَمَتَّعُ لَيْلَى بِصَوْتٍ عَذْبٍ: لەيلا يېقىملىق ئاۋازغا ئىگە.

عَذَبَةٌ ج عَذَبَاتٌ: چۇچا، پۆپۈك.

حِزَامٌ ذُوعَذَبَاتٍ: چۇچىلىق پوتا.

عَذَجَ يَعْذِجُ عَذْجًا الْمَاءَ: سۇ ئىچتى.

عَذَجَ فُلَانًا: پالاننى تىللىدى.

عَذَّالٌ: كۆپ ئەيىبلىگۈچى، كۆپ مالامەت قىلغۇچى.

عَذَّامٌ: چىشلىگەك، مالامەت قىلغاق.

عَذَّبَ يُعَذِّبُ تَعْذِيبًا: ئازابلىدى، جازالىدى، قىينىدى.

«إِنَّ اللهَ يُعَذِّبُ الَّذِيْنَ يُعَذِّبُونَ النَّاسَ فِي الدُّنْيَا» ‹حديث›: ئاللاھ دۇنيادا كىشىلەرنى قىينىغان ئادەملەرنى ئازابلايدۇ.

عَذَّرَ يُعَذِّرُ تَعْذِيرًا: ماگلاي چاچ چىقتى.

عَذَّلَ يُعَذِّلُ تَعْذِيلًا: تەنبىھ بەردى، تاپا-تەنە قىلدى، مالامەت قىلدى.

عَذَرَ يَعْذِرُ عُذْرًا وَ عُذْرًى وَ مَعْذِرَةً: كەچۈردى، كەڭچىلىك قىلدى.

عَذَرَ يَعْذِرُ عَذْرًا الْغُلَامَ: بالىنى خەتنە قىلدى، سۈننەت قىلدى.

عُذْرٌ ج أَعْذَارٌ: ئۆزرە، باھانە-سەۋەب، ئاقلاش سەۋەبى.

﴿فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا عُذْرًا أَوْنُذْرًا﴾ ‹قرآن›: (بەندىلەرگە ئۆزرە (قالدۇرماسلىق) ياكى (ئاللاھنىڭ

ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن ۋەھيىنى (پەيغەمبەرلەرگە) ئېلىپ چۈشكۈچى پەرىشتىلەر بىلەن قەسەمكى

عَذْرَاءُ ج عَذَارَى وَ عَذَارٍ وَ عَذْرَوَاتٌ: قىز؛ تېشىلمىگەن مەرۋايىت.

أَرْضٌ عَذْرَاءُ: بوز يەر.

غَابَةٌ عَذْرَاءُ: ئىپتىدائىي ئورمان، تەبىئىي ئورمان.

فَتَاةٌ عَذْرَاءُ: قول تەگمىگەن قىز.

الْعَذْرَاءُ: مەريەم (ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئانىسى).

عَذْرَاوِيَّةٌ: قىزلىق، ئىپپەتلىك.

عُذْرَةٌ: قىزلىق.

أَبُو عُذْرَةِ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مۇئەللىپى.

«يُعْطِي الْمُجْتَمَعُ الْإِسْلَامِيّ أَهَمِّيَّةً لِعُذْرَةِ الْفَتَاتِ»: مۇسۇلمانلار جامائەسى قىزلارنىڭ قىزلىقىغا ئەھمىيەت بېرىدۇ.

عُذْرِيٌّ: قىزلىق؛ پاك، ئىپپەتلىك، دىيانەتلىك، ساپ.

حُبٌّ عُذْرِيٌّ: پاك مۇھەببەت، مەنىۋى مۇھەببەت.

الْهَوَى الْعُذْرِيّ: پاك مۇھەببەت، چىن مۇھەببەت.

عَذَفَ يَعْذِفُ عَذْفًا مِنَ الطَّعَامِ: تاماقنى تېتىپ باقتى.

عَذْفٌ: ئازغىنە يېمەكلىك.

عَذَقَ يَعْذِقُ عَذْقًا النَّخْلَةَ: خورما دەرىخىنى چاتىدى.

عِذْقٌ ج أَعْذَاقٌ وَ عُذُوقٌ: بىر تىزىق، بىر زىخ، بىر باغلام، بىر ساپاق؛ پۈپۈكسىمان گۈل؛ يۇتاقلىق شاخ.

عَذِقٌ: ھوشيار، زېرەك.

طَيِّبٌ عَذِقٌ: خۇش پۇراق.

عَذَلَ يَعْذِلُ عَذْلًا: تەنبىھ بەردى، تاپا-تەنە قىلدى، مالامەت قىلدى.

عَذْلٌ . عَذَلٌ: مالامەت قىلماق، ئەيىبلىمەك، تاپا-تەنە قىلماق.

لَا فَائِدَةَ مِنَ الْعَذَلِ: مالامەت قىلىشنىڭ پايدىسى يوق.

«سَبَقَ السَّيْفُ الْعَذَلَ» «مثل»: قولدىن كەتكەننى ئورنىغا كەلتۈرگىلى بولمايدۇ، ئۆتكەنگە سالاۋات.

«يَا عَاذِلِي هَلَّا كَفَفْتَ عَنْ عَذْلِي»: ئى مېنى مالامەت قىلغۇچى، مېنى مالامەت قىلىشنى توختاتساڭچۇ؟

عُذُلٌ: قاتتىق ئىسسىق.

أَيَّامُ عُذُلٍ: ئىسسىق كۈنلەر.

عَذَمَ يَعْذِمُ عَذْمًا: ئۆزىنى قوغدىدى.

عَذَمَ الْفَرَسُ: ئات جۈجەينى چىشلىۋالدى.

عَذَمَهُ: مالامەت قىلدى.

عَذِمَ يَعْذَمُ عَذْمًا: تىللىدى.

عُذُوبَةٌ: مەززىلىك، تەملىك.

عَذُولٌ: كايىغۇچى، مالامەت قىلغۇچى، ئەيىبلىگۈچى.

عَذِيٌ ج أَعْذَاءٌ: يامغۇر بىلەنلا سۇغىرىلىدىغان زىرائەت؛ شورسىز يەر.

عَذِيْمَةٌ ج عَذَائِمُ: مېۋىسىنىڭ ئۇرۇقى يوق خورما دەرىخى.

عَرَا يَعْرُو عَرْوًا فُلَانًا الْأَمْرُ: پالانىغا بىر ئىش دۇچ كەلدى.

عَرَتْهُ دَهْشَةٌ: ئۇنى قورقۇنچ بېسىۋالدى.

«عَرَاهُ الْمَرَضُ»: كېسەل بولدى.

«عَرَاهُ التَّعَبُ»: چارچاپ قالدى.

عَرَاءٌ ج أَعْرَاءٌ: دالا، ئۆزلەڭلىك، ئوچۇقچىلىق.

بَاتَ فِي الْعَرَاءِ: دالىدا تۈنىدى.

جَلَسُوا فِي الْعَرَاءِ: ئۇلار ئۆزلەڭلىكتە ئولتۇرۇشتى.

﴿فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ﴾ «قرآن»: ئۇنى بىز (دېڭىز ساھىلىدىكى) بىر قۇرغاق يەرگە (بېلىقنىڭ قارنىدىن) تاشلىدۇق. ئەينى ۋاقىتتا ئۇ كېسەل ئىدى.

عَرَائِسيٌّ: ئەر-خوتۇنلۇق؛ تويىنىڭ، تويى مۇراسىمىنىڭ.

عَرَاةٌ: سوغۇق، مەيدان، قورۇ.

عَرَادَةٌ: چىشى چېكەتكە، هال، هالەت، ئەهۋال.

هُوَ فِي عَرَادَةِ خَيْرٍ: ئۇنىڭ ئەهۋالى ياخشى.

عَرَارَةٌ: ئەخلاقسىزلىق، قوپاللىق، قاتتىقلىق، چېكەتكە، ئېگىلىك هوقۇقلۇق، مەرتىۋە، ئۇغۇلچى ئايال.

عِرَاضٌ: چېچىلاڭغۇ.

عُرَاضَةٌ: سوۋغا، ئىنئام.

عُرَاعِرٌ ج عَرَاعِرُ: ئالىيجاناب، ئېسىلزادە.

عَرَاعِرُ مِنَ الْجِمَالِ: سېمىز تۆگە.

عِرَافَةٌ: رەم باقماق، پال ئاچماق.

عِرَاقٌ ج أَعْرِقَةٌ وَ عُرُقٌ: دېڭىز قىرغىقى، دېڭىز ساهىلى.

عَرَاقُ الظُّفْرِ: تىرناق گۆشى.

عَرَاقَةٌ: چوڭقۇرلاشماق، يىلتىز تارتماق، سىڭىپ كىرمەك، ئىزچىللىق.

عِرَاقَةُ الْحَرْفِ: هەرپىنىڭ قۇيرۇقى.

عِرَاقِيٌّ: ئىراقنىڭ، ئىراقلىق.

إِوَزٌّ عِرَاقِيٌّ: ئاق قۇ.

عَرَاقِيَّةٌ: تەرلىك.

الْجُمْهُورِيَّةُ الْعِرَاقِيَّةُ: ئىراق جۇمهۇرىيىتى.

عِرَاكٌ: ئېلىشماق، جەڭ قىلىشماق، ئۇرۇشماق.

عِيْرَانٌ: نەيزىنى چىڭىتىدىغان مىخ؛ چوڭ دەرەخ؛ يىراق جايدىكى قورۇ جاي؛ تۆگىنىڭ بۇرنىغا ئۆتكۈزۈلىدىغان چۇلۇك؛ ئۇرۇش، جەڭ؛ سىرتلان ئۇۋىسى؛ هايۋانلارنىڭ قوتۇر كېسىلى؛ ئوخشىشى؛ رەقىبى.

عَرَبَ يَعْرِبُ عَرَبًا الطَّعَامَ: تاماق يېدى.

عَرُبَ يَعْرُبُ عُرُوبَةً وَ عُرُوبِيَّةً وَ عَرَابَةً وَ عَرَابًا وَ عُرُوبًا: ئەرەبچىنى پاساهەتلىك سۆزلىدى.

عَرُبَ لِسَانُهُ: ئۇنىڭ تىلى پاساهەتلىك بولدى.

عَرَبٌ وَ عُرْبٌ ج أَعْرُبٌ وَ عُرُوبٌ: ئەرەب، ئەرەب مىللىتى.

عَرَبٌ عَرْبَاءُ: ساپ ئەرەب.

عَرَبٌ مُتَعَرِّبَةٌ: ساپ ئەرەب.

عَرَبٌ مُسْتَعْرِبَةٌ: ئەرەبلەشكەن ئەرەب.

عَربٌ عَارِبَةٌ: ساپ ئەرەب، قان سىستېمىسىغا مەنسۇپ ئەرەب.

عُرْبَانٌ: كۆچمەن ئەرەب.

عُرْبَانٌ ج عَرَابِيْنُ: زاكالەت پۇلى.

عَرَبَةٌ ج عَرَبٌ وَ عَرَبَاتٌ: تېز ئاقىدىغان دەريا.

عَرَبَةٌ ج عَرَبَاتٌ: هارۋا، قاتناش قوراللىرى.

عَرَبَةُ أُجْرَةٍ: كىرا هارۋىسى.

عَرَبَةُ الْأَطْفَالِ: غالتەك هارۋا.

عَرَبَةُ السِّجْنِ: مەهبۇس هارۋىسى، مەهبۇسلار ماشىنىسى.

عَرَبَةُ سِكَّةِ الْحَدِيْدِ: يولۇچىلار پويىزى.

عَرَبَةُ الْإِنْزِلَاقِ: چانا.

عَرَبَةٌ بَطِيْئَةٌ: ئاستا پويىز.

عَرَبَةُ تِرَامْوَاي: تراموۋاي.

عَرَبَةُ الرَّشِّ: سۇ چېچىش ماشىنىسى.

عَرَبَةٌ صَغِيْرَةٌ: كىچىك ماشىنا، يېنىك ئاپتوموبىل، پىكاپ.

عَرَبَةُ الْعُرْسِ: توي ماشىنىسى.

عَرَبَةُ الصِّهْرِيْجِ: سۇ، ماي توشۇش ماشىنىسى.

عَرَبَةُ مُسْتَشْفَى: دالا دوختۇرخانىسى، هەرىكەتچان دوختۇرخانا.

عَرَبَةٌ كَبِيْرَةٌ لِنَقْلِ الْبَضَائِعِ: يۈك توشۇش ماشىنىسى.

عَرَبَةٌ مُسَطَّحَةٌ: ئۈستى ئوچۇق ماشىنا.

عَرَبَةُ النُّزْهَةِ: ساياهەت ماشىنىسى.

عَرَبَةُ نَوْمٍ: ياتاقلىق ۋاگون، ئويا.

عَرَبَةُ يَدٍ بِعَجَلَةٍ وَاحِدَةٍ: بىر چاقلىق غالتەك هارۋا.

عَرْبَةُ يَدٍ: قول هارۋىسى.

عَرْبَدَ يُعَرْبِدُ عَرْبَدَةً: ئەخلاقى ناچارلاشتى، پاراكەندىچىلىك سالدى.

عُرْبَدَةٌ: تەرتىپسىز، بىسەرەمجانلىق، غۇلغۇلا، ئىسيان، قوزغىلاڭ كۆتۈرمەك، پاراكەندىچىلىك تۇغدۇرماق.

عِرْبِيدٌ: جوداكەش، مۇتتەھەم، زوراۋان، لۈكچەك، تويىلاڭچى.

عَرْبَسَ يُعَرْبِسُ عَرْبَسَةً: قالايمىقانلاشتۇردى، مالىماتاڭ قىلدى.

عَرْبَنَ يُعَرْبِنُ عَرْبَنَةً: زاكالەت پۇلى تاپشۇردى، رەنىگە قويدى.

عُرْبُونٌ وَ عَرَبُونٌ ج عَرَابِيْنُ: زاكالەت پۇلى.

عَرَبِيٌّ: ئەرەبچە، ئەرەب تىلى، ئەرەبى؛ ئەرەبىستانلىق، ئەرەبكە مەنسۇپ؛ قىرلىق.

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، سىلەرنى چۈشەنسۇن، دەپ ئۇنى ئەرەبچە قۇرئان قىلىپ نازىل قىلدۇق.

الْكَرَمُ الْعَرَبِيّ: ئەرەب مەردلىكى.

عَرَبِيَّةٌ: ئەرەب ئايال.

الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەب تىلى.

كَلِمَةٌ بِالْعَرَبِيَّةِ: ئەرەبچە سۆزلىدى.

اللُّغَةُ الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەب تىلى.

الْقَوْمِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەب مىللەتچىلىكى، ئەرەب مىللەتچىلىكى.

الْوَحْدَةُ الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەب بىرلىكى.

الْجُمْهُورِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ الْمُتَّحِدَةُ: ئەرەب بىرلەشمە جۇمھۇرىيىتى.

الْمَمْلَكَةُ الْعَرَبِيَّةُ السَّعُودِيَّةُ: سەئۇدى ئەرەبىستان مەملىكىتى، ئەرەبىستان پادىشاھلىقى.

«قَامَتِ الدُّوَلُ الْعَرَبِيَّةُ بِتَعْرِيبِ التَّعْلِيمِ بَعْدَ إِسْتِقْلَالِهَا»: ئەرەب دۆلەتلىرى مۇستەقىل بولغاندىن كېيىن مائارىپتا ئەرەب تىلىنى قوللىنىشقا باشلىدى.

عَرَتَ يَعْرُتُ / يَعْرِتُ عَرْتًا الرُّمْحُ: نەيزە، پۇختا بولدى.

عَرَتَ الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى.

عَرْتَبَةٌ: بۇرۇن.

عَرَجَ وَ عَرِجَ يَعْرَجُ عَرَجًا وَ عَرَجَانًا الرَّجُلُ: ئاقساپ ماڭدى.

عَرَجَتِ الشَّمْسُ: كۈن قايرىلدى.

عَرَجَ يَعْرُجُ عُرُوجًا وَ مَعْرَجًا: ئۆرلىدى، كۆتۈرۈلدى.

عَرَجَ فِي السَّلَّمِ: شوتىغا چىقتى.

﴿تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ﴾ «قرآن»: پەرىشتىلەر ۋە روھ (يەنى، جىبرىئىل) ئاللاھقا ئۆرلەيدۇ.

عَرَجٌ . عَرَجَانٌ: ئاقساپ ماڭماق.

عُرْجُدٌ: خورما، ئۈزۈم قاتارلىقلارنىڭ ساپىقى.

عُرْجُونٌ ج عَرَاجِيْنُ: خورما، ئۈزۈم قاتارلىقلارنىڭ ساپىقى.

﴿حَتَّى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ﴾ «قرآن»: ئۇ، (ئاخىرقى مەنزىلگە) يېتىپ بارغاندا، خورمىنىڭ قۇرۇپ قالغان شېخىغا ئوخشاش بولۇپ قالىدۇ.

عَرَدَ يَعْرِدُ عَرْدًا الْحَجَرَ: يىراققا تاش ئاتتى.

عَرَدَ يَعْرُدُ عُرُودًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك مايسا بولدى.

عَرَدَ الشَّيْءُ: نەرسە توم بولدى.

عَرِدَ يَعْرَدُ عَرَدًا: قاچتى.

عَرْدَسَ يُعَرْدِسُ عَرْدَسَةً فُلَانًا: پالاننى يەرگە باستى، يىقىتتى.

عَرَّ يَعِرُّ عَرَارًا الظَّلِيمُ: زۇلۇم قىلىنغۇچى تۇۋلىدى.

عَرَّ يَعُرُّ عَرًّا: ھاقارەتلىدى، رەسۋا قىلدى، ئەيىبلىدى.

عَرَّتِ الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى.

عَرٌّ: شەرمەندىلىك، خورلۇق، رەسۋاچىلىق؛

گۇناھ، نۇقسان.

عُرٌّ . عُرَّةٌ: قوتـۇر كېـسىلى، قىچىـشقاق؛ قـۇش مايىقى، يىگىت.

عُرَّا الْوَادِي: جىلغىنىڭ ئىككى قىرغىقى.

عَرَّابٌ ج عَرَّابُونَ: ھـارۋا ياسـىغۇچى؛ چوقۇنـدۇرۇش ھاسىسى.

عَرَّاتٌ: قاتتىق تەۋرىنىش.

عَرَّاتٌ مِنَ الْبَرْقِ: قاتتىق چاقماق چاقماق.

عَرَّادَةٌ ج عَرَّادَاتٌ: قونـداقلىق ئوقيا (مىخـانىكىلىق كۈچ بىلەن ئېتىلىدىغان بىر خىل ئوقيا).

عَرَّاصٌ: گۈلدۈرمامىلىق بۇلۇت.

عَرَّافٌ ج عَرَّافُونَ: پالچى، رەمچى، مۇنەججىم.

«مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ فَصَدَّقَهُ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةَ أَرْبَعِيْنَ يَوْمًا» ‹حديث›: كىمكى رەمبالنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنىڭدىن بىر ئىشنى سوراپ، ئۇنىڭغا ئىشەنسە، ئۇ كىشىنىڭ 40 كۈنلۈك نامىزى قوبۇل بولمايدۇ.

لَمْ تَتَحَقَّقْ نُبُوءَةُ الْعَرَّافِيْنَ: پالچىلارنىڭ ئالدىنئالا ئېيتقان سۆزى ئىشقا ئاشمىدى.

عَـرَّبَ يُعَـرِّبُ تَعْرِيبًـا الرَّجُـلَ بِحُجَّـةٍ: دەلىل-ئىسپاتلىرىنى ئوچۇق - ئاشكارا بايان قىلدى.

عَرَّبَ الْكِتَابَ: كىتابنى ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلدى.

عَرَّجَ يُعَرِّجُ تَعْرِيجًا عَلَيْهِ: مايىل بولدى، بۇرۇلدى.

عَرَّجَ بِالْمَكَانِ: بىـر جايغا چۈشتى، بىـر جايدا تۇردى.

عَرَّدَ يُعَرِّدُ تَعْرِيدًا النَّجْمُ: يۇلتـۇز غەربكە مايىل بولدى.

عَرَّدَ عَنِ الطَّرِيْقِ: يولدىن چەتنىدى.

عَرَّزَ يُعَرِّزُ تَعْرِيزًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يوشۇردى.

عَـرَّسَ يُعَـرِّسُ تَعْرِيْـسًا الْمُـسَافِرُونَ: يولـۇچىلار دەم ئېلىشقا چۈشتى.

عَـرَّشَ يُعَـرِّشُ تَعْرِيـشًا بِالْمَكَـانِ: مەلـۇم جايـدا ئورۇنلاشتى، ماكانلاشتى.

عَرَّشَ الْبَيْتَ: ئۆي ياسىدى.

عَرَّشَ الطَّائِرُ: قـۇش ئىككـى قـانىتى بىلەن سـايە تاشلىدى.

عَرَّشَ الْكَرْمَ: تەكنى باراڭغا ئالدى.

عَـرَّصَ يُعَـرِّصُ تَعْرِيْـصًا اللَّحْـمَ: گۆشـنى قـاقلاپ قۇرۇتتى.

عَرَّضَ يُعَرِّضُ تَعْرِيْضًا الشَّيْءَ: نەرسىنى توغرىلىدى، توغرا قىلدى.

عَرَّضَ الْمَلَابِسَ لِلشَّمْسِ: كىيىمنى ئاپتاپقا سالدى.

عَرَّضَ بِهِ: ئىشارەت قىلدى، كىنايە قىلدى.

عَرَّضَهُ لِكَذَا: ئۇچراتتى، دۇچار قىلدى.

«عَرَّضَ نَفْسَهُ لِلشَّمْسِ»: ئۆزىنى ئاپتاپقا سالدى.

«عَرَّضَ لِلْخَطَرِ»: خەتەرگە يولۇقتۇردى.

«كَانَتِ الطَّرِيْقُ ضَيِّقَةً فَعَرَّضَهَا الْعُمَّالُ»: تار يولنى ئىشچىلار كېڭەيتتى.

عَرَّفَ يُعَرِّفُ تَعْرِيْفًا: تەرىپلىدى، چۈشەندۈردى، ئىزاھلىدى؛ زىننەتلىدى.

عَرَّفَ الرَّجُلَ بِالرَّجُلِ: تونۇشتۇردى.

﴿فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ﴾ ‹قرآن›: ئۇ (يەنى ھەفسە) ئۇنى (يەنى مەخپىي سۆزنى) (ئائىشەگە) ئېيتىپ قويغان. ئاللاھ بولسا، سىرنىڭ ئاشكارىلانغانلىقىنى (پەيغەمبەرگە) بىلدۈرگەن چاغدا، ئۇ (يەنى، پەيغەمبەر) ئۇنىڭغا (يەنى ھەفسەگە) ئۇ (يەنى ھەفسە) ئاشكارىلاپ قويغان سۆزلەرنىڭ بەزىسىنى ئېيتتى (يەنى، يۈزىگە سالدى).

عَرَّقَ يُعَرِّقُ تَعْرِيقًا الْحَرُّ الشَّدِيْدُ: قاتتىق ئىسسىق ئۇنى تەرلەتتى.

عَرَّقَ الشَّجَرُ: دەرەخ يىلتىز تارتتى.

عَرَّقَ الْخَمْرَ: ھاراققا سۇ قوشتى.

عَرَّقَ الرَّجُلُ: كىشىنىڭ نەسەبى ئېسىل بولدى.

عَرَّمَ يُعَرِّمُ تَعْرِيْمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.

عَرَّمَ التُّرَابَ: توپىنى توپلىدى، دۆۋىلىدى.

عَرَّي يُعَرِّي تَعْرِيَةً الثَّوْبَ: كىيىمنى سالدۇرۇۋەتتى، يالىڭاچلىۋەتتى.

عَرَّاهُ: ئۇنى ئېچىپ تاشلىدى.

عَرَّاهُ مِنَ الْأَمْرِ: ئۇنى ئىشتىن خالاس قىلدى، ئىشتىن بوشاتتى.

عِرِّيْسٌ ـ عِرِّيْسَةٌ: شىرنىڭ ئۇۋىسى.

عَرَزَ يَعْرِزُ عَرْزًا الشَّيْءُ: نەرسە قاتتىق بولدى.

عَرَزَ الشَّيْءَ: نەرسىنى تارتىۋالدى.

عَرَزَهُ: ئۇنى مالامەت قىلدى.

عَرِزَ يَعْرَزُ عَرَزًا الشَّيْءُ: نەرسە تۈگۈلۈۋالدى، قورۇلۇۋالدى.

عَرِزَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يوشۇردى.

عِرْزَالٌ ج عَرَازِيْلُ: كەپە، ئالچۇق.

عَرَسَ يَعْرُسُ عَرْسًا: چەتنەپ كەتتى، تۇردى.

عَرَسَ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن چەتنەپ كەتتى.

عَرِسَ يَعْرَسُ عَرَسًا: مەغرۇرلاندى، غادايدى.

عَرِسَ مِنَ الشَّيْءِ: هاڭ ـ تاڭ بولۇپ قالدى.

عَرِسَ الشَّيْءُ: نەرسە قاتتىق بولدى، كۆچىيىپ كەتتى.

عَرِسَ الشَّرُّ بَيْنَ الْقَوْمِ: يامانلىق يامراپ كەتتى.

عَرِسَ فُلَانٌ: كۆرۈشنى داۋاملاشتۇردى.

عَرِسَ الْوَلَدُ بِأُمِّهِ: بالا ئانىسىدىن ئايرىلدى.

عُرْسٌ ج أَعْرَاسٌ: توي، توي مۇراسىمى.

وَلِيْمَةُ الْعُرْسِ: توي مەرىكىسى، توي زىياپىتى.

«حَضَرَ عُرْسَهُ كِبَارُ الْقَوْمِ»: ئۇنىڭ توي مەرىكىسىگە چوڭ ئەربابلار قاتناشتى.

عُرْسٌ ذَهَبِيٌّ: ئالتۇن توي (ياۋروپالىقلارنىڭ 50 يىللىق توي خاتىرىلەش كۈنى).

عُرْسٌ فِضِّيٌّ: كۈمۈش توي (ياۋروپالىقلارنىڭ 40 يىللىق توي خاتىرىلەش كۈنى).

عِرْسٌ ج أَعْرَاسٌ: (ئايالىنىڭ) ئېرى، (ئەرنىڭ) ئايالى؛ چىشى شىر.

إِبْنُ عِرْسٍ: ئاغمىخان.

عَرْسٌ ج أَعْرَاسٌ: تانا، ئارغامچا؛ چېدىرنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تۈۋرۈك.

عَرَشَ يَعْرِشُ عُرُوشًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى.

﴿وَدَمَّرْنَا مَاكَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَاكَانُوا يَعْرِشُونَ﴾ ‹قرآن›: پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قوۋمىنىڭ سالغانلىرى (يەنى ئىمارەتلىرى)نى ۋە ياسىغانلىرىنى (يەنى، باغلىرى ۋە ئېكىنزارلىقلىرى)نى ۋەيران قىلدۇق.

عَرَشَ الْبَيْتَ: ئۆي سالدى.

عَرَشَ الْبِئْرَ: قۇدۇققا تاش تىزدى.

عَرَشَ الْكَرْمَ: تەكنى باراڭغا ئالدى.

عَرَشَ يَعْرِشُ وَ عَرَشَ يَعْرُشُ عَرْشًا: سايىۋەن ياسىدى.

عَرَشَ الْبَيْتَ: ئۆيىنى ياپتى.

عَرْشٌ ج عُرُوشٌ وَ أَعْرَاشٌ وَ عُرْشٌ وَ عَرَشَةٌ / عِرَشَةٌ: تەخت؛ ئەرش؛ ئۆينىڭ تۆرى؛ سارايى؛ سايىۋەن، ساتما.

«لَكَ الْحَمْدُ يَا ذَا الْعَرْشِ خَالِقَ أَكْوَانٍ   عَلَى مَا فَرَغْنَا عَنْهُ مِنْ شَيْدِ بُنْيَانٍ»: بارلىق مەۋجۇداتنىڭ يارىتقۇچىسى، ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارى (ئاللاھ)غا چەكسىز ھەمدۇ سانالار بولسۇنكى، بىز قۇرۇلۇش ئىشىنى تاماملاپ بولدۇق.

عَرْشُ الْمَلِكِ: پادىشاھنىڭ تەختى.

﴿وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيْمٌ﴾ ‹قرآن›: ئۇ چوڭ ئەرشكە ئىگە ئىكەن.

خِطَابُ عَرْشٍ: پادىشاھلىق دۆلەتلەردە پارلامېنت يىغىنىدىكى ئېچىلىش نۇتقى.

أَجْلَسَهُ عَلَى الْعَرْشِ: ئۇنى تەختتە ئولتۇرغۇزدى،

ئۈنى قوللىدى.

أَنْزَلَهُ عَنِ الْعَرْشِ: ئۇنى تەختتىن چۈشۈردى، ئېلىپ تاشلىدى.

إِعْتَلَى الْعَرْشَ: پادىشاھلىق تەختىگە چىقتى.

عَرْشُ الطَّائِرِ: قۇشنىڭ ئۇۋىسى.

عَرْشُ الْكَرْمِ: تاللىك بېدىشى.

عَرَضَ يَعْرِضُ عَرْضًا الرَّجُلُ: خۇشال بولدى، شوخ بولدى، تېتىك بولدى.

عَرَضَ الْبَرْقُ: چېقىن چاقتى.

عَرِضَ يَعْرَضُ عَرَضًا الرَّجُلُ: خۇشال بولدى، تېتىك بولدى، روھلۇق بولدى.

عَرْصَةٌ ج عَرَصَاتٌ وَ عِرَاصٌ: قورۇ، ھويلا، سەينا، مەيدان، بوش يەر.

عَرَضَ يَعْرِضُ عَرْضًا الشَّيْءَ: ئاشكارىلىدى، ئېچىپ تاشلىدى؛ قانات يايدۇردى؛ تەلەپ قىلدى.

عَرَضَ الْمَتَاعَ: تاۋارنى كۆرگەزمىگە قويدى، تىزدى.

﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ ...﴾ «قرآن»: شۇبھىسىزكى، بىز ئامانەتنى (يەنى، پەرزلەرنى ۋە شەرىئەت تەكلىپلىرىنى) ئاسمانلارغا ... تەڭلىدۇق.

عَرَضَ الْقَضِيَّةَ عَلَى فُلَانٍ: مەسىلىنى پالانىغا تاپشۇردى.

عَرَضَ لَهُ: ئۇنىڭغا يولۇقتى، ئۇچرىدى، توغرا بولدى.

«سَيُعْرَضُ الْفِيلْمُ فِي السَّاعَةِ السَّابِعَةِ فَإِذَا لَمْ نَذْهَبْ مُسْرِعِينَ فَسَنَكُونُ مُتَأَخِّرِينَ بِالتَّأْكِيدِ»: كىنو سائەت يەتتىدە قويۇلىدۇ، تېز بارمىساق چوقۇم كېچىكىمىز.

عَرَضَ رَأْيًا: تەكلىپ بەردى، كۆز قارىشىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

عَرَضَ الْجُنْدَ: قوشۇننى كۆزدىن كەچۈردى، قوشۇننى پاراتتىن ئۆتكۈزدى.

عَرَضَ لَهُ عَارِضٌ: ئۇنىڭغا توسالغۇ پەيدا بولدى، توسالغۇغا ئۇچرىدى.

عُرِضَ: ساراڭ بولۇپ قالدى.

عَرَضَ يَعْرِضُ وَ عَرِضَ يَعْرَضُ عَرَضًا لَهُ فِكْرًا: ئويلىدى، ئېسىگە ئالدى.

عَرُضَ يَعْرُضُ عِرَضًا وَ عَرَاضَةً الشَّيْءُ: نەرسە كېڭەيدى.

عَرْضٌ: كۆرسەتمەك، يەتكۈزۈپ بەرمەك، تەكلىپ بەرمەك؛ ھەدىيە قىلماق.

غُرْفَةُ الْعَرْضِ: كۆرگەزمە زالى.

يَوْمُ الْعَرْضِ: ئەڭ ئاخىرقى كۈن، قىيامەت كۈنى.

فِي عَرْضِ كَلَامِهِ: سۆزلەش جەريانىدا.

عَرْضُ حَالٍ: ئىلتىماسنامە، ئەرز-ھال، ئەھۋال بايان قىلىش.

عَرْضُ الْمَسْرَحِيَّةِ: تىياتىر قويماق.

عَرْضُ أَزْيَاءٍ: مودا كىيىم كۆرستىش.

عَرْضٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي پارات.

عَرْضٌ ج عُرُوضٌ: مال-ماتا، ئۆي سايمانلىرى؛ كەڭلىك، توغرىسى.

بِالْعَرْضِ. عَرْضًا: توغرا تەرىپى، يانتۇ تەرىپى.

﴿سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ مەغپىرىتىنى، كەڭلىكى ئاسمان-زېمىندەك كېلىدىغان جەننەتنى قولغا كەلتۈرۈڭلار.

«لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرْضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ» «حديث»: پۇل-مالنىڭ كۆپلۈكى بايلىق ئەمەس، ھەقىقىي بايلىق روھىي بايلىقتۇر.

«أَعْطَيْتُهُ فِي مُقَابَلِ هَذِهِ السِّلْعَةِ عُرُوضًا»: بۇ مالنىڭ باراۋىرىگە ئۇنىڭغا مال بەردىم.

عَرْضٌ ج أَعْرَاضٌ: كەڭ، كەڭلىك، توغرىسى.

بِالْعَرْضِ. عَرْضًا: توغرىسىغا.

طُولًا وَعَرْضًا: ئۇزۇنسىغا ۋە توغرىسىغا.

خَطّ الْعَرْضِ: پاراللېل، كەڭلىك.

«تَنْقُلُ فِي طُولِ الْبِلَادِ وَ عَرْضِهَا»: مەملىكەتنىڭ ھەممە يېرىنى ئايلانماقتا.

عَرَضٌ ج أَعْرَاضٌ: ماھىيەت، مېجەز، خاراكتېر؛ غەنىيمەت، سوۋغا؛ ۋاقىتلىق، داۋامى يوق؛ ئۇشتۇمتۇت، تاسادىپىي؛ مال ـ مۈلۈك.

عَرَضٌ (فِي الطب): كېسەللىك ئالامىتى.

﴿تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ﴾ «قۇرئان»: سىلەر دۇنيا مەنپەئىتىنى كۆزلەيسىلەر، ئاللاھ سىلەرگە ئاخىرەتنى كۆزلەيدۇ.

عَرَضُ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى.

بَدَأَتْ عَلَيْهِ أَعْرَاضُ الْمَرَضِ: ئۇنىڭغا كېسەل ئالامەتلىرى كۆرۈندى.

عَرَضًا: تاسادىپىي، ئۇشتۇمتۇت، ئېتىپاقەن، تۇيۇقسىز.

لَمْ يَأْتِ ذَالِكَ عَرَضًا: بۇ تاسادىپىي بولغان ئەھۋال ئەمەس.

حَدَثَ هَذَا عَرَضًا: بۇ تاسادىپىي يۈز بەردى.

عَرَضِيٌّ: تاسادىپىيلىق، ئويلاپ باقمىغان، كۈتۈلمىگەن ئىش.

عِرْضٌ ج أَعْرَاضٌ: ساداقەت، نومۇس، شەرەپ، ئابروي.

بَيْعُ الْعِرْضِ: نومۇسنى ساتماق.

هَتْكُ الْعِرْضِ: ھاقارەت قىلماق، داغ تەگكۈزمەك، ئابرۇيىنى تۆكمەك، نومۇسنى بۇلغىماق.

«مَنْ رَدَّ عَنْ عِرْضِ أَخِيهِ رَدَّ اللهُ عَنْ وَجْهِهِ النَّارَ» «حديث»: كىمكى بىر مۇسۇلمان قېرىندىشىنىڭ غەيۋىتى قىلىنغان يەردە ئۇنىڭ ئابرۇيىنى ساقلاپ قالسا، ئاللاھ ئاتائالا قىيامەت كۈنى ئۇنى دوزاختىن ساقلاپ قالىدۇ.

نَقِيّ الْعِرْضِ: پاك، ئالىيجاناب.

«صَانَ عِرْضَهُ وَ حَافَظَ عَلَى أَعْرَاضِ النَّاسِ»: ئۆزىنىڭ ۋە كىشىلەرنىڭ ئابرۇيىنى ساقلىدى.

عُرْضٌ ج عِرَاضٌ: يان، ياقا، چەت.

عُرْضُ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى.

ضَرَبَ بِكَلَامِهِ عُرْضَ الْحَائِطِ: ئۇنىڭ سۆزىنى بىر تىيىنغا ئالمىدى، ئىلىك ئالمىدى، پەرۋا قىلمىدى.

فِي عُرْضِ الْأُفُقِ: ئۇپۇق يۈزىدە.

عُرْضُ الْحَدِيثِ: سۆزنىڭ مۇھىم قىسمى.

عُرْضُ الْجَبَلِ: تاغ باغرى.

عُرْضُ النَّاسِ: پۇقرا، ئاددىي كىشىلەر.

عَرْضَائِيٌّ: توغرىسىغا.

قِطَاعٌ عَرْضَائِيٌّ: توغرا كەسمە.

عُرْضَةٌ: نىشان، مەقسەت، غەرەز.

عُرْضَةٌ لِكَذَا: دۇچ كېلىپ قالماق، يولۇقۇپ قالماق.

﴿وَلَاتَجْعَلُوا اللهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ﴾ «قۇرئان»: ... قاتارلىق ئىشلارغا قەسەم شەكلى بىلەن (ئۇلارنى قىلىشقا) ئاللاھنى توسالغۇ قىلماڭلار (يەنى، ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىشنى ياخشى ئىشلارنى قىلماسلىقنىڭ سەۋەبى قىلماڭلار).

عُرْضَةٌ لِلْمَرَضِ: كېسەلگە دۇچار بولماق.

عُرْضَةٌ لِلْخَطَرِ: خەتەرگە يولۇقماق.

جَعَلَهُ عُرْضَةً لِكَذَا: ئۇنى نىشان قىلىۋالدى.

عُرْضِيٌّ: گازارما، لاگېر.

عَرَطَ يَعْرُطُ عَرْطًا عِرْضَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ غەيۋىتىنى قىلدى، يامان گېپىنى قىلدى.

عَرْعَرَ يُعَرْعِرُ عَرْعَرَةً الْقِنِّيْنَةَ: پوروپكىنى ئەتتى.

عَرْعَرَ الْعَيْنَ: كۆزنى ئويۇۋالدى.

عَرْعَرٌ: تاغ ئارچىسى.

عُرْعُرٌ: ناچار، ئەخلاقسىز.

عَرَفَ يَعْرِفُ مَعْرِفَةً وَ عِرْفَانًا: بىلدى، تونۇدى.

عَرَفَ الْأَمْرَ: ئىشتىن خەۋەردار بولدى.

﴿تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ﴾ ‹قۇرئان›: ... ھەقىقەتنى تونۇغانلىقلىرىدىن ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلغانلىقىنى كۆرىسەن.

عَرَفَ صَدِيقَهُ مِنْ عَدُوِّهِ: كىمنىڭ دوست، كىمنىڭ دۈشمەنلىكىنى چۈشىنىۋالدى.

عَرَفَ حَقَّ الْمَعْرِفَةِ: ھەقىقىي تونۇدى.

عَرُفَ يَعْرُفُ عَرْفًا وَ عَرَافَةً: يول باشلىغۇچى بولدى؛ ئونبېشى بولدى، باشقۇرغۇچى بولدى؛ باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇتقۇچى بولدى.

عَرْفٌ: خۇش پۇراق، خۇش ھىد.

لِهَذِهِ الزُّهُورِ عَرْفٌ طَيِّبٌ: بۇ چېچەكلەر ناھايىتى خۇش پۇراقلىق.

عُرْفٌ ج عُرَفٌ وَ أَعْرَافٌ: ياخشىلىق، مەرھەمەت، سېخىيلىق؛ ئۆرپ-ئادەت؛ ئىستىبلا؛ بىنا.

عُرْفُ الدِّيكِ: توخۇ پويپوكى، تاج، تاجىگۈل.

عُرْفُ الْفَرَسِ: ئاتنىڭ يالى.

﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ﴾ ‹قۇرئان›: ئەپۇنى دوست تۇتقىن، ياخشىلىققا بۇيرۇغىن.

عُرْفُ اللِّسَانِ: تىل ئىستىبلاھى، تىل ئادىتى.

جَاءَ الْقَوْمُ عُرْفًا: كىشىلەر بەزىسىنىڭ ئارقىسىدىن بەزىسى كەلدى.

﴿وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا﴾ ‹قۇرئان›: ئارقىمۇئارقا چىققۇچى (لەرزان شامالار بىلەن قەسەمكى)، ...

الْعُرْفُ السِّيَاسِيُّ: دىپلوماتىك ئەدەپ-قائىدە.

الْعُرْفُ التِّجَارِيُّ: سودا رەسمىيىتى.

عُرْفُ الشَّرْعِ: شەرئەت قائىدىسى، ئادەت قانۇنى، قائىدە رەسىم.

فِي عُرْفِ الْمَادِّيِّينَ: ماتېرىيالىزم نەزەرىيىسىگە ئاساسەن.

تَصَرُّفُهُ كَانَ خُرُوجًا عَنِ الْعُرْفِ: ئۇنىڭ ھەرىكىتى ئۆرپ-ئادەتكە قارىمۇقارشى ئىدى.

الْعُرْفُ الدَّوْلِيُّ: خەلقئارالىق قائىدە-يوسۇن.

عَرَفَاتٌ: ئەرەپات تېغى (مەككە شەھىرىنىڭ شەرقىدە مەككىدىن 12 چاقىرىم كېلىدىغان تۆزلەڭلىك بولۇپ، ھاجىلار ئەرەپە كۈنى كۈن چىققاندىن باشلاپ، كۈن پاتقۇچە بولغان ئارىلىقتا مەلۇم پائالىيەتلەر بىسەن شۇغۇللىنىدىغان جاي).

يَوْمُ عَرَفَاتٍ: زۇلھەججىنىڭ 9- كۈنى.

﴿فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ﴾ ‹قۇرئان›: ئەرەپاتتىن قايتقان چېغىڭلاردا مەشئەرى ھەرامدا (يەنى، مۇزدەلىفەدە) ئاللاھنى ياد ئېتىڭلار.

عِرْفَانٌ: ئىلىم، بىلىم، مەرىپەت؛ بىلدۈرمەك، ئۇقتۇرماق، تونۇشتۇرماق.

عِرْفَانٌ بِالْجَمِيلِ: ياخشىلىقنى بىلمەك، مىننەتدار بولماق، تەشەككۈر ئېيتماق.

«عِرْفَانُ الْجَمِيلِ يَرْفَعُ قَدْرَ الرَّجُلِ»: قىلغان ياخشىلىقنى بىلىش كىشىنىڭ قەدىر-قىممىتىنى ئۆستۈرىدۇ.

يَوْمُ عَرَفَةَ: ئەرەپە كۈنى (زۇلھەججىنىڭ 9- كۈنى ھاجىلار ئەرەپاتقا چىقىدىغان كۈن).

عُرْفِيٌّ: ئۆرپ-ئادەت، قائىدە-يوسۇنغا ئاساسەن.

قَانُونٌ عُرْفِيٌّ: ئادەت قانۇنى.

حُكْمٌ عُرْفِيٌّ: ھەربىي تۈزۈم، ھەربىي قانۇن، ھەربىي ھالەت بۇيرۇقى.

«وَقَعَ إِنْقِلَابٌ عَسْكَرِيٌّ وَأُعْلِنَتِ الْأَحْكَامُ الْعُرْفِيَّةُ»: ھەربىي ئۆزگىرىش يۈز بېرىپ، ھەربىي قانۇن جاكارلاندى.

مَحْكَمَةٌ عُرْفِيَّةٌ: ھەربىي سوت.

عَرِقَ يَعْرَقُ عَرَقًا: تەرلىدى، تەر چىقتى.

كَانَ الْجَوُّ حَارًّا فَعَرِقَ: ھاۋا قىزىپ كېتىپ، تەرلەپ

كەتتى.

عَـرِقَ يَعْـرَقُ عَرَقًـا وَ مَعْرَقًـا الْعَظْـمَ: ســــۆڭەكنى غاجىلىدى.

عَرَقَتْهُ الْأَيَّامُ: ئۇنىڭ بېشىغا كۈن چۈشتى.

عَرَقٌ: تەر؛ ھاراق.

عَرَقٌ أَزْرَقُ: سوغۇق تەر.

عَرَقُ الْمَوتِ: ئۆلۈم ئالدىدىكى تەر.

كَانَ الْعَرَقُ يَقْطُرُ مِنْ جَبِينِهِ: ئۇنىڭ پېشانىسىدىن تەر تەپچىرەپ تۇراتتى.

نَالَ الشَّيْءَ بِعَرَقِ جَبِينِهِ: ئۇ نەرسىگە جاپالىق ئېرىشتى.

يَأْكُلُ بِعَرَقِ جَبِينِهِ: ئۇ ھالال ئەمگىكى بىلەن ياشايدۇ.

عِرْقٌ ج عُرُوقٌ وَ أَعْرَاقٌ وَ عِرَاقٌ: يىلتىز، تۈپ، ئاساس؛ تومۇر، ئىرق، جىنس؛ كان تومۇرى، رودا تومۇرى.

عِرْقٌ سَاكِنٌ: كۆك قان تومۇر.

عِرْقٌ ضَارِبٌ: قىزىل قان تومۇر.

عِرْقُ النِّسَا: ئولتۇرغۇچ نېرۋا ئاغرىقى.

عِرْقُ السُّوسِ: چۈچۈكبۇيا.

شَرَابُ عِرْقِ السُّوسِ: چۈچۈكبۇيا شەربىتى.

عِرْقُ الْحُمْرَةِ: ئەجدىھا دەرەخ.

عِرْقُ خَشَبٍ: توغرا لىم، لىم.

عِرْقُ الذَّهَبِ: ئالتۇن يىلتىزى.

عِرْقُ الْلُؤْلُؤِ: مارجان قېپى.

الْعِرْقُ الْأَبْيَضُ: ئاق تەنلىك.

الْعِرْقُ الْمُغُولَانِيُّ: موڭغۇل جىنسى.

الْعِرْقُ دَسَّاسٌ: ئاتا-ئانىنىڭ سۈپەتلىرى بالىدا تېپىلىدۇ.

طَيِّبُ الْأَعْرَاقِ: ئەدەپ ئېسىل، ئېسىلزادە.

عَرْقَانٌ: تەرلىگۈچى، تەر تۆككۈچى، تەر ئاققۇزغۇچى.

عَرْقَبَ يُعَرْقِبُ عَرْقَبَةً الرَّجُلَ: ئويلاندى، ئۆزگەردى.

عَرْقَبَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنىڭ سىڭىرىنى كېسىۋەتتى.

عَـرْقَصَ يُعَـرْقِصُ عَرْقَـصَةً الْغُـلَامُ: بـالا ئۇسسۇل ئوينىدى.

عَرْقَصَتِ الْحَيَّةُ: يىلان ئۆمىلىدى.

عَرْقَــلَ يُعَرْقِــلُ عَرْقَلَــةً الْأَمْــرَ: ئىشنى قىيىنلاشتۇرۇۋەتتى، مۇرەككەپلەشتۈرۈۋەتتى.

عَرْقَلَهُ: توسقۇنلۇق قىلدى، توسالغۇ بولدى.

عَرْقَلَ حَرَكَةَ الْمُرُورِ: قاتناشقا توسالغۇ بولدى.

«هُنَاكَ يَدٌ خَفِيَّةٌ تُعَرْقِلُ الْمُفَاوِضَاتِ بَيْنَهُمَا»: بۇ يەردە بىر يوشۇرۇن قول بولۇپ، ئۇلار ئارىسىدىكى سۆھبەتكە توسقۇنلۇق قىلىۋاتىدۇ.

عَرْقَلَةٌ ج عَرَاقِيلُ: توسالغۇ، توسقۇنلۇق، پۇتلىكاشاڭ.

بِدُونِ عَرْقَلَةٍ وَ دُونِ خَسَائِرَ: توسالغۇسىز ۋە زىيان-زەخمەتسىز.

خَالٍ مِنَ الْعَرَاقِيلِ وَالْمَحْظُورَاتِ: ھەرقانداق توسالغۇ ۋە چەكلىمىدىن خالىي.

عَرَاقِيلُ الْأُمُورِ: ئىشلاردىكى تۈرلۈك توسالغۇلار.

لَاتَضَعُوا الْعَرَاقِيلَ فِي طَرِيقِنَا: يولىمىزغا توسقۇنلۇقلارنى پەيدا قىلماڭلار.

وَضَعَ الْعَرَاقِيلَ عَنْ عَمْدٍ: قەستەن توسالغۇ پەيدا قىلدى.

عُرْقُوبٌ ج عَرَاقِيبُ: سىڭىر، پەي؛ تەدبىر، ھىيلە، چارە؛ تاغ يولى، چىغىر يول؛ بىر ئادەمنىڭ ئىسمى بولۇپ، يالغان ئېيتىپ ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلغۇچىلارغا تەمسىل قىلىنىدۇ.

أَكْذَبُ مِنْ عُرْقُوبٍ: ئۇرقۇبتىن بەتتەر يالغانچى.

وَعْدٌ عُرْقُوبِيٌّ: يالغان ۋەدە.

عِرْقِيٌّ: ئىرقى، جىنسى.

التَّمْيِيزُ الْعِرْقِيُّ: ئىرقىي كەمسىتىش، ئىرقىي

ئايرىمچىلىق.

عِرْقِيَّة: ئىرقچىلىق.

عَرَقِيَّةٌ ج عَرَقِيَّاتٌ: تەرلىك، تەرلىك بۆك، ئاق دوپپا، شاپاق دوپپا.

عَرَكَ يَعْرُكُ عَرْكًا الْأَدِيمَ: تېرىنى ئۇۋۇلىدى، يۇمشاتتى، ئەيلىدى.

عَرَكَهُ الدَّهْرُ: زامان ئۇنى چېنىقتۇردى.

عَرَكَتِ الْمَاشِيَةُ النَّبَاتَ: چارۋا ئوت-چۆپنى يەپ تۈگىتىۋەتتى.

عَرَكَ يَعْرُكُ عَرْكًا: باتۇرلۇق بىلەن ئۇرۇش قىلدى.

عَرْكٌ: سىنىماق، تەجرىبە قىلماق، چېنىقماق، چېنىقتۇرماق.

عَرَكَةٌ ج عَرَكَاتٌ: قېتىم، نۆۋەت.

لَقِيتُهُ عَرَكَةً: ئۇنىڭغا بىر قېتىم ئۇچراشتىم.

عَرِكَةٌ: ئېلىشماق، جەڭ قىلىشماق.

عَرَكِيٌّ ج عَرَكٌ: بېلىقچى؛ ماتروس.

عَرِمَ يَعْرُمُ عَرَامَةً وَ عَرَامًا الرَّجُلُ: چۇشكۇنلەشتى، چاكىنىلاشتى.

عَرِمَ يَعْرَمُ عَرَمًا وَ عُرْمَةً: ھەددىدىن ئاشتى، چەكتىن ئاشۇرۇۋەتتى.

عَرَمَ يَعْرُمُ / يَعْرِمُ عَرْمًا وَ عَرَامًا الْعَظْمَ: گۆشنى ئارىسىدىن سۆڭەكنى ئېلىۋەتتى.

عَرِمٌ: كەلكۈن، چوڭ كەلكۈن.

﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ﴾ «قۇرئان»: ئاندىن ئۇلارغا قاتتىق سەلنى ئەۋەتتۇق.

عَرِمٌ عُرْمَةٌ عَرِمَةٌ ج عَرِمٌ: تۆپىلىك، دۆۋە.

عَرِمٌ ج عَرَمَةٌ: ئەسكى، ئەسكى ئادەم، يامان ئادەم، ئۇچىغا چىققان ئەسكى.

عَرِمَةٌ ج عَرِمٌ: تۇغان، توسما؛ يامغۇر، قارا يامغۇر.

عُرْمَةٌ ج عُرَمٌ: چەش، بۇغداي چەشمىسى.

عَرَمْرَمٌ: ياۋۇز، رەھىمسىز، زالىم، يىرتقۇچ، ۋەھشىي، ئېتىلىپ چىققۇچى، ئۇرغۇپ چىقىۋاتقان، ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان.

جَيْشٌ عَرَمْرَمٌ: زور قوشۇن، يىرىك ھەربىي كۈچ.

عَرَنَ يَعْرِنُ عَرْنًا الْجَمَلَ: تۆگىنىڭ بۇرنىغا چۆلۈك ئۆتكۈزدى.

عَرَنَ عَلَى الشَّيْءِ: كۆندى، كۆنۈپ كەتتى.

عَرَنٌ: پىششىق گۆش، ئىس.

عِرْنَاسٌ ج عَرَانِيسُ: يىلىك، ئورچۇق؛ تاغ تۇمشۇقى.

عَرَانِيسُ الذُّرَةِ: كۆممىقوناق باشىقى.

عَرْنُوسٌ: كۆممىقوناق باشىقى.

عِرْنِينٌ ج عَرَانِينُ: نەرسىنىڭ ئەۋۋىلى، ئالدى؛ بۇرۇننىڭ ئۇچى؛ ئاقسۆڭەك خوجايىن.

عَرَانِينُ الْقَوْمِ: قوۋمنىڭ داھىيسى، كاتتىسى.

شُمُّ الْعَرَانِينِ: باش ئەگمەس ئېسىلزادىلەر.

عِرْوٌ ج عُرَوَاءُ: بىپەرۋا ئادەم.

عُرُوبٌ وَ عُرُوبَةٌ ج عُرُبٌ: كۆلگۈنچەك ئايال، ئېرىنى ياخشى كۆرىدىغان ئايال؛ ئۇرۇشقاق ئايال.

﴿فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا . عُرُبًا أَتْرَابًا﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنى پاكىز، ئەرلىرىگە ئامراق، تەڭتۇش قىلدۇق.

عُرُوبَةٌ: ساپ ئەرەب تىلى؛ ئەرەبىزم، ئەرەب دۇنياسى.

عُرُوبِيٌّ: ئەرەب مىلىتارىزمى، ئەرەبىزم.

عُرُوبِيَّةٌ: ساپ ئەرەب تىلى، ئەرەبىزم، ئەرەب دۇنياسى.

عُرْوَةٌ ج عُرًى: تۇتقۇچ، ساپاق؛ ئاساس، سەۋەب.

عُرْوَةُ الزِّرِّ: ئىزما.

عُرْوَةُ الْحَبْلِ: ئارغامچىنىڭ كىرمىكى.

الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى: مۇستەھكەم تۇتقا.

عُرْوَةُ الصَّدَاقَةِ: دوستلۇق ئالاقىسى.

بِعُرْوَتِهِ وَ زِرِّهِ: پۈتەرلىك، تولۇق، كەم-كۈتىسىز.

﴿وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى﴾ «قۇرئان»: ياخشى ئىش قىلغۇچى بولغان ھالدا ئىخلاس بىلەن ئاللاھقا

بويسۇنغان ئادەم، مەھكەم تۇتقۇغا ئېسىلغان بولىدۇ.

تَمَسَّكَ بِعُرْوَةِ الْوَحْدَةِ: ئىتتىپاقلىقتا چىڭ تۇردى، بىرلىكنى ھىمايە قىلدى.

عُرْوَةٌ: قىتىم، نۆۋەت.

تُزْرَعُ الْبَطَاطِيْسُ فِي عُرْوَتَيْنِ مِنَ السَّنَةِ: شوخلا يىلدا ئىككى قېتىم تېرىلىدۇ.

عَرُوسٌ ج عُرُسٌ: كۈيئوغۇل.

عَرُوسٌ ج عُرُسٌ وَ عَرَائِسُ: يېڭى تويى بولغان يىگىت-قىز، ئەر-ئايال.

«سَافَرَ الْعَرُوسَانِ إِلَى بَلَدٍ مُجَاوِرٍ بِقَضَاءِ شَهْرِ الْعَسَلِ»: تويى قىلغان يىگىت-قىز شېرىن ئاي ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن قوشنا ئەلگە سەپەر قىلدى.

عَرُوسُ الشِّعْرِ: شېئىر ئىلاھى.

عَرُوسُ النِّيْلِ: نىلۇپەر.

عَرُوسُ الشِّتَاءِ: كەسلەنچۈك، پاتمىچۇق.

الْعَرُوسَانِ: يېڭى توي قىلغان يىگىت-قىز.

عَرُوسَةٌ: ئويۇنچۇق، قورچاق.

عَرُوسَةٌ ج عَرَائِسُ: كېلىن.

مَسْرَحُ الْعَرَائِسِ: يىپ بىلەن ھەرىكەتلەندۈرۈپ ئوينايدىغان قونچاق.

عَرُوضٌ ج أَعَارِيْضُ: شېئىرنىڭ ۋەزنى (ئارۇز ۋەزنى)؛ تاغ باغرىدىكى يول.

مَعْرِفَةُ الْعَرُوضِ ضَرُورِيَّةٌ لِلشَّاعِرِ: ئارۇزنى بىلىش شائىر ئۈچۈن مۇھىم.

عَرُوضِيٌّ: رىتىملىق.

بَحْرٌ عَرُوضِيٌّ: رىتىملىق كۆي، ئاھاڭ.

عَرِيَ يَعْرَى عُرْيًا وَ عُرْيَةً مِنْ ثِيَابِهِ: كىيىمدىن يالىڭاچ بولدى، كىيىملىرىنى سېلىۋەتتى.

عَرِيَ مِنَ الْعَيْبِ: پاك بولدى، بىجىرىم بولدى، ساق بولدى.

﴿إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيْهَا وَ لَاتَعْرَى﴾ «قۇرئان»: (جەننەتتە) ھەققەتەن ئاچ قالمايسەن ۋە يالىڭاچ قالمايسەن.

عَرَى يَعْرِي عَرْيًا الْأَمْرُ: دۇچ كەلدى.

عُرْيٌ . عُرْيَةٌ ج أَعْرَارٌ: يالىڭاچ، پەردىسىز.

فَرَسٌ عُرْيٌ: ياۋىداق ئات.

عُرْيَانٌ ج عُرْيَانُونَ م عُرْيَانَةٌ ج عَرَايَا: يالىڭاچ، قىپيالىڭاچ، ئوچۇقتىن - ئوچۇق.

عُرْيَانٌ كَمَا وَلَدَتْهُ أُمُّهُ: ئانىدىن تۇغما يالىڭاچ.

عُرْيَانٌ طَلِقٌ: قىپيالىڭاچ.

عُرْيَةٌ: يالىڭاچ.

عَرِيْدٌ: مىجەز، خاراكتېر، ئادەت؛ يىراق.

هَذَا عَرِيْدُهُ: بۇ ئۇنىڭ ئادىتى.

عَرِيْسٌ ج عُرُسٌ: يىگىت، كۈيئوغۇل (تويى ئۈستىدە).

«أَهْدَي الْعَرِيْسُ مَلَابِسَ فَاخِرَةً إِلَى عَرُوسِهِ»: يىگىت قىزغا ئېسىل كىيىملەرنى سوۋغا قىلدى.

عَرِيْشٌ ج عُرُشٌ: سايىۋەن، ساتما، چېدىر؛ تەختىراۋان، مەپە، تەككە قويۇلغان تىرەك؛ شىپ.

عَرِيْشَةُ الْعَرَبَةِ: ھارۋا شوتىسى.

عَرِيْشَةٌ ج عَرَائِشُ: تەختىراۋان.

عَرِيْضٌ ج عِرَاضٌ: كەڭ، كەڭلىك.

عَرِيْضُ الْجَاهِ: مەشھۇر، داڭلىق، ئابرويلۇق، مەرتىۋىلىك.

﴿وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيْضٍ﴾ «قۇرئان»: ئەگەر ئۇنىڭغا يامانلىق يەتسە، ئۇزۇلۇكسىز دۇئا قىلىدۇ.

عَرِيْضَةٌ ج عَرَائِضُ: ئەرز، ئىلتىماس، كەڭ.

عَرِيْضَةُ الدَّعْوَى: شىكايەتنامە.

مُقَدِّمُ الْعَرِيْضَةِ: ئەرز قىلغۇچى، دەۋاگەر.

«تَجَنَّبْنَا الطَّرِيْقَ الضَّيِّقَةَ وَسِرْنَا فِي الطَّرِيْقِ الْعَرِيْضَةِ»:

تار يولدا ماڭماي، كەڭ يولدا ماڭدۇق.

«قَدَّمَ عَرِيْضَةً إِلَى الْحَاكِمِ يَشْرَحُ فِيْهَا قَضِيَّتَهُ»: ئۆزىنىڭ دەۋاسىنى چۈشەندۈرۈپ، ھاكىمغا ئەرز سۇندى.

عَرِيْفٌ ج عُرَفَاءُ: سىنىپ باشلىقى، ئوقۇتقۇچى؛ ئاقساقال؛ گورۇپپا باشلىقى.

عَرِيْقٌ ج عِرَاقٌ و عُرقٌ: قەدىمكى، كونا، چوڭقۇر.

عَرِيْقُ النَّسَبِ: نەسەبى ئېسىل.

عَرِيْقُ الْمَجْدِ: شانۇشەۋكەتلىك، شۆھرەتلىك.

رَجُلٌ عَرِيْقٌ: ئېسىل ئادەم.

فَرَسٌ عَرِيْقٌ: ئېسىل ئات، نەسىللىك ئات.

عَرِيْقٌ فِي الْقِدَمِ: ئۇزاق، قەدىمكى زامان.

عَرِيْكَةٌ ج عَرَائِكُ: خاراكتېر، مىجەز، خۇلق، تەبىئەت.

لَيِّنُ الْعَرِيْكَةِ: مۇلايىم، ياۋاش.

شَدِيْدُ الْعَرِيْكَةِ: قەيسەر، قەتئىي، قاتتىق، تەرسا.

عَرِيْنٌ . عَرِيْنَةٌ ج عُرُنٌ: ھويلا، قورۇ؛ يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ ئۇۋىسى، ئۇۋا، كاتەك؛ دەرەخزارلىق.

«كَيْفَ تَسْتَطِيْعُ أَنْ تَحْصُلَ عَلَى أَشْبَالِ الضرّ إِذَا لَمْ تَدْخُلْ عَرِيْنَهُ»: يولۋاس ئۇۋىسىغا كىرمەي تۇرۇپ يولۋاس بالىسىنى قانداق تۇتالايسەن؟

عَرِيَّةٌ ج عَرَايَا: سوغۇق شامال، مېۋىسى تۆكۈلگەن دەرەخ.

عَزَا يَعْزُو عَزْوًا فُلَانًا إِلَى فُلَانٍ: پالانىنى پالانىغا نىسبەت بەردى.

عَزَا الْخَبَرَ إِلَيْهِ: خەۋەرنى ئۇنىڭغا نىسبەت بەردى.

عَزَا إِلَيْهِ: (خاتالىقنى) ئۇنىڭغا ئارتىپ قويدى.

عَزَا الْوَجَلَ: سەۋر قىلدى، تاقەت قىلدى.

عَزَاءٌ: تەسەللى تاپماق، كۆڭۈل تىنماق، خاتىرجەم بولماق، سەۋر قىلماق.

«يَتَقَبَّلُ الْعَزَاءَ بَعْدَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ»: خەۋپتەن نامىزىدىن كېيىن، تەزىيىنى قوبۇل قىلىدۇ.

الْعَزَّاءُ: قاتتىقچىلىق، قاتتىقچىلىق يىل.

عِزَالٌ: يۆتكىمەك، كۆچمەك، ئۆي كۆچمەك.

عَزَبَ يَعْزُبُ عُزُوبًا: يىراقلاپ كەتتى، ئۇزاپ كەتتى.

عَزَبَ عَنِ الْبَالِ: يادىدىن چىقىپ كەتتى، ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

﴿وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ﴾ «قرآن»: زەررىچىلىك نەرسە ئاللاھنىڭ بىلىشىدىن چەتتە قالمايدۇ.

«عَزَبَ عَنْ ذِهْنِهِ أَمْرٌ مُهِمٌّ»: مۇھىم بىر ئىش ئۇنىڭ يادىدىن چىقىپ كەتتى.

عَزَبَ يَعْزُبُ عُزْبَةً و عُزُوبَةً: تويى قىلمىدى، ئۆيلەنمىدى.

عَزَبَ زَمَانًا ثُمَّ تَزَوَّجَ: بىرمەھەل بويتاق يۈرۈپ، ئاندىن ئۆيلەندى.

عَزَبٌ ج عُزَّابٌ و أَعْزَابٌ و عَزَبَةٌ ج عَزَبَاتٌ: بويتاق، تۇل.

عَزْبَةٌ ج عِزَابٌ: دېھقانچىلىق مەيدانى.

عُزْبَةٌ: بويتاقلىق، بويتاقلىق تۇرمۇش.

عِزْبَةٌ ج عِزَبٌ: دېھقانچىلىق مەيدانى.

عِزَةٌ ج عِزًى و عِزُونَ: بىر توپ كىشى، بىر جامائە.

عَزَجَ يَعْزِجُ عَزْجًا الرَّجُلَ: كىشىنى ئىتتىرىۋەتتى.

عَزَجَ الْأَرْضَ بِالْمِسْحَاةِ: يەرنى ئاغدۇردى.

عَزَرَ يَعْزِرُ عَزْرًا الرَّجُلَ: كىشىنى ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى؛ توسۇدى، چەكلىدى؛ ياردەم بەردى، كۈچەيتتى.

عَزَّرَهُ لِسُوءِ تَصَرُّفِهِ: ئۇنىڭ قىلىقى ناچار بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى ئەيىبلىدى.

أَيَّدَهُ أَصْحَابُهُ و عَزَّرُوهُ: ھەمراھلىرى ئۇنى قوللىدى ۋە ياردەم بەردى.

عَزْرَائِيْلُ: ئۆلۈم پەرىشتىسى، ئەزرائىل.

عَزَّ يَعِزُّ عَزًّا و عِزَّةً و عَزَازَةً: كۈچەيدى، قۇدرەت

تاپتى.

عَزَّ الشَّيْءُ: كېمەيدى، ئازلىدى، ئەتىۋارلىشىپ كەتتى.

﴿عَزَّنِي فِي الْخِطَابِ﴾ ‹قرآن›: ئۇ مېنى سۆزدە يېڭىپ قويدى.

عَزَّ عَلَيْهِ عَزًّا: قەدىرلىك بولدى، سۆيۈملۈك بولدى، ئەزىز بولدى.

عَزَّ عَلَيَّ أَنْ ...: ماڭا ... ئېغىر كەلدى، قاتتىق بولدى، ئىنتايىن قىيىن بولدى.

اللّٰهُ عَزَّ وَ جَلَّ: ئاللاھ قۇدرەتلىك ۋە ئۇلۇغ بولدى.

أَصَابَ النَّاسَ قَحْطٌ فَعَزَّ الطَّعَامُ: كىشىلەر قەھەتچىلىككە ئۇچراپ، يېمەكلىك ئەتىۋارلىشىپ كەتتى.

عِزٌّ: شەرەپ، شان-شەرەپ، ئۇلۇغلۇق؛ كۈچ-قۇۋۋەت؛ ئابروي، نوپۇز، دەرىجە، تەسىر؛ قاتتىق يامغۇر.

عِزٌّ فِي الْمَعْرَكَةِ: كەسكىن جەڭ ئىچىدە.

﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ آلِهَةً لِيَكُونَ لَهُمْ عِزًّا﴾ ‹قرآن›: ئۇلار ئىززەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن ئاللاھنى قويۇپ ئىلاھلار (يەنى بۇتلار)غا چوقۇندى.

عِزّ الشِّتَاءِ: قاتتىق سوغۇق.

فِي عِزِّ غِنَاهُ: باي ۋاقتىدا.

عِزّ الصَّيْفِ: قاتتىق ئىسسىق.

فِي عِزِّ اللَّيْلِ: تەڭ كېچىدە، كېچىنىڭ ئوتتۇرىسىدا.

فِي عِزِّ صِبَاهُ: ئۇنىڭ ياشلىق مەزگىلىدە.

فِي عِزِّ الْمَعْرَكَةِ: جەڭ ۋاقتىدا.

عَزَّاءُ: چوڭ يامغۇر، ئاپەت، قىيىنچىلىق يىللار، قەھەتچىلىك يىل.

عَزَّافٌ ج عَزَّافُونَ: مۇزىكانت.

عَزَّاقِيَةٌ ج عَزَّاقِيَاتٌ: ساپان، سوقا.

عُزَّالٌ: مۇئتەزىلىلەر.

عَزَّامٌ: ئىرادىلىك؛ يولۋاس.

عَزَّبَ يُعَزِّبُ تَعْزِيبًا: يىراقلاشتۇردى، چەتلەشتۈردى.

عَزَّبَتِ الْمَرْأَةُ الرَّجُلَ: ئايال ئەرنىڭ ھالىدىن خەۋەر قىلدى.

عِزَّةٌ: ئىززەت، قۇدرەت، غەلىبە.

عِزَّةُ النَّفْسِ: غۇرۇر، ئىززىتىنى ساقلىماق.

صَاحِبُ الْعِزَّةِ: جانابلىرى، ئالىيلىرى.

﴿لِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ﴾ ‹قرآن›: غەلىبە ئاللاھقا، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە مۆئمىنلەرگە مەنسۇپتۇر.

عِزَّةُ الْجَانِبِ: كۈچلۈك، قۇدرەتلىك، قايىل قىلارلىق، ئۇلۇغ، چوڭ، يۈكسەك، ئۇلۇغۋار.

عَزَّرَ يُعَزِّرُ تَعْزِيرًا الرَّجُلَ: كىشىنى ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى؛ ئۇلۇغلىدى، ھۆرمەتلىدى؛ ياردەم بەردى، كۈچەيتتى.

﴿لِتُؤْمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَ تُعَزِّرُوهُ﴾ ‹قرآن›: سىلەرنىڭ ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان ئېيتىشىڭلار ئۈچۈن ئۇنى ئۇلۇغلىشىڭلار ئۈچۈن ...

عَزَّرَ الْقَاضِي الْمُذْنِبَ: قازى گۇناھكارنى يېنىك جازالىدى.

عَزَّزَ الشَّخْصَ: توستى، مەنئى قىلدى.

عَزَّزَ يُعَزِّزُ تَعْزِيزًا: كۈچەيتتى، مۇستەھكەملىدى، ياردەم بەردى، ئىززەتلىدى، ئۇلۇغلىدى، قەدىرلىدى، كۆيۈندى.

عَزَّزَهُ: ئۇنى ھىمايە قىلدى، ئۇنى كۈچەيتتى.

عَزَّزَ الْجَيْشُ مَرْكَزَهُ: قوشۇن ئورنىنى مۇستەھكەملىدى.

عَزَّزَ بِالسِّلَاحِ: ئۇنى قورال ئارقىلىق كۈچەيتتى، قورالاندۇردى.

عَزَّزَ الْقُوَّاتِ الْعَسْكَرِيَّةَ: ھەربىي كۈچنى كۈچەيتتى.

«يُعَزِّزُ سُلُوكَ الطِّفْلِ الْحَمِيدِ بِالْمُكَافَأَةِ»: بالىنى

ئەخلاقىي ياخشى بولغانلىقتىن، مۇكاپات بىلەن ئىلھاملاندۇردى.

عَزَّفَ يُعَزِّفُ تَعْزِيفًا: ناخشا ئېيتتى، غەزەل ئوقۇدى.

عَزَّلَ يُعَزِّلُ تَعْزِيلًا: ئايرىۋەتتى، يۆتكىۋەتتى.

عَزَّمَ يُعَزِّمُ تَعْزِيمًا الرَّاقِي: ئەپسۇنكەش ئەپسۇن ئوقۇدى.

عَزَّى يُعَزِّي تَعْزِيَةً: تەسەللى بەردى، ھال سورىدى، سەۋر قىلىشقا ئۈندىدى.

عَزَّى أَهْلَ الْمُتَوَفِّيَ: مەرھۇمغا تەزىيە بىلدۈردى، ماتەم تۇتتى.

عَزَّى الْمُصَابَ: مۇسىبەت ئەھلىنى يوقلىدى، ھال سورىدى.

الْعُزَّى: جاھىلىيەت دەۋرىدىكى قۇرەيشنىڭ بىر بۇتىنىڭ ئىسمى، ئۇززا.

﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى﴾ ‹قرآن›: ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ؟ لات، ئۇززا ۋە ئۈچىنچىسى بولغان ماناتلار.

عَزَفَ يَعْزِفُ عَزْفًا وَ عَزِيفًا: ناخشا ئېيتتى، غەزەل ئوقۇدى.

عَزَفَتِ النَّفْسُ عَنِ الشَّيْءِ: رايى يېنىپ كەتتى، كۆڭلى سوۋۇپ كەتتى، زېرىكتى، مالال بولدى.

عَزَفَ عَلَى آلَةِ طَرَبٍ: سازغا تەڭكەش قىلىپ ناخشا ئېيتتى.

عَزَفَتِ الرِّيحُ: شامال ھۇشقىيتتى.

عَزَفَتِ الْمُوسِيقِي: مۇزىكا ياڭرىدى.

عَزْفٌ: چالماق، داپ ئاۋازى.

عُزُفٌ: ياۋا كەپتەر.

عَزَقَ يَعْزِقُ عَزْقًا الْأَرْضَ: يەر ئاغدۇردى، يەرنى چاپتى، يەردىن سۇ چىقاردى.

عَزَقَ يَعْزِقُ عَزْقًا فُلَانًا ضَرْبًا: پالاننى قاتتىق ئۇردى.

عَزَقَ الْخَبَرَ عَنْهُ: خەۋەرنى يوشۇردى.

عَزِقَ يَعْزَقُ عَزَقًا بِهِ: چاپلاشتى، چىرماشتى، يېپىشتى.

عَزْقٌ: تېرىماق، ئاغدۇرماق.

عَزَقَةٌ ج عَزَقَاتٌ: تازىلاش ئەسۋابى.

عَزَلَ يَعْزِلُ عَزْلًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئايرىۋەتتى، ئاجرىتىۋەتتى، يۆتكىۋەتتى.

عَزَلَ عَنْ مَنْصَبٍ: ئۇنى ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىدى.

﴿وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ﴾ ‹قرآن›: (ۋاقىتلىق) ئايرىلىپ تۇرغان ئاياللىرىڭدىن بىرى بىلەن ھەمتۆشەك بولماقچى بولساڭ، ساڭا ھېچ گۇناھ يوق.

عَزَلَ الْمَرْضَى عَنِ الْأَصِحَّاءِ: ئاغرىقلارنى ساقلاردىن ئايرىۋەتتى.

«عَزَلَ الرَّئِيسُ ثَلَاثَةَ وُزَرَاءَ مِنْ مَنَاصِبِهِمْ»: رەئىس ئۈچ مىنىستىرنى مەنسىپىدىن ئېلىۋەتتى.

عَزَلَ الْعَدُوَّ: ئۇ دۈشمەننى يېتىم قالدۇردى.

عَزْلٌ: ئايرىۋەتمەك، يۆتكىۋەتمەك.

عُزْلٌ ج أَعْزَالٌ: قۇرۇق قول، قورالسىز.

عُزْلَاءُ ج عَزَالٍ وَ عَزَالَى: جۈمەك، قورالسىز ئادەم، يامغۇرسىز بۇلۇت.

عُزْلَةٌ: يالغۇزلۇق، كىشىلەردىن يىراق بولماق، خىلۋەتتە بولماق، تەنھا ياشىماق.

هُوَ فِي عُزْلَةٍ وَ انْفِرَادٍ: ئۇ يېتىم ھالغا چۈشۈپ قالدى.

عَزَمَ يَعْزِمُ عَزْمًا وَ عَزْمَةً وَ عَزِيمَةً وَ مَعْزَمًا: نىيەت قىلدى، ئىرادە باغلىدى.

عَزَمَ الشَّخْصُ: چىداملىق بولدى.

﴿فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ﴾ ‹قرآن›: ئۇرۇش قارار قىلىنغان چاغدا، ئۇلار ئاللاھغا سادىق بولۇشسا، ئەلۋەتتە ئۇلار ئۈچۈن ياخشى ئىدى.

﴿فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ﴾ ‹قرآن›: بىر ئىشقا

بەل باغلىساڭ ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلغىن.

عَزَمَ الرَّاقِي: ئەپسۇنكەش ئەپسۇن ئوقۇدى.

عَزْمٌ: بەل باغلىماق، ئىرادە تىكلىمەك؛ نىيەت قىلماق، مەقسەت قىلماق، قابىلىيەت، ئىقتىدار.

جَبَّارُ الْعَزْمِ: قەتئىي، كەسكىن.

﴿فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ﴾ «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) سەن ئىرادىلىك پەيغەمبەرلەر سەۋر قىلغاندەك سەۋر قىلغىن.

صَحَّ الْعَزْمُ: دۇرۇس بولدى.

خَارَ عَزْمُهُ: ئىرادىسى بوشاپ كەتتى.

أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ: ئىرادىلىك پەيغەمبەرلەر.

ثَنَاهُ عَنْ عَزْمِهِ: ئۇنى نىيىتىدىن ياندۇردى.

عَقَدَ الْعَزْمَ عَلَى كَذَا: بەل باغلىدى.

عَقَدْتُ الْعَزْمَ عَلَى السَّفَرِ: سەپەرگە نىيەت قىلدىم.

عَزْمَةٌ ج عَزَمَاتٌ: ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەت، چىداملىق، تەمكىنلىك.

عُزُوبَةٌ: بويتاقلىق، بويتاقلىق تۇرمۇش.

عُزُوبِيَّةٌ: بويتاقلىق، بويتاقلىق تۇرمۇش.

عِزْوَةٌ: تۇغقانچىلىق مۇناسىۋەت، نەسەبداشلىق، قانداشلىق، ئۇرۇقداشلىق؛ چىداملىق، سەۋرچانلىق.

عَزُوفٌ وَ عَزُوفَةٌ ج عِزَافٌ: سوۋۇپ كەتكۈچى، زېرىككۈچى.

عَزُومٌ: ئىرادىلىك، قەتئىي، كەسكىن.

عُزُومَةٌ: تەكلىپ، چاقىرىق؛ توي، زىياپەت.

عَزَى يَعْزِي عَزْيًا فُلَانًا إِلَى فُلَانٍ: پالانىنى پالانىغا نىسبەت بەردى.

عَزَى هَذَا الْخَبَرَ إِلَى مَصْدَرٍ مَوْثُوقٍ بِهِ: بۇ خەۋەرنى ئىشەنچلىك مەنبەلەرگە نىسبەت بەردى.

عَزِيَ يَعْزَى عَزَاءً الرَّجُلُ: سەۋرچان بولدى، چىداملىق بولدى، ئۆزىگە تەسەللى بەردى.

عَزِيْبٌ ج أَعْزَابٌ: بالا-چاقا، مال-مۈلكىدىن ئايرىلىپ يىراقتا بولغان ئادەم.

عُزَيْرٌ: قۇرئاندا زىكىر قىلىنغان پەيغەمبەر ياكى ئەۋلىيالارنىڭ بىرى.

﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرُ بْنُ اللهِ﴾ «قرآن»: يەھۇدىيلار: «ئۇزەير ئاللاھنىڭ ئوغلىدۇر»، دېدى.

عَزِيْزٌ ج عِزَازٌ وَ أَعِزَّةٌ وَ أَعِزَّاءُ: كۈچلۈك، غالىب؛ كەم تېپىلىدىغان؛ سۆيۈملۈك، قەدىرلىك؛ ئېسىل.

عَزِيْزٌ عَلَيْهِ: قىيىن، تەس، مۇشەققەت.

﴿عَزِيْزٌ عَلَيْهِ مَاعَنِتُّمْ﴾ «قرآن»: سىلەرنىڭ كۈلپەت چېكىشىڭلار ئۇنىڭغا ئېغىر كېلىدۇ.

عَزِيْزُ النَّفْسِ: ئالىيجاناب، ئېسىل، مەرتىۋىلىك.

الْكِتَابُ الْعَزِيْزُ: قۇرئان كەرىم.

عَزِيْزُ الْجَانِبِ: كۈچلۈك، قۇدرەتلىك.

عَزِيْزُ الْمَنَالِ: قىيىن، تەس.

عَزِيْزُ مِصْرَ: مىسىر پادىشاھى.

أَخِي الْعَزِيْزُ: قەدىرلىك بۇرادەر.

الْعَزِيْزُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، غالىب، يېڭىلمەس ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

﴿إِنَّ اللهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ﴾ «قرآن»: ئاللاھ ھەقىقەتەن غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر.

خَشَبٌ عَزِيْزِيٌّ: ئاق قېيىن، ئاق شەمشاد.

عَزِيْفٌ: يېقىمسىز ئاۋاز؛ شامالدا كۆچكەن قۇمنىڭ ئاۋازى.

عَزِيْفُ الرَّعْدِ: گۈلدۈرماما ئاۋازى.

عَزِيْفُ الرِّيْحِ: شامالنىڭ ھۇشقىيتقان ئاۋازى.

عَزِيْمَةٌ ج عَزَائِمُ: ئەپسۇن؛ دۇئا؛ ئىرادە، ئىرادىسى كۈچلۈك؛ نىيەت، مەقسەت.

تَلْهَبُ الْعَزِيْمَةَ الْكِفَاحِيَّةَ: كۈرەش ئىرادىسىگە ئىلھام بېرىدۇ، كۈرەش ئىرادىسىنى كۈچەيتىدۇ.

عَزِيْمَةٌ لَا تَنْثَنِي وَلَا تَلِيْنُ: ئېگىلمەس - سۇنماس ئىرادە.

أَخَذَ يَتْلُو بَعْضَ الْعَزَائِمِ: بەزى دۇئالارنى ئوقۇشقا باشلىدى.

عَزَائِمُ اللهِ: ئاللاھنىڭ بېكىتكەن پەرزلىرى.

«إِنَّ اللهَ يُحِبّ أَنْ تُؤْتَى رُخَصُهُ كَمَا يُحِبّ أَنْ تُؤْتَى عَزَائِمُهُ» ‹حديث›: ئاللاھ ئۆزىنىڭ پەرزلىرىنىڭ ئورۇندىلىشىنى ياقتۇرغاندەك، رۇخسەت قىلغان ئىشلىرىنىڭمۇ ئورۇندىلىشىنى ياخشى كۆرىدۇ.

عِزِينٌ: توپ - توپ، جامائە - جامائە.

﴿عَنِ الْيَمِينِ وَ عَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ﴾ ‹قرآن›: ئوڭ - سول تەرىپىگىدە توپ - توپ بولۇپ ئولتۇرۇشىدۇ.

عَسَا يَعْسُو عَسَاءً وَ عَسْوًا وَ عُسُوًّا وَ عَسْوَةً الرَّجُلَ: قېرىدى، ياشاندى.

عَسَا الْيَدُ: قول ئەمگەكتىن يىرىكلىشىپ كەتتى.

عَسَا اللَّيْلُ: كېچە زۇلمەتلىك بولدى.

عَسَا النَّبَاتُ: ئوت - چۆپ باراقسان بولۇپ ئۆستى.

عَسَاقِيلُ: ساراب، تومۇز؛ تارقاق بۇلۇتلار.

عَسْبٌ: بالا، ئەۋلاد.

عَسْبَةٌ: تاغنىڭ يېرىقى، ئاراش جايلىرى.

عُسْبُرٌ ج عَسَابِيرُ: چۈمۈلىخور.

عُسْبُورٌ ج عَسَابِرُ: يولۋاس.

عُسْبُورٌ. عُسْبُورَةٌ: بۆرە كۈچۈكى.

عَسَجَ يَعْسِجُ عَسْجًا وَ عَسَجَانًا وَ عَسِيجًا: بوينىنى سوزۇپ ماڭدى.

عَسْجَدٌ: ئالتۇن، سېرىق ئالتۇن؛ گۆھەر، ياقۇت.

«هَذَا الْخَاتَمُ مَصْنُوعٌ مِنَ الْعَسْجَدِ الْخَالِصِ»: بۇ ئۈزۈك ساپ ئالتۇندىن ياسالغان.

عَسَدَ يَعْسِدُ عَسْدًا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى پۇختا ئەشتى.

عَسَرَ يَعْسُرُ عَسْرًا الزَّمَانُ: زامان قاتتىق بولدى.

عَسَرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ تۇغۇتى قىيىن بولدى.

عَسَرَ الْمَدِينَ: قەرزدارنى قىستىدى.

عَسُرَ يَعْسُرُ عُسْرًا وَ عَسَارَةً وَ عَسِرَ يَعْسَرُ عَسَرًا الْأَمْرُ: ئىش قاتتىق بولدى، قىيىن بولدى.

عُسْرٌ: كەمبەغەللىك؛ قىيىنچىلىق، قاتتىقچىلىق، مۇشەققەتچىلىك.

عُسْرٌ مَالِيٌّ: مالىيە قىيىنچىلىقى، ئىقتىسادىي قىيىنچىلىق.

عُسْرُ الْبَوْلِ: سۈيدۈك تۇتۇلۇش.

﴿إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا﴾ ‹قرآن›: ئەلۋەتتە، ھەربىر مۇشكۇللۇك بىلەن بىر ئاسانلىق بار.

﴿يُرِيدُ اللهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلاَ يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ.

عُسْرُ الطَّمْثِ: ھەيز ئاغرىتىپ كېلىش.

عُسْرُ الْهَضْمِ: ھەزىم قىلالماسلىق، ئاشقازان ئاجىزلىقى.

عَسِيرٌ ج عَسِيرُونَ: قىيىن، مۇشكۈل، تەس، مۇشەققەت.

﴿يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمٌ عَسِرٌ﴾ ‹قرآن›: كاپىرلار: «بۇ قىيىن كۈندۇر»، دېيدۇ.

عُسْرَةٌ: كەمبەغەللىك، موھتاجلىق، قولى قىسقىلىق.

هُوَ فِي عُسْرَةٍ: ئۇ قىيىنچىلىقتا قالدى.

جَيْشُ الْعُسْرَةِ: تەبۇك غازىتىدىكى مۇسۇلمانلار قوشۇنى.

﴿وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ﴾ ‹قرآن›: ئەگەر قەرزدارنىڭ قولى قىسقا بولسا، ئۇنىڭ ھالى ياخشىلانغۇچە كۈتۈڭلار.

﴿وَالأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ﴾ ‹قرآن›: ئۇنىڭغا قىيىنچىلىق ۋاقتىدا ئەگەشكەن ئەنسارلار...

عُسْرَى: قىيىنچىلىق، قىيىن، قاتتىقچىلىق.

﴿وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى وَ كَذَّبَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ

لِلْعُسْرَى ﴾ «قرآن»: بىخىللىق قىلىپ ئۆزىنى بىھاجەت ھېسابلىغان، كەلىمە تەۋھىدنى ئىنكار قىلغان ئادەمگە كەلسەك، بىز ئۇنىڭغا يامان يولنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىمىز.

عَسَّ يَعُسُّ عَسًّا وَ عَسَسًا: كېچىدە جەسەكچىلىك قىلدى، چارلىدى.

عَسَسٌ: جەسەكچى، كېچىلىك چارلىغۇچى.

عِسَّبَارٌ: چۈمۈلىخور.

عَسَّاسٌ: جەسەكچى، كېچىلىك چارلىغۇچى.

عَسَّافٌ: ئەزگۈچى، زالىم.

عَسَّالٌ ج عَسَّالُونَ: ھەسەل يىغقۇچى، ھەسەل ساتقۇچى.

عَسَّالَةٌ: ھەسەل ھەرە ئۇۋىسى.

عَسَّرَ يُعَسِّرُ تَعْسِيرًا الأَمْرَ: ئىشنى قىيىنلاشتۇرۇۋەتتى، چىگىچلەشتۇرۇۋەتتى.

عَسَّرَ عَلَيْهِ: قىستىدى، مەجبۇرلىدى، قارشىلاشتى.

رَبِّ يَسِّرْ وَلاَتُعَسِّرْ: پەرۋەردىگارىم، ئاسانلاشتۇرغىن، قىيىنلاشتۇرمىغىن.

عَسَّفَ يُعَسِّفُ تَعْسِيفًا غَيْرَهُ: ئۆزگىنى ئىشنى يۈكلىدى، قىيىن ئىشقا زورلىدى، چارچىتىۋەتتى.

عَسَّلَ يُعَسِّلُ تَعْسِيلًا الطَّعَامَ: تاماققا ھەسەل قوشتى، تاماقنى شېرىن قىلدى، مەززىلىك قىلدى.

عَسَّلَ النَّحْلُ: ھەرە ھەسەل چىقاردى.

عَسَّلَ النَّائِمُ: كۆزىنىڭ ئاچچىقىنى چىقاردى، تاتلىق ئۇخلىۋالدى.

عَسْعَاسٌ: بۆرە، يىرتقۇچ نەرسە.

عَسْعَسَ يُعَسْعِسُ عَسْعَسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى قاپلىۋالدى؛ ھەرىكەتلەندۈردى، قوزغاتتى، تەۋرەتتى.

عَسْعَسَ الذِّئْبُ: بۆرە كېچىدە ئايلاندى.

عَسْعَسَ اللَّيْلُ: كېچە زۇلمەتلىك بولدى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

﴿وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴾ «قرآن»: قاراڭغۇلۇققا چۆمگەن كېچە بىلەن قەسەم قىلىمەن.

عَسَفَ يَعْسِفُ عَسْفًا: زۇلۇم قىلدى، رەھىمسىزلىك قىلدى، بوزەك قىلدى.

عَسَفَ فِي الأَمْرِ: ئىشنى يېنىكلىك بىلەن قىلدى، ئويلىمايلا قىلدى.

عَسْفٌ: زۇلۇم قىلماق، زورلۇق قىلماق.

عَسِقَ يَعْسَقُ عَسَقًا بِهِ: چاپلاشتى، يېپىشتى.

عَسِقَ عَلَيْهِ: يالۋۇردى.

عَسَقٌ: مىجەزى ئوسال، قاراڭغۇلۇق، زۇلمەت.

عَسْقَلَ يُعَسْقِلُ عَسْقَلَةً السَّرَابُ: ئېزىتقۇ يالتىرىدى.

عَسْقَلاَنُ الرَّأْسِ: باشنىڭ چوققىسى.

عَسِكَ يَعْسَكُ عَسَكًا بِهِ: چاپلاشتى، يېپىشتى.

عَسْكَرَ يُعَسْكِرُ عَسْكَرَةً الْقَوْمُ: قوۋم توپلاندى، جەم بولدى.

عَسْكَرَ الْجُنْدُ: قوشۇن بارگاھ تىكلىدى، لاگېر قۇردى.

عَسْكَرٌ ج عَسَاكِرُ: ئەسكەر، لەشكەر، ھەربىي، قوشۇن، قىسىم.

عَسْكَرِيٌّ ج عَسْكَرِيُّونَ وَ عَسَاكِرُ: ھەربىي.

هُجُومٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي ھۇجۇم.

تَدْرِيبٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي مەشىق.

حَاكِمٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي ئەمەلدار، گېنېرال.

مَجْلِسٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي سوت.

نِظَامٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي تۈزۈم.

حُكْمٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي ھاكىمىيەت.

عَرْضٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي پارات.

عَسْكَرِيَّةٌ: مىلىتارىزم.

سَلْطَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي ھوقۇق، ھەربىي ھاكىمىيەت.

رِجَالُ الْعَسْكَرِيَّةِ . دُعَاةُ الْعَسْكَرِيَّةِ: مىلىتارىستلار.

رُوحُ الْعَسْكَرِيَّةِ: مىلىتارىستلىق ئىدىيە.

مَحْكَمَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي سوت.

مُنَاوِرَاتٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي مانېۋىر.

قُوَّاتٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي قىسىم.

عَسَلَ يَعْسِلُ عَسْلًا الطَّعَامَ: تاماقنى ھەسەل قوشتى، تاماقنى شېرىن قىلدى، مەززىلىك قىلدى.

عَسَلٌ ج أَعْسَالٌ وَ عُسَّلٌ وَ عُسُولٌ وَ عُسْلَانٌ: ھەسەل، بال.

عَسَلُ السُّكَّرِ: شىرنە.

عَسَلٌ أَسْوَدُ: شىرنە.

﴿وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى﴾ «قۇرئان»: جەننەتتە ئەھلىگە ساپ ھەسەلدىن ئۆستەڭلەر بولىدۇ.

شَهْرُ الْعَسَلِ: شېرىن ئاي.

قُرْصُ عَسَلِ النَّحْلِ: ھەرە كۆنىكى.

سَمْنٌ عَلَى عَسَلٍ: كېلىشمەك، ماسلاشماق.

الْعَلَاقَةُ بَيْنَهُمَا سمن عَلَى عَسَلٍ: ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتى ياغ بىلەن گۆشتەك.

الْعَسَلُ مُفِيدٌ: ھەسەل پايدىلىق.

عَسْلَجَ يُعَسْلِجُ عَسْلَجَةً الشَّجَرُ: دەرەخ نوتا چىقاردى.

عُسْلُجٌ ج عَسَالِجُ: يۇمران شاخ، چىۋىق، نوتا.

عَسْلَطَ يُعَسْلِطُ عَسْلَطَةً: مالىماتالىق سۆزلىدى، ئېگىز-پەس سۆزلىدى.

عُسْلُوجٌ ج عَسَالِيجُ: يۇمران شاخ، چىۋىق، نوتا.

عَسَلِيٌّ: ھەسەلدەك؛ ئاۋات رەڭ.

عُيُونٌ عَسَلِيَّةٌ: قوڭۇر كۆز، زەڭگەر كۆز.

عَيْنَاهُ عَسَلِيَّتَانِ: ئۇنىڭ ئىككى كۆزى قوڭۇر رەڭ.

عَسَمَ يَعْسِمُ عَسْمًا فِيهِ: تەمە قىلدى.

عَسَمَ يَعْسِمُ عَسَمًا وَ عُسُومًا: تەمە قىلدى، ئېرىشتى، ئەستايىدىللىق قىلدى.

عَسِمَتْ عَيْنُهُ: كۆزى ياش تۆكتى.

عَسْمٌ ج عُسُومٌ: قۇرۇق نان.

الْعَسَمَةُ: قۇرۇق نان پارچىسى.

مَاذُقْتُ إِلَّا عَسْمَةً: پەقەتلا بىر پارچە قۇرۇق نان يېدىم.

عَسْمِيٌّ: كەسىپ قىلىپ ئائىلىنى باققۇچى.

عِسْنٌ: ئوخشاش، ئوخشىشى.

عَسْوٌ: شام.

عِسْوَةٌ: قېرىلىق.

عِسْوَدٌ: كۈچلۈك؛ يىلان.

عَسُوفٌ: زالىم، ئەزگۈچى، ياۋۇز.

الْعَسُوفُ: ئەمەلدار، چوڭ باشلىق.

عَسُومٌ ج عُسُمٌ: ئائىلىنى باققۇچى، كۆپ تۇغىدىغان تۆگە.

عَسُونٌ ج عُسُنٌ: سېمىز.

عَسَى: بەلكىم، ئېھتىمال؛ يېقىنلاشتى، مۇمكىن بولدى.

عَسَانِي أُصَادِفُهُ هُنَاكَ: بەلكىم ئۇنىڭغا شۇ يەردە ئۇچرىشارمەن.

«أَذْهَبُ الآنَ عَسَانِي أَنْ أَصِلَ فِي الْوَقْتِ الْمُنَاسِبِ»: ھازىر ماڭىمەن، مۇۋاپىق ۋاقىتتا يېتىپ بېرىشىم مۇمكىن.

﴿عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ﴾ «قۇرئان»: پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ دۈشمىنىڭلارنى ھالاك قىلىشى ... مۇھەققەقتۇر.

عَسِيبٌ ج عُسُبٌ وَ عِسْبَانٌ: خورما دەرىخىنىڭ يوپۇرماقسىز شېخى؛ قوينىڭ توغۇر سۆڭىكى؛ پۇتىنىڭ دۈمبىسى؛ تاغنىڭ جىراسى.

عَسِيرٌ: قىيىن، مۈشكۈل، قاتتىق.

﴿فَذَالِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ﴾ «قۇرئان»: ئۇ كۈن قىيىن كۈندۇر.

عَسِيفٌ ج عُسَفَاءُ وَ عَسَفَةٌ: كۈنلۈكچى، مەدىكار.

عَسِيقَةٌ: ناچار ئىچىملىك.

عَشَا يَعْشُو عَشْوًا: ئاماڭشام قارىغۇسى بولۇپ قالدى؛ كەچلىك تاماق يېدى.

عَشَا عَنْهُ: ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈدى.

﴿وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا﴾ «قۇرئان»: كىمكى مېھرىبان ئاللاھنى ياد ئېتىشتىن (يەنى، قۇرئاندىن) يۈز ئۆرۈيدىكەن، بىز ئۇنىڭغا شەيتاننى مۇسەللەت قىلىمىز.

عَشًا: نامازشام قارىغۇسى.

عِشَاءٌ: كەچقۇرۇن، ئاخشام.

صَلَاةُ الْعِشَاءِ: خۇپتەن نامىزى.

الْعِشَاءَانِ: شام بىلەن خۇپتەن.

﴿وَجَاؤُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار كەچتە ئاتىسىنىڭ ئالدىغا يىغلاپ كېلىشتى.

عِشَاءٌ ج أَعْشِيَةٌ: كەچلىك تاماق.

«أَقَامَ حَفْلًا عِشَاءً»: كەچلىك زىياپەت ئۆتكۈزدى.

تَنَاوَلْ عِشَاءَكَ مُبَكِّرًا: كەچلىك تاماقنى بۇرۇن يەۋالغىن.

«بَعْدَ الْعِشَاءِ يَشْتَغِلُ بَعْضٌ فِي مُطَالَعَةِ الْكُتُبِ وَ الْجَرَائِدِ»: كەچلىك تاماقتىن كېيىن بەزىلەر كىتاب ۋە گېزىت كۆرۈش بىلەن بولىدۇ.

عِشَارٌ: بوغاز.

﴿وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ﴾ «قۇرئان»: بوغاز تۆگىلەر تاشلىۋېتىلگەن چاغدا.

عُشَارٌ: ئوندىن-ئوندىن.

جَاءَ الْقَوْمُ عُشَارَ: قوۋم ئوندىن-ئوندىن كەلدى.

عُشَارِيٌّ م عُشَارِيَّةٌ: ئون ياشلىق ئوغۇل، ئون ياشلىق قىز.

عَشَاوَةٌ: نامازشام قارىغۇسى.

عَشِبَ يَعْشَبُ عَشَابَةً الْمَكَانُ: جاي ئوت-چۆپلۈك بولدى.

عَشِبَ يَعْشَبُ عَشَبًا الْمَكَانُ: جاي ئوت-چۆپلۈك بولدى.

عُشْبٌ ج أَعْشَابٌ: ئوت-چۆپ، يېشىل ئوت، ئۆسۈملۈك.

تَرْعَى الْأَغْنَامُ الْعُشْبَ: قويلار ئوتلىماقتا.

«صَعِدَ إِلَى الْجَبَلِ لِجَمْعِ الْأَعْشَابِ الطِّبِّيَّةِ»: دورا ئۆسۈملۈكلىرىنى يىغىش ئۈچۈن تاغقا چىقتى.

عَشَبٌ م عَشَبَةٌ: پاكار ھەم سەت.

عَشِبٌ: ئوت-چۆپلۈك، ئوتلاق.

عُشْبَةٌ: ئوت-چۆپ، ئۆسۈملۈك.

مَجْمُوعَةٌ عُشْبِيَةٌ: ئۆسۈملۈك ئەۋرىشكىسى.

عُشْبَةٌ مَغْرِبِيَّةٌ: پىلپىل.

عُشْبَةُ الْقَلْبِ: زەپەر.

عُشْبِيٌّ: سامان غوللۇق.

عَشَرَ يَعْشُرُ عَشْرًا وَ عُشُورًا الْمَالَ: مالنىڭ ئوندىن بىرىنى ئايرىدى، ئۆشرە ئالدى.

عَشَرَ الْقَوْمَ: قوۋمنىڭ ئونىنچىسى بولدى.

عَشْرٌ م عَشَرَةٌ ج عَشَرَاتٌ: ئون (10).

عَشَرَةُ أَضْعَافٍ: ئون ھەسسە.

عَشْرَ مَرَّاتٍ: ئون قېتىم.

عَشَرَةُ رِجَالٍ وَ عَشْرُ نِسَاءٍ: ئون ئەر ۋە ئون ئايال.

عَشَرَاتُ الْأَشْيَاءِ: نۇرغۇن نەرسىلەر.

عَشَرَةُ أَضْعَافٍ: ئون ھەسسە.

عُشْرٌ ج أَعْشَارٌ وَ عُشُورٌ: ئوندىن بىر، ئۆشرە.

عُشْرُ الدِّينَارِ مِئَةُ فَلْسٍ: دىنارنىڭ ئوندىن بىرى يۈز پۇلۇس بولىدۇ.

عُشَرَاءُ ج عِشَارٌ وَ عُشَرَاتٌ: بوغاز ھايۋان.

عِشْرَةٌ: سۆھبەت، ئالاقىلەشمەك.

عِشْرُونَ: يىگىرمە.

الْعِشْرُونَ: يىگىرمىنچى.

عُشْرِيٌّ: ئونلۇق كەسىر، ئونلۇق سىستېما بويىچە ھېسابلاش ئۇسۇلى.

كَسْرٌ عُشْرِيٌّ: ئونلۇق كەسىر.

كَسْرٌ عُشْرِيٌّ دَائِرِيٌّ: بۆلۈنمەيدىغان كەسىر.

النِّظَامُ الْعُشْرِيُّ: ئونلۇق سىستېما.

الطَّرِيْقَةُ الْعُشْرِيَّةُ: ئونلۇق سىستېما.

عَشَّ يَعُشّ عَشًّا الشَّيْءَ: ئىزدىدى، تەلەپ قىلدى؛ توپلىدى.

عَشَّ الطَّائِرُ: قۇش ئۇۋا سالدى.

عَشَّ الْقَمِيْصَ: كۆڭلەكنى يامىدى.

عَشَّ الْمَعْرُوفَ: ياخشىلىقنى كېمەيتىۋەتتى.

عُشٌّ ج عِشَاشٌ وَ أَعْشَاشٌ: قۇش ئۇۋىسى، چاڭگىسى.

بَنَى الطَّائِرُ عُشَّهُ فِي أَعْلَى الشَّجَرَةِ: قۇش ئۇۋىسىنى دەرەخنىڭ ئەڭ يۇقىرىغا سالدى.

عُشّ الزَّوْجِيَّةِ: توي ھۇجرىسى.

عَشَّابٌ: دورا ئۆسۈملۈكلىرى سودىگىرى، دورا ئۆسۈملۈكلىرى مۇتەخەسسىسى.

عَشَّبَ يُعَشِّبُ تَعْشِيْبًا الْمَكَانُ: جاي ئوت-چۆپلۈك بولدى.

عُشَّةٌ / عِشَّةٌ ج عِشَشٌ: كەپە، ئالچۇق، ساتما.

عَشَّرَ يُعَشِّرُ تَعْشِيْرًا النَّاقَةُ: تۆگە ئون ئايلىق قورساق كۆتۈردى.

عَشَّرَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئونغا بۆلدى.

عَشَّرَ الْمَالَ: مالنىڭ ئوندىن بىرىنى ئالدى.

عَشَّشَ يُعَشِّشُ تَعْشِيْشًا الطَّائِرُ: قۇش ئۇۋا سالدى.

عَشَّقَ يُعَشِّقُ تَعْشِيْقًا النَّجَّارُ الْخَشَبَةَ: ياغاچچى ياغاچنى بىر-بىرىگە كىرگۈزدى، چاتتى.

عَشَّنَ يُعَشِّنُ تَعْشِيْنًا: پەرەز قىلدى، تۆلچىدى.

عَشَّى يُعَشِّي تَعْشِيَةً الطَّيْرَ: ئوت يېقىپ قۇشنى ئوۋلىدى.

عَشَّى الْإِبِلَ: تۆگىنى كېچىدە ئوتلاتتى.

عَشَّى الرَّجُلَ: كىشىگە كەچلىك تاماق بەردى.

مَاذَا عَشَّيْتَ ضَيْفَكَ: مېھمىنىڭغا قانداق كەچلىك تاماق بەردىڭ.

عَشِقَ يَعْشَقُ عِشْقًا وَ عَشَقًا وَ مَعْشَقًا: ياخشى كۆرۈپ قالدى، كۆيۈپ قالدى.

فُلَانٌ يَعْشَقُ الشِّعْرَ وَالْأَدَبَ: پالانى شېئىر، ئەدەبىياتنى ياخشى كۆرىدۇ.

عِشْقٌ: كۆيۈك، ئىشقى.

عَشَقَةٌ ج عَشَقٌ: پېچەكگۈل، ھەشقىپېچەك؛ مىسۋاك دەرىخى.

عَشِمَ يَعْشَمُ عَشَمًا وَ عُشُومًا الشَّيْءُ: نەرسە قۇرۇپ قالدى.

عَشِمَ يَعْشَمُ عَشْمًا وَ عَشَمَةً: تەمە قىلدى، ئاچ كۆز بولدى.

عَشَمٌ: ئاچ كۆزلۈك، تەمەخورلۇق.

خُبْزٌ عَشِمٌ: قۇرۇق نان.

عَشَنَ يَعْشِنُ عَشْنًا: پەرەز قىلدى، تەخمىن قىلدى.

عَشْوَاءُ ج عُشْيٌ: نامازشام قارىغۇسى.

عَشْوَاءُ . عَشْوَةٌ: قاراڭغۇلۇق، زۇلمەت؛ كېچىنىڭ ئەۋۋىلى.

خَبَطَ خَبْطَ الْعَشْوَاءِ: قارىغۇلارچە (ئىش) قىلدى، قارىسىغا (ئىش) قىلدى.

عَشْوَائِيٌّ: قارىغۇلارچە، ئىختىيارىچە، قاراڭغۇلۇق زۇلمەت.

«عِنْدَمَا تَسِيْرُ فِي الْغَابَةِ لَا تَتَجَوَّلْ فِيْهَا عَلَى نَحْوٍ عَشْوَائِيٍّ إِذْ مِنَ الْمُحْتَمَلِ أَنْ تَضِلَّ سَبِيْلَكَ فِيْهَا»: ئورمانلىقتا قارىغۇلارچە ماڭما، ئۇنداق قىلساڭ يولدىن ئادىشىپ قېلىشىڭ مۇمكىن.

الْعَشُورَى: ھىجرىيە 1-ئاي (مۇھەررەم)نىڭ 10-كۈنى.

عَشِيَ يَعْشَى عَشًا: نامازشام قارىغۇسى بولۇپ قالدى؛ كەچلىك تاماق يېدى.

عَشِّي: نامازشام قارىغۇسى.

عَشِيْبٌ: ئوت-چۆپلۈك، ئوتلاق.

عَشِيْرٌ ج عُشَرَاءُ: ئەر-ئايال، ئېرى ۋە ئايالى.

عَشِيْرَةٌ ج عَشَائِرُ وَ عَشِيْرَاتٌ: جەمەت، خېش ئەقرىبالار.

عَـشِيْرَةُ الـشَّخْصِ: شەخسنىڭ تۇغقانلىرى، دوستلىرى.

﴿وَأَنْذِرْ عَشِيْرَتَكَ الْأَقْرَبِيْنَ﴾ ‹قرآن›: يېقىن خىش-ئەقرىبالىرىڭنى ئاگاھلاندۇرغىن.

عَـشِيْقٌ ج عُشَّاقٌ: مەھبۇب، سۆيگۈ، مەشۇق، ئاشىق.

عَشِيٌّ: چۈشتىن كېيىندىن تارتىپ كەچكىچە بولغان ۋاقىت.

﴿فَأَوْحَى أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَ عَشِيًّا﴾ ‹قرآن›: ئۇلارغا ئەتىگەن-ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىشقا ئىشارەت قىلدى.

عَشِيَّةٌ ج عَشَايَا: كەچقۇرۇن، ئاخشام.

عَشِيَّةَ أَمْسِ: تۈنۈگۈن ئاخشام.

بَيْنَ عَشِيَّةٍ وَ ضُحَاهَا: ئاز ۋاقىت ئىچىدە.

﴿لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا﴾ ‹قرآن›: ئۇلار گويا ئۆزلىرىنى (دۇنيادا) پەقەت بىر كەچقۇرۇن ياكى بىر ئەتىگەن تۇرغاندەك (گۇمان قىلىدۇ).

عَصَا يَعْصُو عَصْوًا الرَّجُلَ: كىشىنى تاياق بىلەن ئۇردى.

عَصًا ج عُصِيٌّ / عِصِيٌّ وَ أَعْصٍ: تاياق، ھاسا؛ ياچاق سۆڭەكى؛ تىل؛ جامائە.

عَصَا الرَّاعِي: يېسىمۇق، يېسى پۇرچاق.

﴿وَقَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا وَ أَهُشُّ بِهَا عَلَى غَنَمِي﴾ ‹قرآن›: مۇسا ئېيتتى: «ئۇ مېنىڭ ھاسام، ئۇنىڭغا تايىنىمەن، ئۇنىڭ بىلەن قويلىرىمغا غازاڭ قېقىپ بېرىمەن».

عَصَا السِّتَّارَةِ: قارماق دەستىسى.

لَيِّنُ الْعَصَا: يۇمشاق، سىلىق، مۇلايىم.

شَقَّ عَصَا الطَّاعَةِ: ئاسىيلىق قىلدى، توپىلاڭ كۆتۈردى، قارشىلىق كۆرسەتتى.

عَصَا الشَّرْطِيِّ: ساقچى كالتىكى.

أَلْقَى عَصَا التِّرْحَالِ: سەپەردىن توختىدى، ئولتۇراقلىشىپ قالدى.

«إِنَّ الْعَصَا مِنَ الْعُصَيَّةِ» ‹مثل›: كىچىك ئىشتىن چوڭ ئىش تېرىلىدۇ، ئۇچقۇندىن يانغىن چىقىدۇ.

حَمَلَ بِعُصَيِّ الْمَاءِ: سۇ ئەيكەش بىلەن سۇ كۆتۈردى.

عُصَابٌ: نېرۋا فۇنكسىيىلىك كېسەل.

عِصَابَةٌ ج عِصَابَاتٌ وَ عَصَائِبُ: جامائە، گۇرۇھ، بىر توپ؛ باندىت، باسمىچى؛ ياغلىق، بىنت.

حَرْبُ الْعِصَابَاتِ: پارتىزانلىق ئۇرۇشى.

رِجَالُ الْعِصَابَاتِ: پارتىزان ئەترىتى.

أَلْقَى الْقَبْضَ عَلَى الْعِصَابَةِ: جىنايەتچىلەر گۇرۇھىنى قولغا ئالدى.

عُصَارَةٌ: سىقىپ چىقىرىلغان نەرسە، شىرنە، مۇراببا؛ سۆيۈقلۇق.

عُصَارَةٌ مَعِدِيَّةٌ: ئاشقازان سۆيۈقلۇقى.

«قَدَّمَ عُصَارَةَ فِكْرِهِ فِي هَذَا الْبَحْثِ»: تەتقىقات بارىسىدا پۈتۈن زېھنىنى ئىشلەتتى.

عُصَافَةٌ: غازاڭ؛ سامان.

عِصَامٌ ج أَعْصِمَةٌ وَ عُصُمٌ: ئاسما باغ؛ توختام.

عِصَامٌ فِي الْوِعَاءِ: قاچىنىڭ تۇتقۇچى، ساپىقى.

عِـصَامِيٌّ ج عِصَامِيُّونَ: نەسەبى بىلەن ئەمەس، ئۆزىنىڭ ۋۇجۇدىدىكى خىسلەت بىلەن ئارتۇقچىلىققا ئېرىشكۈچى.

كُنْ عِصَامِيًّا لَا عِظَامِيًّا: نەسەبىڭگە تايانماي ئۆزۈڭ شەرەپ قازانغىن.

عِـصَايَةٌ ج عِـصَايَاتٌ: تاياق، ھاسا؛ ياچاق سۆڭەكى؛ تىل؛ جامائە.

عَصَبَ يَعْصِبُ عَصْبًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تاڭدى، يۆگىدى.

عَصَبَ رَأْسَهُ بِعِصَابَةٍ: نېپىز رەخت بىلەن بېشىنى

تاگدى، باغلىدى.

عَصَبَ فِي مَذْهَبِهِ: قارىغۇلارچە ئىشەندى، مۇتەئەسسىپلىك قىلدى.

عَصَبَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا قارشى تۇردى، قارشىلىق كۆرسەتتى.

عَصَبَهُ الأَمْرُ: ئۇنىڭغا ئىش قىيىن بولدى.

«عَصَبَتْهُ خِيَانَةُ صَدِيقِهِ فَهَاجَرَ إِلَى بَلَدٍ آخَرَ»: دوستىنىڭ خىيانىتى ئۇنىڭغا ئېغىر كېلىپ، باشقا يۇرتقا كۆچۈپ كەتتى.

عَصِبَ يَعْصَبُ عَصَبًا اللَّحْمُ: گۆشنىڭ سىڭىرى جىق بولدى.

عَصِبَ يَعْصَبُ عَصْبًا وَ عَصَبًا الْقَوْمُ بِهِ: قەۋم تۇپلىشىپ ئۇنى قورشىۋالدى.

عَصْبٌ: سەللە، ھەشقىپىچەك، پېچەككۈل.

عَصَبٌ ج أَعْصَابٌ: پەي، سىڭىر، مۇسكۇل.

قَرَابَةُ عَصَبٍ: ئاتا جەمەت ئۇرۇغ-تۇغقان.

ذُو الأَعْصَابِ الْمُنَاهَرَةِ: نېرۋا ئاجىزلىق.

مُتَوَتِّرُ الأَعْصَابِ: نېرۋىسى جىددىيلەشكەن، ھاياجانلانغان.

أَثَارَ أَعْصَابَهُ: ئۇنىڭ نېرۋىسىنى قوزغىدى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

حَرْبُ أَعْصَابٍ: پسىخولوگىيە ئۇرۇشى.

طَبِيبُ الأَعْصَابِ: نېرۋا كېسەللەر دوختۇرى.

بَارِدُ الأَعْصَابِ: تەمكىن، توختاملىق.

عَصَبَاتٌ: پەي، سىڭىر.

عَصَبَةٌ: پەي، سىڭىر.

عُصْبَةٌ ج عُصَبٌ: جامائە، بىر گۇرۇھ، بىر توپ؛ باندىت، قاراقچى.

عُصْبَةُ الأُمَمِ: خەلقئارا ئىتتىپاقى.

﴿قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَ نَحْنُ عُصْبَةٌ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار: «بىز (كۈچلۈك) بىر جامائە تۇرۇقلۇق، ئۇنى بۆرىگە يېگۈزۈپ قويساق...».

عَصَبِيٌّ: نېرۋىغا ئائىت، ئەسەبىي.

عَصَبِيُّ الْمِزَاجِ: نېرۋا كېسەللى، نېرۋا خاراكتېرلىك.

الْجِهَازُ الْعَصَبِيُّ: نېرۋا سىستېمىسى.

شَخْصٌ عَصَبِيٌّ: نېرۋا ئادەم.

عَصَبِيَّةٌ: كوللېكتىۋىزملىق؛ مەزھەپچىلىك، تۇغقانچىلىق مۇناسىۋەت؛ نېرۋا خاراكتېرلىك؛ نېرۋا سەزگۈرلۈكى ئېشىپ كەتمەك.

الأَمْرَاضُ الْعَصَبِيَّةُ: نېرۋا كېسەللىكلىرى.

عَصَدَ يَعْصِدُ عَصْدًا الْعَصِيدَةَ: ئۇنىى ماي بىلەن پىشۇردى.

عَصَدَ الشَّيْءَ: نەرسىنى قاتلىدى.

عَصَدَ يَعْصِدُ عُصُودًا السَّهْمُ: ئوق نىشانغا تەگمىدى.

عَصَرَ يَعْصِرُ عَصْرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سىقىپ سۈيىنى چىقاردى.

عَصَرَ الْحُبُوبَ: ياغ تارتتى، ياغ چىقاردى.

عَصَرَ الْغَسِيلَ: كىرنى سىقتى.

﴿فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ﴾ ‹قرآن›: ئۇنىڭدا ھۆل-يېغىن كۆپ بولىدۇ، كىشىلەر مېۋىلەردىن تۈرلۈك ئىچىملىكلەرنى سىقىپ چىقىرىدۇ.

عَصْرٌ: سىقماق، سىقىپ سۈيىنى چىقارماق؛ كۈندۈزنىڭ ئاخىرقى ۋاقتى.

صَلَاةُ الْعَصْرِ: نامازدىگەر.

عَصْرٌ ج عُصُورٌ وَ أَعْصُرٌ: زامان، دەۋر، ۋاقىت، مەزگىل؛ كەچقۇرۇنقى ۋاقىت؛ قەبىلە، گۇرۇھ؛ تۇغقان؛ سوۋغا، قۇرئاندىن بىر سۈرە.

﴿وَالْعَصْرِ﴾ ‹قرآن›: زامان بىلەن قەسەمكى، ...

فِي عَصْرِ الشَّبَابِ: ياشلىق دەۋرىدە.

عَصْرُ الإِصْلَاحِ . عَصْرُ الْبَحْثِ: ئىلىم-پەن تەرەققىيات دەۋرى.

الْعَصْرُ الْقَدِيمُ: كونا زامان.

الْعَصْرُ الْحَدِيثُ: هازىرقى زامان.

الْعَصْرُ الْمُتَوَسِّطُ: ئوتتۇرا ئەسىر.

عَصْرٌ حَجَرِيٌّ: تاش قورال دەۋرى.

عَصْرُ الذَّرَّةِ: ئاتوم دەۋرى.

الْعَصْرَانِ: ئەتىگەن ۋە كەچ؛ كېچە ۋە كۈندۈز.

فِي الْعُصُورِ الْوُسْطَى: ئوتتۇرا ئەسىرلەردە.

عُصْرَةٌ: پاناھگاھ، سۇغا چىلىشىپ كەتكەن.

عَصْرَةٌ: ئۇچۇپ يۈرگەن چاڭ، قۇيۇن.

عَصْرِيٌّ: زامانىۋى، زامانىۋىلاشقان، يېڭى دەۋرنىڭ.

عَصْرِيَّةٌ: يېڭىلىق، مودېرنىزم، دەۋرگە خاس پىكىر قىلىش ئۇسۇلى.

آلَاتٌ عَصْرِيَّةٌ: زامانىۋى ئۈسكۈنىلەر.

مَفَاهِيمُ عَصْرِيَّةٌ: ھازىرقى زامان چۈشەنچىسى.

عَصَّ يَعَصُّ عَصًّا وَ عَصَصًا الشَّيْءُ: نەرسە قاتتى، چىڭدى، قاتتى.

عَصٌّ: يىلتىزى، تۈپى، ئەسلى.

كَرِيمُ عَصٍّ: ئېسىل نەسەب.

عُصَصٌ: قۇيرۇق سۆڭەك، توغۇر سۆڭەك.

عَصَّارَةٌ ج عَصَّارَاتٌ: سىقىش ماشىنىسى.

عَصَّارَةُ الزَّيْتِ: جۇۋاز، ياغ تارتىش ماشىنىسى.

عَصَّبَ يُعَصِّبُ تَعْصِيبًا الْعُضْوَ: مەلسۇم ئەزانى بىنتلىدى، بىنت بىلەن تاڭدى.

عَصَّرَ يُعَصِّرُ تَعْصِيرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارقا-ئارقىدىن سىقتى.

عَصَّرَ الزَّرْعُ: زىرائەت باش چىقاردى.

عَصَّرَتِ الْفَتَاةُ: قىز بويىغا يەتتى.

عَصَّصَ يُعَصِّصُ تَعْصِيصًا عَلَى غَرِيمِهِ: قەرزنى سۈيلىدى.

عَصْعَصَ يُعَصْعِصُ عَصْعَصَةً الشَّيْءُ: نەرسە قاتتى، چىڭدى.

عُصْعُصٌ ج عَصَاعِصُ: قۇيرۇق سۆڭەك، توغۇر سۆڭىكى.

عُصْعُوصٌ ج عَصَاعِيصُ: قۇيرۇق سۆڭەك، توغۇر سۆڭەك.

عَصَفَ يَعْصِفُ عَصْفًا وَ عُصُوفًا الرِّيحُ: بوران چىقتى.

عَصَفَ بِهِ الدَّهْرُ: زامان ئۇنى ھالاك قىلدى.

عَصْفٌ: زىرائەت يوپۇرمىقى؛ سامان.

﴿وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ﴾ «قرآن»: سامىنى بار دانلىق زىرائەتلەر، خۇشبۇي ئۆسۈملۈكلەر بار.

عَصْفَةٌ ج عَصَفَاتٌ: غازاڭ؛ ھاراقنىڭ يۈرىقى، بوران.

عَصْفَرَ يُعَصْفِرُ عَصْفَرَةً الثَّوْبَ: رەختنى قىزىلغا بويىدى.

عُصْفُرٌ: قىزىل بوياق.

حَبُّ الْعُصْفُرِ: زاراڭزا.

زَيْتُ الْعُصْفُرِ: زاراڭزا يېغى.

عُصْفُورٌ ج عَصَافِيرُ م عُصْفُورَةٌ: قۇشقاچ.

عُصْفُورُ التِّبْنِ: بوز تورغاي.

عُصْفُورُ الْجَنَّةِ: قارلىغاچ.

«عُصْفُورٌ فِي الْيَدِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفٍ عَلَى الشَّجَرَةِ»: ئەتىكى قۇيرۇقتىن بۈگۈنكى ئۆپكە ئەلا.

ضَرَبَ عُصْفُورَيْنِ بِحَجَرٍ وَاحِدٍ: بىر چالمىدا ئىككى پاختەك سوقتى.

طَارَتْ عَصَافِيرُ رَأْسِهِ: غادىيىۋالدى، تەكەببۇرلۇق قىلدى.

صَاحَتْ عَصَافِيرُ بَطْنِهِ: قورسىقى ئېچىپ كەتتى.

عُصْفُورِيَّةٌ: بەگزادە، بايۋەچچە.

عَصَلَ يَعْصُلُ عَصْلًا الصَّبِيَّ: بالا سىيىۋەتتى.

عَصَلَ الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى.

عَصِلَ يَعْصَلُ عَصَلًا الشَّيْءُ: نەرسە قىڭغىر بولدى.

عَصِلٌ: قىڭغىر، توقاي.

عَصْلَبٌ: كۈچلۈك ئادەم.

عَصْلَجَ يُعَصْلِجُ عَصْلَجَةً الشَّيْءَ: قىيىنلىشىپ كەتتى، ئوڭشاش تەس بولدى.

عَصَمَ يَعْصِمُ عَصْمًا الرَّجُلُ: ئىشلەپ تاپتى، ئىبرىشتى، پايدا ئالدى، قولغا كەلتۈردى.

عَصَمَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئىلتىجا قىلدى، يالۋۇردى.

عَصَمَ الشَّيْءَ: توستى.

عَصَمَ يَعْصِمُ عِصْمَةً اللّٰهُ مِنَ الشَّرِّ: ئاللاھتائالا يامانلىقتىن ساقلىدى.

﴿قَالَ سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ﴾ ‹قرآن›: ئۇ: «مېنى سۇدىن ساقلاپ قالىدىغان بىر تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالىمەن»، دېدى.

عَصْمٌ: قوغدىماق، ساقلىماق؛ توسماق.

عُصْمٌ. عُصُمٌ: قالدۇقى، ئىشىپ قالغىنى، دېغى.

عِصْمَةٌ ج عِصَمٌ: قوغدىماق، ساقلىماق، ئالدىنى ئالماق؛ گۇناھسىز، پاك.

إِمْرَأَةٌ فِي عِصْمَةِ رَجُلٍ: كىشىنىڭ ھامىيلىقىدىكى ئايال، كىشىنىڭ ئايالى.

﴿وَلَاتُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ﴾ ‹قرآن›: كاپىر ئاياللارنى ئەمرىڭلاردا ساقلىماڭلار.

صَاحِبَةُ الْعِصْمَةِ: ھۆرمەتلىك خانىم.

عُصْمَةٌ ج أَعْصَامٌ: بويۇن چەمبىرى، بويۇنغا ئاسىدىغان مارجان، بۇلاپكا.

عُصْمَةُ الْكَلْبِ: ئىتنىڭ بوينىدىكى چەمبىرەك.

عَصَى يَعْصِي عَصْيًا وَ مَعْصِيَةً: ئاسىيلىق قىلدى، خىلاپلىق قىلدى، گۇناھ قىلدى، جىنايەت ئۆتكۈزدى.

﴿إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ ‹قرآن›: ئەگەر مەن رەببىمگە ئاسىيلىق قىلسام، بۈيۈك كۈننىڭ ئازابىدىن ئەلۋەتتە قورقىمەن.

«مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللّٰهَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللّٰهَ» ‹حديث›: كىمكى ماڭا ئىتائەت قىلسا، ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ، كىمكى ماڭا ئاسىيلىق قىلسا، ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلغان بولىدۇ.

«مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ وَ مَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى» ‹حديث›: ماڭا ئىتائەت قىلغان كىشى جەننەتكە كىرىدۇ ۋە ماڭا ئاسىي بولغان كىشى باش تارتقان بولىدۇ.

عِصْيَانٌ: ئاسىيلىق قىلماق، قارشىلىق كۆرسەتمەك، خىلاپلىق قىلماق، ئىسيان كۆتۈرمەك؛ ئىسيان، توپىلاڭ.

﴿وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ سىلەرگە پىسىقلىق، كۇفرىنى ۋە گۇناھنى يامان كۆرسەتتى.

عِصْيَانُ الْجُنُودِ: ھەربىيلەرنىڭ ئىسيان كۆتۈرۈشى.

عِصْيَانٌ مُسَلَّحٌ: قوراللىق توپىلاڭ.

عَصِيبٌ: قاتتىق.

يَوْمٌ عَصِيبٌ: ئېغىر كۈن؛ قاتتىق ئىسسىق كۈن.

وَقْتٌ عَصِيبٌ: جاپالىق چاغ، قىيىنچىلىق ۋاقىت، خەتەرلىك ۋاقىت، جىددىي ۋاقىت، جىددىي پەيت.

﴿وَقَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ﴾ ‹قرآن›: ۋە بۇ بىر دىشۋار كۈندۇر، دېدى.

عَصِيدٌ: ئەگرى كەتكەن.

عَصِيدَةٌ ج عَصَائِدُ: ئۇماچ.

عَصِيرٌ. عَصِيرَةٌ: سىقىپ چىقىرىلغان ئەرسە، شەربەت، سۈيۈقلۇق، شىرنە.

عَصِيرُ الْبُرْتُقَالِ: ئاپېلسىن شىرنىسى.

عَصِيفَةٌ: ئۇۋاق سامان.

عَصِيٌّ ج عَصِيُّونَ وَ أَعْصِيَاءُ: ئاسىيلىق قىلغۇچى، خىلاپلىق قىلغۇچى.

عَصِيَ الدَّمْعُ: يىغلىمايدۇ، ياش تۆكمەيدۇ.

﴿وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا﴾ ‹قرآن›: ئۇنى

ئاتـا ـ ئانـسىغا كۆيۈمچـان (قىلـىدۇق)، ئـۇ مـسـۇتەكەببىر (يەنــى، ئاتــا ـ ئــانىنى قاقـشاتقۇچى)، (پەرۋەردىگارىغـا) ئاسـىيلىق قىلغۇچى بولمىدى.

غُصَيَّةٌ ج غُصَيَّاتٌ: تاياقچە، تاياقچە باكتېرىيە.

عَضَا يَعْضُو عَضْوًا الشَّيْءَ: نەرسـىنى ئـايرىۋەتتى، بۆلۈۋەتتى.

عِضَاءٌ: دولانا دەرىخى.

عِضَادَةٌ ج عَضَائِدُ: يول ياقىسى.

عِضَادَةُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ ھەمراھى، ياردەمچىسى.

عِضَادَتَا الْبَابِ: ئىشىكنىڭ يان ياغىچى.

عُضَارِسٌ ج عَضَارِسُ: قـاتتىق سـوغۇق، تـولا، مۆلدۈر، قار، سوغۇق سۇ، قولان.

عِضَاضٌ: ئازابلىماق، چىشلىمەك.

عُضَالٌ: قاتتىق، تەرسا.

دَاءٌ عُضَالٌ: ساقايماس كېسەل.

«أُصِيبَ بِمَرَضٍ عُضَالٍ وَ سَاءَتْ صِحَّتُهُ مِنَ السّوءِ إِلَى أَسْوَءِ»: ئـۇ يامـان كېـسەلگە دۇچـار بولـۇپ، سالامەتلىكى بارغانسېرى يامانلاشماقتا.

عِضَاهَةٌ ج عِضَاةٌ: دولانـا دەرىخـى، تىكەنلىـك دەرەخ.

عَضَبَ يَعْضِبُ عَضْبًا: كەستى، توستى.

عَضَبَ فُلَانًا بِلِسَانِهِ: پالانىنى تىللىدى.

عَضُبَ يَعْضُبُ عُضُوبًا وَ عُضُوبَةً السَّيْفُ: قىلىـچ ئۆتكۈر بولدى.

عَضُبَ اللِّسَانُ: ئېغىزى ئىتتىك بولدى.

عَضْبٌ: ئۆتكـۈر، ئىتتىـك؛ بېخىـل، پىخـسىق؛ رەھىمسىز، شەپقەتسىز.

عِضَةٌ: دولانا دەرىخى، تىكەنلىك دەرەخ.

الْعِضَةُ ج عِضُونَ: يالغان؛ بۆلگۈنچىلىك، پارچە.

﴿كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرآنَ عِضِينَ﴾ ‹قرآن›: پـارچىلىۋەتكۈچىلەرگە نازىـل قىلغانـدەك (سـاختا ئۇلـۇغ قۇرئـاننى) نازىـل قىلـدۇق، ئـۇلار (يەنـى، يەھـۇدىي ناسـارالار) قۇرئاننى پارچە ـ پارچە قىلىۋەتتى.

عَـضَدَ يَعْـضُدُ عُـضْدًا غَيْرَهُ: يــاردەم بەردى، مەدەت بەردى.

عَضَدَ يَعْضِدُ عَضْدًا الشَّجَرَةَ: دەرەخنى كەستى.

عَضْدٌ: ياردەم قىلماق؛ ياردەم، يـاردەم بەرگـۈچى، قوللىغۇچى.

عَـضُدٌ ـ عُـضُدٌ ـ عَـضِدٌ ج أَعْـضَادٌ وأَعْـضُدٌ: بىـلەك، ئەتراپ؛ ياردەمچى.

عَظْمُ الْعَضُدِ: بىلەك سۆڭىكى.

شَدَّ عَضُدَهُ: ئـۇنى كـۈچەيتتى، ئۇنىڭغـا يـاردەم بەردى.

﴿سَنَـشُدُّ عَـضُدَكَ بِأَخِيـكَ﴾ ‹قرآن›: قېرىنىدىـشىڭ ئارقىلىق سېنى كۈچەيتىمىز.

فَتَّ فِي عَضُدِهِ: ئۇنى ئاجىزلىتىۋەتتى.

عُضُدٌ: ياردەمچى.

عُـضْرُطٌ ج عَـضَارِطُ: قورسـىقىغا ئىـشلەيدىغان ئىشچى.

عَضَّ يَعَضّ عَضًّا وَ عَضِيضًا.هُ: چىشلىۋالدى.

عَضَّ فُلَانًا بِلِسَانِهِ: پالاننى چىشلەپ تارتتى.

عَضَّ عَلَى يَدِهِ: پۇشايمان قىلدى.

﴿وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ﴾ ‹قرآن›: شـۇ كـۈنى زالىم ئىككى قولىنى چىشلەپ...

عَضَّ الشَّيْءَ: نەرسىگە چىڭ ئېسىلىۋالدى.

عَضَّهُ الزَّمَانُ: زامان ئۇنىڭغا قاتتىق بولـدى، جاپا چەكتى، بەختسىزلىككە ئۇچراتتى.

عَـضَّ بِهِ النَّدَمُ: پۇشـايمان قىلـدى، ئۆكۈنـدى، نادامەت چەكتى.

عَضٌّ: ئازابلىماق، چىشلىمەك.

عِضٌّ ج أَعْضَاضٌ: دولانا دەرىخى.

عَضَّابٌ: ئېغىزى يامان ئادەم.

عَضَّاضٌ: چىقمچى، چىشلەپ تارتقۇچى؛ يىرتقۇچ.

عَضَّةٌ ج عَضَّاتٌ: بىر قېتىم چىشلىمەك.

عِضَّةٌ: دولانا دەرىخى، تىكەنلىك دەرەخ.

عَضَّضَ يُعَضِّضُ تَعْضِيْضًا: قاتتىق چىشلىدى، توختىماي چىشلىدى.

عَضَّضَ عَلَى اللِّجَامِ: جۆجەينى شاراقشىتىپ چاينىدى.

عَضَّى يُعَضِّي تَعْضِيَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى پارچىلىۋەتتى، بۆلۈۋەتتى.

عَضَلَ يَعْضُلُ عَضْلًا الرَّجُلُ: مۇسكۇللىرى چىڭ بولدى.

عَضَلَ بِهِ الْأَمْرُ: ئىش ئۇنىڭغا قاتتىق بولدى، قىيىن بولدى.

﴿وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ﴾ ‹قرآن›: سىلەر ئۇلارغا بەرگەن مەھرىدىن بىر قىسمىنى يۇلۇۋېلىش ئۈچۈن ئۇلارغا بېسىم ئىشلەتمەڭلار.

عَضْلٌ / عَضِلٌ: بۇلجۇڭ گۆشلىرى تەرەققىي قىلغان؛ ساغلام، قاۋۇل.

عَضَلَةٌ ج عَضَلَاتٌ وَ عَضَلٌ: مۇسكۇل، بۇلجۇڭ گۆش.

عَضَلَةٌ بَاسِطَةٌ: سوزۇلغۇچى مۇسكۇل.

عَضَلَةٌ رَاخِيَةٌ: تۇراقسىز مۇسكۇل.

عَضَلَةٌ قَابِضَةٌ: پۈكۈلگۈچى مۇسكۇل.

مَفْتُولُ الْعَضَلِ: مۇسكۇللىرى چىڭ، كۈچلۈك، ساغلام.

«كَانَ قَوِيَّ الْجِسْمِ مَفْتُولَ الْعَضَلَاتِ»: مۇسكۇللىرى چىڭ كۈچلۈك ئىدى.

عَضَلِيٌّ: مۇسكۇلنىڭ، مۇسكۇل قۇرۇلمىسىنىڭ.

عَضَهَ يَعْضَهُ عَضْهًا الْبَعِيرُ: تۆگە تىكەنلىك دەرەخنى يېدى.

عَضَهَ يَعْضَهُ عَضْهًا وَ عَضَهًا وَ عِضْهَةً وَ عَضِيْهَةً الرَّجُلُ: يالغان ئېيتتى، سۇخەنچىلىك قىلدى.

عُضْوٌ ج أَعْضَاءٌ: ئەزا، ئىنساننىڭ بىرەر ئەزاسى.

الْعُضْوُ الْمُرَشَّحُ: كاندىدات ئەزا.

عِلْمُ وَظَائِفِ الْأَعْضَاءِ: فىزىئولوگىيە.

عُضْوٌ أَصْلِيٌّ: ئاساسلىق ئەزا.

عُضْوُ مَجْلِسِ النُّوَّابِ: پارلامېنت تۆۋەن پالاتا ئەزاسى.

عُضْوُ الْحِزْبِ: پارتىيە ئەزاسى.

عُضْوٌ عَامِلٌ: فۇنكسىيىلىك ئورگان، ھوقۇقتىن بەھرىمەن بولىدىغان، مەجبۇرىيەتنى ئۈز ئۈستىگە ئالىدىغان ئەزا.

أَعْضَاءُ التَّنَاسُلِ: جىنسىي ئەزا.

عُضْوٌ فَخْرِيٌّ: پەخرىي ئەزا.

عَضُوضٌ ج عُضُضٌ: چىقمچى، چىشلەپ تارتقۇچى؛ يىرتقۇچ.

الْمَلِكُ الْعَضُوضُ: زالىم پادىشاھ.

الْبِئْرُ الْعَضُوضُ: سۇيى جىق قۇدۇق.

عُضْوِيٌّ: ئەزالىق، ئورگانىك.

مَرَضٌ عُضْوِيٌّ: ئورگانىك كېسەل.

عُضْوِيَّةٌ: ئەزالىق سالاھىيىتى، ئەزالىق ئورنى.

أَسْمِدَةٌ عُضْوِيَّةٌ: مىنېرال ئوغۇت.

وَحْدَةٌ عُضْوِيَّةٌ: ئورگانىك بىرلىك.

شُرُوطُ الْعُضْوِيَّةِ فِي النَّادِي: جەمئىيەت ئەزالىرىنىڭ شەرتلىرى، كۇلۇب ئەزالىرىنىڭ شەرتلىرى.

عَطَا يَعْطُو عَطْوًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئالدى، تاپشۇرۇۋالدى.

عَطَا إِلَيْهِ يَدَهُ: ئۇنىڭغا قولىنى كۆتۈردى.

عَطَا. عَطَاءٌ ج أَعْطِيَةٌ وَ عَطَاءَاتٌ: سوۋغا، ھەدىيە، ئىنئام.

﴿وَمَاكَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا﴾ ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاتا قىلغىنى (ھېچ ئادەمدىن) مەنئى قىلىنمايدۇ.

عِطَارَةٌ: خۇش پۇراق ماتېرىياللار؛ دورا ماتېرىياللىرى، ئەتتارلىق.

مَحالُ الْعِطَارَةِ: خۇش پۇراق ماتېرىياللار ماگىزىنى.

عُطَارِدُ: مېركۇرىي يۇلتۇزى.

عُطَاسٌ الواحد عَطْسَةٌ ج عَطسَاتٌ: چۈشكۈرۈك.

عُطَاشٌ: ئۇسسۇزلۇق كېسىلى.

عَطَاطٌ: قەھرىمان، نوچى، باتۇر، يولۋاس.

عِطَافٌ ج عُطُفٌ وَ أَعْطِفَةٌ: پەلتو، تون، ردا، يەكتەك.

عُطَالَةٌ: ئىشسىزلىق، بىكارچىلىق.

عَطِبَ يَعْطَبُ عَطَبًا الرَّجُلُ: يوقالدى، ھالاك بولدى، ۋەيران بولدى، بۇزۇلدى.

عَطِبَ عَلَى فُلَانٍ: قاتتىق غەزەپلەندى.

عَطِبَ الْفَرَسُ: ئات (بەيگىدە) يىگىلىپ قالدى.

عَطِبَتِ الْفَاكِهَةُ بِسَبَبِ الْحَرِّ: مېۋە ئىسسىقتا بۇزۇلۇپ قالدى.

عَطَبَ يَعْطُبُ عَطْبًا وَ عُطُوبًا الشَّيْءُ: نەرسە يۇمشىدى.

عَطَبٌ: بۇزۇلماق، ھالاك بولماق.

سَرِيعُ الْعَطَبِ: ئاسان بۇزۇلۇپ قالىدىغان.

الْعُطُبُ: پاختا.

عُطْبُلٌ ج عَطَابِلُ: بويىنى ئۇزۇن كېلىشكەن؛ ئۇزۇن ئادەم، چىرايلىق ئايال.

عَطِرَ يَعْطَرُ عَطَرًا: خۇش پۇراقلىق بولدى، ئەتىر چاچتى.

عِطْرٌ ج عُطُورٌ وَ عُطُورَاتٌ: ئەتىر، خۇش پۇراق.

عَطِرٌ م عطِرَةٌ: خۇش پۇراقلىق، خۇشبۇي.

عَطْرَدَ يُعَطْرِدُ عَطْرَدَةً فُلَانًا: پالانىنى قورالاندۇردى، قورال - جابدۇق بەردى.

عُطْرُودٌ: قورال-سايمان، جابدۇق.

عِطْرِيٌّ م عِطْرِيَّةٌ: خۇش پۇراقلىق،

عِطْرِيَّاتٌ: خۇش پۇراق ماتېرىياللار.

عَطَسَ يَعْطِسُ عَطْسًا وَ عُطَاسًا: چۈشكۈردى.

شَمَمْتُ رَائِحَةً غَرِيبَةً فَعَطَسْتُ: غەلىتە پۇراقنى پۇراپ چۈشكۈرۈپ كەتتىم.

عَطَسَ الصُّبْحُ: تاڭ يورۇدى.

عَطْسٌ: چۈشكۈرمەك؛ چۈشكۈرۈك.

عَطِشَ يَعْطَشُ عَطَشًا الرَّجُلُ: كىشى ئۇسسىدى، چاڭقىدى.

عَطِشَ إِلَى غَيْرِهِ: ئىشتىياق باغلىدى، سېغىندى، تەشنا بولدى.

عَطَشٌ: تەشنالىق، ئۇسسۇزلۇق؛ ئۈمىد.

عَطِشٌ: ئۇسسىز، ئۈمىدۋار، سېغىنغۇچى.

عَطْشَانُ ج عِطَاشٌ م عَطْشَانَةٌ وَ عَطْشَى ج عِطَاشٌ: ئۇسسىز، سېغىنغۇچى، ئۈمىدۋار.

إِذَا كُنْتَ عَطْشَانَ فَاشْرَبْ: چاڭقىغاندا ئۇسسۇلۇق ئىچ. ئۇسسىغان بولساڭ ئۇسسۇلۇق ئىچ.

عَطَّ يَعُطُّ عَطًّا الثَّوْبَ: كىيىمنى تىتما-تىتما قىلىۋەتتى.

عَطَّ الرَّجُلَ إِلَى الْأَرْضِ: كىشىنى يەرگە باستى.

عَطَّارٌ ج عَطَّارُونَ: ئەتىر ساتقۇچى، دورا ماتېرىياللىرى ساتقۇچى، ئۇپا-ئەڭلىك ساتقۇچى.

«مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ مَثَلُ الْعَطَّارِ اَنْ لَمْ يُعْطِكَ مِنْ عَطْرِهِ أَصَابَكَ مِنْ رِيحِهِ» «حديث»: ياخشى ئادەم بىلەن ئۈلپەت بولۇش خۇشبۇي نەرسە ساتقۇچى بىلەن ئۈلپەتداش بولغانغا ئوخشايدۇ؛ دېمەك، ئۇ ساڭا خۇشبۇي نەرسىدىن بېرەلمىسىمۇ ئۇنىڭ خۇش ھىدىدىن بەھرىمەن بولىسەن.

عَطَّبَ يُعَطِّبُ تَعْطِيبًا الشَّرَابَ: شارابقا خۇش پۇراق نەرسىلەرنى قوشتى.

عَطَّبَ الْكَرْمُ: تەك بىخ چىقاردى.

عَطَّبَ الْفَاكِهَةُ: مېۋە بۇزۇلۇپ قالدى.

عَطَّرَ يُعَطِّرُ تَعْطِيرًا الشَّيْءَ: خۇش پۇراق قىلدى، ئەتىر چاچتى.

عَطَّرَتِ الزُّهُورُ الْوَادِي: گۈل-چېچەكلەرنىڭ خۇش پۇرىقى ۋادىنى قاپلىدى.

عَطَّسَ يُعَطِّسُ تَعْطِيْسًا: چۈشكۈرتتى.

لِهَذِهِ الْمَادَّةِ رَائِحَةٌ تُعَطِّسُ: بۇ ماددىنىڭ پۇرىقى چۈشكۈرتىۋاتىدۇ.

عَطَّشَ يُعَطِّشُ تَعْطِيْشًا: - هُ: ئۇنى ئۇسسىتىۋەتتى، تەشنا قىلدى، ئىنتىزار قىلدى.

هَذَا الطَّعَامُ يُعَطِّشُ: بۇ تاماق ئۇسسىتىدۇ.

عَطَّفَ يُعَطِّفُ تَعْطِيْفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئەگدى، قىڭغايتتى.

عَطَّفَ الْوِسَادَةَ: تەكيىنى قاتلىدى.

عَطَّلَ يُعَطِّلُ تَعْطِيْلًا الشَّيْءَ: نەرسىنى زايە قىلدى، تاشلىۋەتتى.

عَطَّلَ الْمَرْأَةَ: ئايالنىڭ زىبۇزىننەتلىرىنى سالدۇرۇۋەتتى.

عَطَّلَهُ: ئۇنى ئىشتىن قالدۇردى.

عَطَّلَ الْإِبِلَ: تۆگىنى قويۇۋەتتى، بوش قويۇۋەتتى.

﴿وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ﴾ ‹قرآن›: بوغاز تۆگىلەر تاشلىۋېتىلگەن چاغدا.

«عَطَّلَنِي الْمَطَرُ عَنْ انْهَاءِ الْعَمَلِ فِي الْحَقْلِ»: يامغۇر يېغىپ ئېتىزلىقتا ئىشنى تۈگىتەلمىدىم.

عُطِّلَ الْقَوَانِيْنُ: قانۇنلار بىكار قىلىندى.

عَطْعَطَ يُعَطْعِطُ عَطْعَطَةً الْقَوْمُ: قوۋم چۇقان كۆتۈرۈشتى.

عَطَفَ يَعْطِفُ عَطْفًا وَ عُطُوفًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا مېھرىبانلىق قىلدى، كۆيۈندى.

عَطَفَ إِلَى نَاحِيَةٍ: بىر تەرەپكە ئېغىپ كەتتى، يان باستى، مايىل بولدى.

عَطَفَ الشَّيْءَ: قىڭغايتتى، ئەگدى.

عَطَفَ عَلَى الْفَقِيْرِ: كەمبەغەلگە ئىچ ئاغرىتتى.

عَطَفَ الْغُصْنَ: شاخنى ئەگدى.

عَطَفَ إِلَى بَيْتِهِ: ئۆيىنى سېغىندى.

عَطْفٌ: مايىل قىلماق؛ قىيسايتماق، ئەگمەك، مەرھەمەت، مېھىر-شەپقەت.

«فَنِلْنَا الْيَوْمَ مِنْكَ أَجَلَّ عَطْفٍ وَنَشْكُرُ حُسْنَ صُنْعِكَ مَا حَيِيْنَا»: بىز بۈگۈن ئۆزلىرىنىڭ ئالەمچە مېھرىبانلىقلىرىغا ئېرىشتۇق، جان تەندىلا بولسا ئۆزلىرىگە تەشەككۈر ئېيتىپ تۇرىمىز.

عَطْفٌ عَمِيْقٌ: چوڭقۇر ھېسداشلىق.

عِطْفٌ ج أَعْطَافٌ: يان، يان تەرەپ.

ثَنَى عِطْفَهُ: يۈز ئۆرۈدى.

عِطْفَا الرَّجُلِ: كىشىنىڭ ئىككى يېنى.

﴿ثَانِيَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللهِ﴾ ‹قرآن›: ئۇ (كىشىلەرنى) ئاللاھنىڭ يولىدىن ئازدۇرۇش ئۈچۈن مەغرۇرانە يۈرىدۇ.

عَطْفَةٌ ج عَطَفَاتٌ: ئەگرى-توقاي، ئەگرى-بۈگرى، بۇرۇلۇش.

عَطَلَ يَعْطُلُ عَطَالَةً الْأَجِيْرُ عَنِ الْعَمَلِ: ئىجارىكەش ئىشتىن بوشىدى، ئىشتىن مەھرۇم قالدى.

«عَطَلَ عَنِ الْعَمَلِ فِتْرَةً طَوِيْلَةً بِسَبَبِ مَرَضِهِ»: كېسەل سەۋەبى بىلەن ئۇزاق مەزگىل ئىشتىن قالدى.

عَطَلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال زىبۇزىننەت تاقىمىدى.

عَطِلَ يَعْطَلُ عَطَلًا الرَّجُلُ مِنَ الْمَالِ: كىشىنىڭ مېلى قالمىدى، قۇرۇقدىلىپ قالدى.

عَطَلٌ: توختاپ قالماق، بۇزۇلماق.

أُصِيْبَ الْمُحَرِّكُ بِعَطَلٍ فُجَائِيٍّ: موتور تويۇقسىز ئىشلىمەي قويدى.

عَطَلٌ ج أَعْطَالٌ: بويۇن، قەددى-قامەت.

مَا أَحْسَنَ عَطَلَهُ: ئۇنىڭ قامىتى نېمىدېگەن كېلىشكەن.

عُطْلٌ ج أَعْطَالٌ: ئىشتىن قالماق، ئىشتىن بوشىماق؛ مال-دۇنيادىن قۇرۇق قالماق؛

خالىي، بوش، بىكار تەلەپ، ناچار، بۇزۇق، بۇزۇلغان.

عُطْلٌ مِنْ كَذَا: بۇنىڭدىن خالىي.

تَوَقَّفَ آلَةٌ بِسَبَبِ عُطْلٍ أَصَابَهَا: ماشىنا بۇزۇلۇپ توختاپ قالدى.

«إِذَا وَجَدْتَ عُطْلًا مَّا فِي آلَةٍ فَقُمْ بِإِصْلَاحِهِ فِي حِينِهِ»: ماشىنىدا چاتاق چىققانلىقىنى بايقىساڭ، ئۇنى ئۆز ۋاقتىدا ئوڭشىغىن.

عُطْلَةٌ ج عُطَلٌ: ئىشسىزلىق، بىكارچىلىق، تەتىل، بوش ۋاقىت.

عُطْلَةٌ مَدْرَسِيَّةٌ: تەتىل.

عُطْلَةُ الشِّتَاءِ: قىشلىق تەتىل.

عُطْلَةُ الصَّيْفِ: يازلىق تەتىل.

عُطْلَةُ الْعِيدِ: بايراملىق دەم ئېلىش.

عُطْلَةُ الْبَرْلَمَانِ: پارلامېنتنى قىسقارتماق.

قَضَى عُطْلَتَهُ فِي أُوْرُوبَّا: ئۇ دەم ئېلىشنى ياۋروپادا ئۆتكۈزدى.

عُطْلَةٌ رَسْمِيَّةٌ: بارلىق ئورگانلاردا ئىش توختايدىغان رەسمىي دەم ئېلىش.

لَمْ تَنْتَهِ الْعُطْلَةُ بَعْدُ: تەتىل تېخى تۈگىمىدى.

عَطَنَ يَعْطِنُ عَطْنًا الْجِلْدَ: تېرىنىڭ يۇڭنى چۈشۈرۈش ئۈچۈن تۇز قاتارلىق نەرسىلەرگە چىلىدى.

عَطَنَ يَعْطِنُ عَطْنًا وَ عُطُونًا الْبَعِيرُ: تۆگە سۇغا تويۇپ ياتتى.

عَطْنٌ: ئاشلىماق، دۇملىمەك.

عَطَنٌ ج أَعْطَانٌ: تۆگە، قوي قاتارلىقلارنىڭ سۇ بويىدىكى قوتىنى.

ضِيْقُ الْعَطَنِ: بېخىل، پىخسىق؛ بېخىللىق، پىخسىقلىق.

رَحْبُ الْعَطَنِ: باي ۋە مەرد.

«تَحِنُّ الْجِمَالُ إِلَى أَعْطَانِهَا وَالرِّجَالُ إِلَى أَوْطَانِهَا»: تۆگىلەر سۇ بويىدىكى قوتىنىنى، كىشىلەر يۇرتىنى سېغىنىدۇ.

عَطِنٌ م عَطِنَةٌ: ئاشلانغان، ئەيلەنگەن (تېرە).

عَطُوسٌ: ناسۋال.

عَطُوفٌ: شەپقەتلىك، مېھرىبان.

كُنْ عَطُوفًا لِلْفُقَرَاءِ: كەمبەغەللەرگە مېھرىبان بولغىن.

عَطُوفَةٌ: مەرھەمەت، شەپقەت، ياخشى نىيەت.

صَاحِبُ الْعَطُوفَةِ: ئالىيلىرى، جانابلىرى.

عَطِيْطٌ: تىتما-تىتما بولۇپ كەتكەن (رەخت).

عَطِيَّةٌ ج عَطَايَا وَ عَطِيَّاتٌ: سوۋغا، ھەدىيە، ئىنئام.

صُنْدُوقُ الْعَطَايَا: ئىئانە ساندۇقى.

عَظَا يَعْظُو عَظْوًا ـــ هُ: ئۇنى زەھەرلەپ ئۆلتۈردى. ئۇنى خاپا قىلدى، رەنجىتتى.

عِظَاءَةٌ: پاتمىچۇق.

عِظَارٌ . عِظَارَةٌ: ئۇسسۇزلۇقتا قانماق.

عَظَارِيٌّ: ئەركەك چېكەتكە.

غُظَامٌ م غُظَامَةٌ: تۇلۇغ، بۈيۈك، كاتتا.

عِظَامَةٌ: پەرتۇق.

عِظَامِيٌّ ج عِظَامِيُّونَ: ئەجدادلىرى بىلەن ماختانغۇچى.

عِظَايَةٌ: پاتمىچۇق.

عَظَبَ يَعْظِبُ عَظْبًا وَ عُظُوبًا جِلْدُهُ: تېرىسى قۇرغاقلىشىپ كەتتى.

عَظَبَ عَلَى الْعَمَلِ: ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

عَظَبَتْ يَدُهُ: ئەمگەكتىن قولى يىرىكلىشىپ كەتتى.

عَظِبَ يَعْظَبُ عَظَبًا: سەمرىدى.

عَظَرَ يَعْظِرُ عَظْرًا وَ عَظِرَ يَعْظَرُ عَظَرًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

عَظَرَ الشَّيْءَ: يامان كۆردى، نەپرەتلەندى.

عَظَّ يَعُظُّ عَظًّا .هُ بِالْأَرْضِ: يەرگە يىقىتىۋەتتى.

غُظَّامٌ م غُظَّامَةٌ: تۇلۇغ، بۈيۈك، كاتتا، چوڭ.

عُظَّامَةٌ: پەرتۇق.

عَظَّبَ يُعَظِّبُ تَعْظِيْبًا بُغْيَتَهُ: كېچىكتۈردى، ئارقىغا سۈردى.

عَظَّةٌ: ئۇرۇش مەزگىلىنىڭ قاتتىقچىلىقى.

عَظَّلَ يُعَظِّلُ تَعْظِيْلًا الْقَوْمُ: قوۋم توپلاندى.

عَظَّمَ يُعَظِّمُ تَعْظِيْمًا غَيْرَهُ: ھۆرمەتلىدى، ئۇلۇغلىدى؛ چوڭايتتى.

﴿وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ ‹قرآن›: كىمكى دىنىي ئىشلارنى ئۇلۇغلايدىكەن، بۇ دىللارنىڭ تەقۋادارلىقىدىندۇر.

«هَذِهِ مَسْئَلَةٌ صَغِيْرَةٌ فَلَا تُعَظِّمْهَا»: بۇ كىچىك مەسىلە ئۇنى كۆپتۈرۈۋەتمىگىن.

عِظْلِمٌ: قامچا ئوت.

عَظْلَمَةٌ: قاپقاراڭغۇ، زۇلمەت قاراڭغۇ.

عَظَمَ يَعْظُمُ عَظْمًا الْكَلْبَ: ئىتقا سۆڭەك بەردى.

عَظَمَ يَعْظُمُ عَظْمًا وَ عَظْمَةً الرَّجُلَ: كىشىنىڭ سۆڭىكىگە ئۇرۇۋەتتى.

عَظُمَ يَعْظُمُ عَظْمًا وَ عِظَامَةً: ئۇلۇغ بولدى، چوڭ بولدى.

عَظُمَ الْأَمْرُ: ئىش قاتتىق بولدى، قىيىن بولدى.

«اِعْتَرَفَ بِخَطِيْئَتِهِ فَعَظُمَ فِي عَيْنِي»: ئۆزىنىڭ خاتالىقىنى تونۇۋىدى، كۆزۈمگە چوڭ كۆرۈنۈپ كەتتى.

عَظْمٌ ج أَعْظُمٌ وَ عِظَامٌ وَ عِظَامَةٌ الواحدة عَظْمَةٌ ج عَظْمَاتٌ: سۆڭەك.

لَيِّنُ الْعَظْمِ: راخىت (سۆڭەك قاتماسلىق كېسىلى).

عَظْمٌ فَخِذِيٌّ: يوتا سۆڭىكى.

﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي﴾ ‹قرآن›: ئۇ ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! مەن ھەقىقەتەن كۈچ-قۇۋۋىتىمدىن كەتتىم».

عَظْمُ السَّاقِ: پاچاق سۆڭىكى.

«يَشْكُو مِنْ اِلْتِهَابِ الْعِظَامِ»: ئۇ سۆڭەك ياللۇغىدىن دادلايدۇ.

جِلْدٌ عَلَى عَظْمٍ: ياداڭغۇ، ئورۇق، بىر تېرە، بىر سۆڭەك.

عِظَمٌ. عِظْمٌ: ئۇلۇغ، ئۇلۇغلۇق، چوڭ، بۈيۈك، مۇھىملىق.

«إِنَّ عِظَمَ الْجَزَاءِ مَعَ عِظَمِ الْبَلَاءِ» ‹حديث›: كىشىگە بېرىلىدىغان بالايىئاپەت قانچە چوڭ بولسا، ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان ساۋابمۇ شۇنچە چوڭ بولىدۇ.

عَظَمَةٌ ج عَظَمَاتٌ: ئالىيجانابلىق، ئالىي يۈكسەكلىك؛ مەغرۇرلۇق، چوڭچىلىق؛ ئېسىللىق؛ نۇرلۇق.

صَاحِبُ الْعَظَمَةِ: خان ئالىيلىرى.

مَرَضُ الْعَظَمَةِ: ئەسەبىيلىك.

تَصَرَّفَ بِعَظَمَةٍ: چوڭچىلىق بىلەن ئىش ئېلىپ باردى.

«تَتَجَلَّى عَظَمَةُ الْخَالِقِ فِي مَخْلُوقَاتِهِ»: يارائقۇچىنىڭ ئۇلۇغلۇقى مەخلۇقاتىدا نامايان بولىدۇ.

عَظَمُوتٌ: ئۇلۇغلۇق، بۈيۈكلۈك، ئالىي يۈكسەكلىك.

عُظْمَى ج أَعَاظِمُ: ئەڭ چوڭ، ئەڭ ئۇلۇغ، ئەڭ مۇھىم.

الدُّوَلُ الْعُظْمَى: چوڭ دۆلەتلەر.

الْحَرْبُ الْعُظْمَى: بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.

الْخِيَانَةُ الْعُظْمَى: ۋەتەنگە ئاسىيلىق قىلىش.

عَظِيْمٌ ج عُظَمَاءُ وَ عِظَامٌ: چوڭ، ئۇلۇغ، بۈيۈك، سەلتەنەتلىك.

عَظِيْمُ الْأَهَمِّيَّةِ: ئەڭ مۇھىم.

عَظِيْمُ النَّفْسِ: سېخىي، ھىممەتلىك.

الْعَظِيْمُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ھەممىدىن ئۇلۇغ دېگەن مەنىدە.

﴿فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾ «قۇرئان»: ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىڭنى (مۇشرىكلارنىڭ ئىپتىرالىرىدىن) پاك ئېتىقاد قىلغىن.

﴿إِنَّ اللهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا كاتتا ساۋاب بار.

«حَقَّقَ نَجَاحًا عَظِيمًا»: زور مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

عَظِيمَةٌ ج عَظَائِمُ: بالايىئاپەت، بەختسىزلىك، ھادىسە.

عَظْمِيٌّ: سۆڭەكتەك، سۆڭەكتىن.

هَيْكَلٌ عَظْمِيٌّ: ئىسكىلىت.

عَفَا يَعْفُو عَفْوًا ذَنْبَهُ: گۇناھىنى كەچۈردى، كەچۈرلۈك قىلدى.

﴿فَمَنْ عَفَا وَ أَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللهِ﴾ «قۇرئان»: كىمكى ئەپۇ قىلسا ۋە تۈزىسە، ئۇنىڭ ئەجرىنى ئاللاھ بېرىدۇ.

عَفَا عَنِ الشَّيْءِ: ئۆزىنى تۇتۇۋالدى، پەخەس بولدى، ساقلاندى.

عَفَا عَنِ الْحَقِّ: ھەقتىن كەچتى، تەرك ئەتتى.

عَفَا الصُّوفَ: يۇڭ قىرقىدى.

عَفَا الشَّيْءَ: نەرسىنى جىقلاتتى، كۆپەيتتى؛ بىرنەرسىنى ئۆچۈرۋەتتى.

عَفَاءٌ: توپا؛ توزان، يامغۇر؛ ھالاك بولماق، ئۆچۈپ كەتمەك، ئۆچۈرمەك، قىرىۋەتمەك، ئەپۇ قىلماق، كەچۈرمەك.

عَفَارِمِ. عَفَارِمِ عَلَيْكَ: بەك ياخشى بولدى، ھەقىقىي باتۇر ئىكەنسىز، غەيرەتلىك بولۇڭ.

عَفَارِيسُ: تۆگە قۇشى.

عَفَازٌ: ياڭاق.

عُفَازَةٌ: پاختا غوزىكى.

عِفَاسٌ: چىرىكلىك، بۇزۇقلۇق.

عَفَاشَةٌ: ئۇششاق-چۈششەك نەرسە، ئەسكى-تۈسكى.

عَفَاشَةٌ مِنَ النَّاسِ: بىر ئوچۇم لوكچەكلەر.

عِفَاصَةٌ: ياپقۇچ، پۆكەت.

عَفَافٌ: پاك، ئىپپەتلىك، دىيانەتلىك، ساغلاملىق، پاكلىق، ئىپپەت.

عَفَتَ يَعْفِتُ عَفْتًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئەگدى.

عَفَتَ يَدَهُ: قولىنى قايرىدى.

عَفَتَ الْكَلاَمَ: كىبكەچلەپ سۆزلىدى.

عَفِتَ يَعْفَتُ عَفَتًا: ئەخمەق بولدى، دۆتلەشتى، سولخاي بولدى.

عَفَجَ يَعْفِجُ عَفْجًا فُلاَنًا بِالْعَصَا: پالاننى تاياق بىلەن ئۇردى.

عَفْجٌ ج أَعْفَاجٌ: ئۈچەي.

عَفَرَ يَعْفِرُ عَفْرًا غَيْرَهُ فِي التُّرَابِ: توپىغا ئېغىناتتى، توپىغا مىلىۋەتتى.

عَفَرَ الشَّيْءَ: يەرگە ئۇردى.

عَفِرَ يَعْفَرُ عَفَرًا الشَّيْءُ: نەرسە توپا رەڭ بولدى.

عَفَرٌ ج أَعْفَارٌ: توپا، چاڭ-توزان.

عُفْرٌ / عِفْرٌ ج أَعْفَارٌ: ياۋا توڭگۇز، ئەركەك توڭگۇز.

الْعَفْرَاءُ ج عُفْرٌ: ئاينىڭ 13-كېچىسى؛ ئاقيەر؛ خورما رەڭ.

عُفْرَةٌ: سارغۇچ رەڭ.

عُفْرَةُ الْخَيْلِ: ئاتنىڭ يالى.

عُفْرَةُ الْحَرِّ: ئىسسىقنىڭ قاتتىقلىقى.

عُفْرَةُ الدِّيكِ: خورازنىڭ ساقچىسى.

عَفْرَقَةٌ: زەھەرخەندىلىك، قەبىھلىك، ياۋۇز.

عَفْرَسَ يُعَفْرِسُ عَفْرَسَةً فُلاَنًا: پالاننى يېڭىۋالدى، مەغلۇپ قىلدى.

عِفْرِسٌ: يولۋاس.

عِفْرِيتٌ ج عَفَارِيتُ: دىۋە، شەيتان؛ ھېيلىگەر؛ بەك شوخ بالا.

﴿قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ﴾ «قۇرئان»: جىنلاردىن بولغان ئىفرىت ئېيتتى: «مەن ئۇنى

ساگا ئېلىپ كېلىمەن».

عِفْرِيتَةٌ: چىشى شەيتان، چىشى ئالۋاستى، چىشى يولۋاس.

عَفَسَ يَعْفِسُ عَفْسًا: يەرگە باستى.

عَفَشَ يَعْفِشُ عَفْشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يىغدى، توپلىدى.

عَفَشَ الشَّيْءُ: نەرسە توپلاندى.

عَفْشٌ: ئۇششاق-چۈششەك نەرسە، ئەسكى-تۈسكى.

عَفَصَ يَعْفِصُ عَفْصًا — هُ: قومۇردى؛ ئەگدى.

عَفَصَ الرَّجُلَ: چېلىشىپ يىقتتى.

عَفِصٌ: قېرىق، قىرتاق.

عَفَطَ يَعْفِطُ عَفْطًا الرَّاعِي: پادىچى ئىسقىرتتى.

عَفَّ يَعِفُّ عَفًّا وَ عِفَّةً وَ عَفَافًا وَ عَفَافَةً الرَّجُلُ: ئېپپەتلىك بولدى، پاك بولدى، دىيانەتلىك بولدى، باش تارتتى.

عَفَّ عَنْ كَذَا: چەكلەندى، تىزگىنلەندى، توسۇدى؛ ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

عَفَّ يَعُفُّ عَفًّا: يىغدى، توپلىدى.

عَفٌّ: پاك، ئېپپەتلىك، دىيانەتلىك.

عَفَّاتٌ: كېكەچ.

عَفَّاطٌ: كېكەچ.

عِفَّانَ: ۋاقتىدا، پەيتىدە.

جَاءَ عَلَى عِفَّانِ ذَالِكَ: ئۇ ۋاقتىدا كەلدى.

عِفَّةٌ: پاك، دىيانەتلىك؛ ساغلاملىق.

عَفَّرَ يُعَفِّرُ تَعْفِيرًا: توپىغا مىلىۋەتتى.

عَفَّنَ يُعَفِّنُ تَعْفِينًا الشَّيْءَ: نەرسە سېسىپ قالدى، پۇراپ قالدى، بۇزۇلۇپ قالدى.

عَفَّى يُعَفِّي تَعْفِيَةً: ئۆچۈرۈۋەتتى، يوقىتىۋەتتى، سۇرتۇۋەتتى.

«عَفَّتِ الرِّيحُ آثَارَ أَقْدَامِهِمْ فِي الرِّمَالِ»: شامال ئۇنىڭ قۇمدىكى ئىزلىرىنى يوقىتىۋەتتى.

عَفَقَ يَعْفِقُ عَفْقًا فُلَانٌ: مەقسەتسىز ئۇياقتا، بۇياقتا ماڭدى.

عَفَقَ الشَّيْءَ: نەرسىنى توپلىدى.

عَفَقَ الْعَمَلَ: ئىشنى پۇختا قىلمىدى.

عَفَكَ يَعْفِكُ عَفْكًا الْكَلَامَ: لەۋزىدە تۇرمىدى.

عَفِكَ يَعْفَكُ عَفَكًا وَ عَفْكًا: دۆت بولدى، گالۋاڭ بولدى.

عَفِنَ يَعْفَنُ عَفَنًا وَ عُفُونَةً الشَّيْءُ: نەرسە سېسىدى، چىرىدى، بۇزۇلدى.

عَفَنٌ: بۇزۇلۇپ قالماق؛ پۇراپ قالماق، چىرىمەك.

عَفِنٌ: سېسىق، بۇزۇق.

طَعَامٌ عَفِنٌ: پۇراپ قالغان تاماق.

رَأْيٌ عَفِنٌ: يارىماس پىكىر، بولمىغۇر پىكىر.

مَرَضٌ عَفِنٌ: يىرىڭدىن زەھەرلىنىش كېسىلى، سىفلىس.

الْأَمْرَاضُ الْعَفِنَةُ: يۇقۇملۇق كېسەللەر.

مُسْتَشْفَى الْأَمْرَاضِ الْعَفِنَةِ: يۇقۇملۇق كېسەللەر دوختۇرخانىسى.

عَفْوٌ: ئۆچۈرۈۋەتمەك، قىرىۋەتمەك، ئىزىنى يوقاتماق؛ ئەپۇ قىلماق، كەچۈرۈۋەتمەك؛ ئېھسان قىلماق.

عَفْوًا: كەچۈرۈڭ، ئەپۇ قىلىڭ.

عَفْوٌ عَامٌّ: ئومۇمىي كەچۈرۈم.

الْعَفْوُ عِنْدَ الْمَقْدَرَةِ: كۈچى يېتىدىغان تۇرۇقلۇق كەچۈرۈش.

عَفْوُ الْخَاطِرِ: ئۆز ۋاقتىدا، ئۆز جايىدا، دەرھال.

﴿وَيَسْئَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار سەندىن نېمىنى سەدىقە قىلىش توغرۇلۇق سورايدۇ. (ئېھتىياجىدىن) ئارتۇقنى (سەدىقە قىلىڭلار)، دېگىن.

عُفُوصَةٌ: قىرتاق، چۈچۈمەل.

عُفُونَةٌ: چىرىپ قالماق، سېسىپ قالماق، بۇزۇلۇپ

قالماق.

اَلْعَفُوّ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ناھايىتى ئەپۇ قىلغۇچى دېگەن مەنىدە.

﴿إِنَّ اللهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ ھەقىقەتەن ناھايىتى ئەپۇ قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر.

عَفَوِيٌّ: ئۆز مەيلىچە، ئىختىيارى، ئۆزلۈكىدىن؛ ئىستىخىيىلىك.

عَفَى يَعْفِي عَفْيًا الشَّعْرَ: چاچ قويدى.

عَفِيْتَةٌ ج عَفَائِتُ: ئۇماچ، ئاتالا.

عَفِيْفٌ ج أَعِفَّةٌ م عَفِيْفَةٌ ج عَفِيْفَاتٌ وَ عَفَائِفُ: ئىپپەتلىك، دىيانەتلىك؛ پاك، ساغلام.

عَفِيْفُ النَّفْسِ: ئىپپەتلىك، دىيانەتلىك.

عَقَا يَعْقُو عَقْوًا الرَّجُلُ: قۇدۇقتىن سۇ چىقاردى.

عَقَا الْعَلَمُ: بايراق كۆتۈرۈلۈپ لەپىلدىدى.

عَقَا الْأَمْرَ: زېرىكتى، يامان كۆردى.

عِقَابٌ ج عِقَابَاتٌ: جازا، قىساس.

﴿إِنَّ رَبَّكَ سَرِيْعُ الْعِقَابِ﴾ ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىڭ ئەلۋەتتە تېز ھېساب ئالغۇچىدۇر.

«لَا جَرِيْمَةَ بِلَا عِقَابٍ»: جازاسىز جىنايەت بولمايدۇ.

عُقَابٌ ج أَعْقُبٌ وَ عِقْبَانٌ: تازقارا، قۇماي، بۈركۈت.

عُقَابٌ مَنْسُورِيٌّ: بېلىقئالغۇچ.

نَسْرٌ عُقَابٌ: بۈركۈت بايراق (رۇمنىڭ ئارمىيە بايرىقى).

بُرجُ الْعُقَابِ (فِي الفلك): بۈركۈت يۇلتۇزلار تۈركۈمى.

أَبْصَرُ مِنْ عُقَابٍ: نەزەر دائىرىسى كەڭ، كۆزى ئۆتكۈر.

عِقَابِيٌّ: جازالىغۇچى، جازا بەرگۈچى، قىساسكار.

عُقَابِيٌّ: بۈركۈتتەك.

نَسْرٌ عُقَابِيٌّ: غىجىر سالۋا، تازقارا، قۇماي.

عَقَاةٌ ج عَقَاءٌ: ھويلا ئەتراپى.

عِقَادَةٌ: مىلىچمال، چەرچىن مال، مىلىچمال دۇكىنى.

عَقَارٌ ج عَقَارَاتٌ: كۆچمەس مۈلۈك، جاي-زېمىن.

«صَادَرَتِ الدَّوْلَةُ كُلَّ أَمْوَالِهِ وَ عَقَارَاتِهِ»: دۆلەت ئۇنىڭ پۈتۈن مال-مۈلكى ۋە جاي — زېمىنلىرىنى مۇسادىرە قىلدى.

عُقَارٌ: ھاراق.

«حَرَّمَ الْإِسْلَامُ شُرْبَ الْعُقَارِ»: ئىسلام دىنى ھاراق ئىچىشنى چەكلىگەن.

عَقَارِبُ: بالا-قازا، بەختسىزلىك، كۈلپەت.

عَقَارِبُ الشِّتَاءِ: قارا قىش، دەھشەتلىك سوغۇق.

عِقَارَةٌ: تۇغماسلىق، ھامىلدار بولماسلىق.

عَقَارِيٌّ: ئۆي-جايغا ئىگە، ئېكىنزارلىق، يېزا ئىگىلىك.

مُلْكٌ عَقَارِيٌّ: كۆچمەس مۈلۈكنىڭ ئىگىدارلىق ھوقۇقى.

رَهْنٌ عَقَارِيٌّ: كۆچمەس مۈلۈكنى رەنىگە قويماق.

بَنْكٌ عَقَارِيٌّ: ئۆي-مۈلۈك بانكىسى.

عِقَاصٌ ج عُقُصٌ: چاچقا چىگىدىغان يىپ.

عَقَاقِرِيٌّ: دورىگەر.

عِقَالٌ: چىدە، چۇشاق.

عِقَالٌ ج عُقُلٌ: چولۋۇر، باغلاق، چۇشەك.

«أَطْلَقَ الْفِتْنَةَ مِنْ عِقَالِهَا»: پىتنە قوزغىدى.

«لَهُوَ أَشَدّ تَفَلّتًا مِنَ الْإِبِلِ فِي عُقُلِهَا» ‹حديث›: قۇرئان كەرىم باغلاقتىكى تۆگىدىنمۇ يامان قاچقاقتۇر.

عَقَبَ يَعْقِبُ عَقْبًا وَ عُقُوبًا وَ عَاقِبَةً ـــ هُ: ئەگەشتى، ئەگىشىپ كەلدى، ئارقىدىنلا كەلدى.

عَقَبَ أَبَاهُ فِي مَنْصَبِهِ: مەنسىپىدە ئاتىسىنىڭ ئورنىنى باستى.

عَقْبٌ: كېيىن، كېيىن كەلگەن؛ سوڭ؛ ئەۋلاد.

عَقِبٌ ج أَعْقَابٌ: سوڭ، تاپان، نەرسىنىڭ ئاخىرى، كەينى، كېيىنكى ئەۋلادلار.

عَقِبُ الْبُنْدُقِيَّةِ: مىلتىقنىڭ پاينىكى.

ضَرَبُوهُ بِأَعْقَابِ الْبُنْدُقِيَّةِ: ئۇنى مىلتىقنىڭ پاينىكى بىلەن ئۇردى.

عَقِبَ ذَالِكَ: شۇنىڭدىن كېيىن.

رَجَعَ عَلَى عَقِبِهِ: كەينىگە قايتتى، كەلگەن يېرىگە ياندى.

رَأْسًا عَلَى عَقِبٍ: بېشىدىن تارتىپ تاپىنىغىچە.

قَلَّبَ الشَّيْءَ رَأْسًا عَلَى عَقِبٍ: نەرسىنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىۋەتتى، ئوڭتەي-توڭتەي قىلىۋەتتى.

«لَا تَتْرُكْ عَقِبَيْكَ غَيْرَ مَغْسُولَةٍ فِي الْوُضُوءِ»: تاھارەت ئالغاندا ئىككى تاپىنىڭنى يۇماي قويما.

«جَرَى نِقَاشٌ عَقِبَ الْمُحَاضَرَةِ»: لېكسىيە ئاخىرىدا مۇنازىرە بولدى.

«لَمْ يَتْرُكْ لِعَقِبِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِنَ الْمَالِ»: ئەۋلادىغا ئازغىنىلا مال قالدۇردى.

فِي أَعْقَابِ الْقَرْنِ الْمَاضِي: ئۆتكەن ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدا.

رَدَّهُ عَلَى أَعْقَابِهِ: چېكىندۈردى، قايتۇردى.

عُقْبٌ ج أَعْقَابٌ: نەتىجە، ئاقىۋەت، قالدۇق.

﴿هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَ خَيْرٌ عُقْبًا﴾ «قرآن»: ئاللاھ ياخشى مۇكاپات بەرگۈچىدۇر، ئاقىۋەتنى ياخشى قىلغۇچىدۇر.

عُقْبُ السِّيجَارَةِ: تاماكىنىڭ قالدۇقى.

«حَدَثَ هَذَا فِي أَعْقَابِ الْمَعْرَكَةِ»: بۇ ئۇرۇشنىڭ ئاخىرىدا يۈز بەردى.

عَقَبٌ ج أَعْقَابٌ: پەي، سىڭىر.

عُقْبَانٌ: ئاقىۋەت.

عَقَبَةٌ ج عَقَبَاتٌ وَ عِقَابٌ: توسالغۇ، پۇتلىكاشاڭ، داۋان.

عَقَبَةُ الطَّرِيقِ فِي الْجِبَالِ: تاغنىڭ راۋانلىق يولى، چىغىر يولى.

﴿فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ وَ مَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ﴾ «قرآن»: ئۇ، داۋان ئاشمىدى، داۋان ئېشىشنىڭ نېمىلىكىنى قانداق بىلەتتىڭ.

«حَالَتْ بَعْضُ الْعَقَبَاتِ دُونَ تَحْقِيقِ غَايَتِهِ»: بەزى قىيىنچىلىقلار ئۇنىڭ غايىسىگە يېتىشىگە توسالغۇ بولدى.

عُقْبَةٌ: نۆۋەت، بەدەل، ئالمىشىش.

عُقْبُولٌ . عُقْبُولَةٌ ج عَقَابِيلُ: قايتا يېتىلگەن چوڭ قالدۇق ئاغرىق؛ كونا ئاداۋەت؛ بالا-قازا، ئاپەت، بەختسىزلىك؛ دۆڭچە ئەسۋە؛ ئۇچۇق.

«لَا تَزَالُ عَقَابِيلُ مَرَضِهِ بَادِيَةً عَلَى شَفَتَيْهِ»: ئۇنىڭ كېسەلىنىڭ ئالامەتلىرى كالپۇكىدىن بىلىنىپ تۇرىدۇ.

عُقْبَى: نەتىجە، ئاقىۋەت.

«وَقَعَ مَا لَا تُحْمَدُ عُقْبَاهُ»: يامان ئاقىۋەت كېلىپ چىقتى.

عُقْبَى ج عَوَاقِبُ: ئاخىرەت، ئاخىرى، تۆگەنچىسى.

﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ﴾ «قرآن»: سەۋرنى دوستتۇتقانلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، ئاخىرەتلىكىنىڭ ياخشى بولۇشى نېمىدېگەن ئوبدان.

عَقَدَ يَعْقِدُ عَقْدًا الْحَبْلَ: ئارغامچىغا تۈگۈن چىگدى.

عَقَدَ الْبِنَاءَ: بىنانى قوپۇردى، قىرلىدى.

عَقَدَ السُّوقَ: تىجارەت باشلىدى.

﴿وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَآتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ﴾ «قرآن»: سىلەر بىلەن (ئۆزئارا ياردەم بېرىش ۋە مىراسخور بولۇشقا) ئەھدۇپەيمان قىلىشقان كىشىلەرگە ئۇلارنىڭ (مىراستىن) ھەسسىسىنى بېرىڭلار.

عَقَدَ الصَّفْقَةَ: سودىدا كېلىشتى، پۈتۈشتى.

عَقَدَ الْعَهْدَ: كېلىشىم تۈزدى.

عَقَدَ الْعَزْمَ عَلَى الْأَمْرِ: بىر قارارغا كەلدى، ئىرادە باغلىدى.

عَقَدَ عَلَى الْمَرْأَةِ: ئايالغا چاي ئىچۈردى.

عَقَدَ جَلْسَةً: يىغىن ئاچتى.

عَقَدَ الْمَقَالَةَ: ماقالە ئىپلان قىلدى.

عَقَدَ نَاصِيَتَهُ: قوشۇمىسىنى تۈردى.

عَقَدَ الْخَوْفُ لِسَانَهُ: قورقۇنچ ئۇنى گەپ قىلالماس قىلىپ قويدى.

عَقَدَ رَجَاءً عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئۈمىد باغلىدى.

عُقِدَ الْإِمْتِحَانُ: ئىمتىھان ئېلىندى.

عَقَدَ رِبَاطَ عُنُقِهِ: گالىستۇك باغلىدى.

عَقَدَ الْمِنْدِيلَ: ياغلىق چىگدى.

عَقَدُوا إِتِّفَاقًا بَيْنَهُمْ: ئىتتىپاق تۈزۈشتى.

عَقَدَ اللَّبَنُ: سۈت ئۇيۇدى.

«سَيُعْقَدُ الْمُؤْتَمَرُ الْعَامّ فِي الشَّهْرِ الْقَادِمِ»: ئومۇمىي يىغىن كېلەر ئايدا ئېچىلىدۇ.

عَقِدَ يَعْقَدُ عَقَدًا الرَّجُل: كىشىنىڭ تىلىدا كېكەچلىك بولدى.

عَقِدَ لِسَانُهُ: ئۇنىڭ زۇۋانى تۇتۇلۇپ قالدى.

عَقِدَ الشَّيْءُ: نەرسە ئەگرى-بۈگرى بولدى.

عَقْدَ قِرَانَ عَرُوسَيْنِ: قىز-يىگىت ئىككىسىنىڭ تويىنى قىلىپ قويدى.

عَقْدٌ: چەگمەك، باغلىماق، تۈگمەك.

عَقْدُ الْإِتِّفَاقِ: ئىتتىپاق تۈزمەك.

عَقْدُ الْإِجْتِمَاعِ: يىغىن ئۇيۇشتۇرماق.

«أَتَشَرَّفُ بِدَعْوَتِكُمْ لِحُضُورِ عَقْدِ قِرَانٍ»: سىلەرنى توي مەرىكىسىگە قاتنىشىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىمەن.

عَقْدٌ ج عُقُودٌ: توختام، شەرتنامە، ئالاقە، ھۆججەت.

عَقْدُ إِيْجَارٍ: ئىجارە توختىمى.

عَقْدٌ عُرْفِيٌّ: ئادەتتىكى توختام.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾ ‹قرآن›: ئى مۆئمىنلەر! ئەھدىلەرگە ۋاپا قىلىڭلار.

عَقْدٌ خَاصٌّ: ئالاھىدە توختام.

عَقْدٌ سَارِي الْمفعُولِ: كۈچكە ئىگە كېلىشىم.

عَقْدُ التَّصْدِيْرِ: ئېكسپورت توختىمى.

عَقْدٌ مُؤَقَّتٌ: ۋاقىتلىق توختام.

عَقْدُ الْمِلْكِيَّةِ: يەر خېتى.

عَقْدُ بَيْعٍ: سودا كېلىشىمى.

عَقْدُ الزِّوَاجِ: نىكاھلىنىش گۇۋاھنامىسى، توي خېتى.

عَقْدٌ رَسْمِيٌّ: گۇۋاھلىق خېتى.

عَقْدٌ مِنَ الْأَعْدَادِ: ئونلار خانىسى.

عَقْدٌ عَنْ بِنَاءٍ: ئەگمە شەكىل قۇرۇلۇش.

صَنْجَةُ الْعَقْدِ: ئەگمە تاش.

صَاحِبُ الْعَقْدِ: ئالىي قوماندان، ئالىي ھۆكۈمران.

عَقْدُ إِكْلِيْلٍ: تاج كىيمەك.

أَبْرَمَ عَقْدًا: كېلىشىم ئىمزالىدى.

عَقْدُ الْعَمَلِ: ئەمگەك توختامى.

فِي الْعَقْدِ الرَّابِعِ مِنْ عُمْرِهِ قىرىقلارغا كىرىپ قالدى.

عِقْدٌ ج عُقُودٌ: ئاياللار بويىنىغا تاقايدىغان زىننەت بۇيۇمى، بۇلاپكا.

عِقْدٌ مِنَ الْخَرَزِ: تىزىق مارجان، مونچاق، مارجان تىزىقى.

إِنْفَرَطَ عِقْدُهُمْ: بويۇنچۇق مارجىنى چېچىلىپ كەتتى.

وَاسِطَةُ الْعِقْدِ: ئەڭ قىممەتلىك مارجان (ئېشلارنىڭ ئەڭ مۇھىمىغا ئىيتىلىدۇ).

عَقَدٌ: قوم بارخانلىرى.

عُقْدَةٌ ج عُقَدٌ: تۈگۈن، چىگىچ؛ دۇدۇقلاش؛ بەز، مەسىلە، دېڭىز مىلى 1852 مېتىرغا تەڭ.

عُقْدَةُ الْعُنُقِ: گالىستۇك.

عُقْدَةُ الْعَرَكِيِّ: كېپىنەك گۈلىنىڭ تۈگۈنى.

﴿وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي﴾ «قرآن»: تىلىمدىكى كېكەچلىكنى كۆتۈرۈۋەتكىن.
عُقْدَةٌ مُنْزَلِقَةٌ: كىرتمەك.
عُقْدَةٌ نَفْسِيَّةٌ: كۆڭۈل چىگىكى، كۆڭۈل پاراكەندىچىلىكى.
عُقْدَةُ الرِّوَايَةِ: قورۇلما، تۈزۈلمە.
عُقْدَةٌ فِي خَشَبٍ: ياغاچتىكى قاداق؛ چوماق.
عُقْدَةٌ فِي قَصَبَةٍ: قومۇشنىڭ ئۆگىسى، بوغۇمى.
عُقْدَةُ الْعُقَدِ: ئەڭ قىيىن مەسىلە.
عَقَرَ يَعْقِرُ عَقْرًا وَ عُقْرًا الرَّجُلُ أَوِ الْمَرْأَةُ: ئەر ياكى ئايال تۇغماس بولۇپ قالدى.
عَقَرَ يَعْقِرُ عَقْرًا الْحَيَوَانَ: ھايۋاننى بوغۇزلىدى.
﴿فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ﴾ «قرآن»: ئۇلار چىشى تۆگىنى بوغۇزلىدى، پەرۋەردىگارىنىڭ ئەمرىنى تۇتۇشتىن باش تارتتى.
عَقَرَ ظَهْرَ الدَّابَّةِ: ئۇلاغنىڭ ئۇچىسىنى جاراھەتلەندۈرۈپ قويدى.
عَقَرَ الْكَلْبُ الْوَلَدَ: بالىنى ئىت چىشلىۋالدى.
عَقَرَ يَعْقِرُ عَقْرًا بِالصَّيْدِ: ئوۋغا ئېتىلدى.
عَقِرَ يَعْقَرُ عَقَرًا الرَّجُلُ: ئۇشتۇمتۇت قورقۇنچ كىشىنى مىدىر-سىدىر قىلدۇرمىدى.
عَقِرَ يَعْقَرُ عَقَارًا الْمَرْأَةُ: ئايال تۇغمىدى.
عَقْرٌ: مەھەللە؛ ئېگىز بىنا؛ نەرسىنىڭ ئەسلى؛ يېرىق.
عَقْرُ الدَّارِ: ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسى.
فِي عَقْرِ دَارِهِ: تۇرۇۋاتقان جايىدا.
هَاجَمَهُمْ فِي عَقْرِ دَارِهِمْ: ئۇلارغا ئۆيىدىلا ھۇجۇم قىلدى.
عُقْرٌ: تۇغماسلىق، ھامىلدار بولماسلىق.
الْعُقْرُ ج أَعْقَارٌ: تۇغۇت چەكلەش دورىسى.
عَقْرَبٌ ج عَقَارِبُ: چايان، سېرىقئېشەك، گېزەندە.
حَشِيشَةُ الْعَقْرَبِ: قىزىلئوت، كۆك مەرەز.

عَقْرَبُ السَّاعَةِ: سائەت ئىسترېلكىسى.
عَقْرَبُ الثَّوَانِي: سېكۇنت يىڭنىسى.
عَقْرَبُ الدَّقَائِقِ: مىنۇت ئىسترېلكىسى.
بُرْجُ الْعَقْرَبِ: ئەقرەب بۇرجى.
فَصْلُ الْعَقْرَبِ: ئەقرەب يەسلى.
«دَبَّتْ بَيْنَهُمْ عَقَارِبُ الشِّقَاقِ»: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىختىلاپ چىقتى.
عَقْرَبَاءُ: چىشى چايان.
عُقْرُبَانٌ: ئەركەك چايان.
عُقْرَةٌ: تۇغماسلىق، ھامىلدار بولماسلىق.
عَقَشَ يَعْقِشُ عَقْشًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى.
عَقَشَ الْمَالَ: مال توپلىدى.
عَقَصَ يَعْقِصُ عَقْصًا الشَّعْرَ: چاچنى ئۆرۈدى.
عَقِصَ يَعْقَصُ عَقَصًا التَّيْسُ: تېكىنىڭ مۈڭگۈزى چۆرگىلىشىپ كەتتى.
عِقْصَةٌ ج عِقَصٌ وَ عِقَاصٌ: ئۆرۈمە چاچ.
عَقْعَقٌ ج عَقَاعِقُ: سېغىزخان.
عَقَفَ يَعْقِفُ عَقْفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئەگدى، قىڭغايتتى.
عَقْفٌ: ئەگرى-توقاي؛ تۈلكە.
عَقَّ يَعُقُّ عَقًّا عَنِ الْمَوْلُودِ: بالىنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنىڭ 7 ـ كۈنىدە مال ئۆلتۈردى، ئەقىقە قىلىپ بەردى.
عَقَّ يَعُقُّ عَقًّا وَ عُقُوقًا وَ مَعَقَّةً الْوَلَدُ وَالِدَهُ: بالا ئاتىسىنى قاقشاتتى، ۋاپاسىزلىق قىلدى.
عَقٌّ: قاقشاتقۇچى، ئاسىيلىق قىلغۇچى، نائىنساپ.
عَقَّادٌ ج عَقَّادُونَ: قاتتىق چىگىك.
عَقَّارٌ: تولا چىشلەيدىغان.
كَلْبٌ عَقَّارٌ: ئادەمنى چىشلەيدىغان ئىت.
عَقَّارٌ ج عَقَاقِيرُ: دورا ئۆسۈملۈكى.
«تُبَاعُ الْعَقَاقِيرُ فِي الصَّيْدَلِيَّاتِ»: ئوت-چۆپ دورىلىرى دورا دۇكانلىرىدا سېتىلىدۇ.

عَقَّبَ يُعَقِّبُ تَعْقِيْبًا عَلَيْهِ: ئەيىبلىدى، كايىدى.

عَقَّبَهُ: ئۇنىڭغا ئەگەشتۈردى، ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشۈردى.

﴿وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ﴾ ‹قرآن›: ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ چېكىندى، كەينىگە قارىيالمىدى.

عَقَّبَ عَلَى قَوْلِهِ: سۆزىنىڭ بولغان، بولمىغانلىرىنى بايان قىلىپ بەردى.

عَقَّةٌ: ئۈزۈنغا سوزۇلغان چاقماق.

عَقَّدَ يُعَقِّدُ تَعْقِيْدًا: باغلىدى، چىگدى، تۈگدى.

﴿وَلَكِـنْ يُؤَاخِـذُكُمْ بِمَـا عَقَّـدْتُمُ الْأَيْمَـانَ﴾ ‹قـرآن›: لېكىن، سىلەرنى قەستەن قىلغان قەسەملار ئۈچۈن جاۋابكارلىققا تارتىدۇ.

عَقَّدَ الْأَمْرَ: ئىشنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتتى، چىگىچلەشتۈرۈۋەتتى.

عَقَّدَ الْحَبْلَ: تانىنى تۈگدى.

عَقَّدَ الْكَلَامَ: سۆزنى مۇجمەل قىلدى.

عَقَّصَ يُعَقِّصُ تَعْقِيْصًا الْأَمْرَ: ئىشنى مۇرەككەپلەشتۈرۈۋەتتى.

عَقَّفَ يُعَقِّفُ تَعْقِيْفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئەگدى، قىڭغايتتى.

عَقَّلَ يُعَقِّلُ تَعْقِيْلًا فُلَانًا عَنْ حَاجَتِهِ: پالانىنى توستى.

عَقَّمَ يُعَقِّمُ تَعْقِيْمًا الشَّيْءَ: مىكروبنى ئۆلتۈردى، مىكروبسىزلاندۇردى.

عَقَّمَ الْمَرْأَةَ: ئايالنى تۇغماس قىلىپ قويدى.

«عَقَّمَ آلَاتِ الْجِرَاحَةِ وَ حُجْرَةَ الْعَمَلِيَّاتِ»: ئوپېراتسىيە سايمانلىرى ۋە ئوپېراتسىيە ئۆيىنى دېزىنفېكسىيە قىلدى.

عَقَّى يُعَقِّي تَعْقِيَةً الطَّائِرُ: قۇش ئېگىز ئۇچتى.

عَقَلَ يَعْقُلُ / يَعْقِلُ عَقْلًا: باغلىدى، چىگدى، تاڭدى.

عَقَلَ الدَّوَاءُ الْبَطْنَ: دورا ئىچىنى قاتۇرۇۋەتتى.

عَقَلَ الشَّيْءَ: بىلدى، چۈشەندى.

﴿يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ﴾ ‹قرآن›: ئۇلاردىن بىر گۇرۇھ ئادەم ئاللاھنىڭ كالامىنى ئاڭلاپ چۈشەنگەندىن كېيىن، ئۇنى بىلىپ تۇرۇپ (قەستەن) ئۆزگەرتىۋەتتى.

عَقَلَ الْغُلَامُ: بالا بالاغەتكە يەتتى.

عَقَلَتِ الدَّهْشَةُ لِسَانَهُ: تېڭىرقاپ قېلىپ، تىلى گەپكە كەلمىدى.

عَقَلَ يَعْقِلُ عَقْلًا وَ عُقُولًا الْمُصَارِعُ خَصْمَهُ: چېلىشچى رەقىبىنى چىرماق سېلىپ يىقىتتى.

عَقِلَ يَعْقَلُ عَقَلًا الْبَعِيْرُ: تۆگىنى چۈشىدى.

عَقْلٌ ج عُقُولٌ: ئەقىل، پاراسەت، ئىدراك، ئاڭ، سەۋىيە؛ دىل؛ قورغان، باناھگاھ؛ ئۆلتۈرۈلگۈچى ئۈچۈن تۆلەيدىغان تۆلەم؛ ئەستە ساقلاش قابىلىيىتى.

ذُو الْعَقْلِ: ئەقىللىق، زېرەك.

«إِنَّهَا رَوْضَةٌ بِهَا ثَمَرَاتٌ يَجْتَنِيْهَاذَوُو اجْتِهَادٍ وَعَقْلٍ»: ئېنىقكى مەكتەپ دېگەن بىر مېۋىلىك باغدۇر، تىرىشچان ئەقىللىق ئادەملەرلا شۇ مېۋىلەرنى ئۈزەلەيدۇ.

الْعَقْلُ السَّلِيْمُ: ساغلام ئەقىل.

أَعَادَ عَقْلَهُ إِلَى رَأْسِهِ: ئۇنىڭغا چۈشەنچە بەردى، ئىلھام بەردى، رىغبەتلەندۈردى.

أَصْحَابُ الْعُقُولِ: دانىشمەنلەر، دانالار، تالانت ئىگىلىرى.

«يَتَمَيَّزُ الْإِنْسَانُ مِنْ سَائِرِ الْحَيَوَانِ بِالْعَقْلِ»: ئىنسان باشقا ھايۋانلاردىن ئەقىل بىلەن ئايرىلىدۇ.

«الْعَقْلُ السَّلِيْمُ فِي الْجِسْمِ السَّلِيْمِ»: ساغلام ئەقىل ساغلام بەدەندە بولىدۇ.

رَاجِحُ الْعَقْلِ: ئەقىللىق، زېرەك.

مُخْتَلُّ الْعَقْلِ: ئەقىلدىن ئازغان، ئېلىشىپ قالغان.

عَقْلٌ إِلِكْتِرُونِيٌّ: ئېلېكترونلۇق مېڭە، كومپيۇتېر، ھېسابلاش ماشىنىسى.

فَقَدَ عَقْلَهُ: ئەقلىنى يوقاتتى، ئەقلىدىن ئازدى.

مُصَابٌ فِي عَقْلِهِ: ئەقلىدىن ئازغان، ئېلىشىپ قالغان.

عَقْلَانِيٌّ: ئەقىللىق، تالانتلىق؛ قانائەتلىنەرلىك، ئەقلى، ئىدراكى، مەنىۋى.

دَلِيلٌ عَقْلَانِيٌّ: قانائەتلىنەرلىك ئىسپات.

عُقْلَةٌ ج عُقَلٌ: ئۇلانغان نوتا.

عَقْلِيٌّ: ئەقلىي، ئەقىللىق، ئىقتىدارلىق.

مَرَضٌ عَقْلِيٌّ: روھىي كېسەل.

عَقْلِيَّةٌ ج عَقْلِيَّاتٌ: روھىي ھالەت، پسىخىكا، ئاڭ، سېزىم، ئەقلىي قابىلىيەت.

الْأَمْرَاضُ الْعَقْلِيَّةُ: روھىي كېسەللىكلەر، سەۋدايىلىق.

الْمَذْهَبُ الْعَقْلِيَّةُ: راتسىئونالىزم.

عِلْمُ الْعَقْلِيَّاتِ: مېتافىزىكا.

عَقَمَ يَعْقُمُ عُقْمًا: تۇغماس بولۇپ قالدى.

أَنْجَبَتْ طِفْلَيْنِ ثُمَّ عَقَمَتْ: ئىككىنى تۇغقاندىن كېيىن تۇغماس بولۇپ قالدى.

عَقُمَ الْعَقْلُ: كاللىسى ئىشلىمەيدىغان بولۇپ قالدى.

عَقْمٌ . عُقْمٌ . عُقْمَةٌ: تۇغماسلىق، قىسىرلىق؛ مېۋە بەرمەسلىك.

عُقُوبَةٌ ج عُقُوبَاتٌ: جازا، قىساس.

قَانُونُ الْعُقُوبَاتِ: جىنايى ئىشلار قانۇنى.

عُقُوبَاتٌ إِقْتِصَادِيَّةٌ: ئىقتىسادىي جازالار.

«لِكُلِّ ذَنْبٍ عُقُوبَةٌ»: ھەربىر گۇناھنىڭ جازاسى بار.

عُقُوبِيٌّ: جازالىغۇچى، جازا بەرگۈچى، قىساسكار.

عَقُورٌ: چىشلىگۈچى.

كَلْبٌ عَقُورٌ: تولا چىشلەيدىغان ئىت.

عُقُوقٌ: ئاسىيلىق قىلماق، (ئاتا ـ ئانىنى) قاقشاتماق.

«إِنَّ اللهَ تَعَالَى حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الْأُمَّهَاتِ» «حديث»: ئاللاھتائالا ھەقىقەتەن سىلەرگە ئانىلارنى قاقشىتىشنى ھارام قىلدى.

عُقُولٌ: ئوقۇمۇشلۇق، دانا؛ قورۇغۇچى دورىلار، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىش دورىسى.

عِقْيَانٌ: ساپ ئالتۇن.

عَقِيبٌ: كېيىن كەلگۈچى، ئەگىشىپ كەلگۈچى.

عَقِيبَ ذَالِكَ: شۇنىڭدىن كېيىن.

عَقِيبَ الطَّعَامِ: تاماقتىن كېيىن.

عُقَيْبٌ: قۇرغۇي، قارچىغا.

عَقِيدٌ ج عُقَدَاءُ: توختام تۈزگۈچى؛ ئۇيۇپ قالغان، ھەربىي ئۇنۋان، پولك كوماندىرى.

عَقِيدَةٌ ج عَقَائِدُ: ئەقىدە، ئېتىقاد، قائىدە.

عَقِيدَةٌ رَاسِخَةٌ: قەتئىي ئىشەنچ، مۇستەھكەم ئەقىدە.

يُدَافِعُ الْمَرْأُ عَنْ عَقِيدَتِهِ: كىشى ئۆز ئەقىدىسىنى قوغدايدۇ.

عَقِيرَةٌ ج عَقَائِرُ: بوغۇزلانغان ئوۋ؛ كېسىلگەن پاچاق؛ ناخشا، يىغا ۋە ئوقۇغانلارنىڭ ئاۋازى.

رَفَعَ عَقِيرَتَهُ بِالْبُكَاءِ: ئاۋازىنىڭ بارىچە يىغلىدى.

عَقِيصَةٌ ج عَقَائِصُ وَ عِقَاصٌ: ئۆرۈمە چاچ.

عَقِيقٌ ج أَعِقَّةٌ: ھەقىقىي تاش، جىرقاي، ئېدىر، غار، ئۆڭكۈر، پارقىراق قاشتېشى.

عَقِيقٌ يَمَانِيٌّ: تاش گۈل.

«هَذِهِ الْحِلْيَةُ مَصْنُوعَةٌ مِنَ الْعَقِيقِ»: بۇ زىننەت بۇيۇمى ھەقىقتىن ئىشلەنگەن.

عَقِيقَةٌ ج عَقَائِقُ: تۇغۇلغان بالىنىڭ 7 ـ كۈنى ئۆلتۈرۈلگەن مال.

عَقِيلَةٌ ج عَقِيلَاتٌ وَ عَقَائِلُ: خانىم، ئاغىچا خېنىم، ھەر نەرسىنىڭ ئېسىلى، قوۋمنىڭ باشلىقى.

عَقِيلَةُ الْبَحْرِ: مەرۋايىت.

«وَصَلَ السَّيِّدُ الْوَزِيْرُ وَ السَّيِّدَةُ عَقِيْلَتُهُ»: مىنىستىر ئەپەندى خانىمى بىلەن يېتىپ كەلدى.

«سَقَطَ فِنْجَانُ قَهْوَةٍ مِنْ يَدِ عَقِيْلَةِ الْمُضِيْفِ»: ساھىبخانىنىڭ خانىمىنىڭ قولىدىن ئىستاكان چۈشۈپ كەتتى.

عَقِيْمٌ ج عُقَمَاءُ عِقَامٌ م عَقَائِمُ وَ عُقْمٌ: تۇغماس.

رَجُلٌ عَقِيمٌ وَ اِمْرَأَةٌ عَقِيْمَةٌ: تۇغماس ئەر، تۇغماس ئايال.

﴿أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ﴾ «قۇرئان»: ياكى ئۇلارغا قىيامەت كۈنىنىڭ ئازابى يەتكۈچە...

عَقْلٌ عَقِيْمٌ: دۆت، كالۋا، ئەخمەق.

جَدَلٌ عَقِيْمٌ: پايدىسىز مۇنازىرە.

عَكَا يَعْكُو عَكْوًا: سەمرىپ كەتتى.

عَكَا الدُّخَانُ: تۈتۈن ئۆرلىدى.

عِكَاسٌ: قارشى تۇرماق، ئەكس تەسىر.

عُكَاشَةٌ: ئۆمۈچۈك تورى.

عُكَاظٌ: ئوكاز بازىرى (مەككە شەھەر ئەتراپى).

عِكَامٌ ج عُكُمٌ: تېڭىق، باغلام.

عِكَانٌ: بويۇن.

عَكَبَ يَعْكُبُ عُكُوبًا النَّاسُ: كىشىلەر تىقما - تىقماق بولۇپ كەتتى.

عَكَبَ الرَّجُلُ: تۈردى، توختىدى.

عَكَبَتِ الْقِدْرُ: قازان قاينىدى.

عَكْبٌ: يېنىك، چاققان، ئالاقانات.

عَكَدَ يَعْكِدُ عَكْدًا إِلَيْهِ: پاناھلاندى.

عَكِدَ يَعْكَدُ عَكَدًا الْبَعِيرُ: تۆگە سەكرىدى.

عَكِرَ يَعْكَرُ عَكَرًا الْمَاءُ: سۇ دوغ بولدى، لېيىدى.

عَكِرَتِ الْعَلَاقَاتُ: مۇناسىۋەت سۇسلاشتى.

عَكِرَ الْجَوُّ: ھاۋا ساپ بولمىدى.

عَكَرَ يَعْكِرُ عَكْرًا وَ عُكُورًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى.

عَكَرٌ: دوغ.

عَكَرٌ: دوغ؛ قالايمىقانچىلىق، خاتىرجەمسىزلىك.

مَاءٌ عَكِرٌ: دوغ سۇ.

جَوٌّ عَكِرٌ: تۇتۇق ھاۋا.

الصَّيْدُ فِي الْمَاءِ الْعَكِرِ: سۇنى لېيىتىپ بېلىق تۇتۇش.

عَكَرَةٌ ج عَكَرٌ: تۆگە توپى، تىلنىڭ تۈۋى، قالايمىقانلىشىش.

عِكْرِمَةٌ: مىدى كەپتەر، چىشى كەپتەر.

عَكَزَ / عَكَزَ يَعْكُزُ عَكْزًا: يۆلەندى، تايانىدى.

عَكَزَ يَعْكُزُ عَكْزًا بِالشَّيْءِ: يۆلەندى.

عَكَزَ عَلَى عُكَّازَتِهِ: ھاسىسىغا تايانىدى.

عَكَزَ الرُّمْحَ: نەيزىنى يەرگە قادىدى.

عِكْزٌ: بېخىل، پىخسىق، بىتەلەي، ئەخلاقسىز، مىجەزى ئوسال.

عَكَسَ يَعْكِسُ عَكْسًا: ئىلگىرى-ئاخىر قىلىپ قويىدى، ئاستىن-ئۈستۈن قىلىپ قويىدى.

عَكَسَ الْكَلَامَ: سۆزنى ئۆڭ-تەتۈر قىلىپ قويىدى.

عَكَسَ النُّورَ: نۇر قايتۇردى.

عَكِسَ يَعْكَسُ عَكَسًا: قوپال بولدى، ئالدىراڭغۇ بولدى، ئىچى تار بولدى.

عَكْسٌ: ئۆرۈمەك، ئاستىن-ئۈستۈن قىلماق، تەتۈر قىلماق، ئەكس.

الْعَكْسُ بِالْعَكْسِ: بىرىنچىسى ماس كەلگىنى ئىككىنچىسىمۇ ماس كېلىدۇ.

عَكْسِيٌّ: قارىمۇقارشىلىق.

عَكَشَ يَعْكُشُ عَكْشًا الشَّعْرُ: چاچ توقۇلما بولۇپ كەتتى.

عَكِشَ النَّبْتُ: ئوت-چۆپ چىرمىشىپ كەتتى.

عَكِشَ يَعْكَشُ عَكْشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى توپلىدى، جەملىدى.

عَكَشَ الْعَنْكَبُوتُ: ئۆمۈچۈك تور توقۇدى.

عَكِشٌ: چۇۋۇلۇپ كەتكەن، مالىماتاڭ.

عَكِشٌ مِنَ الشَّعْرِ: بۇدۇر چاچ.

عَكَصَ يَعْكِصُ عَكْصًا: قايتۇردى، رەت قىلدى.

عَكِصَ يَعْكَصُ عَكَصًا: ئەخلاقسىز بولدى، خۇيى ئەسكى بولدى.

عَكِصَ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ شاش بولدى، ئاساۋ بولدى.

الْعَكِصُ: ئەخلاقسىز، خۇيى ئەسكى.

عَكَظَ يَعْكِظُ عَكْظًا: توسۇدى، قايتۇردى، رەت قىلدى.

عَكَفَ يَعْكُفُ / يَعْكِفُ عَكْفًا وَ عُكُوفًا: توختاتتى، تىزگىنلىدى، توسۇدى.

عَكَفَ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشقا پۈتۈنلەي بېرىلدى.

عَكَفَ عَلَى الشَّيْءِ: نەرسىگە بېرىلدى.

﴿فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَّهُمْ﴾ «قرآن»: ئۇلار بۇتلىرىغا چوقۇنۇۋاتقان بىر قوۋمنىڭ يېنىدىن ئۆتكەن ...

عَكَفَ عَنِ الْأَمْرِ: چەكلىدى، مەنئى قىلدى، توسۇدى.

عَكَفَ فِي الْمَكَانِ: بىر جايدا تۇردى، جايلاشتى.

عَكَفَ فِي الْمَسْجِدِ: مەسچىتتە ئېتىكاپتا ئولتۇردى.

عَكَفَ فِي بَيْتِهِ فِتْرَةً طَوِيلَةً: ئۇزۇن زامان ئۆيىگە بېكىنىۋالدى.

عَكَفَ عَلَى الْقَضِيَّةِ يَدْرُسُهَا: مەسىلىنى ئانالىز قىلىشقا بېرىلدى.

عَكَّ يَعُكُّ / يَعِكُّ عَكًّا الْيَوْمُ: كۈن دىمىق بولدى.

عَكَّهُ بِالسَّوْطِ: ئۇنى قامچىلىدى.

عَكَّهُ بِالْأَمْرِ: ئۇنى ئىشقا قايتۇردى، ئاۋارە قىلدى.

عُكَّ الرَّجُلُ: كىشى تەپ بولدى.

عَكٌّ: دىمىق، تىنچىق.

يَوْمٌ عَكٌّ: دىمىق كۈن.

عُكَّازٌ م عُكَّازَةٌ ج عَكَاكِيزُ: هاسا.

عُكَّازُ الرَّاعِي: پادىچى تايىقى.

عَكَّامٌ: يۈكۈرۈك تۆگە، يۈكۈرۈك قېچىر.

عَكَّبَ يُعَكِّبُ تَعْكِيبًا — تِ النَّارُ: ئوت تۈتۈن چىقاردى.

عَكَّرَ يُعَكِّرُ تَعْكِيرًا الْمَاءَ: سۇنى بۇلغىدى، لېيىتتى.

عَكَّرَ الْعَلَاقَاتِ: مۇناسىۋەتنى بۇزدى.

عَكَّرَ الْجَوَّ: هاۋانى بۇلغىدى.

عَكَّزَ يُعَكِّزُ تَعْكِيزًا الرُّمْحَ: نەيزىنى ساپلىدى.

عَكَّشَ يُعَكِّشُ تَعْكِيشًا الْخُبْزَ: ناننى كۆكەرتىپ قويدى.

عَكَّظَ يُعَكِّظُ تَعْكِيظًا عَلَيْهِ حَاجَتَهُ: ئۇنىڭ هاجىتىنى ئازراق راۋا قىلدى.

عَكَّفَ يُعَكِّفُ تَعْكِيفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئەگدى.

عَكَّفَ الْحَدِيدَةَ لِيَصْنَعَ مِنْهَا صِنَّارَةً: بېلىق قارمىقى ياساش ئۈچۈن تۆمۈرنى ئەگدى.

عَكَّفَ الشَّعْرَ: چاچنى بۇدۇر قىلدى.

عَكَّمَ يُعَكِّمُ تَعْكِيمًا: سەمرىپ كەتتى.

عَكَّنَ يُعَكِّنُ تَعْكِينًا فُلَانٌ: سەمرىپ كەتتى.

عَكَلَ يَعْكُلُ / يَعْكِلُ عَكْلًا: مۈرەككەپلىشىپ كەتتى، قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

عِكْلٌ ج أَعْكَالٌ: پەس، ئەسكى.

عَكَمَ يَعْكِمُ عَكْمًا الْمَتَاعَ: يۈك-تاقنى تاڭدى.

عَكَمَ عَنْ كَذَا: چەكلىدى، تىزگىنلىدى.

عَكَمَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن كېچىكتى، تەخىر قىلدى.

عِكْمٌ ج أَعْكَامٌ: تېڭىق، باغلام.

عِكْوَةٌ ج عُكًا وَ عُكَاءٌ: يىلىك.

عَكَى يَعْكِي عَكْيًا: ئۆلدى.

عَكَى بِالْمَكَانِ: ئورۇنلاشتى.

عَكِيسٌ: كۆمۈلگەن نوتا، نوتا باستۇرۇش.

عَكِيظٌ: قىسقا، پاكار.

عَكِيكٌ ج عِكَاكٌ: دىمىق، تىنچىق.

عَكِيٌّ: ساپ سۈت.

عَلِ. عَلُ - من علِ: ئۈستىدىن.

أَتَاهُ مِنْ عَلِ: ئۈستۈن تەرەپتىن كەلدى.

سَقَطَ مِنْ عَلٍ: يۇقىرىدىن چۈشتى.

عَلاَ يَعْلُو عُلُوًّا الشَّيْءُ: ئېگىزلىدى، ئۆرلىدى، كۆتۈرۈلدى، ئۈستۈن بولدى.

﴿إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلاَ فِي الْأَرْضِ﴾ ‹قرآن›: شۈبھىسىزكى، پىرئەۋن زېمىندا ھەددىدىن ئاشتى.

«يَا شَمْسَ نِصْفِ نَهَارٍ فِي سَمَاءِ عُلاً   يَا بَدْرَ كُلِّ دَيَاجِي الضَّلِّ يَنْفِيهَا»: ئى ئاسماندىكى چىڭقى چۈشنىڭ قۇياشى، ئى زۇلمەت كېچىسىنى يورۇتۇۋاتقان تولۇن ئاي.

«عَلاَ الدُّخَانُ فَوْقَ الْمَدِينَةِ»: شەھەر ئۈستىدە تۈتۈن كۆتۈرۈلدى.

عَلاَ الشَّجَرَةَ: دەرەخكە چىقتى.

عَلاَ ظَهْرَ جَوَادِهِ: ئېتىغا مىندى.

عُلاً: شان-شەرەپ، مەرتىۋە.

بَلَغَ الْعُلاَ: شان-شەرەپكە ئېرىشتى.

عَلاَءٌ: ئېگىزلىك، يۇقىرىلىق، ئۈستۈنلۈك.

يَسْعَى نَحْوَ الْعَلاَءِ: يۇقىرىغا ئۆرلەيدۇ.

عَلاَةٌ ج عِلاً وَ عَلَوَاتٌ: يۇقىرىسى، ئۈستى، تۆپىسى.

عِلاَجٌ: داۋالىماق، ئىلاج قىلماق.

عِلاَجٌ إِبْرِيٌّ: يىڭنە بىلەن داۋالىماق.

عِلاَجٌ كَهْرِبِيٌّ: توك بىلەن داۋالاش.

عِلاَجٌ ضَوْئِيٌّ: نۇر بىلەن داۋالاش.

عِلاَجٌ رِيَاضِيٌّ: چېنىقتۇرۇپ داۋالاش.

«وَصَفَ لَهُ الطَّبِيبُ عِلاَجًا مُفِيدًا»: دوختۇر ئۇنىڭغا پايدىلىق رېتسېپ يېزىپ بەردى.

عِلاَجًا لِهَذَا: بۇنى ئوڭشاش ئۈچۈن.

عِلاَجٌ ج عِلاَجَاتٌ: دورا، داۋا.

عَلاَقَةٌ ج عَلاَقَاتٌ وَ عَلاَئِقُ: مۇناسىۋەت، ئالاقە؛ باغلىنىش.

عَلاَقَةٌ غَرَامِيَّةٌ: سۆيگۈ، مۇھەببەت، ئاشىقلىق، كۆيۈپ قالماق.

عَلاَقَةُ الثَّقَافَةِ بَيْنَ بَلَدَيْنِ: ئىككى دۆلەت ئارىسىدا مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش مۇناسىۋىتى.

عَلاَقَاتُ حُسْنِ الْجِوَارِ: قوشنىدارچىلىق مۇناسىۋەت.

«لَيْسَ هُنَاكَ عَلاَقَةٌ بَيْنَ هَذَا الْمَوْضُوعِ وَ ذَاكَ»: بۇ تېما بىلەن ئۇ تېما ئارىسىدا ھېچقانداق مۇناسىۋەت يوق.

عَلاَقَاتٌ سِيَاسِيَّةٌ: دىپلوماتىك مۇناسىۋەت.

قَطَعَ الْعَلاَقَاتِ: بارلىق مۇناسىۋەتلەرنى ئۈزدى.

عَلاَئِقُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى.

تَوَتُّرُ الْعَلاَقَاتِ: مۇناسىۋەتنىڭ جىددىيلىشىشى.

سُوءُ الْعَلاَقَاتِ: مۇناسىۋەتنىڭ يامانلىشىشى.

«تَطَوَّرَتِ الْعَلاَقَاتُ الثَّقَافِيَّةُ بَيْنَ الصِّيْنِ وَالدُّوَلِ الْعَرَبِيَّةِ»: جۇڭگو بىلەن ئەرەب دۆلەتلىرى ئارىسىدىكى مەدەنىيەت ئالاقىسى راۋاجلاندى.

عِلاَقَةٌ ج عَلاَئِقُ: ئارغامچا، ئارقان.

عُلاَلَةٌ: نەرسىنىڭ قالدۇقى.

عَلاَمَ (عَلَى + مَا): نېمىشقا؟ نېمە ئۈچۈن؟

عَلاَمَةٌ ج عَلاَمٌ وَ عَلاَمَاتٌ: ئالامەت، بەلگە، نىشان، تامغا، ئۈلگە، نۇسخا.

عَلاَمَاتٌ تِجَارِيَّةٌ: ماركا، ۋىۋىسكا، سودا ماركىسى، تاۋار بەلگىسى.

﴿وَعَلاَمَاتٍ وَ بِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ﴾ ‹قرآن›: (يوللارغا) بەلگىلەرنى قىلدى، ئۇلار (كېچىسى قۇرۇقلۇقتا ۋە دېڭىزلاردا) يۇلتۇزلار بىلەن يول تاپىدۇ.

عَلاَمَةٌ مُمَيِّزَةٌ: ئالاھىدە بەلگە.

«كُتِبَتْ عَلاَمَاتُ الطَّرِيقِ بِخَطٍّ كَبِيرٍ وَاضِحٍ»: يول بەلگىلىرى چوڭ خەت بىلەن ئوچۇق يېزىلدى.

عَلاَمَةُ التَّعَجُّبِ: ئۈندەش بەلگىسى.

عَلاَمَةُ الْإِسْتِفْهَامِ: سوراق بەلگىسى (؟).

عَلاَمَاتُ الْحُدُودِ: چېگرا بەلگىسى.

عَلاَنِيَةٌ: ئاشكارا، ئوچۇق.

عَلَانِيَةٌ: ئوچۇق-ئاشكارا، يوشۇرماستىن.

﴿وَأَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَ عَلَانِيَةً﴾ «قۇرئان»: بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەرنى يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا سەرپ قىلىدىغان كىشىلەرگە...

عِلَاوَةٌ ج عِلَاوَاتٌ وَ عَلَاوَى وَ عَلَاوِيٌّ: زىيادە، ئوشۇقچە، ئارتۇقچە.

عِلَاوَةٌ مَاهِيَةٌ: قوشۇمچە ياردەم.

عِلَاوَةٌ عِنْ ذَالِكَ: بۇنىڭدىن تاشقىرى.

عِلَاوَةُ الْعَامِلِ: ئۆستۈرۈلگەن ماائاش.

عَلَبَ يَعْلُبُ عَلْبًا الشَّيْءَ: نەرسىگە تامغا باستى، بەلگە قويدى.

عَلِبَ يَعْلَبُ عَلَبًا اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى.

عُلْبَةٌ ج عُلَبٌ وَ عِلَابٌ: تېرە ياكى ياغاچتىن ياسالغان چوڭ قاچا.

عُلْبَةُ اللَّبَنِ: سۈت چېلىكى.

عُلْبَةٌ صَدْرِيَّةٌ: كۆكرەك بوشلۇقى.

«قَدَّمَ إِلَيْهِ عُلْبَةً مِنَ السَّجَائِرِ»: ئۇنىڭغا بىر قاپ تاماكا تۇتتى.

عَلَّبَ الْمَأْكُولَاتِ: يېمەكلىكلەر كونسېرۋاسى ياسىدى.

عُلَبُ اللَّيْلِ: كېچىلىك كۆكۈل ئېچىش جايى.

عَلَثَ يَعْلِثُ عَلْثًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.

عَلِثَ يَعْلَثُ عَلَثًا الْقَوْمُ: قوۋم شىددەتلىك ئېلىشتى.

عَلِجَ يَعْلَجُ عَلَجًا الرَّجُلُ: كىشى كۈچەيدى، كۈچلۈك بولدى، قاتتىق بولدى.

عِلْجٌ ج عُلُوجٌ وَ أَعْلَاجٌ: قولان، ئېشەك، ياۋا ئېشەك؛ قوپال ئادەم.

عُلْجُومٌ ج عَلَاجِيمُ: خوراز؛ ئەركەك پاقا؛ خورمىلىق باغ.

عَلِدَ يَعْلَدُ عَلَدًا: قاتتىق بولدى، كۈچلۈك بولدى.

عَلْدٌ ج أَعْلَادٌ: بويۇن تومۇرى.

عَلِزَ يَعْلَزُ عَلَزًا وَ عَلَزَانًا: ئالاقزادە بولدى.

عَلِزٌ: قورققۇچى، بۇرەكسالدى بولغۇچى.

عَلَسَ يَعْلِسُ عَلْسًا الْمَاءَ: سۇ ئىچتى.

عَلَسَتِ الْإِبِلُ: تۆگە يەيدىغان نەرسىگە يېتىشتى.

عَلَسٌ: ئاشلىق.

عَلَضَ يَعْلِضُ عَلْضًا الْوَتَدَ: قوزۇقنى قومۇرۇش ئۈچۈن مىدىرلاتتى.

عَلَطَ يَعْلِطُ عَلْطًا النَّاقَةَ: تۆگىگە تامغا باستى، ئەن سالدى.

عَلَفَ يَعْلِفُ عَلْفًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا ھەلەپ بەردى، بوغۇز بەردى، بوردىدى.

عَلَفَ الرَّجُلُ: جىق ئىچىۋالدى.

عَلَفَ حِمَارَهُ شَعِيرًا: ئېشىكىگە ئارپا بەردى.

عَلَفٌ ج أَعْلَافٌ وَ عِلَافٌ: ھەلەپ، ئوت-چۆپ، بوغۇز.

عَلَفٌ مُرَكَّبٌ: ئارىلاشما بوغۇز.

عَلِقَ يَعْلَقُ عَلَقًا وَ عَلَاقَةً وَ عِلْقًا فُلَانًا: پالاننى ياخشى كۆرۈپ قالدى، ئاشىق بولدى.

عَلِقَ حُبَّهُ بِقَلْبِهِ: ئۇنىڭغا كۆڭلى چۈشۈپ قالدى.

عَلِقَ بِشَيْءٍ: نەرسىگە ئېسىلىۋالدى، ئالاقىدار بولدى.

عَلِقَ بِالْحِبَالَةِ: تورغا چۈشۈپ قالدى.

عَلِقَ يَفْعَلُ كَذَا: ئۇنى قىلىشقا باشلىدى، تۇتۇش قىلدى.

عَلِقَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھامىلدار بولدى.

عَلِقَ الشَّوْكُ بِثَوْبِهِ: ئۇنىڭ كىيىمىگە تىكەن ئىلىنىپ قالدى.

عَلِقَ بِذِهْنِهِ: كۆڭلىدە ساقلىدى.

عَلِقَ الطَّيْرُ بِالشَّبَكَةِ: قۇش قىسماققا چۈشۈپ قالدى.

عَلَقَ يَعْلُقُ عَلْقًا الرَّجُلَ: كىشىنى سۆكتى، ئەيىبلىدى.

عَلَقَ يَعْلُقُ عَلْقًا وَ عُلُوقًا الصَّبِيُّ: كىچىك بالا

بارمىقنى شورىدى.

عَلَقَ الدَّوَابُّ الشَّجَرَ: ھايۋانلار دەرەخ يوپۇرماقلىرىدىن يېدى.

عَلَقُ الْوَاحِدَةُ عَلَقَةٌ ج عَلَقَاتٌ: سۈلۈك؛ زۈلۈك؛ لەختە قان.

عَلَقُ الْبَعُوضِ وَ غَيْرِهِ: پاشا قاتارلىقلارنىڭ لىچىنكىسى.

﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ﴾ «قۇرئان»: ئۇ ئىنساننى لەختە قاندىن ياراتتى.

عِلْقٌ ج أَعْلَاقٌ وَ عُلُوقٌ: قىممەتلىك، ئەزىز، بىباھا، نەپىس، ئېسىل.

عِلْقٌ ج عُلُوقٌ: ئالدامچى، مەككار.

عَلَقَةٌ: ئۇيۇغان قان، نېسۋە، ئۇلۇش.

﴿ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً﴾ «قۇرئان»: ئاندىن لەختە قاننى پارچە گۆشكە ئايلاندۇردۇق.

عُلْقَةٌ: پېچىنە، نېسۋە، ئۇلۇش؛ مال-مۈلۈك، بايلىق.

عَلْقَمٌ: ئاچچىق تاۋۇز، ھەنزەل؛ ھەرقانداق نەرسىنىڭ ئاچچىقى.

ذَاقَ الْعَلْقَمَ: كۆپ جاپا چەكتى.

عَلَكَ يَعْلِكُ عَلْكًا الشَّيْءَ: نەرسىنى چاينىدى.

عِلْكٌ ج عُلُوكٌ وَ أَعْلَاكٌ: سېغىز كەمپۈت.

عَلَّ يَعِلُّ عَلًّا: ئاغرىپ قالدى، كېسەل بولۇپ قالدى.

«أَكَلَ طَعَامًا فَاسِدًا فَعَلَّ»: بۇزۇلۇپ قالغان تاماقنى يەپ ئاغرىپ قالدى.

عَلَّ يَعَلُّ عَلًّا ـ هُ: ئۇنى ئاغرىتىپ قويدى، كېسەل قىلىپ قويدى.

«عَلَّهُ الْحُزْنُ فَلَزِمَ الْفِرَاشَ»: خاپىلىق تارتىپ يېتىپ قالدى.

عَلَّ / لَعَلَّ: ئېھتىمال، مۇمكىن، بەلكى، تەخمىنەن.

عَلَّافٌ ج عَلَّافَةٌ: يەم-خەشەك ساتقۇچى.

عَلَّاقَةٌ ج عَلَّاقَاتٌ: كىيىم ئاسقۇچ؛ ئارغامچا، تانا.

عَلَّاكٌ: قۇرۇق گەپ ساتقۇچى؛ سېغىز كەمپۈت ساتقۇچى.

عَلَّامٌ: كۆپ بىلىملىك، مول بىلىمگە ئىگە ئالىم.

عَلَّامَةٌ: ئاتاقلىق ئالىم، دوكتۇر، ئەللامە.

عَلَّبَ يُعَلِّبُ تَعْلِيبًا الشَّيْءَ: نەرسىگە بەلگە قويىدى، تامغا باستى.

عَلَّبَ اللَّحْمَ: گۆشنى كونسېرۋا ياسىدى.

عِلَّةٌ ج عِلَلٌ وَ عِلَّاتٌ: كېسەل؛ كەمچىلىك، ئىللەت، ئەيىب، سەۋەب؛ كېلىپ چىقىشى؛ مەنبە.

الْعِلَّةُ الْأُولَى: ئاساسىي سەۋەب.

عِلَّةُ الْوُجُودِ: مەۋجۇدىيەتنىڭ ئامىلى.

«لِكُلِّ عِلَّةٍ دَوَاءٌ»: ھەرقانداق ئاغرىقنىڭ داۋاسى بولىدۇ.

«قَدَّمَ لَهُ عِلَلًا وَاهِيَةً»: ئۇنىڭغا يوقىلاڭ باھانىلەرنى كۆرسەتتى.

عَلَى عِلَّاتِهِ: ئۆز پېتىچە، ئاۋۋالقىدەكلا.

«تَقَبَّلَهُ عَلَى عِلَّاتِهِ»: ئۇنى ئۆز پېتىچە قوبۇل قىلدى.

عَلَّةٌ ج عَلَّاتٌ: كۈنداش ئايال؛ ئايەت؛ ئېھتىياج.

بَنُو الْعَلَّاتِ: ئاتا بىر ئانا باشقا قېرىنداشلار.

عَلَّثَ يُعَلِّثُ تَعْلِيثًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.

عَلَّسَ يُعَلِّسُ تَعْلِيسًا الدَّاءُ: كېسەل ئېغىرلاشتى.

عَلَّصَ يُعَلِّصُ تَعْلِيصًا ـ تِ التُّخْمَةُ فِي مَعْدَتِهِ: قورسىقى كۆپۈپ كەتتى.

عَلَّفَ يُعَلِّفُ تَعْلِيفًا الطَّلْحَ: ئاپېلسىن دەرىخى مېۋە بەردى.

عَلَّقَ يُعَلِّقُ تَعْلِيقًا الْأَمْرَ: ئىشنى بىر تەرەپ قىلدى.

عَلَّقَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئېسىپ قويدى.

«عَلَّقَ أَهَمِّيَّةً عَظِيمَةً عَلَى الْأَمْرِ»: ناھايىتى زور

ئەھمىيەتكە ئىگە، دەپ قارىدى.

عَلَّقَ عَلَى الْكِتَابِ: كىتابقا باھا بەردى، شەرھلىدى.

عَلَّقَ فِي تَفْكِيرِهِ: خاتىرلىدى.

عَلَّقَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا يەم بەردى.

عَلَّقَهُ: ئېسىپ قويدى، ئىلىپ قويدى.

عَلَّقَ الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى، ئېتىپ قويدى.

«عَلَّقَ الثَّوْبَ عَلَى الْعَلَّاقَةِ»: كىيىمنى كىيىم ئاسقۇچقا ئىلىپ قويدى.

«عَلَّقَ الْقَاضِي الْحُكْمَ»: سودىيە ھۆكۈمنى كەيىنگە قالدۇردى.

«عَلَّقُوا بَحْثَ هَذَا الْمَوْضُوعِ إِلَى مَوْعِدٍ لَاحِقٍ»: بۇ تېمىنى مۇھاكىمە قىلىشنى كېيىنكى نۆۋەتكە قالدۇردى.

عَلَّكَ يُعَلِّكُ تَعْلِيكًا الْجِلْدَ: تېرىنى ئەيلىدى.

عَلَّلَ يُعَلِّلُ تَعْلِيلًا الشَّيْءَ: سەۋەب كۆرسەتتى، باھانە كۆرسەتتى.

«هَذِهِ ظَاهِرَةٌ غَرِيبَةٌ لَمْ أَسْتَطِعْ أُعَلِّلْهَا»: بۇ غەلىتە ھادىسە بولۇپ، ئۇنىڭغا مەن سەۋەب كۆرسىتەلمەيمەن.

عَلَّلَهُ بِكَذَا: ئۇنى گوللىدى، ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى.

«عَلَّلَتْ صِغَارَهَا الْجِيَاعَ بِمَاءٍ كَانَتْ تَغْلِيهِ فِي الْقِدْرِ»: ئاچ باللىرىنى قازاندا قايناۋاتقان سۇ بىلەن گوللىدى.

عَلَّمَ يُعَلِّمُ تَعْلِيمًا غَيْرَهُ الصَّنْعَةَ: باشقىسىغا ھۈنەر ئۆگەتتى، تەلىم بەردى؛ تەربىيىلىدى.

«عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ» ‹قۇرئان›: ئىنسانغا بىلمىگەن نەرسىلەرنى بىلدۈردى.

«خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَ عَلَّمَهُ» ‹ھەدىس›: سىلەرنىڭ ياخشىلىرىڭلار قۇرئان ئۆگەنگەن ۋە قۇرئان ئۆگەتكەنلىرىڭلاردۇر.

عِلْوِصٌ: تاماق سىڭمەسلىك، قورسىقى كۆپۈش.

عَلَّى يُعَلِّي تَعْلِيَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆتۈردى، ئېگىزلەتتى، ئۇستۇن قىلدى.

«شَجَاعَتُهُ عَلَّتْ مَرْكَزَهُ بَيْنَ زُمَلَائِهِ»: ئۇنىڭ باتۇرلۇقى ساۋاقداشلار ئارىسىدا ئۇنىڭ ئورنىنى كۆتۈردى.

عُلَّيْقٌ: مالىنا، قارا بۆلجۈرگەن.

عُلَّيْقَةٌ: ئورمان.

عُلَّيْقَةُ مُوسَى: جىن چاتقىلى.

عُلَّيْقَى: مالىنا، قارا بۆلجۈرگەن.

عِلِّيٌّ ج عِلِّيُّونَ: ئەڭ ئالىي دەرىجە، ئەڭ ئالىي ئورۇن؛ يۇقىرى مەرتىۋىلىك.

عِلِّيَّةٌ ج عَلَالِيُّ: ئېگىز بىنا؛ ئاقسۆڭەكلەر، يۇقىرى قاتلامدىكىلەر، يۇقىرى تەبىقە.

عُلِّيَّةٌ ج عَلَالِيٌّ: ئېگىز بىنا.

عِلِّيُّونَ: يۇقىرى قاتلام، يۇقىرى تەبىقە، ئاقسۆڭەك؛ جەننەتتىكى يۇقىرى ئورۇن؛ ياخشى ئەمەللەر خاتىرلەنگەن دەپتەر.

﴿إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ﴾ ‹قۇرئان›: ياخشى بەندىلەرنىڭ نامە-ئەمالى شەك-شۈبھىسىز ئىللىيۇندا بولىدۇ.

عَلِمَ يَعْلَمُ عِلْمًا لِلْأَمْرِ: چۈشەندى، بىلدى، تونۇدى، خەۋەردار بولدى.

﴿عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ﴾ ‹قۇرئان›: سىلەرنىڭ ئۇنى ھېسابلاپ بولالمايدىغانلىقىڭلارنى ئاللاھ بىلىدۇ. ئاللاھ سىلەرگە رەھىم قىلدى. (يەنى، كېچىدە تەھەججۇد نامىزى ئوقۇشنىڭ پەرزلىكىنى ئەمەلدىن قالدۇردى.

«عَلِمَتْ بِقُدُومِكَ فَأَسْرَعَتْ لِلِقَائِكَ»: سېنىڭ كەلگىنىڭنى ئاڭلاپ، مۇلاقات بولۇشقا ئالدىرىدىم.

عَلَمَ يَعْلِمُ عَلْمًا غَيْرَهُ: بەلگە سالدى، تامغا باستى.

عِلْمٌ: بىلمەك، چۈشەنمەك، تونۇماق.

عِلْمُ الْيَقِيْنِ: ئەينەن بىلىش، ھەقىقىي بىلىش.

﴿فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيْمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ﴾ «قۇرئان»: ئەمدى سىلەر بىلمەيدىغان نەرسەڭلار (ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭ دىنى) ئۈستىدە نېمىشقا مۇنازىرىلىشىسىلەر؟

عِلْمٌ ج عُلُومٌ: بىلىم، ئىلىم، تونۇش.

طَالِبُ الْعِلْمِ: ئىلىم تەلەپ قىلغۇچى، ئوقۇغۇچى، تالىپ.

عِلْمُ الشَّعْبِ: ئېتنوگرافىيە.

عَنْ عِلْمٍ: قەستەن، ئەتەي.

أَهْلُ الْعِلْمِ: ئىلىم ئەھلى، ئالىم، ئۆلىما.

عِلْمُ الْفَلَكِ: ئاسترونومىيە.

عِلْمُ النَّفْسِ: پسىخولوگىيە.

عِلْمُ وَظَائِفِ الْأَعْضَاءِ: فىزىئولوگىيە.

عِلْمُ الْأَحْيَاءِ: بىئولوگىيە.

عِلْمُ اللُّغَةِ: تىلشۇناسلىق.

عِلْمُ الْمَعَادِنِ: مېتاللورگىيە.

عِلْمُ الْأَحْيَاءِ الْمِجهَرِيَّةِ: مىكرو بىئولوگىيە.

عِلْمُ الْأَحْيَاءِ الْبَحْرِيَّةِ: دېڭىز-ئوكيان بىئولوگىيىسى.

عِلْمُ الْإِنْسَانِ: ئانتروپولوگىيە (ئىنسانلارنىڭ كېلىپ چىقىشى، تەرەققىياتى، ئىرقىي بۆلۈنۈشلىرى ۋە مەدەنىيەت ئەھۋاللىرىنى تەكشۈرىدىغان پەن).

عِلْمُ مَخَارِجِ الْحُرُوفِ: فونېتىكا.

عِلْمُ الْكَلَامِ: كالام ئىلمى (ئاللاھنىڭ بىرلىكى ۋە سۈپەتلىرى ئۈستىدە توختىلىدىغان ئىلىم)، (ئىسلام دىنى ئەقىدىلىرىنى دەلىللەر ئارقىلىق ئىسپاتلايدىغان، شۇبھىلەرگە رەددىيە بېرىدىغان ئىلىم) پەلسەپە.

عِلْمُ النَّحْوِ: گرامماتىكا.

عِلْمُ الصَّرْفِ: مورفولوگىيە.

عِلْمُ الْبَدِيعِ: ئىستىلىستىكا.

عِلْمُ الْفِقْهِ: قانۇنشۇناسلىق، فىقھشۇناسلىق (قۇرئان، ھەدىس، ئىجماد، قىياس ئارقىلىق بېكىتىلگەن شەرىئەت ئەھكاملىرى ئۈستىدە توختىلىدىغان ئىلىم).

عِلْمُ الْمَنْطِقِ: لوگىكا.

عِلْمُ الرَّمْلِ: رەمباللىق.

عِلْمُ التَّنْجِيْمِ أَوِ النُّجُومِ: ئىلمى نۇجۇم.

عِلْمُ الطِّبِّ: مېدىتسىنا، تېبىبىي ئىلىم.

عِلْمُ الصَّيْدَلِيَّةِ: دورىگەرلىك ئىلمى.

عِلْمُ الْكَهْرِبَاءِ: ئېلېكتر ئىلمى.

عِلْمُ الْحَشَرَاتِ: ئېنتومولوگىيە.

عِلْمُ الْبَصَرِيَّاتِ: ئوپتىكا.

عِلْمُ الْأَمْرَاضِ: پاتالوگىيە

عِلْمُ الْبِيْئَةِ: ئېكولوگىيە.

عِلْمُ تَوَازُنِ السَّوَائِلِ: گىدروستاتىكا، سۇيۇقلۇق ستاتىكىسى.

عِلْمُ الْجَوِّ: مېتېئورولوگىيە.

عِلْمُ الْكِيْمِيَاءِ: خىمىيە.

عِلْمُ الْحَيَوَانِ: زوئولوگىيە.

عِلْمُ النَّبَاتِ: بوتانىكا.

عِلْمُ الْأَصْوَاتِ: فونېتىكا.

عِلْمُ الْفِيْزِيَاءِ: فىزىكا.

عِلْمُ الْفِيْزِيَاءِ الْفَلَكِيَّةِ: ئاستروفىزىكا، ئاسمان جىسىملىرى فىزىكىسى.

عِلْمُ الْأَرْضِ: جۇغراپىيە.

عِلْمُ الْهَلَكِ وَ عِلْمُ طَبَقَاتِ الْأَرْضِ: گېئولوگىيە.

عِلْمُ الْحِيَلِ: مېخانىكا.

عِلْمُ الْمِيَاهِ: گىدرولوگىيە.

عِلْمُ التَّعَالِيْمِ وَ عِلْمُ الرِّيَاضِيَّاتِ: ماتېماتىكا.

عِلْمُ الْجَبْرِ: ئالگېبرا.

عِلْمُ الْأَنْسَابِ: گېنېئالوگىيە، نەسەبشۇناسلىق.

عِلْمُ الْإِجْتِمَاعِ: سوتسىئولوگىيە.

عِلْمٌ مَا بَعْدَ الطَّبِيعَةِ: مېتافىزىكا.

عِلْمُ الْحَمَّامَاتِ: بالنېئوتېراپىيە، يۇيۇنۇدۇرۇپ داۋالاش ئىلمى.

عِلْمُ الْغُدَدِ الصَّمِّ: ئېندوكرىنولوگىيە، گورمونولوگىيە.

عِلْمُ الْقِبَالَةِ: ئوبستېترىكا، توكولوگىيە، تۇغۇتشۇناسلىق.

عِلْمُ الْإِقْتِصَادِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي ئىقتىسادشۇناسلىق.

عِلْمُ الْمِيكَانِيكَا السَّمَاوِيِّ: ئاسمان جىسىملىرى مېخانىكىسى.

الْعُلُومُ الْمُدَوَّنَةُ: سىنخرونىزم، يىلنامەشۇناسلىق.

الْعُلُومُ الآلِيَّةُ: مېخانىكا.

الْعُلُومُ الْإِلَهِيَّةُ: تېئولوگىيە، ئىلاھىيەت، ئېتىقاد.

عِلْمًا وَ عَمَلًا: نەزەرىيە ۋە ئەمەلىيەت جەھەتتە.

الْعُلُومُ الْبَشَرِيَّةُ: ئىجتىمائىي پەنلەر، گۇمانىتار پەنلەر.

الْعُلُومُ الْعَرَبِيَّةُ: گراماتىكا، مورفولوگىيە، ئىستىلىستىكا قاتارلىق پەنلەر.

الْعُلُومُ الْخَفِيَّةُ: مىستىسىزم، سپېكترولوگىيە.

الْعُلُومُ الْمَالِيَّةُ: كامېرالىزم، مالىيەشۇناسلىق.

عِلْمُ الْمَنْهَجِ: مېتېئورولوگىيە.

الْعِلْمُ التَّعْلِيمِيُّ: ماتېماتىكا.

الْعُلُومُ الطَّبِيعِيَّةُ: تەبىئىي پەنلەر.

عَلَمٌ ج أَعْلَامٌ: بايراق، تۇغ؛ داھىي، باشلىق، خوجايىن؛ تاغ.

إِسْمُ عَلَمٍ: خاس ئىسىم.

﴿وَلَهُ الْجَوَارُ الْمُنْشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ﴾ «قۇرئان»: دېڭىزلاردا قاتناۋاتقان تاغدەك كېمىلەر ئاللاھنىڭ ئىلكىدىدۇر.

عَلْمَانِيٌّ م عَلْمَانِيَّةٌ: كەسپىي ئەھلى ئەمەس، نادان، بىلىمسىز، تەجرىبىسىز، غەيرىي دىنىي.

عُلْمَةٌ: يۇقىرى كالپۇكى پۇچۇق.

عِلْمِيٌّ: نەزەرىيە، نەزەرىيىۋى، ئىلمىي.

عِلْمِيَّةٌ: ئالىملىق.

جَمْعِيَّةٌ عِلْمِيَّةٌ: ئىلمىي جەمئىيەت.

عَلَنَ يَعْلِنُ عُلُونًا وَ عَلَانِيَّةً الْأَمْرُ: ئىش ئاشكارا بولدى، ئوچۇق بولدى، ئايدىڭلاشتى.

عَلَنَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئاشكارىلىدى، شايى قىلدى.

عَلَنًا: ئاشكارا، ئوچۇقتىن-ئوچۇق، سەمىمىي.

«يَقُولُ رَأْيَهُ علنًا لَا يَخْشَى أَحَدًا»: ئۇ ھېچكىمدىن قورقماي ئۆز پىكرىنى ئاشكارا دەيدۇ.

عَلِنٌ: ئوچۇق، ئاشكارا.

عَلَنَةٌ: ئوچۇق-ئاشكارا، سىرنى يوشۇرمايدىغان.

عَلَنِيٌّ: ئاشكارا، ئوچۇق.

بَيْعٌ عَلَنِيٌّ: ئاشكارا ساتماق، ئاشكارا سودا.

الْمَزادُ الْعَلَنِيُّ: كىمئارتۇق قىلىپ ساتماق.

عَلِهَ يَعْلَهُ عَلَهًا: ھاڭ-تاڭ قالدى، تېڭىرقاپ قالدى؛ قايغۇردى، غەم قىلدى؛ مالامەتكە قالدى؛ ئېچىرقاپ كەتتى.

عَلِهَ الْفَرَسُ: ئات تىزگىن سىيردى.

عَلْهَانُ م عَلْهَى ج عِلَاهٌ وَ عَلَاهَى: غەمكىن، كۆڭلى يېرىم، خاتىرجەمسىز، ئاچ قورساق؛ ئەركەك تۆگە قۇشى.

عَلْهَبٌ: ئەركەك بۇغا.

عُلْوَانٌ: ئادرېس.

عُلْوَانُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ نامى.

عُلْوَانُ الْخِطَابِ: خەتنىڭ ئادرېسى.

عَلْوَنَ يُعَلْوِنُ عَلْوَنَةً وَ عِلْوَانًا الرِّسَالَةَ: مەكتۇپقا ئادرېسنى يازدى.

عَلُوفَةٌ: بورداldىغان ماللار.

عُلُوٌّ: ئېگىزلىك، يۇقىرىلىق، ئۈستۈنلۈك؛

ئۇلۇغلۇق، چوڭلۇق.

﴿سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيْرًا﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ پاكتۇر، ئۇلارنىڭ بوھتان سۆزلىرىدىن يۇكسەك دەرىجىدە ئالىيدۇر.

عُلُوٌّ شَاهِقٌ: يۇكسەك ئېگىزلىك.

عُلُوَّ الْكَعْبِ: ئېسىل، مۇنەۋۋەر.

عَلَوِيٌّ: ساماۋى، ئاسماندىكى، ئاسمانغا مەنسۇپ؛ مۇقەددەس؛ شىئە مەزھىپى، ئەلەۋىيلەر.

عُلْوِيٌّ: ئۇستۇنكى، يۇقىرىقى.

نُورٌ عُلْوِيٌّ: ساماۋىي نۇر.

طَابِقٌ عُلْوِيٌّ: يۇقىرى تەبىقە.

إِرَادَةٌ عَلَوِيَّةٌ: ئاللاھنىڭ ئىرادىسى.

عَلَى يَعْلَى عَلْيًا وَ عُلِيًّا: ئۆرلىدى، ئۇستىگە چىقتى.

عَلِيَ يَعْلَى عَلَاءً الشَّيْءُ: ئېگىزلىدى، ئۆرلىدى، كۆتۈرۈلدى، ئۇستۇن بولدى.

عَلَى: ئالدى قوشۇلغۇچى بولۇپ، تۆۋەندىكىدەك مەنىلەردە كېلىدۇ: ئۇستىدە، غا؛ زۆرۈر، لازىم؛ ئارقىلىق؛ ئاساسەن، بىنائەن؛ ئۇچۇن.

نَزَلَ مِنْ عَلَى الْقِطَارِ: پويىزدىن چۈشتى.

لَابَأْسَ عَلَيْكَ: ساڭا ھېچ ئىش يوق.

عَلَيْهِ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا: ئۇنىڭغا شۇنداق قىلىش زۆرۈر.

يَكْذِبُ عَلَى صَدِيْقِهِ: ئۇ دوستىغا يالغان سۆزلەيدۇ.

عَلَى يَدِهِ: ئۇنىڭ قولى ئارقىلىق.

عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا بىنائەن.

عَلَى وَجْهِ اللهِ: ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئۇچۇن.

عَلَى أَحْسَنَ مَا يُرَامُ: ئەڭ ياخشى ھالەتتە، كۆڭۈلدىكىدەك.

عَلَى الْإِطْلَاقِ: پۈتۈنلەي، تامامەن، مۇتلەق.

عَلَى بِسَاطِ الْبَحْثِ: مۇھاكىمە قىلىنىۋاتىدۇ.

عَلَى التَّقْرِيْبِ عَلَى وَجْهِ التَّقْرِيْبِ: تەخمىنەن.

عَلَى التَّوَالِي: ئارقىمۇئارقا، كەينى-كەينىدىن.

عَلَى حِسَابِهِ: چىقىمىنى ئۇ قىلىدۇ.

عَلَى الْخُصُوصِ - عَلَى وَجْهِ الْخُصُوصِ: بولۇپمۇ.

عَلَى الرَّأْسِ وَ الْعَيْنِ: خۇشاللىق بىلەن.

عَلَى رُؤُوسِ الْأَشْهَادِ: ئاشكارا، ئوپئوچۇق.

عَلَى الرَّحْبِ وَ السَّعَةِ: قارشى ئېلىنغان.

عَلَى رِسْلِكَ: ئالدىراپ كەتمىگىن، ئاستا-ئاستا.

عَلَى الرَّغْمِ مِنْ كَذَا: بولمىغىنىغا قارىماي.

عَلَى سَبِيْلِ الْمِثَالِ: مىسال تەرىقىسىدە.

عَلَى ضوءِ كَذَا: ئېتىبارغا ئېلىپ.

عَلَى غَفْلَةٍ: تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت.

عَلَى غَيْرِ انْتِظَارٍ: كۈتۈلمىگەن.

عَلَى غَيْرِ عَادَتِهِ: ئادىتىنىڭ ئەكسىچە.

عَلَى قَدَمِ الْمُسَاوَاةِ: باباراۋەر.

عَلَى قَدَمٍ وَ سَاقٍ: پۈتۈن كۈچى بىلەن.

عَلَى مَهْلٍ: ئالدىرىماي، ئاستا-ئاستا.

عَلَيَّ بِهِ: ئۇنى مېنىڭ ئالدىمغا ھازىر قىل.

فَعَلَ كَذَا عَلَى بَصِيْرَةٍ: بىلىپ تۇرۇپ قىلدى.

لَاعَلَيْكَ: پەرۋا قىلىپ كەتمىگىن.

عُلًى: ئېگىزلىك، ئۇستۇنلۇك، ئالاھىدە، ئالىي.

﴿فَأُولَئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى﴾ ‹قرآن›: ئۇلار (ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا) يۇقىرى دەرىجىگە ئېرىشىدۇ.

عُلْيَا ج عُلًى: ئېگىز، ئۇستۇن؛ ئەڭ ئالىي، يۇقىرى دەرىجە، يۇكسەك.

﴿وَكَلِمَةُ اللهِ هِيَ الْعُلْيَا﴾ ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ سۆزى ھەممىدىن ئۇستۇندۇر.

الْقِيَادَةُ الْعُلْيَا لِلْجَيْشِ: ئالىي قوماندانلىق شتابى.

الدَّرَجَةُ الْعُلْيَا لِلْحَرَارَةِ: تېمپېراتۇرىنىڭ يۇقىرى دەرىجىسى.

الْمَحْكَمَةُ الْعُلْيَا: ئالىي سوت.

يَدٌ عُلْيَا: بەرگۈچى قول.

«الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى» ‹حديث›: بەرگەن

قول، ئالغان قولدىن ياخشى.

عَلْيَاءُ: يەلەك، كۆك، ساما؛ ئېگىزلىك، ئالەم بوشلۇقى، تاغ چوققىسى.

يُحَاوِلُ أَنْ يَبْلُغَ الْعَلْيَاءَ: يۇقىرى مەرتىۋىگە ئېرىشىشكە ئۇرۇنماقتا.

هُمْ عِلْيَةُ الْقَوْمِ: ئۇلار ئاقسۆڭەكلەر.

عَلِيفَةٌ ج عَلَائِفُ: بوردالغان مال.

عَلِيقٌ: ئوت-چۆپ، بوغۇز.

عَلِيقُ الدَّوَابِّ: ھەلەپ، ھايۋاناتلارنىڭ بوغۇزى.

نَبَاتَاتُ الْعَلِيقِ: ئوت-چۆپ، يەم خەشەك.

عَلِيلٌ ج أَعِلَّاءُ: كېسەل، ئەيىبناك، ئىللەتلىك.

هَوَاءٌ عَلِيلٌ: ئىللىق ھاۋا.

عَلِيمٌ ج عُلَمَاءُ: مول بىلىملىك، مەخسۇس بىلىم ئىگىسى، مۇتەخەسسىس.

الْعَلِيمُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ھەممىنى بىلگۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

﴿إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ ‹قۇرئان›: شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭ ئوبدان بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر.

عَلِيٌّ ج عِلْيَةٌ و عليّون: ئېگىز، يۈكسەك، كاتتا، ئالىيجاناب، ئېسىل، مۆتىۋەر.

الْعَلِيُّ الْمُتَعَالُ: ھەممىدىن ئۈستۈن.

﴿وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ ‹قۇرئان›: ئاسمان-زېمىننى ساقلاش ئۇنىڭغا ئېغىر كەلمەيدۇ، ئۇ يۇقىرى مەرتىۋىلىكتۇر، ھەممىدىن ئۇلۇغدۇر.

عِلِيَّةٌ: يۇقىرى قاتلام، يۇقىرى تەبىقە، ئاقسۆڭەك.

عَمَاءٌ: قارىغۇ، قارىغۇلارچە، قالايمىقان؛ يامغۇرلۇق قارا بۇلۇت.

عِمَادٌ ج عُمُدٌ و عَمَدٌ: تۈۋرۈك، يۆلەنچۈك؛ ئاساس؛ كۈچ؛ ئېگىز؛ ئەسكەر باشلىقى؛ بالىنى يۇيۇندۇرماق (خرىستىئانلارنىڭ).

رَفِيعُ الْعِمَادِ: ئېسىل، يۇقىرى ھەربىي مەرتىۋە.

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ﴾ ‹قۇرئان›: پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاد — كۈچلۈك ئىرەمنى قانداق جازالىغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟

﴿اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھ ئاسمانلارنى تۈۋرۈكسىز بەرپا قىلدى.

عِمَادَةٌ: ئۇنىۋېرسىتېتتىكى فاكۇلتېت باشلىقلىق مەنسىپى.

عَمَارٌ: تەبرىكلەش، ھۆرمەتلەش، سالام بېرىش.

عِمَارَةٌ ج عَمَائِرُ و عِمَارَاتٌ: بىنا، ئىمارەت، قۇرۇلۇش؛ ئاۋات قىلىش.

عِمَارَةٌ بَحْرِيَّةٌ: فلوت، ئىسكادرا.

﴿أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ ‹قۇرئان›: سىلەر ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەشنى مەسجىدى ھەرەمنى ئاۋات قىلىشنى ... ئوخشاش ھېسابلامسىلەر.

فَنُّ الْعِمَارَةِ. صِنَاعَةُ الْعِمَارَةِ: بىناكارلىق ئىلمى، ئارخىتېكتور، بىناكارلىق سەنئىتى.

قِسْمُ الْعِمَارَةِ: بىناكارلىق قىسمى.

«تَقَعُ الْمَكْتَبَةُ مُقَابِلَ عِمَارَةِ التَّدْرِيسِ»: كۇتۇپخانا ئوقۇتۇش بىناسىنىڭ ئۇدۇلىغا جايلاشقان.

عَمَارَةٌ ج عَمَائِرُ: ئۇچقۇچىلار ئەترىتى.

عَمَاسٌ ج عُمُسٌ: قاتتىق ئۇرۇش، دەھشەتلىك ئۇرۇش، قاتتىق جەڭ، نوچى يولۇاس، بالايىئاپەت، مۇسىبەت.

عُمَاصٌ: چاپاق.

عَمَاقَةٌ: چوڭقۇرلۇق، تېرەن، ئىچكىرى.

قَلِيلُ الْعَمَاقَةِ: تېيىز، يۈزەكى، يېقىن.

عَمَالَةٌ: ئۆلكە، مەمۇرىي رايون.

عِمَالَةٌ: ئىش ھەققى، مائاش.

عِمَامَةٌ ج عَمَائِمُ: سەللە.

«أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ خَطَبَ النَّاسَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ

سَوْدَاء» ‹حديث›: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرگە خۇتبە سۆزلىگەندە قارا رەڭلىك سەللە يۆگىۋالغانىدى.

عَمَاوَةٌ: قارىغۇ، قارىغۇلارچە، قالايمىقان؛ يامغۇرلۇق قارا بۇلۇت.

عَمَايَةٌ: قايمۇقۇش، گاڭگىراش، ئازغۇنلۇق؛ بىلمەسلىك، نادانلىق، قارا قورساقلىق.

عَمَتَ يَعْمِتُ عَمْتًا: تاياق بىلەن راسا سالدى.

عَمَتَ الصّوفَ: يۇڭنى ساۋىدى.

عَمْتَهُ: ئۇنى توستى.

عَمَدَ يَعْمِدُ عَمْدًا: تايانىدى، يۆلەندى، مەقسەت قىلدى.

عَمَدَ لِلأَمْرِ: ئىشقا ئىرادە باغلىدى.

عَمَدَ السَّقْفَ: شىپقا تىرەك تىرىدى.

عَمَدَ الْوَلَدَ: بالىنى يۆيۈندۈردى (ناسازلانىك).

عَمْدٌ: قوللىماق، يۆلىمەك، مەقسەت قىلماق، كۆڭلىگە پۈكمەك، ئىرادە باغلىماق.

عَمْدًا: قەستەن، ئەتەي.

فَعَلَهُ عَمْدًا: ئۇنى قەستەن قىلدى.

عُمْدَةٌ ج عُمَدٌ: تۈۋرۈك، تىرەك، يۆلەنچۈك.

عُمْدَةُ الْبَلَدِ: شەھەر باشلىقى.

عُمْدَةُ الْمَدْرَسَةِ: مەكتەپ ئىشلىرى ھەيئىتى.

«هَذَا هُوَ عُمْدَةُ الْقَوْلِ»: مانا بۇ گەپنىڭ پوسكاللىسى.

«أُنْتُخِبَ فُلَانٌ عُمْدَةً لِقَرْيَتِهِ»: پالانى كەنت باشلىقلىقىغا سايلاندى.

عَمْدِيٌّ: مەقسەتلىك، غەرەزلىك، قەستەن.

عَمْدِيَّةٌ: ئوردىنات (ماتېماتىكىلىق ئاتالغۇ).

عُمْدِيَّةٌ: كەنت باشلىقلىق ۋەزىپىسى، كەنت باشقۇرۇشىدىكى جايلار.

عَمَرَ الْمَكَانُ: جاي ئاھالىلىك بولدى، ئاۋات بولدى.

﴿إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللهِ مَنْ آمَنَ بِاللهِ...﴾ ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ مەسجىدلىرىنى پەقەت ئاللاھقا ... ئىمان ئېيتقان ۋە ... كىشىلەرلا ئاۋات قىلىدۇ.

عَمَرَ الْقَوْمُ الْمَكَانَ: قوۋم ماكانلاشتى، يەرلەشتى.

عَمَّرَهُ اللهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن.

عَمَرَ بِالْمَكَانِ: جايلاشتى، ماكانلاشتى.

عَمَرَ إِلَى التِّسْعِينَ: 90 ياشقا كىردى.

عَمَرَ الدَّارَ: ئۆي سالدى.

عَمِرَ يَعْمَرُ عَمْرًا وَ عَمَرًا وَ عَمَارَةً الرَّجُلُ: كىشى ئۇزۇن ئۆمۈر كۆردى، ئۇزۇن ياشىدى.

عَمَرَ الْمَالُ: مال كۆپەيدى، مول بولدى.

عُمْرٌ ج أَعْمَارٌ: ھايات، ئۆمۈر، ياش.

عُمْرٌ جَدِيدٌ: يېڭى ھايات.

﴿وَلَكِنَّا أَنْشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ﴾ ‹قرآن›: لېكىن، بىز نۇرغۇن ئۇممەتلەرنى ياراتتۇق، ئۇلارنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولدى.

«لاَ يَزِيدُ الْمُؤْمِنَ عُمْرُهُ إِلَّا خَيْرًا» ‹حديث›: مۆئمىننىڭ ئۆمرىنىڭ زىيادە بولۇشى مۆئمىن ئۈچۈن ئۇنىڭ ياخشىلىقىنى زىيادە قىلىدۇ.

مَا عُمْرُكَ . كَمْ عُمْرُكَ: قانچە ياشقا كىردىڭىز.

عُمْرِي ثَلَاثُونَ سَنَةً: ئوتتۇز ياشقا كىردىم.

ذَوَاتُ الْعُمْرَيْنِ: ھەم سۇدا، ھەم قۇرۇقلۇقتا ياشايدىغان.

مَرَّةً فِي الْعُمْرِ: ئۆمرىدە بىرلا قېتىم.

عَمْرٌ ج أَعْمَارٌ: دىن.

لَعَمْرِي: دىنىم بىلەن قەسەمكى،

لَعَمْرُ اللهِ: ئاللاھنىڭ دىنى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى،

﴿لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾ ‹قرآن›: سېنىڭ ھاياتىڭ بىلەن قەسەمكى، ئۇلار ئەلۋەتتە گۇمراھلىقلىرىدا تېڭىرقاپ

يۇرۇشىدۇ.

عَمَرٌ: باش ياغلىقى.

الْعَمْرَانِ: كىچىك تىلنىڭ ئۇستىدىكى ئىككى دانە ساڭگىلاپ تۇرىدىغان گۆش.

الْعُمْرَانِ: ئىككى دەۋر (80 يىل).

عُمْرَانٌ: بىنا، ئىمارەت؛ مەدەنىيەت، مەرىپەت، گۈللىنىش، ئاۋاتلىشىش.

الْعُمَرَانِ: ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى بىلەن ھەزرىتى ئۆمەر.

عُمْرَانِيٌّ: مەدەنىي، مەرىپەتلىك.

عُمْرَةٌ ج عُمَرٌ: ئۆمرە، ئۆمرە ھەج (زۇلھەججىنىڭ 8 - 9 - كۈنلىرىدىن باشقا ۋاقىتلاردا بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلماق).

أَدَّى الْعُمْرَةَ: ئۆمرە ھەج قىلدى.

﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لله﴾ «قۇرئان»: ھەج بىلەن ئۆمرىنى ئاللاھ ئۈچۈن تولۇق ئورۇنلاڭلار.

عَمْرَةٌ ج عَمَرَاتٌ: باش ياغلىقى.

نَزَعَ الْعَمْرَةَ عَنْ رَأْسِهِ: بېشىدىن ياغلىقنى ئېلىۋەتتى.

عَمْرَطَ يُعَمْرِطُ عَمْرَطَةً الشَّيْءَ: ئالدى.

عُمْرُوطٌ ج عَمَارِيطُ: ئوغرى، نامرات.

عَمَسَ يَعْمِسُ عَمْسًا الْكِتَابَ: كىتاب ئۆچۈرۈۋېتىلدى.

عَمَسَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يوشۇردى.

عَمِشَ يَعْمَشُ عَمَشًا الرَّجُلُ: يېشى تولا ئېقىپ كۆزى ئاجىزلاپ كەتتى.

عَمَشٌ: ياش تولا ئېقىپ كۆز ئاجىزلاپ كېتىش.

عَمْصَاءُ ج عُمْصٌ: چاپاق كۆز.

عَمَطَ يَعْمِطُ عَمْطًا عِرْضَهُ: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى، ئابرۇيىنى تۆكتى.

عَمَطَ نِعْمَةَ اللهِ: ئاللاھنىڭ نېمىتىگە تۇزكورلۇق قىلدى.

عَمُقَ يَعْمُقُ عُمْقًا وَ عَمَاقَةً الْمَكَانُ: جاي يىراق بولدى، ئۇزۇن بولدى.

عَمُقَ الْبِئْرُ: قۇدۇق چوڭقۇر بولدى.

عُمْقٌ ج أَعْمَاقٌ: چوڭقۇر، چوڭقۇرلۇق؛ تېگى، ئاستى.

عُمْقُ الْحُبِّ أَوِ الْحُزْنِ: چوڭقۇر مۇھەببەت، قاتتىق قايغۇ.

عُمْقُ الصَّحْرَاءِ: يىراق سەھرا، كەڭ سەھرا.

عُمْقُ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ ئاخىرى.

«مَا فَعَلَهُ يَدُلُّ عَلَى عُمْقِ حُبِّهِ لَكَ»: ئۇنىڭ قىلغانلىرى سېنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

«جَرَتِ الْمُنَاوِرَاتُ الْعَسْكَرِيَّةُ فِي عُمْقِ الصَّحْرَاءِ»: كەڭ سەھرادا ھەربىي مانېۋىر ئۆتكۈزۈلدى.

«حَدَثَتِ الْجَرِيمَةُ فِي أَعْمَاقِ اللَّيْلِ»: جىنايەت كېچىنىڭ ئاخىرىدا يۈز بەردى.

مِنْ أَعْمَاقِ الْقَلْبِ: چىن قەلبىدىن.

«أُحِبُّكَ مِنْ أَعْمَاقِ قَلْبِي»: سېنى چىن قەلبىمدىن سۆيىمەن.

عَمِلَ يَعْمَلُ عَمَلًا الرَّجُلُ: ئىشلىدى، ئەمەل قىلدى، ئادا قىلدى، بېجىردى، ئىجرا قىلدى، ئەمەل قىلدى، ئورۇنلىدى، ھەرىكەت قىلدى، مەشغۇل بولدى.

عَمِلَ عَلَى: ... بىلەن شۇغۇللاندى، ... غا كۈچ چىقاردى.

عَمِلَ فِيهِ: ئۇنىڭغا تەسىر قىلدى، تەسىر كۆرسەتتى.

﴿مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا﴾ «قۇرئان»: كىمكى بىرەر يامانلىقنى قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا شۇنىڭغا لايىق جازا بېرىلىدۇ.

عَمِلَ بِالْأَمْرِ: بۇيرۇققا ئەمەل قىلدى.

عَمِلَ بِهِ: كۈچكە ئىگە بولدى، تەسىر كۆرسەتتى، ئۈنۈم بەردى.

عَمِلَ عَلَى شَيْءٍ: ئىجرا قىلىش ئۈچۈن ھەرىكەتلەندى.

عَمِلَ عَمَلَهُ: رولىنى جارى قىلدۇردى.

عَمِلَ عَلَى الصَّدَقَةِ: زاكات يىغدى.

عَمِلَ لِلْأَمِيرِ عَلَى بَلَدٍ: ئەمىرنىڭ زاكات يىغقۇچىسى بولدى.

«يُعْمَلُ بِالْقَانُونِ الْفُلَانِيِّ»: پالانى قانۇن يولغا قويۇلدى.

«عَمِلَ الدَّوَاءُ عَمَلَهُ فِي الْمَرِيضِ»: دورا كېسەلگە پايدا قىلدى.

«عَمِلَ عَلَى تَعْدِيلِ قَانُونِ الْأَحْوَالِ الشَّخْصِيَّةِ»: ھەق تەلەپ قانۇنغا ئۆزگەرتىش كىرگۈزدى.

«يَعْمَلُ الطُّلَّابُ بِاللَّوَائِحِ وَالنُّظُمِ الَّتِي وَضَعَهَا الْمَعْهَدُ»: ئوقۇغۇچىلار ئىنستىتۇت تۈزگەن قائىدە-تۈزۈملەرگە رىئايە قىلدۇ.

تَعْمَلُ هَذِهِ الْآلَاتُ بِالْكَهْرَبَاءِ: بۇ ماشىنىلار توك بىلەن ماڭىدۇ.

عَمَلٌ ج أَعْمَالٌ: ھەرىكەت قىلىش، ئەمەل، مەشغۇلات، ئەمگەك؛ ئەسەر؛ كەسىپ.

الْعَمَلُ الْجِسْمَانِيُّ: جىسمانىي ئەمگەك.

﴿إِنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ﴾ ‹قرآن›: مەن سىلەردىن ھەرقانداق بىر ياخشى ئەمەل قىلغۇچىنىڭ ئەمىلىنى بىكار قىلىۋەتمەيمەن.

وَزِيرُ الْعَمَلِ: ئەمگەك مىنىستىرى.

مَكْتَبُ الْعَمَلِ: ئەمگەك ئىدارىسى.

صَاحِبُ الْعَمَلِ: كاپىتالىست، خوجايىن.

عِلْمٌ وَ عَمَلٌ: نەزەرىيە بىلەن ئەمەلىيەت.

رَجُلُ عَمَلٍ: كەسىپ ئەھلى.

عَمَلًا بِهِ: شۇنىڭغا ئاساسەن، شۇ بويىچە.

الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ: ئەمەللەر نىيەتكە باغلىق.

أَعْمَالُ التَّعْدِينِ: كان ئاچماق.

عِمْلَاقٌ: پالۋان، زەبەردەست، گىگانت، غەلتە يوغان ئادەم.

عُمْلَةٌ ج عُمْلَاتٌ وَ عُمَائِلُ: قەبىھ ھەرىكەت، رەزىل ھەرىكەت.

عُمْلَةٌ: پۇل؛ ئىش ھەققى.

عُمْلَةٌ وَرَقِيَّةٌ: قەغەز پۇل.

عُمْلَةٌ زَائِفَةٌ: يالغان پۇل، ساختا پۇل.

سِعْرُ الْعُمْلَةِ: پۇلنىڭ كۇرسى.

عُمْلَةٌ صَعْبَةٌ: چەت ئەل پۇلى، تاشقى پېرېۋوت.

وَجْهُ الْعُمْلَةِ: پۇلنىڭ ئالدى تەرىپى.

قَفَا الْعُمْلَةِ: پۇلنىڭ ئارقىسى.

عَمَلِيٌّ: ئەمەلىيەت، ئەمەلىي.

عَمَلِيَّةٌ ج عَمَلِيَّاتٌ: ئىش، ھەرىكەت، مەشغۇلات.

عَمَلِيَّةُ الْإِزْهَارِ: گۈللىنىش جەريانى.

عَمَلِيَّةٌ جِرَاحِيَّةٌ: تاشقى كېسەللىكلەر ئوپېراتسىيىسى.

عَمَلِيَّةٌ حِسَابِيَّةٌ: ھېسابلاپ كۆرمەك.

هَلْ أَنْتَ فِي حَاجَةٍ إِلَى عَمَلِيَّةٍ: سەن ئوپېراتسىيىگە ئېھتىياجلىقمۇ؟

عَمَلِيَّاتٌ: ئەمەلىي مەسىلىلەر.

عَمَّ يَعُمُّ عُمُومًا الشَّيْءُ: نەرسە ئومۇملاشتى، ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالدى.

عَمَّ السُّكُوتُ: تىمتاس بولۇپ كەتتى.

عَمَّتْ بِهِ الْبَلْوَى: ئاپەت تارقالدى.

عَمَّ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك باراقسان بولۇپ كەتتى.

عَمَّ يَعَمُّ عُمُومَةَ الرَّجُلُ: تاغىسى بولدى.

عَمَّ = عَمَّا (عَنْ — مَا): نېمىدىن، نېمە توغرىسىدا؟

عَمَّا قَرِيبٍ: پات يېقىندا.

﴿عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ﴾ ‹قرآن›: (مۇشرىكلار ئۆزئارا نېمە توغرىسىدا سورىشىدۇ؟ ئۇلار چوڭ بىر خەۋەر (يەنى، قىيامەت توغرۇلۇق) سورىشىدۇ.

حَدَّثَنِي عَمَّا فَعَلَهُ: قىلغانلىرىنى ماڭا دەپ بەردى.

عَمَّنْ (عَنْ ــ مَنْ): كىمدىن؟ كىم توغرىسىدا؟

عَمٌّ ج أَعْمَامٌ وَ عُمُومَةٌ: تاغا (ئاتىنىڭ قېرىندىشى).

إِبْنُ الْعَمِّ: تاغىنىڭ ئوغلى (بىر نەۋرە).

عَمَّارٌ ج عَمَّارُونَ: كۆپ ئاۋات قىلغۇچى، كۆپ قۇرۇلۇش قىلغۇچى، ناھايىتى گۈللەندۈرگۈچى.

عَمَّالٌ: ھەرىكەتچان؛ ئىشچى، ئىشچان.

عُمَّالِيٌّ: ئىشچىلىق، ئىشچىغا خاس.

اَلْحَرَكَةُ الْعُمَّالِيَّةُ: ئىشچىلار ھەرىكىتى.

عَمَّةٌ ج عَمَّاتٌ: ھامما (ئاتىنىڭ ھەمشىرىسى).

﴿وَبَنَاتُ عَمِّكَ وَبَنَاتُ عَمَّاتِكَ﴾ «قرآن»: ئاتاڭنىڭ ئەر قېرىندىشى ۋە ھەمشىرە قېرىندىشىنىڭ قىزلىرىنى (ساڭا ھالال قىلدۇق).

عِمَّةٌ ج عِمَّاتٌ وَ عِمَمٌ: سەللە.

فُلَانٌ حَسَنُ الْعِمَّةِ: پالانىنىڭ سەللىسى چىرايلىق.

عَمَّدَ يُعَمِّدُ تَعْمِيدًا الْوَلَدَ: بالىنى يۇيۇندۇردى (ناسارالارنىڭ).

عَمَّدَهُ الْقَوْمُ: قوۋم ئۇنى باشلىق قىلىۋالدى.

عَمَّدَ الْخَيْمَةَ: چېدىر تىكتى.

عَمَّرَ يُعَمِّرُ تَعْمِيرًا: ئۇزۇن ئۆمۈر كۆردى، ئۇزۇن ياشىدى.

عَمَّرَ الْأَرْضَ: يەر تېرىدى.

عَمَّرَ الْمَنْزِلَ: جايىنى ئاۋات قىلدى.

﴿يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ ھەربىرى مىڭ يىل ئۆمۈر كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

عَمَّقَ يُعَمِّقُ تَعْمِيقًا الْبِئْرَ: قۇدۇقنى چوڭقۇر قازدى.

عَمَّقَ الرَّأْيَ: چوڭقۇر پىكىر قىلدى.

عَمَّلَ يُعَمِّلُ تَعْمِيلًا ـ هُ عَلَى الْبَلَدِ: ئۇنى شەھەرگە ئامىل ياكى ھاكىم قىلدى.

عَمَّلَ الْأَجِيرَ: ئىشلەمچىنىڭ ھەققىنى بەردى.

عَمَّمَ يُعَمِّمُ تَعْمِيمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئومۇملاشتۇردى.

عَمَّمَ غَيْرَهُ: سەللە كىيگۈزدى.

عَمَّى يُعَمِّي تَعْمِيَةً غَيْرَهُ: قارىغۇ قىلىپ قويدى.

عَمَّى الْمَعْنَى: مەنىنى يوشۇردى، تېپىشماق ئېيتتى.

عَمَّى السَّحَابُ الْهِلَالَ: بۇلۇت ھىلال ئاينى توسۇۋالدى.

عَمِهَ يَعْمَهُ عَمَهًا وَ عُمُوهًا وَ عُمُوهِيَّةً وَ عَمَهَانًا: ئارسالدى بولدى، ئىككىلىنىپ قالدى، تېڭىرقاپ قالدى؛ ئېزىپ قالدى.

﴿وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾ «قرآن»: ئۇلارنى گۇمراھلىقلىرىدا تېڭىرقاپ يۈرۈشكە قويۇۋېتىمىز.

اَلْعَمَهُ: ئىككىلىنىپ قالماق، تېڭىرقاپ قالماق؛ ئېزىپ كەتمەك؛ تۈيغۇسىنى يوقاتماق.

عَمُودٌ ج أَعْمِدَةٌ وَ عِمْدَانٌ وَ عُمُدٌ: تۈۋرۈك، قوزۇق، ستولبا، ئەسكەر باشلىقى، قاتتىق غەمكىن.

عَمُودُ الْقَنْطَرَةِ: كۆۋرۈك تۈۋرۈكى.

عَمُودُ السَّرِيرِ: كارىۋات پۇتى.

رَأْسُ الْعَمُودِ: تۈۋرۈك بېشى.

قَاعِدَةُ الْعَمُودِ: تۈۋرۈك ئۇلى.

عَمُودُ الصُّبْحِ: سۇبھى يورۇقى.

عَمُودُ الْمِيزَانِ: تارازا چوكىسى.

عَمُودُ الْخَيْمَةِ: چېدىرنىڭ تۈۋرۈكى.

عَمُودُ الصَّحِيفَةِ: گېزىتنىڭ ئىستونى.

عَمُودُ الشِّعْرِ: ۋەزنى قاپىيىسى ئۇسۇلىدا قەدىمدىن تارتىپ قوللىنىپ كەلگەن ئەرەب شېئىرىيەت ئەنئەنىسى.

اَلْعَمُودُ الْفِقْرِيُّ: ئومۇرتقا سۆڭىكى.

عَمُودِيٌّ: تۈۋرۈكنىڭ، تۈۋرۈك شەكىللىك، تىك.

اَلْخَطُّ الْعَمُودِيُّ: تىك سىزىق.

طَائِرَةٌ عَمُودِيَّةٌ: تىك ئۇچار ئايروپىلان.

عَمُولٌ: ئەمگەكچى، مېھنەتكەش.

عُمُومٌ: ئومۇمىي، ئومۇمىيۈزلۈك، ھەممە، بارلىق،

پۈتۈنلەي.

عَلَى الْعُمُومِ: ئومۇمەن، يىغىپ ئېيتقاندا.

عُمُومًا: ئومۇمەن، كەڭ دائىرىدە، ئادەتتە، تەخمىنەن.

الْعُمُومُ: ئاما، كۆپچىلىك.

مَجْلِسُ الْعُمُومِ: تۆۋەن پالاتا، ئاۋام پالاتاسى.

عُمُومَةٌ: تاغىلىق سالاھىيىتى.

عُمُومِيٌّ: ئاممىۋى، ئورتاق، ئاممىباب؛ مۇشتەرەك، ئومۇمىلىك.

مَكَانٌ عُمُومِيٌّ: ئاممىۋى سورۇن.

دَارُ الْكُتُبِ الْعُمُومِيَّةِ: ئاممىۋى كىتابخانا.

عُمُومِيَّةٌ: بىر نەۋرە تۇغقان.

عُمُومِيَّاتٌ: ئومۇمىي مەسىلە.

عَمِيَ يَعْمَى عَمًى: قارىغۇ بولۇپ قالدى، كور بولۇپ قالدى.

عَمِيَ عَنْ كَذَا: چۈشەنمىدى، تۇتۇق بولۇپ قالدى.

﴿فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا﴾ «قۇرئان»: كىمكى ھەقنى كۆرۈپ ئىمان ئېيتسا، ئۆزىگە پايدا، كىمكى ئۇنىڭغا كۆز يۇمسا، ئۆزىگە زىيان.

عَمِيَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش ئۇنىڭغا چۈشىنىكسىز بولۇپ قالدى.

عَمِيَ قَلْبُهُ: ئازدى.

إِذَا جَاءَ الْقَدَرُ عَمِيَ الْبَصَرُ: قازايى قەدەر كەلگەندە كۆز كور بولىدۇ.

عَمًى: كورلۇق؛ گۇمراھلىق؛ قايمۇقۇش، ئازغۇنلۇق.

الْعَمَى اللَّيْلِيُّ: ئاخشام قارىغۇسى.

الْعَمَى اللَّوْنِيُّ: رەڭ قارىغۇسى.

﴿فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الْهُدَى﴾ «قۇرئان»: ئۇلار ھىدايەتتىن كورلۇق (يەنى، گۇمراھلىق)نى ئارتۇق بىلدى.

عَمْيَاءُ ج عُمْيٌ وَ عُمْيَانٌ: قارىغۇ ئايال.

ثِقَةٌ عَمْيَاءُ: قارىغۇلارچە ئىشەنمەك.

طَاعَةٌ عَمْيَاءُ: قارىغۇلارچە ئەگەشمەك.

﴿صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار گاستۇر، گاچىدۇر، كوردۇر، ئۇلار چۈشەنمەيدۇ.

عُمْيَانٌ: قارىغۇ، ئەما، كور.

عَمِيدٌ ج عُمَدَاءُ: ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرى.

عَمِيدُ الْهَيْئَةِ السِّيَاسِيَّةِ: دىپلوماتىك ئۆمەك باشلىقى.

عَمِيدُ كُلِّيَّةِ الْآدَابِ: ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ مۇدىرى.

عَمِيرٌ: ئاۋات، گۈللەنگەن.

عَمِيرٌ مِنَ الثِّيَابِ: قېلىن رەخت.

أَبُو عُمَيْرٍ: زەكەرنىڭ باشقىچە ئاتىلىشى.

عَمِيقٌ ج عُمُقٌ وَ عُمُقٌ وَ عِمَاقٌ: ئېرەن، چوڭقۇر.

بِئْرٌ عَمِيقٌ: ئېرەن قۇدۇق.

﴿يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾ «قۇرئان»: ئورۇق تۆگىلەر يىراق يوللارنى بېسىپ كېلىدۇ.

عَمِيلٌ ج عُمَلَاءُ: ۋەكىل، ۋاكالەتچى، ۋاستىچى.

فُلَانٌ عَمِيلٌ دَائِمٌ مِنْ عُمَلَاءِ تِلْكَ الْمُؤَسَّسَةِ: پالانى ئاشۇ كارخانىنىڭ دائىمىي ۋەكىلىدۇر.

فُلَانٌ عَمِيلٌ لِدَوْلَةٍ أَجْنَبِيَّةٍ: پالانى چەت ئەلنىڭ جاسۇسى.

مِنْ عُمَلَاءِ الْإِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىكنىڭ غالچىلىرى.

عَمِيلٌ مُزْدَوِجٌ: قوش دۆلەتلىك جاسۇس.

عَمِيمٌ م عَمِيمَةٌ ج عُمَمٌ: ئومۇمىيۈزلۈك، ئەتراپلىق.

عُمِيَّةٌ / عِمِيَّةٌ: قايمۇقۇش، گاڭگىراش، ئازغۇنلۇق.

عَنْ: دىن، تەرىپىدىن؛ كېيىن، ئورنىدا، ۋاكالىتەن، توغرىسىدا، ...غا، تۈۋپەيلى، قالدۇرۇپ قويۇپ، تاشلاپ قويۇپ، ...غىچە، ئاساسەن، بەس، ماقۇل، نى، ئۈنى.

دَفَعْتُ عَنْهُ ثَمَنَ الثَّوْبِ: ئۇنىڭغا ۋاكالىتەن كىيىمنىڭ پۇلىنى تۆلەپ قويدۇم.

رَحَلَ عَنِ الْمَكَانِ: جايدىن كۆچۈپ كەتتى.

قُتِلُوا عَنْ آخِرِهِمْ: ئاخىرغىچە ئۆلتۈرۈلدى.

فَعَلَهُ عَنْ حُسْنِ نِيَّةٍ: ئۇنى ياخشى نىيەت بىلەن قىلدى.

تُوفِّيَ عَنْ سَبْعِينَ سَنَةً: 70 ياشقا كىرىپ ۋاپات بولدى.

جَاءَ عَنْ طَرِيْقِ الْبَرِّ: قۇرۇقلۇق ئارقىلىق كەلدى.

جَلَسَ عَنْ قُرْبٍ: يېقىندا ئولتۇردى.

عَنَا يَعْنُو عَنَاءً وَ عُنُوًّا لَهُ: ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلدى، بويسۇندى، تەسلىم بولدى.

﴿وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيّومِ﴾ «قرآن»: گۇناھكارلار، مەخلۇقاتنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى (مەڭگۈ) ھايات ئاللاھقا ئېگىلىدۇ.

عَنَّاهُ: ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى.

عَنَا فِي الْقَوْمِ: ئەسىرگە چۈشتى.

عَنَا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، ئىگىلىۋالدى.

عَنَا الْأَرْضُ بِالنَّبَاتِ: زېمىن ئۆسۈملۈكنى ئۈندۈردى.

عَنَا يَعْنُو عَنْوَةً: كۈچ بىلەن تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى، بۇلىۋالدى، زورلۇق بىلەن ئىگىلىۋالدى.

عِنًا . عَنَاءٌ: جاپا-مۇشەققەت، ئەمگەك؛ چارچىماق.

حَقَّقَ طُمُوحَاتِهِ بِقَلِيْلٍ مِنَ الْعَنَاءِ: ئازغىنە جاپا چېكىش بىلەن غايىسىنى ئىشقا ئاشۇردى.

عَنَاءُ السَّفَرِ: سەپەرنىڭ جاپا-مۇشەققىتى.

عِنَاجٌ ج أَعْنِجَةٌ وَ عُنُجٌ: ئارغامچا، ئارقان، تانا؛ بەل ئاغرىقى.

عِنَادٌ: قارشىلىق كۆرسەتمەك، قارشى تۇرماق؛ جاھىللىق قىلماق.

عِنَادِيَّةٌ: فىنومىنالىزم (پەلسەپىدە ئوبيېكتىپ دۇنيانى ئىنكار قىلغۇچى ۋە يالغۇز ئاڭ ھادىسىلىرىنىلا رېئاللىق، دەپ ھېسابلىغۇچى ئەكسىيەتچىل سۇبيېكتىپ ئىدېئالىستىك ئېقىم).

عِنَاقٌ: قۇچاقلاشماق، قۇچاقلىشىپ كۆرۈشمەك.

عَنَاقٌ ج عُنُوقٌ: چىشى ئوغلاق.

خَطُّ الْعَنَاقِ: تىرناق ( ).

عَنَانٌ: بۇلۇت، تەرەپ.

شَقَّ عَنَانَ السَّمَاءِ: كۆكنى ياڭراتتى، ئاسمان - زېمىننى لەرزىگە كەلتۈردى.

عِنَانٌ ج أَعِنَّةٌ وَ عُنُنٌ: تىزگىن، چۇلۋۇر.

أَطْلَقَ لَهُ الْعِنَانَ: ئۇنىڭغا يول قويدى، ئىختىيارىغا قويۇۋەتتى.

أَطْلَقَ الْعِنَانَ لِخَيَالِهِ: خام خىيالغا بېرىلدى.

عِنَانَةٌ: جىنسىي ئاجىزلىق.

عِنَايَةٌ: كۆڭۈل بۆلمەك، غەمخورلۇق قىلماق؛ ساقلىماق، مۇھاپىزەت قىلماق؛ باشقۇرماق.

الْعِنَايَةُ الْإِلَهِيَّةُ: تەڭرىنىڭ ئىرادىسى، تەقدىر-قىسمەت.

شَاءَتِ الْعِنَايَةُ الْإِلَهِيَّةُ أَنْ يَنْجُو: ئاللاھنىڭ خاھىشى بويىچە ئۇ قۇتۇلدى.

«وَصَلَتِ الْعِنَايَةُ الطِّبِّيَّةُ فِي هَذَا الْبَلَدِ إِلَى مُسْتَوَى رَفِيْعٍ»: مېدىتسىنا جەھەتتىكى كۆڭۈل بۆلۈش بۇ دۆلەتتە يۇقىرى سەۋىيىگە يەتتى.

عِنَبٌ ج أَعْنَابٌ: ئۈزۈم.

عِنَبُ الذِّئْبِ: ئىتئۈزۈمى.

﴿فَأَنْبَتْنَا فِيْهَا حَبًّا وَ عِنَبًا وَ قَضْبًا﴾ «قرآن»: زېمىندا ئاشلىقلارنى، ئۈزۈمنى، ئوتياشلارنى ئۆستۈردۇق.

عَنْبَا: ئەنبە (مېۋە).

عِنَبَةٌ ج عِنَبَاتٌ: بىر تال ئۈزۈم؛ ئۈشۈق.

عَنْبَرٌ: ئەنبەر (بىر خىل خۇشبۇي ماددا).

عَنْبَرٌ ج عَنَابِرُ: ئىپار كىتى؛ ئامبار، ئىسكىلات، چوڭ كېسەلخانا.

حُبُوبُ الْعَنْبَرِ: سېغىز كەمپۈت.

فِي الْعَنْبَرِ عَدَدٌ كَبِيرٌ مِنَ الْمَرْضَى: كېسەلخانىدا نۇرغۇن كېسەللەر بار.

أُرْسِلَتِ الْبِضَاعَةُ إِلَى عَنْبَرِ الشَّرِكَةِ: مال شىركەتنىڭ ئامبىرىغا ئەۋەتىلدى.

عَنْبَرَةُ الشِّتَاءِ: زىمىستان قىش ۋاقتى، قەھرىتان سوغۇق.

عَنْبَرَةُ الْقَوْمِ: قوۋمنىڭ تاللانغانلىرى.

عَنْبَرِيٌّ: خۇش پۇراقلىق شاراب.

عَنِتَ يَعْنَتُ عَنَتًا الشَّيْءُ: نەرسە بۇزۇلدى، چىرىدى.

عَنِتَ فُلَانٌ: پالانى قىيىن ئەھۋالغا دۇچار بولدى.

عَنِتَ الرَّجُلُ: كىشى گۇناھ ئۆتكۈزدى.

﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَاعَنِتُّمْ﴾ «قۇرئان»: شۈبھىسىزكى، سىلەرگە ئۆز ئاراڭلاردىن پەيغەمبەر كەلدى، سىلەرنىڭ كۈلپەت چېكىشىڭلار ئۇنىڭغا ئېغىر تۇيۇلىدۇ.

عَنِتَ الْعَظْمُ: سۆڭەك سۇنۇپ كەتتى.

عَنَتٌ: زىنا؛ گۇناھ؛ قىيىنچىلىق، خاپىچىلىق؛ ھالاكەت؛ خاتالىق، سەۋەنلىك؛ تەرسالىق، جاھىللىق؛ قارشىلىق كۆرسەتمەك.

﴿ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ﴾ «قۇرئان»: بۇ ئاراڭلاردا زىناغا مۇپتىلا بولۇپ قېلىشتىن قورققان كىشى ئۈچۈندۇر.

عَنْتَرَةٌ ج عَنْتَرٌ: يېشىل چىۋىن، كۆك چىۋىن.

شَجَاعَةٌ عَنْتَرٍ: تەڭدىشى يوق باتۇرلۇق.

عَنْثَةٌ ج عِنَاثٌ: چىرىپ كەتكەن ئوت-چۆپ.

عَنَجَ يَعْنُجُ / يَعْنِجُ عَنْجًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تارتتى، سۆرىدى.

عَنَجَ الدَّلْوَ: سوغىنى ئارغامچا بىلەن باغلىدى، تاڭدى.

عَنْجَجٌ: بۈيۈك، چوڭ.

عُنْجُهِيٌّ: مۇتەكەببىر، ھاكاۋۇر.

عُنْجُهِيَّةٌ: نادانلىق، ھاماقەتلىك، تەكەببۇرلۇق، قوپاللىق، يىرىك.

كَانَ ذُو عُنْجُهِيَّةٍ فَهَجَرُوهُ أَصْحَابُهُ: ئۇ تەكەببۇر بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى ھەمراھلىرى تاشلىۋەتتى.

عَنْجِيلٌ: دىنكى قىزىتمىسى.

عَنَدَ يَعْنُدُ عُنُودًا عَنْ أَصْحَابِهِ فِي السَّفَرِ: سەپەر ئۈستىدە ھەمراھلىرىدىن ئىلگىرىلەپ كەتتى.

عَنَدَ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن ئاداشتى.

عَنَدَ الرَّجُلُ: تەتۈرلۈك قىلدى، خىلاپلىق قىلدى، تەرسالىق قىلدى.

عِنْدَ: ... دە، دا (يېنىدا، قېشىدا).

عِنْدَ اللُّزُومِ: زۆرۈر تېپىلغاندا.

عِنْدَ الظُّهْرِ: چۈشتە.

﴿مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُوا وَمَا عِنْدَ اللهِ بَاقٍ﴾ «قۇرئان»: (ئى ئىنسانلار) سىلەرنىڭ ئىلكىڭلاردىكى نەرسىلەر تۈگەيدۇ. ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىكى نەرسىلەر تۈگىمەستۇر.

عِنْدَئِذٍ: شۇ چاغدا، ئۆز ۋاقتىدا.

عِنْدِيْ مَالٌ: مەندە مال بار، مېنىڭ مېلىم بار، مالغا ئىگىمەن.

عِنْدِيْ كَذَا: مېنىڭچە، مېنىڭ قارىشىمچە.

عِنْدَكَ: توختا.

عَنْدَلِيبٌ ج عَنَادِلُ: بۇلبۇل.

عَنْدَمٌ: ئۇد ھىندى؛ شور؛ ئىنچىكە يوپۇرماقلىق ئەمەن.

عَنْدَمِيٌّ: قىزىل رەڭلىك، قېنىق قىزىل.

عَنْدِيَّةٌ ج عَنْدِيَّاتٌ: سۇبيېكتىپ؛ ئىدېئالىزم، ئىدېئولوگىيە.

عَنَزَ يَعْنُزُ عَنْزًا — هُ: ئۇنىڭغا ھاسىسىنى نوقۇدى.

عَنَزَ يَعْنُزُ عَنْزًا وَ عُنُوزًا عَنْهُ: ئۇنىڭدىن يىراقلاشتى،

چېكىندى.

عَنْزٌ ج أَعْنُزٌ وَ عُنُوزٌ وَ عِنَازٌ: ئۆچكە، ئۆرغاچى.

عَنْزَةٌ ج عَنْزَاتٌ: ئۆچكە.

عَنَزَةٌ ج عَنَزَاتٌ: ئۇچىغا تۆمۈر بېكىتىلگەن تاياق.

عَنَزَةُ الْفَأْسِ: پالتىنىڭ بىسى.

عَنَسَ يَعْنِسُ عَنْسًا وَ عُنُوسًا وَ عِنَاسًا الرَّجُلُ: قېرى يىگىت بولۇپ قالدى.

عَنَسَتِ الْبِنْتُ: قېرى قىز بولۇپ ئولتۇرۇپ قالدى.

عَنَشَ يَعْنُشُ / يَعْنِشُ عَنْشًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى.

عَنَشَهُ: ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى، غەزەپلەندۈردى.

عَنَشَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى ھەيدىدى.

عُنْصُرٌ ج عَنَاصِرُ: ئەسلى، تېگى-تەكتى؛ ماددا؛ ئىرق، جىنس، مىللەت.

الْعَنَاصِرُ الْغَرِيبَةُ: يات ئۇنسۇرلار.

الْعَنَاصِرُ الْقَوْمِيَّةُ: مىللەتچىلەر.

الْعُنْصُرُ السَّامِيُّ: سام ئىرقى.

فُلَانٌ كَرِيمُ الْعُنْصُرِ: پالانى تېگى-تەكتى ئېسىل.

«يَتَحَلَّلُ الْمَاءُ إِلَى عُنْصُرَيْنِ الْهِيدْرُوجِينْ وَالْأُوكْسِيجِينْ»: سۇ ھىدروگېن، ئوكسىگېندىن ئىبارەت ئىككى ئېلېمېنتقا ئايرىلىدۇ.

عَنَاصِرُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش ئامىللىرى.

الْعَنَاصِرُ الْأَرْبَعَةُ: تۆت خىلىت.

الْعَنَاصِرُ الْإِيجَابِيَّةُ: ئاكتىپ ئامىللار.

الْعَنَاصِرُ السَّلْبِيَّةُ: پاسسىپ ئامىللار.

عَنَاصِرُ النَّجَاحِ: مۇۋەپپەقىيەت.

الْعَنَاصِرُ الْمُعَادِيَةُ لِلثَّوْرَةِ: ئەكسىلئىنقىلابچىلار.

عُنْصُرِيٌّ ج عُنْصُرِيُّونَ: ئىرقىي؛ مىللىي، ماددىي؛ ئىرقنىڭ؛ مىللەتنىڭ؛ ئىرقچىلىق.

تَمْيِيزٌ عُنْصُرِيٌّ: ئىرقىي ئايرىمىچىلىق.

مَيْزٌ عُنْصُرِيٌّ: ئىرقىي ئايرىمىچىلىق.

عُنْصُرِيَّةٌ: ئىرقچىلىق.

«لَا تَزَالُ الْعُنْصُرِيَّةُ سَائِدَةً فِي بَعْضِ الدُّوَلِ»: ئىرقچىلىق ھېلىمۇ بەزى دۆلەتلەردە ئۈستۈنلۈك قازانماقتا.

عُنْصُلٌ . عُنْصُلَاءُ: ياۋا سوگېياز.

عُنْظُوبٌ م عُنْظُوبَةٌ ج عَنَاظِبُ: بىر خىل چېكەتكە.

عَنْعَنَ يُعَنْعِنُ عَنْعَنَةً الرَّجُلُ: ئەلىپنى ئەيىنغا ئوخشاش ئېيتتى.

عَنْعَنَ الرَّاوِيُّ: راۋى ئۆزىنىڭ رىۋايىتىدە ئېيتتى، رىۋايەت قىلدى ياكى پالانى پالانىدىن ھەدىس رىۋايەت قىلدى، دېدى.

عَنُفَ يَعْنُفُ عُنْفًا عَلَيْهِ: ئۇنى قارا قورساقلىق تۇتتى، ئۇنى قاتتىق سۆكتى.

عُنْفٌ: قاتتىقلىق، قوپاللىق، زوراۋانلىق.

أَعْمَالُ الْعُنْفِ: زورلۇق ئىشلەتمەك.

لَا تَلْجَأْ إِلَى الْعُنْفِ: زوراۋانلىق قىلما.

عَنَفَةٌ ج عَنَفَاتٌ: قانات، چاقپەلەك.

عَنَفَاتٌ بُخَارِيَّةٌ: پار تۇرۇبىسى.

عُنْفَةٌ: باشلىماق، قايتىلماق، يېڭىلماق.

عُنْفُوَانٌ: دەسلىپى، ئەۋۋىلى.

عُنْفُوَانُ الشَّبَابِ: ياشلىق مەزگىلى، ياشلىق باھارى.

مَاتَ فِي عُنْفُوَانِ شَبَابِهِ: ئۇ ياشلىق مەزگىلىدىلا ئۆلۈپ كەتتى.

عَنِقَ يَعْنَقُ عَنَقًا: بويىنى ئۇزۇن بولدى.

عُنُقٌ ج أَعْنَاقٌ: بويۇن.

﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَى عُنُقِكَ﴾ «قرآن»: قولۇڭنى بويىنۇڭغا باغلىۋالمىغىن (يەنى، بېخىللىق قىلمىغىن).

«مَنْ مَاتَ وَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ مَاتَ مَيْتَةً جَاهِلِيَّةً» «حديث»: كىمكى ئىتائەت قىلىشتىكى بەيئەتنى بۇزغانلىقىغا ھېچ ئۆزرىسى بولمىغان ھالدا ئۆلسە، جاھىلىيەت زامانىسىدىكىلەرگە ئوخشاش گۇمراھلىق بىلەن ئۆلگەن بولىدۇ.

عَنْقَاءُ: بويني ئۇزۇن.

الْعَنْقَاءُ: رىۋايەتلەردىكى ئىسمى بار، جىسمى يوق قۇش، سۇمۇرغ.

عَنْقَشَ يُعَنْقِشُ عَنْقَشَةً بِالشَّيْءِ: چىرمالدى، يۆگەشتى، ياماشتى.

عُنْقُودٌ ج عَنَاقِيدُ: ساپاق؛ تىزىق، زىخ.

عُنْقُودُ عِنَبٍ: بىر ساپاق ئۈزۈم.

عُنْقُودِيٌّ: ساپاقلىق.

عَنْكَبٌ ج عَنَاكِبُ: ئۆمۈچۈك تورى.

عَنْكَبُوتٌ ج عَنَاكِبُ: ئۆمۈچۈك.

بَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ: ئۆمۈچۈك تورى.

﴿وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ﴾ «قۇرئان»: ئۆيلەرنىڭ ئەڭ ئاجىزى ئۆمۈچۈكنىڭ ئۆيىدۇر.

زَهْرُ الْعَنْكَبُوتِ: ئەگلىكئوت، پىلپىلگۈل.

عَنَمٌ: خىنە.

عَنَمِيٌّ: چىرايلىق قىزىل يۈز.

عَنَّ يَعِنُّ عَنًّا وَ عَنَنًا وَ عُنُونًا لَهُ الشَّيْءُ: ئۇنىڭ ئالدىدا ئايان بولدى، كۆز ئالدىدا گەۋدىلەندى.

عَنَّ عَنِ الشَّيْءِ: يۈز ئۆرۈدى.

عَنَّ الْفَرَسَ ئاتقا يۈگەن سالدى.

عَنَّ الْكِتَابَ: كىتابقا ماۋزۇ قويدى.

عَنَّ فُلَانًا: تىللىدى، دەشنام بەردى.

عَنَّتْ لَهُ فِكْرَةٌ جَدِيدَةٌ: ئۇنىڭ كۆڭلىگە يېڭى ئوي كەلدى.

عَنٌّ ج أَعْنَانٌ: تەرەپ، يان.

عَنَّابٌ: ئۈزۈم ساتقۇچى.

عُنَّابٌ م عُنَّابَةٌ ج عُنَّابَاتٌ: چىلان دەرىخى، چىلان.

عَنَّانٌ: چىپىيۇن، ھەممىنىڭ ئالدىدا ئۇزۇپ چىققۇچى.

هُوَ عَنَّانٌ عَنِ الْخَيْرِ: ئۇ ياخشىلىققا قىزىقمايدىغان ئادەم.

عَنَّبَ يُعَنِّبُ تَعْنِيبًا الْكَرْمُ: باغ ئۈزۈملۈككە ئايلاندى.

عَنَّتَ يُعَنِّتُ تَعْنِيتًا — هُ: ئورۇنلاش قىيىن بولغان ئىشنى ئۇنىڭغا تاڭدى.

عَنَّتَ فِي الْجَبَلِ: تاغقا ياماشتى.

عُنَّةٌ: ئىقتىدارسىزلىق، جىنسىي ئاجىزلىق.

مَرَضُ الْعُنَّةِ: جىنسىي ئاجىزلىق كېسىلى.

عَنَّفَ يُعَنِّفُ تَعْنِيفًا: كايىدى، سۆكتى، ئەيىبلىدى.

عَنَّفَهُ: ئۇنىڭغا قاتتىق مۇئامىلە قىلدى.

عَنَّقَ يُعَنِّقُ تَعْنِيقًا — هُ: ئۇنى پاتاگدىنلا ئالدى.

عَنَّمَ يُعَنِّمُ تَعْنِيمًا الْبَنَانَ: بارماقلىرىغا خىنە قويدى.

عَنَّنَ يُعَنِّنُ تَعْنِينًا الْكِتَابَ: كىتابقا ماۋزۇ قويدى، نامىنى يازدى.

عَنَّى يُعَنِّي تَعْنِيَةً غَيْرَهُ: ئاۋارە قىلدى، قىيىن ئىشقا زورلىدى، چارچىتىۋەتتى.

عَنَّى الْكِتَابَ: كىتابقا ماۋزۇ قويدى.

عَنَّاهُ عَمَلُهُ الْجَدِيدُ فَاسْتَقَالَ: ئۇنىڭ يېڭى خىزمىتى ئۇنى قاتتىق چارچىتىۋەتتى-دە، ئۇ ئىستېپا بەردى.

عِنِّينٌ: جىنسىي ئىقتىدارى يوق ئادەم.

عِنِّينَةٌ: جىنسىي ئاجىزلىق، ئىخىل، قوتان، ياغاچ قوتان.

عِنْوٌ ج أَعْنَاءٌ: تەرەپ، يان.

جَاءَ أَعْنَاءٌ مِنَ النَّاسِ: ھەر تەرەپتىن كىشىلەر كەلدى.

عُنْوَانٌ ج عَنَاوِينُ: ئادرېس، تېما، ماۋزۇ.

عُنْوَانُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ نامى.

«إِذَا كَانَتِ الْكُتُبُ تُعْرَفُ بِعَنَاوِيْنِهَا فَالْأُمَمُ تُعْرَفُ بِرِجَالِهَا»: ئەگەر كىتابلار ئىسىملىرى بىلەن تونۇلسا، مىللەتلەر ئۆزلىرىنىڭ مەشھۇر شەخسلىرى بىلەن تونۇلىدۇ.

عَنْوَةً: مەجبۇرىي، زورلۇق بىلەن.

فُتِحَتِ الْمَدِيْنَةُ عَنْوَةً: شەھەر كۈچ بىلەن ئېلىندى.

اِجْتَازَ الْحِصَارَ عَنْوَةً: مۇھاسىرە لىنىيىسىدىن كۈچ

بىلەن ئۆتتى.

عَنُوتٌ: تىك قىيالىق، تاغ يانباغرى.

عُنُودٌ ج عُنُدٌ: تەرسا، كاج.

عَقَبَةٌ عَنُودٌ: قىيىن، مۇشكۇل، توغرا يولىدىن بۇرۇلۇپ كەتكۈچى.

عَنْوَنَ يُعَنْوِنُ عَنْوَنَةً الْخِطَابَ: ئادرېس يازدى.

عَنْوَنَ الْكِتَابَ: كىتابقا ماۋزۇ يازدى، كىتابقا ئىسىم قويدى.

عَنَى يَعْنِي عَنْيًا وَ عِنَايَةً: ئىرادە قىلدى، مەقسەت قىلدى.

تَرْكَ مَا لَا يَعْنِيهِ: مۇناسىۋەتسىز ئىشلارنى قىلمىدى، بىھۇدە ئىشلارنى تەرك ئەتتى.

«مَنْ يَتَدَخَّلْ فِيمَا لَا يَعْنِيهِ يَلْقَ مَا لَا يُرْضِيهِ»: مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلاشقان كىشى خاپىلىق تارتىپ قالىدۇ.

«مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ» ‹حديث›: مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلاشمىغان ئادەم ياخشى مۇسۇلماندۇر.

عَنَى يَعْنِي عِنَايَةً وَ عُنِيًّا: كۆڭۈل بۆلدى، غەمخورلۇق قىلدى، دىققەت قىلدى.

عَنَى اللهُ بِهِ: ئاللاھ ئۇنى ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي.

عَنِيَ يَعْنَى عَنَاءً: ھاردى، چارچىدى.

عَنِيَ فِي إِعْدَادِ كِتَابِهِ أَشَدَّ الْعَنَاءِ: كىتابىنى تەييارلاشتا قاتتىق جاپا چەكتى.

عَنِيَ يَعْنَى عَنًّا فِي الْقَوْمِ: قوۋمغا ئەسىر چۈشۈپ قالدى.

عُنْيَانٌ: ئادرېس، ماۋزۇ، تېما.

عَنِيَّةٌ: جاپا ـ مۇشەققەت، ئەمگەك، چارچاش.

عَنِيدٌ ج عُنُدٌ: جاھىل، تەرسا؛ ھەققەتكە قارشى چىققۇچى.

خَصْمٌ عَنِيدٌ: كۈچلۈك دۈشمەن، كۈچلۈك رىقابەتچى.

﴿إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا﴾ ‹قرآن›: چۈنكى، ئۇ بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە قارشى چىقتى.

عَنِيفٌ ج عُنُفٌ: قاتتىق، دەھشەتلىك، شىددەتلىك.

جِهَادٌ عَنِيفٌ: شىددەتلىك كۈرەش.

لَا تَكُنْ عَنِيفًا: قاتتىق قول بولما.

إِجْرَاءَاتٌ عَنِيفَةٌ: كەسكىن تەدبىرلەر.

عَهَارَةٌ: زىنا قىلماق، پاھىشە قىلماق، بۇزۇقچىلىق قىلماق.

عَهِدَ يَعْهَدُ عَهْدًا الشَّيْءَ: تونۇدى، بىلدى.

عَهِدَ فُلَانًا بِمَكَانٍ كَذَا: پالانى بىلەن مۇشۇ جايدا ئۇچراشتى.

عَهِدَ الْوَعْدَ: ۋەدىگە ۋاپا قىلدى.

عَهِدَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا تاپشۇردى، ھاۋالە قىلدى.

عَهِدَ إِلَيْهِ بِكَذَا: بۇنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى، ھاۋالە قىلدى.

﴿وَعَهِدْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ﴾ ‹قرآن›: ئىبراھىم بىلەن ئىسمائىلغا ئۆيۈمنى (يەنى، كەئبەمنى) تاۋاپ قىلغۇچىلار ... ئۈچۈن پاك تۇتۇشنى بۇيرۇدۇق.

لَا يَزَالُ هَذَا الْمَكَانُ كَمَا عَهِدْتُهُ: بۇ جاي مەن كۆرگەن پېتى تۇرۇپتۇ.

عَهِدَ الرَّئِيسُ إِلَيْهِ بِتَأْلِيفِ حُكُومَةٍ جَدِيدَةٍ: رەئىس ئۇنىڭغا يېڭى ھۆكۈمەت تەشكىللەشنى تاپشۇردى.

عَهْدٌ ج عُهُودٌ: ۋەدە، ئەھدە؛ كاپالەت؛ ھىمايە، توختام؛ دەۋر، زامان؛ شەرتنامە، كېلىشىم؛ قەسەم؛ دوستلۇق؛ ئامانەت.

«عَهْدُكُمْ قَدْ كَانَ عَهْدًا زَاهِرًا وَلَقَدْ أَرْجَعْتُمُوا عَهْدَ النَّبِيِّ»: سىلەرنىڭ زامانەڭلار ئاجايىپ گۈللىنىپتۇ، دەۋرنى رەسۇلۇللاھنىڭ زامانىغا قايتۇرۇۋېسىلەر.

عَهْدَيْنِ: شۇ چاغدا، ئۆز ۋاقتىدا، شۇ دەۋردە.

﴿وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ﴾ «قۇرئان»: ۋەدەڭلارغا ۋاپا قىلىڭلار، مەنمۇ سىلەرگە قىلغان ۋەدەمگە ۋاپا قىلىمەن.

الْعَهْدُ الْجَدِيدُ: ئىنجىل.

الْعَهْدُ الْقَدِيمُ: تەۋرات.

قَرِيبُ الْعَهْدِ / حَدِيثُ الْعَهْدِ: يېقىندا، ئازغىنە ۋاقىت ئىلگىرى.

نَقْضُ الْعَهْدِ: ۋەدىنى بۇزماق، ۋەدىگە خىلاپلىق قىلماق.

وَلِيّ الْعَهْدِ. وَلِيّ عَهْدِ الْمَلِكِ: پادىشاھنىڭ ۋارىسى، ۋەلىئەھدى.

عَلَى عَهْدِهِ: ئۇنىڭ دەۋرىدە.

«إِنَّ حُسْنَ الْعَهْدِ مِنَ الْإِيمَانِ» «ھەدىس»: ئەھدىگە ۋاپا قىلىش ئىماننىڭ جۇملىسىدىن.

عُهْدَةٌ ج عُهَدٌ: مەسئۇلىيەت، مەجبۇرىيەت؛ كاپالەت، ھۆددە؛ ئاجىزلىق.

هَذَا فِي عُهْدَتِهِ: بۇ ئۇنىڭ كاپالىتىدە.

عُهْدَةُ الْخَبَرِ عَلَى رَاوِيهِ: خەۋەرنىڭ راست ـ يالغانلىقىغا رىۋايەت قىلغۇچى كېپىل.

عَهْدِيٌّ: شەرتنامىنىڭ، كېلىشىمنىڭ.

عَهِرَ يَعْهَرُ عَهْرًا / عَهَرًا وَ عُهُورًا وَ عَهَارَةً وَ عُهُورَةً: زىنا قىلدى، پاھىشىۋازلىق قىلدى.

عَهْرٌ / عَهَرٌ: پاھىشە قىلماق، بۇزۇقچىلىق قىلماق.

عَهِرٌ: پاھىشىۋاز، زىناخور.

عَهَنَ يَعْهُنُ عَهْنًا الشَّيْءُ: داۋاملاشتى، مۇقىم بولدى.

عَهَنَ فِي الْعَمَلِ: ئىشقا تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

عَهَنَ يَعْهِنُ عُهُونًا جَرِيدَةُ النَّخْلِ: خورما دەرىخىنىڭ شاخلىرى قۇرۇدى.

عَهَنَ يَعْهِنُ عَهْنًا الْقَضِيبُ: كېسىلگەن شاخ سولاشتى.

عِهْنٌ ج عُهُونٌ: يۇڭ، بويالغان يۇڭ، ئىتىلغان يۇڭ.

﴿وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ﴾ «قۇرئان»: تاغلار ئىتىلغان يۇڭدەك بولۇپ كېتىدۇ.

عَهِيدٌ: ئىتتىپاقداش، ئىتتىپاقداش دۆلەت، ئىتتىپاق تۈزگۈچى.

عُوَاءٌ: قاۋىماق، ھاۋشىماق، ھۇۇلىماق.

عَوَارٌ: كەمچىلىك، نۇقسان، ئەيىب؛ يىرتىق، يىرتىق.

سِلْعَةٌ ذَاتَ عَوَارٍ: ئەيىبى بار مال.

عَوَامٌّ: ئاددىي خەلق، ئاۋام، پۇقرا.

لُغَةُ الْعَوَامِّ: ئاۋامنىڭ تىلى.

مَجْلِسُ الْعَوَامِّ: ئاۋام پالاتاسى، تۆۋەن پالاتا.

عَوَانٌ: ئوتتۇرا ياش.

حَرْبٌ عَوَانٌ: شىددەتلىك ئۇرۇش، كەسكىن جەڭ.

﴿إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَالِكَ﴾ «قۇرئان»: بۇ كالا قېرىمۇ ئەمەس، ياشمۇ ئەمەس، ئوتتۇرا ياش بولسۇن.

عَوَائِدُ: باج، سېلىق.

عَوَائِدُ بَلَدِيَّةٌ: شەھەرلىك باج.

عَوَائِدُ الدَّلَالَةِ: شېرىنكانە، چاي پۇلى، ئاپان ھەققى.

عَوَائِدُ جُمْرُكِيَّةٌ: چېگرا بېجى.

عَوَائِدُ الرَّصِيفِ: پورت بېجى.

عَوِجَ يَعْوَجُ عَوَجًا الْعُودُ: شاخ ئېگىلدى.

عَوِجَ الطَّرِيقُ: يول ئەگرى بولدى.

عَوِجَ الشَّخْصُ: كىشى ئەخلاقسىز بولدى، خۇيى يامان بولدى.

عِوَجٌ: قىڭغىر، ئۇدۇل ئەمەس، مايماق، ئەگرى.

قَوْلٌ غَيْرَ ذِي عِوَجٍ: ساغلام سۆز.

﴿قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ﴾ «قۇرئان»: قۇرئان ئەرەبچىدۇر، ئەگرىلىكتىن خالىيدۇر.

عِوَجٌ: ئەگرى ـ بۈگرى.

عِوَجُ الْعِظَامِ: راخت (سۆڭەك قاتماسلىق كېسىلىگە مۇپتىلا بولغان).

عَوْجَاء ج عُوجٌ: ئەگرى-بۈگرى، تولغاي، قىڭغىر.

عَوْدٌ. عَوْدَةٌ: قايتماق، يانماق؛ تەكرارلىماق، قايتا قىلماق؛ (كېسەل) يوقلىماق.

عَوْدٌ إِلَى أَمْرٍ: قايتا ئىشلىمەك.

عَوْدٌ إِلَى الْإِجْرَامِ: قايتا جىنايەت سادىر قىلماق.

عُوْدٌ ج أَعْوَادٌ وَ عِيدَانٌ: ئۇد (بىر خىل چالغۇ ئەسۋابى)؛ ياغاچ، شاخ؛ خۇش پۇراقلىك بىر خىلى.

عُودُ الثِّقَابِ: سەرەڭگە.

عُودُ الرِّيحِ: چوغلۇق، غاڭزا.

عَجَمَ عُودَهُ: سىناپ كۆردى، تەجرىبە قىلدى.

صَلَابَةُ الْعُوْدِ: قاتتىقلىق، مۇستەھكەم.

عَوْذٌ: يەسلى؛ يىغىۋېلىش ئورنى؛ پاناھ جاي؛ پاناھلانماق.

عُوذَةٌ ج عُوَذٌ: تۇمار، تىلتۇمار، ئەپسۇن.

عَوِرَ يَعْوَرُ عَوَرًا الشَّخْصُ: يەكچەشمە بولۇپ قالدى، ئالغاي بولۇپ قالدى.

عَوْرَاء ج عَوْرَات وَ عُور: يەكچەشمە.

عَوْرَةٌ ج عَوْرَاتٌ: ئەۋرەت (ئۇيياتلىق ئەزالار)، نۇقسان، كەمتۈكلۈك، كاۋاك.

﴿وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ ئۆيلىرى ئوچۇقچىلىقتا ئەمەس، ئۇلار پەقەت قېچىشنىلا ئويلايدۇ.

«الْعَوْرَةُ مِنَ الرَّجُلِ مَا بَيْنَ السُّرَّةِ وَالرُّكْبَةِ وَمِنَ الْمَرْأَةِ جَمِيعُ جَسَدِهَا إِلَّا الْوَجْهَ وَالْيَدَيْنِ إِلَى الْكُوعَيْنِ»: ئەر كىشىنىڭ ئەۋرىتى كىندىك بىلەن تىزنىڭ ئارىلىقى، ئايالنىڭ يۈزى، ئىككى قولىنىڭ بىغىشىغىچە بولغان ئارىلىقتىن باشقا پۈتۈن ئەزاسى ئەۋرەتتۇر.

هَزَمُوا بِسَبَبِ عَوْرَةٍ فِي حِصْنِهِمْ: ئۇلارنىڭ قورغىنىدا نۇقسان بولغانلىقى سەۋەبىدىن ئۇلار مەغلۇپ بولدى.

عَوِزَ يَعْوَزُ عَوَزًا الرَّجُلُ: موھتاج بولدى، پېقىر بولدى، كەمبەغەل بولدى.

عَوِزَ الشَّيْءُ: نەرسە كەمچىل بولۇپ قالدى.

عَوِزَ الْأَمْرُ: ئىش قىيىنلاشتى، تەس بولدى.

عَوَزٌ: تەلەپ، ئېھتىياج.

عَوَزٌ: ھاجەت، قىيىنچىلىق موھتاجلىق.

«دَفَعَهُ الْعَوَزُ إِلَى الْهِجْرَةِ مِنْ وَطَنِهِ»: ئۇنىڭ موھتاجلىقى ئۇنى يۇرتىدىن ئايرىلىشقا مەجبۇرلىدى.

عَوِزٌ: كەمبەغەل، ھاجەتمەن.

عُوسٌ: ئاق قوچقار.

عَوْسَجٌ ج عَوَاسِجُ: ، ئىت بۇرۇن؛ قارايەرتۇق؛ خوززۇر (تىكەنلىك دەرەخ).

عَوِصَ يَعْوَصُ عَوَصًا الْأَمْرُ: ئىش تەس بولدى.

عَوْصٌ: كۈچ، ھەرىكەت، روھ، ھاجەت، قىيىن.

عَوَصٌ: قىيىن.

عِوَضٌ ج أَعْوَاضٌ: بەدەل؛ تەڭ قىممەتتىكى نەرسە؛ مۇكاپات.

عِوَضًا عَنْ كَذَا: ئۇنىڭ ئورنىدا، ئۇنىڭغا ۋاكالىتەن.

خُذْ هَذَا عِوَضًا عَنْ ذَالِكَ: بۇنىڭ ئورنىغا بۇنى ئالغىن.

عَوْضُ: ئەزەلدىن تارتىپ، ھېچقاچان، ئەسلا، ھەرگىز، مەڭگۈ، ئەبەدىي.

مَا رَأَيْتُهُ عَوْضًا: مەن ئۇنى ھېچقاچان كۆرمىدىم.

عَوْطَبٌ: دولقۇن ئارگىلى.

عَوْفٌ: ھال، ئەھۋال؛ يولۋاس، بۆرە، قۇش، خوراز، مېھمان؛ تەلەي.

عَوْقٌ: توسماق، توسقۇنلۇق قىلماق، دەخلى قىلماق، كېچىكتۈرمەك.

عَوْلٌ: ئادالەتسىزلىك، خاتالىق، تەڭسىزلىك؛

زۇلۇم؛ ئاۋازلىق يىغا.

عِوَلٌ: يۆلەنمەك، تايانماق.

عَوْمٌ: سۇ ئۈزمەك، سۇدا لەيلىمەك.

لِبَاسُ الْعَوْمِ: سۇ ئۈزۈش كىيىمى.

خَطُّ الْعَوْمِ: چۆكۈش سىزىقى.

فُلَانٌ لَا يُحْسِنُ الْعَوْمَ: پالانى سۇ ئۈزۈشنى بىلمەيدۇ.

عَوْمًا . بِالْعَوْمِ: سۇدا ئۈزۈپ، سۇدا لەيلەپ.

عَوْنٌ: ياردەم بەرمەك، يۆلىمەك.

عَوْنٌ ج أَعْوَانٌ: ياردەمچى.

«كَانَ لِيْ نِعْمَ الْعَوْنُ فِي مِحْنَتِي»: ئۇ بېشىمغا كۈن چۈشكەندە ياخشى ياردەم قىلدى.

مَدَّ لَهُ يَدَ الْعَوْنِ: ئۇنىڭغا ياردەم قولىنى سۇندى.

«أَهْلُ الْجَوْرِ وَأَعْوَانُهُمْ فِي النَّارِ» ‹حديث›: زالىملار ۋە ئۇلارنىڭ ياردەمچىلىرى دوزاختا بولىدۇ.

عَوْنَةٌ: ئالۋاڭ، ھاشار، مەجبۇرىي ئەمگەك.

عَوَّاجٌ: پىل چىشى ساتقۇچى.

عَوَّاجَةٌ: مەجرۇھ، مېيىپ.

عَوَّادٌ ج عَوَّادُونَ: چارتار چالغۇچى، ئۇد چالغۇچى.

عُوَّارٌ: چاپاق.

قَذًى بِعَيْنِكَ أَمْ بِالْعَيْنِ عُوَّارٌ: كۆزۈڭدە توپا ـ چاڭ بارمۇ؟ ياكى چاپاق بارمۇ؟

عَوَّاقٌ: تورمۇز.

عَوَّامٌ ج عَوَّامَاتٌ: سۇ ئۈزگۈچى، سۇ ئۈزۈش ماھىرى.

عَوَّامَةٌ ج عَوَّامَاتٌ: لەيلىمە بەلگە، بالون.

عَوَّامَةٌ لِلنَّجَاةِ مِنَ الْغَرَقِ: قۇتقۇزۇش بالونى.

عَوَّامَةُ صِنَّارَةِ السَّمَكِ: لەيلىگۈچى قارماق.

عَوَّامَةُ السَّمَكِ: پۇۋەك، بېلىق پۇۋىكى.

عَوَّجَ يُعَوِّجُ تَعْوِيجًا الْعُوْدَ: ياغاچنى ئەگدى.

عَوَّجَ شِدْقَيْهِ: ئېغىزنى پۈرۈشتۈردى.

عَوَّدَ يُعَوِّدُ تَعْوِيدًا: ئادەتلەندۈردى، كۆندۈردى.

«عَوَّدَ إِبْنَهُ الْإِعْتِمَادَ عَلَى نَفْسِهِ»: ئوغلىنى ئۆز كۈچىگە تايىنىشقا ئادەتلەندۈردى.

عَوَّذَ يُعَوِّذُ تَعْوِيذًا ــ هُ: پاناھلىق ئىزدىدى؛ ئەپسۇن ئوقۇدى.

عَوَّذَ الرَّجُلَ: كىشىگە تۇمار ئېسىپ قويدى.

عُوَّذٌ: تاغ ئۈستىدىكى قۇش ۋە دەرەخ قاتارلىقلاردىن پاناھ تىلىمەك.

عَوَّرَ يُعَوِّرُ تَعْوِيرًا ــ هُ فُلَانًا: پالانىنى قارىغۇ قىلىپ قويدى، بەكچەشمە قىلىپ قويدى.

عَوَّصَ يُعَوِّصُ تَعْوِيصًا: سۆز ـ ھەرىكىتى توغرا بولمىدى.

عَوَّضَ يُعَوِّضُ تَعْوِيضًا: تولدۇرۇپ بەردى، تۆلەپ بەردى.

«إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي بِحَبِيْبَتَيْهِ فَصَبَرَ عَوَّضْتُهُ مِنْهُمَا الْجَنَّةَ» ‹حديث قدسي›: «مەن بەندەمنى ئىككى كۆزىدىن ئايىرسام، ئۇ بۇنىڭغا سەۋر قىلسا، ئىككى كۆزىنىڭ بەدىلىگە ئۇنىڭغا جەننەت ئاتا قىلىمەن».

عَوَّضَهُ عَنِ الْخَسَائِرِ: ئۇنىڭغا زىياننى تۆلەپ بەردى.

«إِنَّ وَفَاتَهُ لَخَسَارَةٌ فَادِحَةٌ لَا تُعَوَّضُ»: ئۇنىڭ ۋاپاتى تولدۇرۇۋالغىلى بولمايدىغان ئېغىر يوقىتىشتۇر.

عَوَّقَ يُعَوِّقُ تَعْوِيقًا فُلَانًا عَنْ كَذَا: پالانىنى بۇنىڭدىن توسۇدى.

عَوَّلَ يُعَوِّلُ تَعْوِيلًا: قاتتىق يىغلىدى، ۋارقىراپ يىغلىدى.

عَوَّلَ بِهِ: ئۇنىڭغا ئىشەندى.

عَوَّلَ عَلَى نَفْسِهِ: ئۆزىگە تاياندى.

عَوَّلَ عَلَى كَذَا: شۇنىڭغا بىر قارارغا كەلدى.

عَوَّمَ يُعَوِّمُ تَعْوِيمًا السَّفِيْنَةَ: كېمىنى سۇغا چۈشۈردى.

عَوَّمَتِ النَّخْلَةُ: خورما بىر يىل بولۇپ، بىر يىل بولمىدى.

عَوَّمَتِ الدَّوْلَةُ عُمْلَتَهَا: دۆلەت ئۆزىنىڭ پۇلىنى چەت ئەل پۇلىغا ئالماشتۇرىدىغان قىلدى.

عَوَّنَ يُعَوِّنُ تَعْوِينًا عَلَى الشَّيْءِ: ياردەم قىلدى، قۇتقۇزدى.

عَوَّنَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئوتتۇز ياش بولدى.

عَوَّهَ يُعَوِّهُ تَعْوِيهًا الْإِنْسَانَ: ئىنسانلارغا كېسەل تەگدى، ئاپەت يەتتى، مېيىپ قىلدى.

عَوَّى يُعَوِّي تَعْوِيَةً: قاۋىدى، ھاۋشىدى، ھوۋلىدى، ۋالاقشىدى.

عَوَّى الْقَوْسَ: يانى ئەگدى.

عَوَّى الرَّجُلَ: رەددىيە بەردى.

عَوَى يَعْوِي عُوَاءً الْكَلْبُ: ئىت قاۋىدى.

عَوَى الذِّئْبُ: بۆرە ھوۋلىدى.

عُوَيْجَةٌ: قوناق.

عُوَيْسَةٌ: قەلەمتىراش.

عَوِيصٌ ج عِوَاصٌ: قىيىن، مۇشكۇل؛ چۈشىنىش تەس.

هَذِهِ مشكِلَةٌ عَوِيصَةٌ: بۇ ناھايىتى قىيىن ئىش.

عَوِيلٌ: قاتتىق يىغلىماق، ۋارقىراپ يىغلىماق.

عُوَيْنَاتٌ: كۆز ئەينەك.

عَيَاءٌ: ئاجىزلىق، ساقايماس كېسەل.

عِيَادٌ: تەكرار، قايتا.

عِيَادَةٌ: كېسەل يوقلىماق.

عِيَادَةٌ ج عِيَادَاتٌ: كېسەل كۆرۈش بۆلۈمى، ئامبولاتورىيە؛ كېسەل كۆرمەك.

فَتَحَ عِيَادَةً جَدِيدَةً: يېڭى دوختۇرخانا ئاچتى.

عِيَاذٌ: باشپاناھ ئىزدىمەك، پاناھلانماق، پاناھلىق تىلىمەك؛ تايانماق.

عِيَاذ (معاذ) اللهِ أَنْ أَفْعَلَ كَذَا: بۇنداق قىلىشتىن ئاللاھدىن پاناھ تىلەيمەن.

الْعِيَاذُ بِاللهِ: ئاللاھقا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن.

عِيَارٌ ج عِيَارَاتٌ: ئۆلچەم، قېلىپ.

عِيَارُ الْبُنْدُقِيَّةِ: قورالنىڭ ئىغىز دىئامېتىرى.

الْعِيَارُ النَّارِيّ: ئوق.

عِيَارُ الذَّهَبِ: پۇلنىڭ ئالتۇن بىرلىكى.

عِيَارُ مِثْقَالٍ: تارازا تېشى؛ تامغا، مۆھۈر.

سَمِعْتُ عِدَّةَ عِيَارَاتٍ نَارِيَّةٍ: بىرقانچە ئوق ئاۋازى ئاڭلاندى.

عِيَاطٌ: شاۋقۇن-سۈرەن، قىيا-چىيا، يىغا-زارە.

عِيَاقَةٌ: سۆلەتۋازلىق، ھەشەمەتچىلىك.

عِيَالٌ: كىشىنىڭ ئائىلىسى.

«الْعِيَالُ أَحَدُ الْيَسَارَيْنِ»: بالا-چاقا يېرىم بايلىقتۇر.

هُوَ عِيَالٌ عَلَى غَيْرِهِ: ئۇ باشقىلارغا تايىنىدۇ.

عِيَالَةٌ: (بالا-چاقىسىنى) باقماق، ھالىدىن خەۋەر ئالماق.

عِيَالَةٌ عَلَى غَيْرِهِ: باشقىسىغا تايانماق، يۆلەنمەك.

عَيَامٌ: كۆندۈز.

عِيَانٌ ج عُيُنٌ وَأَعْيَانٌ: ساپاننىڭ ئۇچى؛ ئايان.

بَدَا لِلْعِيَانِ: ئېنىق بولدى، ئوچۇق-ئاشكارا بولدى.

بَادٍ لِلْعِيَانِ: ناھايىتى روشەن، ئوچۇق-ئاشكارا.

شَاهِدُ عِيَانٍ: ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگۈچى.

لَيْسَ الْخَبَرَ كَالْعِيَانِ: ئاڭلىغاندىن كۆرگەن ئەلا.

عِيَانِيٌّ: روشەن، ئېنىق، كۆرۈنۈپ تۇرغان.

عَيْبٌ ج عُيُوبٌ: ئەيىب، كەمچىلىك، نۇقسان، ئىللەت، يېتىشسىزلىك، ئاجىزلىق، چاتاق.

لَيْسَ مِنَ الْعَيْبِ أَنْ تُخْطِئَ مَا دُمْتَ تَعْمَلُ: ئىشلا قىلىدىكەنسەن، خاتالاشقىنىڭ ئەيىب ئەمەس.

عَيْبَةٌ ج عِيَبٌ وَ عِيَابٌ وَ عِيَابَاتٌ: سومكا، خالتا؛ سىر ساقلىغۇچى؛ ئىشەنچلىك.

عَيْثَانٌ م عَيْثَى: ئىسراپخور، بەتخەج؛ بۇزۇقچىلىق قىلغۇچى.

عَيْثَةٌ: تۈز يەر، تۈزلەڭلىك.

عَيْثَمٌ: گوروىي، بەستىلىك.

عَيْثَمِيٌّ: قۇلۇن.

عَيْثُومٌ ج عَيَاثِيمُ: سىرتلان، پىل.

عِيدٌ ج أَعْيَادٌ: ھېيت، بايرام.

عِيدٌ سَنَوِيٌّ تِذْكَارِيٌّ: يىللىقنى خاتىرىلەش بايرىمى.

عِيدٌ مِئَوِيٌّ: يۈز يىللىقنى خاتىرىلەش بايرىمى.

عِيدُ الْفِطْرِ الْمُبَارَكُ: روزى ھېيت.

عِيدُ الْأَضْحَى: قۇربان ھېيت.

عِيدُ الْمِيلَادِ: مىلاد بايرىمى.

عِيدٌ مُبَارَكٌ عَلَيْكَ: ھېيتىڭىزغا مۇبارەك.

عِيدُ رَأْسِ السَّنَةِ: يېڭى يىل بايرىمى.

عِيدُ الْمَوْلِدِ النَّبَوِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلغانلىقىنى خاتىرىلەش.

عَيْدَانَةٌ ج عَيْدَانٌ: ئېگىز چىلان دەرىخى.

عِيدِيَّةٌ ج عِيدِيَّاتٌ: ھېيتلىق، بايراملىق؛ ھېيتلىق سوۋغا.

عِيدِيَّةُ رَأْسِ السَّنَةِ: يېڭى يىل بايرىمى سوۋغىسى.

عَيْرٌ ج عُيُورٌ وَ أَعْيَارٌ وَ عِيارٌ م عَيْرَةٌ: قۇلان.

عِيرٌ ج عِيرَاتٌ: كارۋان.

لَيْسَ فِي الْعِيرِ وَلَا فِي النَّفِيرِ: ھېچنېمىدە يوق، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، قاتاردا يوق.

﴿أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ﴾ «قۇرئان»: بىر جاكارچى چىقىپ: «ئى كارۋانلار! سىلەر جوقۇم ئوغرى ئىكەنسىلەر» دەپ توۋلىدى.

عِيرَةٌ: ئارىيەت ئېلىنغان نەرسە، قەرز ئېلىنغان نەرسە.

عِيرَةُ أَسْنَانٍ: سۈنئىي چىش.

عِيرَةُ شَعْرٍ: سەپلىمە چاچ.

عَيْسَاءُ ج عِيسٌ: نەسىللىك تۆگە.

عِيسَوِيٌّ: خرىستىئان دىنىغا ئېتىقاد قىلغۇچى.

عَيْشٌ: تۇرمۇش، ياشاش، ھايات؛ يېمەكلىك، تاماق.

«اللَّهُمَّ لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَةِ»: ئى ئاللاھ، پەقەت ئاخىرەتنىڭ تۇرمۇشىلا ھەقىقىي تۇرمۇشتۇر.

عَيْشُ الْكَفَافِ: غورىگىل تۇرمۇش.

عَيْشٌ رَغِيدٌ: پاراۋان تۇرمۇش.

عِيشَةٌ: تۇرمۇش ئەھۋالى.

عِيشَةٌ رَاضِيَةٌ: پاراۋان تۇرمۇش، كۆڭۈللۈك تۇرمۇش.

﴿فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ﴾ «قۇرئان»: ئۇ كۆڭۈللۈك تۇرمۇشتا بولىدۇ، ئېسىل جەننەتتە بولىدۇ.

عِيشَةٌ كَرِيمَةٌ: ئېسىل تۇرمۇش.

عِيشَةُ حِرْمَانٍ: يوقسۇزلۇق تۇرمۇش.

عَيْفٌ: بىزار بولماق، نەپرەتلەنمەك، يىرگەنمەك.

عَيْفَانٌ: بىزار بولغۇچى، نەپرەتلەنگۈچى.

عَيْقَةٌ ج عَيْقَاتٌ: بوش يەر، دېڭىز بويى.

عَيْلٌ: ئادالەتسىزلىك، تەڭسىزلىك؛ خاتالىق؛ زۇلۇم.

عَيْلَةٌ: ئائىلە، بالا-چاقا؛ پېقىرلىق، موھتاجلىق.

ابْنُ عَيْلَةٍ: پاك ئائىلىدىن كېلىپ چىققان.

رَبُّ عَيْلَةٍ: ئائىلە باشلىقى.

﴿وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ﴾ «قۇرئان»: ئەگەر سىلەر پېقىرلىقتىن قورقساڭلار، ئاللاھ خالىسا ئۆز پەزلى بىلەن سىلەرنى باي قىلىدۇ.

عَيْمَانُ م عَيْمَى ج عِيَامٌ وَ عَيَامَى: سۈتكە تەشنا بولغۇچى.

عَيِنَ يَعْيَنُ عَيَنًا وَ عِينَةً الرَّجُلُ: كۆزى قارا ھەم چوڭ بولدى، ئاھۇ كۆز بولدى.

عَيْنٌ ج عُيُونٌ وَ أَعْيُنٌ وَ أَعْيَانٌ: بۇلاق؛ كۆز؛ ئىشپىيون، جاسۇس، رازۋېدكىچى؛ تۆشۈك؛ تۈر، خىل؛ كۆمۈش.

عَلَى مَدَى الْعَيْنِ: كۆز يەتكۈدەك ئارىلىقتا.

بِأُمِّ الْعَيْنِ: ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ.

﴿وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا﴾ «قۇرئان»: زېمىندىن بۇلاقلارنى ئېتىلدۇرۇپ چىقاردۇق.

يَا عَيْنَ الْعَمِّ: سۆيۈملۈك، قەدىرلىك.

عَيْنُ الْجَمَلِ: ياڭاق.

عَيْنُ سَمَكَةٍ: قاداق.

عَيْنٌ مُجَرَّدَةٌ: ئاددىي كۆز.

عَيْنٌ لَامَّةٌ: يامان كۆز.

شَاهِدُ عَيْنٍ: ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگۈچى، گۇۋاھچى.

صَدِيقُ عَيْنٍ: داستىخان ئۈستىدىكى دوست، يالغان دوست.

نَظَرَ بِأَلْفِ عَيْنٍ: پۈتۈنلەي بېرىلىپ كەتتى.

مَا لِدَارٍ عَيْنٌ: ئۆيدە ھېچكىم يوق.

عَيْنُ شَبَكَةٍ: تور تۆشۈكى.

عَيْنُ الْقَنْطَرَةِ: كۆۋرۈك ئارىشى.

عَيْنُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ ياخشىسى، مېغىزى؛ دەل ئۆزى.

طَلَبَ أَثَرًا بَعْدَ عَيْنٍ: مېغىزىنى تاشلاپ، شاكىلىغا ئېسىلىۋالدى.

فِي طُرْفَةِ عَيْنِهِ: ناھايىتى تېزلىك بىلەن.

قَرَّتْ عَيْنُهُ: خۇشاللاندى.

فَهُوَ قَرِيرُ الْعَيْنِ: ئۇ خۇشال.

كَانَتْ عَيْنًا لِدَوْلَةٍ أَجْنَبِيَّةٍ: چەت دۆلەتنىڭ جاسۇسى بولدى.

هَذِهِ الْقَصِيدَةُ مِنْ عُيُونِ الشِّعْرِ: بۇ قەسىدە ئەڭ ياخشى شېئىرلاردىندۇر.

«عُدْنَا إِلَى عَيْنِ الْمَكَانِ الَّذِي كُنَّا فِيهِ»: ئۆز جايىمىزغا قايتىپ كەلدۇق.

جَاءَ الْقَوْمُ أَعْيُنُهُمْ: قوۋمنىڭ كاتتىلىرى كەلدى.

بِعْتُهُ عَيْنًا بِعَيْنٍ: ئۇنى باشمۇباش تېگىشتىم.

أَصْبَحَ أَثَرًا بَعْدَ عَيْنٍ: غايىب بولدى.

فَرْضُ عَيْنٍ: ھەر ئادەم ئۆزى قىلمىسا بولمايدىغان پەرز.

لَهُ عَيْنَانِ كَعَيْنَيِ الصَّقْرِ: ئۇنىڭ قارچىغىنىڭكىدەك كۆزى بار.

سَقَطَ مِنْ عَيْنِهِ: ھۆرمىتىنى يوقاتتى، نەزىرىدىن چۈشۈپ كەتتى.

عَيْنٌ ج أَعْيَانٌ: باشلىق، رەھبەر، بۇلاق، سۇ مەنبەسى، مېتال پۇل، ئۆزى، نەق.

عَيْنُ الشَّمْسِ: قۇياش نۇرى.

عَيْنًا: بىردەك، بىر خىل، ئەينەن.

هَؤُلَاءِ هُمْ أَعْيَانُ الْبَلَدِ: ئۇلار يۇرتنىڭ چوڭلىرى.

مَجْلِسُ الْأَعْيَانِ: ئالىي دۆلەت ئورگىنى، ئالىي پالاتا.

كَانَ عُضْوًا فِي مَجْلِسِ الْأَعْيَانِ: ئالىي پالاتانىڭ ئەزاسى ئىدى.

عَيْنَاءُ ج عِينٌ: گۈزەل سۆز، ياۋا كالا.

﴿وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ يېنىدا ئەرلىرىدىن باشقىغا كۆز سالمايدىغان شەھلا كۆزلۈك (جۈپتىلەر) بولىدۇ.

عِيْنَةٌ ج عِيْنَاتٌ: نەرسىنىڭ ياخشىسى.

إِسْتَوْلَى اللُّصُوصُ عَلَى عِيْنَةِ بَضَائِعِهِمْ: ئوغرىلار ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ ياخشىسىنى ئوغرىلىۋالدى.

عَيْنِيٌّ: كۆزنىڭ، تۇراقلىق، ماددىي.

حَقٌّ عَيْنِيٌّ: ماددىي ھوقۇق.

مِلْكٌ عَيْنِيٌّ: كۆچمەس مۈلۈك.

الْمُقَايَضَةُ الْعَيْنِيَّةُ: تاۋار ئالماشتۇرۇش، ئالماشتۇرۇش سودىسى.

أَمْوَالٌ عَيْنِيَّةٌ: كۆچمە مۈلۈك.

عَيُوفٌ: بىزار قىلغۇچى، نەپرەتلەندۈرگۈچى؛ قۇش بىلەن پال باققۇچى.

عَيُونٌ ج عِيْنٌ وَ عُيُنٌ: كۆزى ئاغرىپ قالغان.

عَيِيَ يَعْيَى عَيًّا فِي الْكَلَامِ: دۇدۇقلاپ سۆزلىدى، گەپ قىلالمىدى.

عَيِيَ بِأَمْرِهِ: ئىشقا ئاجىز كەلدى.

عَيِيَ يَعْيَى عَيًّا وَ عَيَاءً بِأَمْرِهِ: ئۆز ئىشىغا ئاجىز كەلدى، كۈچى يەتمىدى؛ ئاغرىپ قالدى.

﴿أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ «قرآن»: (ئى ئىنسانلار) دەسلەپ يارىتىشتا ئاجىز كەلدۇقمۇ؟ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار يېڭىدىن يارىتىلىشقا قارىتا گۇماندىدۇر.

عَيِيَ الْأَمْرَ: ئىشنى بىلمىدى.

عَيَّ يَعَيُّ عَيًّا وَ عَيَاءً: ئاجىز كەلدى.

عَيٌّ . عَيَّاءُ: ئاجىزلىق، ئىقتىدارسىزلىق، مۇجمەل گەپ قىلىدىغان.

دَاءٌ عَيَّاءُ: ساقايماس كېسەل.

كَانَ بَاقِلٌ عَيًّا وَ كَانَ قُسٌّ فَصِيحًا: باقىل كېيىنى ئۇقتۇرالمايتتى، قۇس پاساھەتلىك سۆزلەيتتى.

عَيَّابٌ ج عَيَّابُونَ م عَيَّابَةٌ ج عَيَّابَاتٌ: ئەيىبلىگۈچى، كايىغۇچى.

لَا تَكُنْ عَيَّابًا: قوسۇر ئىزدىگۈچىلەردىن بولما.

عَيَّارٌ ج عَيَّارُونَ: تولا يول يۈرگۈچى؛ ئۇلۇغ-تەتۈر ماڭغۇچى، لاغايلاپ يۈرگۈچى؛ يولۋاس.

عَيَّاشٌ: يېمەكلىك ساتقۇچى، تۇرمۇشى چېچىلاڭغۇ.

عَيَّاطٌ: شاۋقۇن سالغۇچى، ۋارقىرىغۇچى.

عَيَّانٌ م عَيَّا ج عَيَايَا: ھارغۇچى، چارچىغۇچى، ھالسىزلانغۇچى، ئاجىز، ئىقتىدارسىز، كۆزى يامان؛ كېسەل.

عَيَّبَ يُعَيِّبُ تَعْيِيبًا: ئەيىبلىدى، سۆكتى، زىيان يەتكۈزدى، پاراكەندە قىلدى، ۋەيران قىلدى.

عَيَّثَ يُعَيِّثُ تَعْيِيثًا: تەكشۈردى، ئىزدەندى.

عَيَّدَ يُعَيِّدُ تَعْيِيدًا الْعِيْدَ: بايرامنى تەبرىكلىدى.

عَيَّرَ يُعَيِّرُ تَعْيِيرًا الشَّخْصَ: كەمسىتتى، سەتلىدى.

عَيَّرَهُ بِالْجَهْلِ: ئۇنى نادان، ئەخمەق دەپ ئەيىبلىدى.

عَيَّشَ يُعَيِّشُ تَعْيِيشًا ـ هُ: ئۇنى تىرىكچىلىك قىلدۇردى.

عَيَّشَ فُلَانًا: پالاننى باقتى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

عَيَّطَ يُعَيِّطُ تَعْيِيطًا: توۋلىدى، ۋارقىرىدى.

عَيَّقَ يُعَيِّقُ تَعْيِيقًا فِي صَوْتِهِ: ئاۋاز چىقاردى، توۋلىدى.

عَيَّلَ يُعَيِّلُ تَعْيِيلًا الرَّجُلُ: ئائىلىدە جان سانى كۆپەيدى.

عَيَّلَ عِيَالَهُ: ئائىلىسىنى باقتى، خەۋەر ئالدى.

عَيِّلٌ ج عَيَائِلُ وَ عِيَالٌ وَ عَالَةٌ: بالا، پەرزەنت.

عَيِّلُ الرَّجُلِ ج عِيَالٌ: كىشىنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى، بالا-چاقا.

عَيَّنَ يُعَيِّنُ تَعْيِينًا: تەيىنلىدى، بەلگىلىدى.

عَيَّنَ الشَّيْءَ لِفُلَانٍ: نەرسىنى پالانىغا بەلگىلەپ بەردى.

عَيَّنَ الشَّخْصَ فِي وَظِيفَةٍ: كىشىنى ۋەزىپىگە قويدى.

عَيَّنَ اللُّؤْلُؤَةَ: مەرۋايىتقا تۆشۈك ئاچتى.

عَيَّنَ السَّبَبَ: سەۋەب كۆرسەتتى.

عَيَّنَهُ وَرِيثًا لَهُ: ئۇنى مىراسخورلۇققا بېكىتتى.

«عَيَّنَتْ لَهُ الْحُكُومَةُ مَبْلَغًا مِنَ الْمَالِ كُلَّ شَهْرٍ»: ھۆكۈمەت ئۇنىڭ ھەر ئېيىغا مۇئەييەن پۇل بېرىشنى بېكىتتى.

عَيِّنٌ: يىغلاڭغۇ، ئاسان يىغلايدىغان.

عُيَيْنَةٌ: كىچىك كۆز، كىچىك تۆشۈك.

عُيَيْنَةٌ ج عُيَيْنَاتٌ: ئەۋرىشكە، كۆرگەزمە، ئۈلگە.

هَذِهِ عُيِّنَةٌ مِنَ الْبِضَاعَةِ الَّتِي سَنَشْتَرِيهَا: بۇ بىز سېتىۋالماقچى بولغان مالنىڭ ئەۋرىشكىسى.

عَيَّهَ يُعَيِّهُ تَعْيِيهًا بِالرَّجُلِ: تووۋلىدى، چاقىردى.

عَيُّوقٌ: قۇرۇق سۆلەت، بەگزادە، بايۋەچچە.

عَيِيٌّ ج أَعْيِيَاءُ: ئاجىز، ئىقتىدارسىز.